Selvityksiä ja ohjeita
Utredningar och anvisningar

54/2010

Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä

oikeusministeriö
justitieministeriet

Selvityksiä ja ohjeita
Utredningar och anvisningar

54/2010

Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä

Oikeusministeriö, Helsinki 2010

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

30.6.2010

Julkaisun nimi	Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä		
Tekijä	Päivi Tiilikka		
Oikeusministeriön julkaisu	Selvityksiä ja ohjeita	Sarjanumero	54/2010
OSKARI numero	OM 18/014/2009		
ISSN-L	1798-7059		
ISSN (nid.)	1798-7059	ISSN (PDF)	1798-7067
ISBN (nid.)	978-952-466-998-6	ISBN (PDF)	978-952-466-999-3
Asia- ja avainsanat	Sananvapaus, lehdistönvapaus, painovapaus, ilmaisuvapaus, yksityiselämä, kunnia, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, lähdesuoja, Euroopan ihmisoikeussopimus, ihmisoikeusloukkaus, ihmisoikeus, perusoikeus		

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan sananvapautta, kunnian ja yksityiselämän suojaa sekä lähdesuojaa Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa. Ulkomaista sääntelyä ja oikeuskäytäntöä verrataan suomalaiseen lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön. Sekä vertailumaiden että Suomen oikeustilaa tarkasteltaessa otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimus ja sitä tulkitsevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö.

Syynä vertailumaiden oikeustilan selvittämiseen on Suomen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta sananvapausjutuissa saamien langettavien tuomioiden suurehko määrä. Oikeustilan kartoittamisen avulla voidaan arvioida, onko lainsäädäntömme sananvapauden suhteen rajoittavampaa kuin vertailumaissa ja onko lainmuutoksiin kenties aihetta.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta ehdotti komiteanmietinnössään 2009:2 salassapitorikoksia koskevaa lähdesuojan heikennystä salassapitorikosten uhrien oikeusaseman parantamiseksi. Ehdotuksen saatua voimakasta kritiikkiä lausuntokierroksella lähdesuojasääntelyn muuttaminen jätettiin erillisen jatkovalmistelun varaan. Tutkimuksessa esitetään jatkovalmistelun avuksi tietoa lähdesuojasta vertailumaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön tarkastelu osoittaa yksityiselämän suojan vahvistumista 2000-luvulla. Samaan aikaan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö on tullut aikaisempaa vaikeammin ennustettavaksi. Kansallisten tuomioistuinten kannalta tämä vaikeuttaa ihmisoikeustuomioistuimen hyväksymään ratkaisuun päätymistä vaikeissa punnintatilanteissa, joissa kaksi ihmisoikeutta, sananvapaus ja yksityiselämän (ml. maine) suoja ovat vastakkain ja joissa toiselle oikeudelle annettava liian hyvä suoja voi rikkoa toista ihmisoikeutta vastaan.

Tutkimuksen mukaan sananvapauslainsäädäntömme ei yleisesti ottaen ole sen rajoittavampaa kuin vertailumaiden lainsäädäntö. Toki detaljeissa on eroja sekä lievempään että ankarampaan suuntaan. Ruotsin omalaatuinen yhden tahon vastuuseen perustuva sananvapausrikosjärjestelmä turvaa hyvin sananvapauden, mutta on ongelmallinen EIS 6(2) artiklassa turvatun syyttömyysolettaman kannalta. Ruotsissa on perustellusti esitetty kritiikkiä liian heikosta yksilönsuojasta.

Norjan yksilönsuojasääntelyä ei voitane pitää median kannalta lievempänä kuin suomalaista sääntelyä. Norjassa on kuitenkin päätetty kunnianloukkauksen dekriminalisoinnista, mikä ei vielä ole tullut voimaan. Kunnian loukkaaminen säilyy vahingonkorvauksen perusteena. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen säilyy rangaistavana.

Alankomaiden kunniansuojasääntely on hyvin vanhaa, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö otetaan sen tulkinnassa huomioon. Lähdesuojasääntely on vasta valmisteilla.

Lainsäädäntömme olisi mahdollistanut myös sananvapausmyönteiset ratkaisut niissä sananvapausjutuissa, joissa EIT on katsonut Suomen loukanneen sananvapautta. On vaikea nähdä, minkälaisella kunnian tai yksityiselämän suojaa koskevalla lainmuutoksella voitaisiin ehkäistä sananvapauden loukkauksia, koska laki jättää aina soveltajalleen harkinnanvaraa ja myös yksityiselämän (ml. maine) suoja on perus- ja ihmisoikeus, jota valtiolla on velvollisuus turvata.

Tutkimuksessa katsotaan, että esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdottama lähdesuojan murtamisperuste on liian laaja ja avoin. Lähdesuojasääntelyssä olisi turvattava yleisön oikeus vastaanottaa yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa ja huomioitava sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.

Suomalaisessa oikeuskäytännössä olisi syytä suhtautua aikaisempaa kriittisemmin yksityiselämän ja kunnian suojaa koskevien kriminalisointien esitöihin ja antaa suurempi painoarvo Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmeneville tulkintaperiaatteille. Perus- ja ihmisoikeuspunninnan tulisi olla aitoa ja sen tulisi näkyä tuomioiden perusteluista.

Sananvapaustapauksia koskevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön moninaisuus, tapaus- ja maakohtaiset olosuhteet, kansallisten tuomioistuinten perustelujen vakuuttavuus, ratkaisun kohdemaan yleinen rangaistus- ja korvaustaso sekä monet muut seikat vaikuttavat EIT:n ratkaisuharkintaan, joten kansallisen lainkäyttötoiminnan kannalta merkityksellisten tekijöiden erottaminen ei aina ole helppoa, vaikka siihen aidosti pyrittäisiin. Yhtenäisen ratkaisulinjan hahmottaminen edellyttää useiden tapausten vertaamista toisiinsa ja jo oikeiden tapausten löytäminen voi olla haasteellista.

Tutkimuksessa on esitetty epäilyjä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön lievästä epäkoherenssista esimerkiksi eräiden nimen tai kuvan suojaa koskevien tapausten osalta. Ratkaisukäytännön hankala ennakoitavuus luonnollisesti vaikeuttaa kansallisen tuomioistuimen osalta oikeaan ratkaisuun päätymistä vaikeissa ja harkinnanvaraisissa tapauksissa. Kansallisen tuomion analyyttisillä ja hyvin punnituilla perusteluilla on ihmisoikeustuomioistuimen käsittelyssä suuri merkitys, joten perusteluiden laatuun tulee panostaa.

PRESENTATIONS-BLAD

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

30.6.2010

Publikationens titel	Yttrandefrihet, skydd för privatlivet och källskydd i Sverige, Norge och Nederländerna samt i Europadomstolens avgörandepraxis		
Författare	Päivi Tiilikka		
Justitieministeriets publikation	Utredningar och anvisningar	Serienummer	54/2010
OSKARI nummer	JM 18/014/2009		
ISSN-L	1798-7059		
ISSN (häft.)	1798-7059	ISSN (PDF)	1798-7067
ISBN (häft.)	978-952-466-998-6	ISBN (PDF)	978-952-466-999-3
Sak- och nyckelord	Yttrandefrihet, pressfrihet, tryckfrihet, uttrycksfrihet, privatliv, heder, ärekränkning, spridande av information som kränker privatlivet, källskydd, europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, kränkning av mänsklig rättighet, mänsklig rättighet, grundläggande rättighet		

Referat

I denna undersökning betraktas yttrandefriheten, skyddet för hedern och privatlivet samt källskyddet i Sverige, Norge och Nederländerna. Regleringen och rättspraxis i dessa länder jämförs med lagstiftningen och rättspraxis i Finland. Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt avgörandepraxis av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen), som tolkar konventionen, beaktas vid betraktandet av rättsläget i både jämförelseländerna och Finland.

Rättsläget i jämförelseländerna utreds med anledning av det ansenliga antalet fällande domar som Europadomstolen har meddelat mot Finland i mål som gäller kränkning av yttrandefriheten. Genom att kartlägga rättsläget är det möjligt att bedöma om lagstiftningen gällande yttrandefrihet är mer begränsande i Finland än i jämförelseländerna och om det finns eventuella ändringsbehov.

Förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen föreslog i sitt kommittébetänkande (2009:2) att källskyddet i fråga om brott mot tystnadsplikt ska försvagas för att förbättra den rättsliga ställningen för offer för sådana brott. Efter att förslaget starkt kritiserades under remissbehandlingen, beslutade man att den fortsatta beredningen av ändringarna i regleringen som gäller källskydd ska utföras separat. I undersökningen framställs det information om källskyddet i jämförelseländerna samt i Europadomstolens avgörandepraxis. Denna information ska kunna utnyttjas vid den fortsatta beredningen.

När Europadomstolens avgörandepraxis betraktas framgår det att skyddet för privatlivet har blivit starkare under 2000-talet. Samtidigt har domstolens rättspraxis blivit svårare att förutsäga. Ur de nationella domstolarnas synpunkt försvårar detta att i problematiska situationer komma fram till ett avgörande som Europadomstolen godkänner. Med en problematisk situation avses här en sådan situation där de två mänskliga rättigheterna, yttrandefriheten och skyddet för privatlivet (inkl. rykte), är mot varandra och där ett för högt skydd för den ena rättigheten kan bryta mot den andra.

Enligt undersökningen är Finlands lagstiftning om yttrandefrihet i allmänhet inte

mer begränsande än lagstiftningen i jämförelseländerna. Naturligtvis finns det skillnader i detaljerna både i lindrigare och strängare riktning. Sveriges unika system för brott mot yttrandefrihet, som baserar sig på en ansvarig utgivare, tryggar yttrandefriheten väl, men är problematiskt med tanke på oskuldspresumtionen som garanteras i artikel 6(2) i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Berättigad kritik mot ett för svagt skydd för privatlivet har framförts i Sverige.

Med avseende på media kan regleringen om skydd för privatlivet i Norge inte anses vara svagare än den motsvarande regleringen i Finland. I Norge har man dock beslutat att dekriminalisera ärekränkning, men denna ändring har inte ännu trätt i kraft. Ärekränkning utgör dock fortfarande en grund för skadestånd. Spridande av information som kränker privatlivet är fortsättningsvis straffbart.

I Nederländerna är regleringen om skydd för heder mycket gammal, men Europadomstolens avgörandepraxis beaktas när den tolkas. Regleringen om källskydd är först under beredning.

Det skulle också ha varit möjligt att inom ramarna för Finlands lagstiftning avgöra de mål gällande yttrandefrihet där Europadomstolen ansåg att Finland hade kränkt yttrandefrihet på ett sätt som understöder yttrandefrihet. Det är svårt att förutsäga hurdana lagändringar i fråga om skyddet för hedern eller privatlivet krävs för att förebygga kränkningar av yttrandefriheten. Den som tillämpar lagen har dock alltid en viss bedömningsmån, och skyddet för privatlivet (inkl. rykte) är också en grundläggande och mänsklig rättighet som staten är förpliktad att trygga.

Det anses i undersökningen att den grund för brytande av källskyddet som förundersöknings- och tvångsmedelskommissionen föreslog är för bred och öppen. Allmänhetens rätt till samhälleligt betydelsefull information ska tryggas och yttrandefrihetens betydelse i ett demokratiskt samhälle ska beaktas vid regleringen om källskydd.

Vid den finländska rättspraxisen är det behövligt att förhålla sig mer kritiskt än tidigare till förarbetet vid kriminaliseringen gällande skyddet för privatlivet och hedern samt att lägga mer vikt på de tolkningsprinciper som framgår i Europadomstolens avgörandepraxis. Övervägandet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna borde vara genuint och detta borde framgå i domsmotiveringarna.

Europadomstolens varierande avgörandepraxis i fråga om mål gällande yttrandefrihet, de varierande omständigheterna mellan länderna och från fall till fall, hur övertygande motiveringarna av en nationell domstol är, den allmänna straff- och skadeståndsnivån i det land som avgörandet gäller samt många andra faktorer spelar en roll när Europadomstolen prövar ett avgörande. Därför är det inte alltid lätt att skilja de faktorer som är betydelsefulla med tanke på den nationella lagskipningsverksamheten, fast man genuint skulle eftersträva det. För att uppfatta den enhetliga linjen gällande avgörandena krävs det att man jämför flera mål med varandra, men bara att hitta sådana jämförbara mål kan vara utmanande.

I undersökningen framförs det misstankar om att Europadomstolens avgörandepraxis i någon mån kan vara inkoherent till exempel med avseende på vissa mål som gäller skyddet för namn eller bild. Att det är så svårt att förutsäga avgörandepraxis försvårar de nationella domstolarnas möjligheter att komma fram till ett rättvist avgörande i problematiska mål och sådana mål som beror på prövning. Analytiska och väl övervägda motiveringar för en nationell dom spelar en betydande roll när mål behandlas i Europadomstolen, varför kvaliteten hos motiveringarna bör satsas på.

SISÄLLYS

1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ 11

2 SANANVAPAUS JA YKSILÖN SUOJA SUOMESSA 13
2.1 Sananvapaus perusoikeutena 13
2.2 Sananvapaus kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa 15
2.2.1 Kansainväliset velvoitteet 15
2.2.2 Sananvapaus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä 16
2.3 Yksityiselämän suoja perus- ja rikoslaissa 20
2.3.1 Yksityiselämän suoja perustuslaissa 20
2.3.2 Yksityiselämän suoja rikoslaissa 21
2.4 Kunnian suoja perus- ja rikoslaissa 27
2.5 Vahingonkorvausvastuu 32

3 YKSITYISELÄMÄN JA MAINEEN SUOJA EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIMEN RATKAISUKÄYTÄNNÖSSÄ 34
3.1 Yksityiselämän suoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa 34
3.2 Kunnian ja maineen suoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa 40
3.3 Kunnianloukkauksen dekriminalisointi? 43
3.4 Yhteenveto EIT:n ratkaisukäytännöstä 45

4 LÄHDESUOJA 48
4.1 Lähdesuoja sananvapauden kulmakivenä 48
4.2 Lähdesuojan soveltamisala 48
4.3 Lähdesuoja journalistin oikeutena 49
4.4 Lähdesuojan murtaminen 50
4.5 Ehdotus lähdesuojan kaventamiseksi 53
4.6 Lähdesuoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa 54
4.7 Suomen nykysääntelyn ongelmat 56
4.8 Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdotuksen ongelmat 57
4.9 Yhteenveto lähdesuojasta 58

5 EIT:N TOIMINTAOLOSUHTEISTA JA TUOMIOISTUINRATKAISUJEN LUKUMÄÄRISTÄ 62
5.1 EIT:n jutturuuhka 62
5.2 Suomea ja vertailumaita koskeva EIT:n ratkaisukäytäntö 63

6 RUOTSIN OIKEUSTILA 68
6.1 Sananvapaus perusoikeutena 68
6.2 Yksityiselämän suoja 71
6.3 Vastuujärjestelmä 74
6.3.1 Lähtökohdat 74
6.3.2 Muodollinen vastuuketju 75
6.3.3 Vastuuvapaus ja anonymiteettisuoja 78
6.4 Lähdesuoja 81
6.5 Prosessisäännöt ja oikeudenkäynti 82

6.6 Kunnianloukkaus ... 84
6.7 Yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen ... 88
6.8 Rikosoikeudellisen vastuujärjestelmän erot Suomen ja Ruotsin osalta ... 89
6.9 Ruotsi ja EIT ... 92
6.10 Korvausvastuu ... 94

7 NORJAN OIKEUSTILA ... 96
7.1 Perustuslaki ... 96
7.2 Päätoimittajan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan vastuu ... 98
7.3 Kunnianloukkaus ... 99
7.4 Mortifikaatio ... 102
7.5 Norja ja EIT ... 103
7.6 Yksityiselämän suoja ... 114
7.7 Uusi laki tiedotusvälineissä työskentelevien tahojen rikosvastuusta ... 117
7.8 Kunnianloukkauksen dekriminalisointi ... 119
7.9 Lähdesuoja ... 123

8 ALANKOMAIDEN OIKEUSTILA ... 126
8.1 Aluksi ... 126
8.2 Perustuslaki sananvapauden ja yksityiselämän suojan osalta ... 126
8.3 Alankomaat ja EIT ... 127
8.4 Kunnian suoja ... 128
8.5 Yksityiselämän suoja ... 132
8.6 Lähdesuoja ... 133
8.7 Muuta Alankomaista ... 135

9 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET ... 136

LIITE: Kirjallisuus ja lähteet ... 140

1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan sananvapautta, kunnian ja yksityiselämän suojaa sekä lähdesuojaa Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa. Ulkomaista sääntelyä ja oikeuskäytäntöä verrataan suomalaiseen lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön. Sekä vertailumaiden että Suomen oikeustilaa tarkasteltaessa otetaan huomioon Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi; 65/1999) ja sitä tulkitsevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö.

Syynä vertailumaiden oikeustilan selvittämiseen on Suomen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta sananvapausjutuissa saamien langettavien tuomioiden suurehko määrä. Oikeustilan kartoittamisen avulla voidaan arvioida, onko lainsäädäntömme sananvapauden suhteen rajoittavampaa kuin vertailumaissa ja onko lainmuutoksiin kenties aihetta.

Toimeksianto koski nimenomaan vertailumaiden oikeustilan selvittämistä Euroopan ihmisoikeussopimuksen viitekehyksessä, joten muilta kuin lainsäädäntöä koskevin osin syitä langettavien tuomioiden määrään on käsitelty vain lyhyesti tutkimuksen viimeisessä jatkossa.

Toivoakseni tämä tutkimus voi toimia langettavien sananvapaustuomioiden analysoinnin apuna ja ihmisoikeusloukkausten loppumiseen tähtäävien kehittämisehdotusten käynnistäjänä. Jo tässä yhteydessä on kuitenkin syytä mainita, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön monipuolistumisesta ja 2000-luvun kuluessa tapahtuneesta yksityiselämän suojan vahvistumisesta johtuen olisi epärealistista olettaa, että kansallisessa tuomioistuimessa voitaisiin kaikissa tapauksissa määrittää sananvapauden ja yksilön suojan kannalta optimaalisin ratkaisu, vaikka lainsäädäntö sen mahdollistaisi. Loukkausten loppumisen sijaan saattaa näin ollen olla realistisempaa puhua ihmisoikeusloukkausten minimoinnista, vaikka tavoitteena tietenkin tulee olla loukkausten nollataso.

Tutkimustyötä aloittaessani Suomi oli saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta 31.12.2009 mennessä 7 tuomiota, joissa katsottiin Suomen loukanneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa turvattua sananvapautta. Mainittuun ajankohtaan mennessä Ruotsi oli saanut 2, Norja 5 ja Alankomaat 4 langettavaa sananvapaustuomiota. Tutkimusta tehtäessä Suomi sai 6.4.2010 kunnianloukkausta koskevassa asiassa yhden vapauttavan ja yksityiselämän suojaa ja sananvapautta koskevissa samaan tapahtumavyyhteen liittyneissä asioissa viisi langettavaa sananvapaustuomiota, jolloin sananvapautta koskevien langettavien tuomioiden määrä per 31.5.2010 nousee Suomen osalta 12 kappaleeseen. Ruotsin, Norjan ja Alankomaiden osalta vuoden 2010 aikana ei 31.5.2010 mennessä ollut annettu langettavia sananvapaustuomioita, joten niiden osalta lukumäärät jäivät 2, 5 ja 4 kappaleeseen.[1]

Toisaalta sananvapauden ja yksityiselämän suojan välisissä punnintatilanteissa sekä Suomen että Norjan on katsottu rikkoneen yksityiselämän suojaa yhden kerran, kun kansallisesti on päädytty sananvapausmyönteiseen, mutta yksityiselämän suojan kannal-

[1] Jos muuta ei mainita, selvityksessä esitetyt tilastotiedot perustuvat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen internet-sivuilta saataviin tilastotietoihin. Kokemusteni mukaan maa- ja artiklakohtainen tuomio- ja päätöshaku ei aina esitä hakutuloksissa kaikkia hakusanan mukaisia tuomioita.

ta kielteiseen ratkaisuun. Kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen presidentti *Jean-Paul Costa* on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuosiraportissa 2009 todennut, esimerkiksi informaatioteknologian ja biotieteiden kehityksestä johtuen suojeltavien oikeuksien luonne on tullut aiempaa monimutkaisemmaksi ja luonut uusia uhkia yksityiselämän suojalle. Ihmisoikeuksien suojaaminen on tullut epävakaammaksi ja monimutkaisemmaksi. Haasteita asettaa esimerkiksi se, että sopimustekstit on alun perin tarkoitettu estämään valtioiden taholta tulevia loukkauksia, kun loukkaukset puolestaan tehdään nykyään usein yksityisten ihmisryhmien tai ryhmittymien eikä suinkaan valtion toimesta. Konfliktit eivät välttämättä ilmene (vapaus)oikeuden ja yleisen järjestyksen välillä vaan yhä useammin kahden kilpailevan ja yhtä lailla suojaa ansaitsevan ihmisoikeuden, kuten juuri sananvapauden ja yksityiselämän suojan, välillä. Tämä aiheuttaa vaikeita punnintatilanteita lainsäätäjille ja tuomareille, mukaan lukien myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomarit, *Costa* toteaa.

Sananvapauden ja yksityiselämän suojan välisissä punnintatilanteissa hankalinta onkin yleensä näiden suoja-alueiden suhteuttaminen toisiinsa, koska toiselle oikeudelle annettava suoja kaventaa toista oikeutta. Jos sananvapauskysymykset ratkaistaisiin vain yksityisen tahon ja valtion välisessä suhteessa, punninta olisi helpompaa, koska yksilölle annettava suoja ei kaventaisi toisen yksilön oikeuksia. Yksilön ja valtion taikka viranomaisen välisessä suhteessa perus- ja ihmisoikeusmyönteistä laintulkintaa on helpompi toteuttaa kuin toisiinsa jännitteisessä suhteessa olevia perus- ja ihmisoikeuksia omaavien yksityisten henkilöiden välisessä suhteessa.

Jutturuuhkasta johtuen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tilanne on tällä hetkellä varsin haastava. Vuonna 2009 juttuja tuli vireille 57 100 kappaletta ja niitä ratkaistiin tuomiolla tai päätöksellä 35 460 kappaletta. Vuoden 2009 lopussa käsiteltäviä valituksia oli vireillä 119 300 kappaletta, esivaiheessa olevia juttuja 20 000 ja hallinnollisesti ratkaistuja (valitusta ei jatkettu) juttuja 11 650 kappaletta. Vuoden 2009 lopussa Suomea vastaan oli vireillä 408, Ruotsia vastaan 329, Norjaa vastaan 68 ja Alankomaita vastaan 568 valitusta.

Tässä selvityksessä esitetyt lakitekstien käännökset ovat minun tekemiäni ja ne on käännetty tutkimustehtävän edellyttämällä tarkkuudella. Harkittaessa selvityksen kohdemaahan suuntautuvia oikeustoimia tms. tulee käyttää alkuperäisiä, todistusvoimaisia, säädösteksteja.

2 SANANVAPAUS JA YKSILÖN SUOJA SUOMESSA

2.1 Sananvapaus perusoikeutena

Sananvapaus turvataan Suomen perustuslain 12 §:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

> "Sananvapaus ja julkisuus
>
> Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.
>
> Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta."

Sananvapaus kuuluu jokaiselle, joten siitä saavat Suomen lainkäyttöpiirissä nauttia suomalaiset ja ulkomaalaiset henkilöt sekä yhtä lailla lapset tai muutoin vajaavaltaiset kuin aikuiset ja täysivaltaiset henkilöt.

Perustuslaissa turvatut perusoikeudet kuuluvat lähtökohtaisesti vain ihmisyksilöille eli luonnollisille henkilöille. Sananvapauden perusoikeussuojan on kuitenkin perusteltua katsoa ulottuvan myös lehtien julkaisutoimintaa, ohjelmatoimintaa tai muuta vastaavaa tiedonlevitystä harjoittaviin oikeushenkilöihin. Tätä voidaan perustella sillä, että sananvapaussäännöksen keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus julkiseen kritiikkiin. Näitä tarkoituksia toteutetaan keskeisesti nimenomaan joukkotiedotusvälineiden kautta ja avulla niiden toimiessa tärkeänä tiedon ja mielipiteiden levittäjänä. Etenkin verkkojulkaisut tarjoavat myös yleisölle eli tavallisille henkilöille mahdollisuuden käyttää ilmaisunvapauttaan.[2]

Sananvapaussäännöksen soveltamisalaan kuuluvat niin poliittiset, yhteiskunnalliset, uskonnolliset, viihteelliset, kaupalliset kuin taiteellisetkin ilmaisut. Sananvapaussäännös suojaa yhtä lailla lehdistön, kirjallisuuden, internetin, sähköpostiviestinnän, musiikin, näyttämötaiteen tai elokuvan kuin kahdenvälisen suullisen viestinnän kautta tapahtuvien ilmaisujen esittämistä.

Sananvapauteen kuuluvasta välineneutraalisuuden periaatteesta huolimatta myös käytetyllä viestintätavalla voi olla ratkaiseva merkitys konkreettisen tulkinnan osalta. Esimerkiksi RL 24:8:ssä tarkoitettu rikos nimeltä *yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen* voi ylipäätään toteutua vain silloin, kun yksityiselämää koskevaa tietoa on levi-

[2] HE 309/1993 s. 56–57. Oikeushenkilöstä sananvapauden perusoikeussuojan haltijana enemmälti Tiilikka 2007 s. 116–119.

tetty joukkotiedotusvälineessä tai muutoin toimittamalla tieto lukuisten ihmisten saataville. Pääsääntöisesti ilmaisujen esittämisen rangaistavuutta ei kuitenkaan ole sidottu tietyntyyppiseen viestinnän muotoon, vaan lainsäännökset soveltuvat lähtökohtaisesti yhtä lailla kaikenlaiseen viestintään.

Suomalaiseen sananvapauskäsitykseen kuuluu olennaisena osana ennakkosensuurin kielto. Laissa turvataankin oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapauden käyttämistä ei siis voida ennakolta estää sen enempää viranomaisten kuin yksityisten henkilöidenkään taholta. Jos julkaistu viesti sittemmin osoittautuu lainvastaiseksi, siitä voi seurata tuomioistuinmenettelyssä rikos- tai vahingonkorvausvastuu tai esimerkiksi markkinoinnin sääntelyyn liittyvä uhkasakko. Keskeistä kuitenkin on, että viestin lainmukaisuutta harkitaan ja sen esittämiseen voidaan puuttua vasta sitten, kun se on julkaistu tai muutoin ilmaistu. Tältä osin Suomen perustuslaki onkin sananvapausmyönteisempi kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapausartikla, joka ei aseta ehdotonta ennakollisten esteiden kieltoa, vaikkakin Euroopan ihmisoikeussopimusta tulkitseva Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut ennakollisten esteiden sananvapautta vaarantavaa vaikutusta ja siksi pitänyt ennakkosensuuria hyväksyttävänä vain harvoissa ja poikkeuksellisissa tilanteissa.

Sananvapaudella nimenomaan perustuslaissa turvattuna oikeutena on aivan erityistä merkitystä. Ensinnäkin Suomen valtio on perustuslain 22 §:n mukaan velvollinen turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi perus- ja ihmisoikeuksina turvattuja oikeuksia turvaavan lainsäädännön ylläpitämistä sekä vaatimusta perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä laintulkinnasta, joka aktualisoituu etenkin silloin, kun lainsäädäntö sanamuotonsa mukaisesti mahdollistaisi myös perus- tai ihmisoikeuden kannalta vähemmän myönteisen tulkinnan.

Toisekseen sananvapauden perusoikeusasema vaikeuttaa sen rajoittamista. Sananvapauden rajoittaminen on eduskunnan perustuslakivaliokunnan linjaamien perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan mahdollista, kun rajoitukset ovat laissa säädettyjä, täsmällisiä ja tarkkarajaisia, hyväksyttäviä ja oikeassa suhteessa hyväksyttävään rajoitustarkoitukseen (suhteellisuusperiaate). Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta. Itsestään selvää on, että rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Lisäksi edellytetään, että riittävistä oikeusturvajärjestelyistä on huolehdittu.[3]

Mitä keskeisemmästä sananvapauden käyttötavasta on kysymys, sitä vaikeammin sen rajoitusedellytykset täyttyvät. Sananvapauden sekä kunnian ja yksityiselämän suojan *optimointi* edellyttää kunnian ja yksityiselämän suojaan liittyvien sananvapauden rajoitusten mitoittamista sellaisiksi, ettei niillä vaaranneta sananvapauden ydinalueelle kuuluvan keskustelun ja tiedonvälityksen vapautta.

Valtaosa perusoikeuspunninnoista tehdään lainsäätämisvaiheessa. Kun kaikkia mahdollisia sananvapaustapausten tulkintatilanteita ei ole voitu huomioida ja käsitellä lainvalmisteluaineistossa, sananvapauden rajoitusperusteilla on merkitystä myös sovellettaessa

[3] PeVM 25/1994 s. 4-5.

lainsäädäntöä yksittäistapauksiin. Perusoikeusmyönteisen laintulkinnan periaatteiden mukaan perusoikeudet tulee turvata mahdollisimman täydellisesti ja niiden rajoituksia tulee tulkita ahtaasti.

Vaatimus perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta on helppo esittää, mutta vaikea täsmentää. Erityisesti silloin, kun oikeusriidan toinen osapuoli vetoaa perusoikeutena turvattuun sananvapauteen ja toinen vetoaa perusoikeutena turvattuun yksityiselämän tai kunnian suojaan, joudutaan hankaliin rajanvetokysymyksiin, joissa toisen oikeus rajoittaa toisen oikeutta.

Sananvapaudelle suhteellisen abstraktina oikeutena on tunnusomaista, että sen tarkempi laajuus määrittyy vasta sitä sääntelevän alemman asteisen lainsäädännön ja lakeja tulkitsevan oikeuskäytännön kautta. Vastaava piirre koskee sananvapautta myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen kontekstissa, jossa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöllä on keskeinen merkitys säännöstasolla varsin yleisesti määritellyn sananvapauden reaalilaajuuden osoittajana ja konkretisoijana.

Sananvapauden käyttäminen eli erilaisten tietojen, viestien, mielipiteiden ja kuvien esittäminen ja vastaanottaminen on lähtökohtaisesti sallittua, jos sitä ei ole nimenomaisesti kielletty. Positiivisesti sananvapautta on turvattu muun muassa oikeudella anonyymiin ilmaisuun ja lähdesuojaan sekä välillisesti esimerkiksi viranomaisten toiminnan ja oikeudenkäyntien julkisuuslaeilla, jotka mahdollistavat uutisoinnin edellytyksenä olevan tiedonsaannin tärkeistä ja uutisarvoisista asioista. Sananvapauslakiin on kirjattu 1 §:n 2 momentti, jonka mukaan sananvapauslakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa. Tämä sananvapauslaissa nimenomaisesti mainittu periaate on perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoitetta koskevan perustuslain 22 §:n sekä perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä koskevien yleisten tulkintaperiaatteiden perusteella ulotettavissa myös muuta sananvapauslainsäädäntöä kuin sananvapauslakia koskevaan laintulkintaan.

2.2 Sananvapaus kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa

2.2.1 Kansainväliset velvoitteet

Suomi on sitoutunut kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joilla on vaikutusta kansalliseen lainsäätämiseen ja -tulkintaan. Sananvapaus on turvattu Yhdistyneiden kansakuntien 1966 valmistuneessa ja Suomen 1976 ratifioimassa (SopS 8/1976) kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 19 artiklassa sekä 1953 voimaan tulleessa Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 18–19/1990) 10 artiklassa, johon Suomi tuli sopimusosapuoleksi 10.5.1990. Koska Suomi on sitoutunut noudattamaan näitä ihmisoikeussopimuksia, niiden määräyksistä ei voida poiketa edes perustuslailla.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) 19 artikla kuuluu:

> "1. Jokaisella on oikeus mielipiteen vapauteen ilman ulkopuolista puuttumista.
>
> 2. Jokaisella on sananvapaus; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja liittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tahi muulla hänen valitsemallaan tavalla.
>
> 3. Edellisessä kohdassa tarkoitettujen vapauksien käyttö merkitsee erityisiä velvollisuuksia ja erityistä vastuuta. Se voidaan sen tähden saattaa tiettyjen rajoitusten alaiseksi, mutta näiden tulee olla laissa säädettyjä ja sellaisia, jotka ovat välttämättömiä 1) toisten henkilöiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi, 2) valtion turvallisuuden tai yleisen järjestyksen ("ordre public"), terveydenhoidon tai moraalin suojelemiseksi."

Euroopan ihmisoikeussopimuksen sananvapautta koskeva 10 artikla kuuluu:

> "1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio- televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.
>
> 2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi."

Kuten artikloista ilmenee, niiden loppuosissa on annettu mahdollisuus rajoittaa sananvapautta artikloissa mainittujen tavoitteiden tai oikeuksien turvaamiseksi. Sananvapauden rajoitusten tulee olla lailla säädettyjä. Lisäksi sananvapauden rajoittamisen tulee olla välttämätöntä. Yhdistyneiden kansakuntien KP-sopimuksen tulkinnallinen merkitys sananvapauden käyttämistä koskevissa yksittäistapauksissa on jäänyt vähäisemmäksi kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen merkitys, minkä vuoksi KP-sopimusta ei käsitellä tässä enemmälti.

2.2.2 Sananvapaus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä

EIS 10 artikla ei sellaisenaan anna lukijalleen täsmällistä kuvaa sananvapauden tosiasiallisesta laajuudesta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10(2) artiklassa mainittujen sananvapauden rajoitusperusteiden luettelo on varsin laaja. Sananvapauden laajuus ja hyväksyttävien rajoitusperusteiden tulkinta onkin täsmentynyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännössä. EIT on pitänyt sananvapautta yhtenä demo-

kraattisen yhteiskunnan peruspilareista ja korostanut lehdistön tehtävää jakaa vastuidensa ja velvollisuuksiensa mukaisella tavalla tietoja ja ajatuksia kaikista kysymyksistä, jotka herättävät yleistä mielenkiintoa. Tähän tehtävään liittyy läheisesti myös yleisön oikeus informaation vastaanottamiseen.[4]

Lehdistöllä on olennainen merkitys "julkisena vahtikoirana". Vaikka lehdistö ei saa ylittää muun muassa muiden maineen ja oikeuksien suojaamiseksi sekä luottamuksellisen tiedon levittämisen estämiseksi asetettuja tiettyjä rajoja, sen on kuitenkin velvollisuuksiaan ja vastuitaan noudattamalla jaettava tietoja ja ajatuksia kaikista yleisesti kiinnostavista aiheista. Ihmisoikeustuomioistuimen mukaan sananvapauden rajoituksia tulee tulkita tiukasti ja niiden tarpeellisuudesta tulee olla vakuuttava näyttö.[5]

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on lukuisissa tuomioissaan todennut, että ihmisoikeussopimuksen 10 artikla soveltuu sen 2 kohdassa mainituin rajoituksin paitsi myönteisiin, vaarattomiin tai yhdentekeviin, myös loukkaaviin, järkyttäviin tai huolestuttaviin tietoihin. Tämä johtuu pluralismin, suvaitsevaisuuden ja vapaamielisyyden vaatimuksista, joita ilman demokraattista yhteiskuntaa ei ole. Journalistinen vapaus sisältää myös mahdollisuuden turvautua liioitteluun ja provokaatioon.[6]

Jukka Viljanen tunnistaa EIT:n ratkaisemista sananvapaustapauksista neljä keskeistä periaatetta:

1) sananvapaus on yksi demokraattisen yhteiskunnan peruspilareista

2) tiedotusvälineillä on keskeinen rooli demokraattisessa yhteiskunnassa

3) sananvapauden rajoittamiselle on korkea kynnys ja

4) EIT ei ota ratkaisuharkinnassaan kansallisen viranomaisen asemaa, vaan pyrkii ainoastaan arvioimaan päätöksiä EIS 10 artiklan valossa.[7]

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on noudattanut tulkinnassaan sananvapauden rajoitusten osalta supistavan ja sananvapauden käyttämisen osalta suvaitsevan tulkinnan periaatteita. Supistavan tulkinnan periaatteen mukaan sananvapauden rajoitusten tulkinnassa on lähtökohtana, että sananvapaus on pääsääntö ja rajoitus vastaavasti poikkeus. Tämän vuoksi sananvapauden rajoitusperusteita tulee tulkita ahtaasti ja kaikkien rajoitusten välttämättömyydestä tulee olla vakuuttava näyttö. Esimerkiksi tapauksessa *Oberschlick v. Itävalta* (n:o 2, 1.7.1997) valtio rikkoi sananvapautta tuomitsemalla rangaistuksen toimittajalle, joka oli arvostellut Itävallan vapauspuolueen johtajan mielipi-

---

[4] Esim. Tourancheau ja July v. Ranska (24.11.2005), Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska (17.12.2004), Éditions Plon v. Ranska (18.5.2004), Ernst ym. v. Belgia (15.7.2003) sekä Du Roy ja Maulaurie v. Ranska (3.10.2000).

[5] Esim. Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta (14.11.2002), Jerusalem v. Itävalta (27.2.2001) ja Rizos ja Daskas v. Kreikka (27.5.2004).

[6] Esim. Castells v. Espanja (23.4.1992), Dalban v. Romania (28.9.1999), Du Roy ja Malaurie v. Ranska (3.10.2000), Jerusalem v. Itävalta, 27.2.2001, Societe Prisma Presse v. Ranska (1.7.2003), Maroglou v. Kreikka, 23.10.2003, Vides Aizsardzibas Klubs v. Latvia, (27.5.2004), Rizos ja Daskas v. Kreikka (27.5.2004), von Hannover v. Saksa (24.6.2004) ja Ukrainian Media Group v. Ukraina (29.3.2005).

[7] J. Viljanen 2005 s. 641–642.

teitä ja kutsunut tätä "idiootiksi". Tapauksessa *Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Itävalta* (13.11.2003) Itävallan katsottiin loukanneen sananvapautta, kun toimittaja oli tuomittu herjauksesta ja lehtiyhtiö vahingonkorvausvelvolliseksi sen vuoksi, että toimittaja oli lehtiartikkelissaan nimittänyt poliitikkoa "komeronatsiksi".

Suvaitsevan tulkinnan periaate ei kuitenkaan oikeuta käyttämään mitä tahansa ilmaisuja kenestä tahansa. Esimerkiksi *Oberschlick (n:o 2)* -tapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sananvapausmyönteiseen ratkaisun lopputulokseen vaikutti keskeisesti se, että arvostelun kohteena oli poliitikko ja että arvostelu perustui tämän pitämään puheeseen, joka oli ollut provosoiva ja tarkoitettu herättämään vahvoja vastareaktioita.

Harkittaessa sananvapauden rajoittamista on otettava huomioon se asiayhteys, jossa viesti on esitetty. Viestin sisäisten merkitysyhteyksien lisäksi arviointiin vaikuttaa myös yleisempi asia- tai keskusteluyhteys. Esimerkiksi tapauksessa *Nilsen ja Johnsen v. Norja* (25.11.1999) EIT otti erityisesti huomioon poliisien harjoittamasta laittomasta väkivallasta käydyn pitkän ja kiivaan keskustelun sekä sen, ettei esitetyn kielenkäytön kovuus ollut ristiriidassa jo alkuvaiheista lähtien johtavana hahmona keskusteluun osallistuneen loukatun osapuolen kielenkäytön kanssa. Lisäksi EIT kiinnitti huomiota siihen, että loukkaaviksi katsotut lausumat oli esitetty lehdistölle suullisesti, jolloin tuomituilla henkilöillä ei oletettavasti ollut mahdollisuuksia muotoilla, täydentää tai peruuttaa lausumiaan ennen niiden julkaisemista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut tulkintatilanteessa suuren merkityksen sille, onko kysymyksessä sananvapauden käytön ydinalue, kuten politiikka, vai reunaalue, kuten mainonta tai pornografia. Valtiollisista tai muista yleisesti kiinnostavista asioista kertominen sekä politiikassa tai muussa julkisessa tehtävässä toimivien henkilöiden vallankäytön valvominen ja sen kriittinen tarkastelu kuuluvat sananvapauden ydinalueeseen. Tällaisen keskustelun rajoittaminen edellyttää erityisen painavat perusteet.[8]

Myös yleistä kiinnostusta herättävään keskusteluun puuttumiselle tulee olla painavat perusteet. Tällaisena keskusteluna ei ole pidetty vain poliittisia ilmaisuja ahtaassa merkityksessä, vaan myös taloudellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista yhteiskuntaolosuhteista käyty keskustelu saa vahvaa suojaa. Jos ilmaisu puolestaan käsittelee puhtaasti yksityisiä asioita eli asioita, joilla ei ole yleistä tai yhteiskunnallista merkitystä, ilmaisuvapauden saama suoja on kapeampi.[9] Se, koskeeko ilmaisu yleistä kiinnostusta herättävää aihetta, ratkaistaan harkitsemalla ilmaisun merkittävyyttä yhteiskunnalliselle keskustelulle. Yleisesti merkittäviä keskustelunaiheita ovat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä olleet mm.:

---

[8]Esim. Lingens v. Itävalta (8.7.1986), Castells v. Espanja (23.3.1992), Thorgeir Thorgeirson v. Islanti (25.6.1992), Wingrove v.Yhdistynyt kuningaskunta (25.11.1996), Societe Prisma Presse v. Ranska (1.7.2003) ja Rizos ja Daskas v. Kreikka (27.5.2004).

[9] Rytter 2003 s. 192. Samantyyppisesti Pellonpää 2005 s. 490 ja Schaumburg-Müller 2003 s. 110–112. Kapeampaa suojaa koskevia tapauksia esim. *Tammer v. Viro* (6.2.2001) ja *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004).

- poliittinen keskustelu (*Lingens v. Itävalta*, 8.7.1986, *Jerusalem v. Itävalta*, 27.2.2001 ja *Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Itävalta*, 26.2.2002)

- hylkeenpyynnissä käytettyjä menettelytapoja koskenut keskustelu (*Bladet Tromsø ja Steensaas v. Norja*, 20.5.1999)

- poliisin menettelytavat rikosasian tutkimisessa (*Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska*, 19.6.2003)

- väitteet poliisin harjoittamasta väkivallasta (*Thorgeir Thorgeirson v. Islanti*, 25.6.1992)

- tiedot tuomioistuinlaitosta koskevasta toiminnasta, kun syyttäjää epäiltiin sekaantumisesta laittomaan toimintaan (*Rizos ja Daskas v. Kreikka*, 27.5.2004)

- valtion varojen hoitaminen ja tapa, jolla poliitikot täyttivät tehtävänsä (*Dalban v. Romania*, 28.9.1999)

- potilasturvallisuus (*Selistö v. Suomi*, 16.11.2004)

- nimeltä mainitun kirurgin tekemien kauneusleikkausten epäonnistuminen ja potilaiden tyytymättömyys hoitoon (*Bergens Tidende v. Norja*, 2.5.2000)

- poliittiseen puolueeseen kuuluneen henkilön mahdollinen nimittäminen opetusministeriön toimeen (*Rodrigues v. Portugali*, 29.11.2005)

- ympäristönsuojelua, väestön terveyttä ja ydinvoimalaonnettomuutta sekä säteilyturvakeskuksen entistä johtajaa koskenut kannanotto (*Mamere v. Ranska*, 7.11.2006).

Edellä olevasta ilmenee, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole rajannut suurta sananvapaussuojaa saavia yleisesti kiinnostavan keskustelun aiheita vain politiikkaan, vaan myös muut keskustelunaiheet, joilla on yleistä merkitystä, nauttivat korkeaa sananvapaussuojaa kapean valtiollisen harkintamarginaalin puitteissa.

On kuitenkin syytä huomata, että EIT:n usein käyttämä termi "yleisesti kiinnostava keskustelu" ei suinkaan tarkoita kaikkia asioita, jotka yleensä kiinnostavat ihmisiä, vaan edellytyksenä on, että keskustelunaiheella on jotain yleisempää merkitystä. Tätä seuraten myös Suomen korkein oikeus on tapauksessa KKO 2005:82 edellyttänyt, että puututtaessa yksityiselämän suojaan merkitystä on sillä, onko kysymys ollut yleisen yhteiskunnallisen keskustelun kannalta relevantista julkistamisesta vai pelkästään uteliaisuutta tyydyttävästä ihmisten yksityisasioihin keskittyvästä viihdejournalismista.

2.3 Yksityiselämän suoja perus- ja rikoslaissa

2.3.1 Yksityiselämän suoja perustuslaissa

Sekä yksityiselämän että kunnian suoja on turvattu perustuslain 10 §:ssä, jonka yleislausekkeenomainen säännös katsottiin tarpeelliseksi, koska aikaisempi perustuslaki suojasi yksityiselämää vain pisteittäin, jolloin suojan ulkopuolelle saattoi jäädä yksilön kannalta olennaisen tärkeitä osa-alueita. Yksityiselämän perusoikeussuoja koettiin tärkeäksi myös sen vuoksi, että teknisen kehityksen katsottiin luoneen uusia uhkia henkilön yksityisyydelle.[10]

Yksityiselämän suojaa koskeva PL 10 § kuuluu seuraavasti:

> "Yksityiselämän suoja. Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.
>
> Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.
>
> Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana."

Perustuslain mukainen yksityiselämän suoja kattaa myös kotirauhan sekä kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden. Säännöksen tulkitaan käsittävän myös oikeuden perhe-elämään sekä tietosuojan ja henkilötietojen suojan.

Yksityiselämän suojan lähtökohtana on yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämään on katsottu kuuluvaksi mm. yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Yksityiselämään kuuluu myös yksilön oikeus pitää yksityiselämäänsä kuuluvat asiat omana tai vain lähipiirinsä tietona. Tässä selvityksessä käsitellään yksityiselämän suojaa lähinnä viimeksi mainitulta kannalta.[11]

Yksityiselämän perus- ja ihmisoikeusasemasta johtuen valtiolla on velvollisuus turvata yksityiselämän suoja myös yksityisiltä tahoilta tulevia loukkauksia vastaan. Yksityiselämää turvataan etupäässä rikos- ja vahingonkorvauslainsäädännöllä, joiden tarkoituksena on yhtäältä ennalta estää loukkausten tapahtumista ja toisaalta hyvittää jo tapahtuneita loukkauksia.

---

[10] HE 309/1993 s. 53 ja KM 1992:3 s. 297.

[11] HE 309/1993 s. 52–53 ja KM 1992:3 s. 292. Yksityiselämän suojasta perusoikeutena Tiilikka 2007 s. 136–142 lähteineen.

Yksityiselämää ja kunniaa turvaavat säännökset (korvausvastuu ja kriminalisoinnit) ovat perustuslain sananvapaussäännöksessä tarkoitettua sananvapauden käyttämisen tarkempaa sääntelyä. Koska yksityiselämää turvaava rikos- ja korvauslainsäädäntö merkitsee sananvapauden rajoittamista, sen tulee täyttää sananvapaus-perusoikeuden rajoittamisedellytykset. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että sananvapautta ei tule rajoittaa enempää kuin on ehdottoman välttämätöntä yksityiselämän suojaamiseksi ja että rajoitusten tulee olla täsmällisesti säädetyt.

2.3.2 Yksityiselämän suoja rikoslaissa

Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä säädetään rikoslain 24:8:ssa. Säännöksen ensimmäinen momentti kieltää yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan oikeudettoman levittämisen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla sen lukuisten ihmisten saataville, jos levittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Väline itsessään ei ole säännöksen tulkinnan kannalta olennainen, vaan keskeistä on se, miten suuren joukon käytetty väline saavuttaa. Printtilehtien ja ohjelmien lisäksi myös verkkolehdet, internetissä saatavilla olevat tiedot sekä kirjat voivat tulla kysymykseen säännöksessä tarkoitettuina tiedon levittämistapoina. Myös suuren vastaanottajakunnan omaava sähköpostiviesti voi täyttää tämän vaatimuksen.

Lainvalmistelussa annettiin aikanaan yksityiselämän käsitteelle varsin laaja sisältö:

> "Yksityiselämän piirin ulkopuolelle jäävät vain sellaiset seikat, jotka liittyvät asianomaisen yhteiskunnalliseen vallankäyttöön. Yksityiselämää ovat sitä vastoin yleensä henkilön perhe-elämä, vapaa-ajan käyttö, terveys ja ihmissuhteet, samoin kuin sellainen käyttäytyminen yhteiskunnallisesti merkittävässä tehtävässä, jolla ei ole merkitystä asianomaisen yhteiskunnallisen vallankäytön kannalta."[12]

Sananvapauden perus- ja ihmisoikeusasema ja etenkin siihen kuuluva yleisön tiedonsaantioikeus huomioon ottaen sananvapautta tuskin voidaan kuitenkaan tulkita niin ahtaasti ja yksityiselämän piiriä niin laveasti, että kaikki vallankäytön ulkopuolelle jäävät seikat ehdottomasti kuuluisivat henkilön yksityiselämään. Lähtökohtaisesti henkilön perhe-elämä, vapaa-ajan käyttö, terveys ja ihmissuhteet kuitenkin kuuluvat yksityiselämän piiriin.

Tapauksessa KKO 2005:82 korkein oikeus on pitänyt tunneperäisiä suhteita, seurustelua ja perhe-elämää yksityiselämän ydinalueelle kuuluvina tietoina.[13] Jos esimerkiksi polii-

---

[12] HE 84/1974 s. 3. Maininta koskee vanhaa RL 27:3a:ta, mutta uuden RL 24:8:n esitöiden mukaan vanhan säännöksen esitöitä voidaan käyttää hyväksi tulkittaessa uutta säännöstä.

[13] Frände (2006 s. 438) on tapaukseen KKO 2005:82 viitaten tulkinnut säännöstä siten, että se, joka joukkotiedotusvälinettä käyttäen esittää tiedon toisen seksuaalisista taipumuksista, perhestatuksesta, henkilökohtaisista suhteista (avioliiton ulkopuoliset suhteet), vapaa-ajan käyttäytymisestä, päihteiden väärinkäytöstä, sairaushistoriasta, henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteesta tai itsemurhasta, on *prima facie* tunkeutunut toisen yksityiselämän alueelle. Kriminalisointi sinällään ei koske vainajan, vaan ainoastaan hänen läheistensä yksityiselämän suojaa (HE 184/1999 s. 16). Yksityiselämän käsitteestä myös Nuutila – Majanen 2009 s. 666–668.

tikko kuitenkin on vedonnut äänestäjäkuntaansa nimenomaan tuomalla perhe-elämänsä ja yksityisasiansa julkisuuteen, se kaventaa hänen yksityiselämänsä piiriä tältä osin ja luo lisäksi yksityiselämälle myös poliittista merkitystä. Myös viihdejulkisuuden henkilöt, jotka rahan ansaitsemis- tai uran edistämistarkoituksessa tuovat jatkuvasti yksityisasioitaan julkisuuteen, ovat omilla toimillaan kaventaneet yksityiselämänsä piiriä.

Levittämisen oikeudettomuusvaatimuksesta johtuu, että jos asianomainen on antanut suostumuksen yksityiselämäänsä koskevan tiedon levittämiselle, teko ei ole rangaistava. Pääperiaatteena rikosoikeudessa on, että loukatun suostumus on pätevä vain, jos se on vapaaehtoinen, etukäteen annettu ja riittävän täsmällinen. Esimerkiksi lapsen tai henkisesti vajaakykyisen taikka päihtyneen henkilön antama suostumus voi olla pätemätön, jos hän ei ole kyennyt normaaliin harkintaan ja tilannearvioon haastatteluhetkellä. Yksityiselämän suojan osalta toimittajan tahallisuuden poistavaa sekä haastattelu- ja julkaisusuostumusta indikoivaa merkitystä voi olla sillä, kuinka tottunut asianomainen on asioimaan journalistien kanssa ja minkä verran hän tuntee journalistisia toimintatapoja.

Viihdejulkisuuden henkilöiden suppeampaa yksityiselämän suojaa perusteltiin eräänlaisella yleisellä suostumuksella, joka liittyy viihdyttäjien ammatilliseen rooliin, johon kuuluu asianosaista koskevien seikkojen paljastaminen.[14]

Lainvalmisteluaineiston mukaan suostumus voi olla nimenomainen tai hiljainen ja se on milloin tahansa peruutettavissa. Suostumus koskee vain sen antajaa, eikä sen nojalla ole oikeutettua julkaista esimerkiksi suostumuksen antajan lähipiiriin kuuluvien henkilöiden yksityiselämään kuuluvia asioita.[15] Eduskunnan lakivaliokunnan mukaan hiljaisen suostumuksen olettaminen on ongelmallista, koska yksityiselämän suoja on perusoikeutena suojattu oikeushyvä. Valiokunta linjasi suostumusta seuraavasti:

> "Ilman nimenomaista lupaa ei ole yleensä perusteltua olettaa, että henkilö olisi suostunut ainakaan yksityiselämän ydinalueelle kuuluvan tiedon julkistamiseen."[16]

Olisikin varsin keinotekoista olettaa henkilön suostuneen esimerkiksi erittäin intiimien, vahingollisten ja kärsimystä aiheuttavien tai halventavien tietojen julkaisemiseen. Näin ollen "suostumusopin" perusteella ei voida sallia kovin laajaa julkisuutta. Mitä pidemmälle toimittaja menee toisen yksityisyyden ytimeen, sitä vaikeampi hänen on väittää luulleensa, että kohde olisi ollut suostuvainen tiedon julkistamiseen. Tämä koskee erityisesti tilannetta, jossa julkaistavat tiedot on hankittu kohteelta salaa.[17]

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä tiedon julkaiseminen yhdessä tiedotusvälineessä ei ole perustanut rangaistus- tai korvausvastuusta vapauttavaa oletettua suostumusta tiedon julkaisemiseen toisessa tiedotusvälineessä. Esimerkiksi palopäällikön yksityiselämän suojaa koskevassa tapauksessa KKO 1997:81 ei se seikka, että osin haastattelun muodossa julkaistu tieto oli aikaisemmin julkaistu toisessa tiedotusvälineessä

---

[14] KM 1973:1 s. 105 ja LaVM 6/2000 s. 5.
[15] HE 184/1999 s. 32. Ks. myös aikaisempi lainvalmisteluaineisto HE 239/1997 s. 33 ja PeVL 36/1998 s. 3.
[16] LaVM 6/2000 s. 5.
[17] Nuutila – Majanen 2009 668. Ks. myös Tiili 1975 s. 910 ja Mahkonen 1997 s. 152.

palopäällikön haastatteluna, antanut perusteltua syytä olettaa ensimmäiseksi julkaistun tiedon julkaisemiseen olleen suostumusta, joka oikeuttaisi tiedon uudelleen julkaisemisen.[18] Sekä tiedot ensin julkaissut lehti että tiedot huomiota herättävin lisäyksityiskohdin höystettynä uudelleen julkaissut lehti tuomittiin yksityiselämän loukkauksesta. Myös tapauksessa KKO 2002:55 katsottiin, että yksityiselämää koskevan tiedon julkaiseminen joissakin tiedotusvälineissä ei vapauttanut muita tiedotusvälineitä noudattamasta yksityisyyden suojaa koskevia määräyksiä ja että toistuva julkisuus oli omiaan lisäämään loukkauksesta aiheutuvaa vahinkoa ja kärsimystä.[19]

Edellä mainitut tapaukset on kuitenkin ratkaisu ennen tahallisuusääntelyn 1.1.2004 tapahtunutta voimaantuloa, eikä ole sanottua, että toisessa tiedotusvälineessä julkaistun tiedon eteenpäin levittämiseen suhtauduttaisiin tunnusmerkistöerehdystä koskeva uusi rikoslain 4 luvun 1 § huomioon ottaen edelleen yhtä ankarasti. Jos ensimmäinen lehtijuttu on silminnähden tehty jutun kohteen suostumuksin ja toinen lehti pelkästään välittää aiemmin julkaistua tietoa eteenpäin, voidaan perustellusti argumentoida, että tahallisuus suhteessa julkaisemisen oikeudettomuuteen puuttuu. Etenkin, jos tiedot on alun perin julkaistu jutun kohteen haastatteluna, tiedon eteenpäin levittäjällä voi olla perusteltu aihe väittää, että hän ei ollut rikoslain 4 luvun 1 §:n edellyttämin tavoin selvillä julkaisuteon oikeudettomuudesta. Asian ratkaisussa lienee merkitystä etenkin julkaistun seikan luonteella sekä jutun kohteen aikaisemmalla esiintymisellä julkisuudessa. Myös tiedon julkaisseen tiedotusvälineen lähtökohtaisella luotettavuudella voi olla vaikutusta. Jos jo ensin julkaistu tieto on silminnähden julkaistu vastoin asianomaisen tahtoa, ei tiedot myöhemmin julkaiseva lehti voi tahallisuusmoitteelta välttyäkseen vedota aiempaan julkisuuteen, vaan tietoisuus jo ensimmäisen jutun vastentahtoisuudesta on tahallisuutta ja moitittavuutta lisäävä seikka.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut aikaisemman julkisuuden huomioon esimerkiksi harkitessaan sananvapauden rajoittamisen välttämättömyyttä: jos julkaistu tieto on jo levinnyt laajalle, ei useinkaan ole välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa rangaista sen eteenpäin levittämisestä. Tämä näkökanta on kuitenkin ongelmallinen tilanteessa, jossa tietoa on jo ensi vaiheessa levitetty oikeudettomasti. Lisäksi EIT on tuomittujen vahingonkorvausten määriä harkitessaan ottanut huomioon aikaisemmat julkaisut ja niistä maksetut korvaukset uudesta loukkauksesta maksettavaa korvausta alentavana tekijänä.[20]

---

[18] Ks. myös KKO 1982 II 36.

[19] Ks. kuitenkin samaa henkilöä koskevien muiden tuomioiden johdosta 6.4.2010 tehdyt EIT:n ratkaisut *Flinkkilä ym. v. Suomi*, *Jokitaipale ym. v. Suomi*, *Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi*, *Soila v. Suomi* ja *Tuomela ym. v. Suomi*.

[20] Ks. 6.4.2010 ratkaisut suomalaistapaukset *Flinkkilä ym. v. Suomi*, *Jokitaipale ym. v. Suomi*, *Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi*, *Soila v. Suomi* ja *Tuomela ym. v. Suomi*, joissa EIT otti huomioon, että entisen valtakunnansovittelijan naisystävän tapausta oli jo ennen puheena olevia julkaisutekoja käsitelty tiedotusvälineissä laajasti, naisen henkilöllisyyttä ei paljastettu ensimmäistä kertaa, tiedotusvälineille oli langetettu suuret taloudelliset sanktiot, vaikka nainen oli saanut 8 000 euron rahakorvauksen jo ensimmäisestä loukkauksesta (MTV, KKO 2002:55; tästä ei ollut valitettu EIT:een) ja monet lehdet olivat joutuneet maksamaan naiselle korvauksia samaa asiaa koskeneiden uutisointien johdosta. EIT:n mielestä kansallisten tuomioistuinten perustelut, jotka sinänsä olivat relevantteja, eivät olleet riittäviä osoittamaan, että puuttuminen valittajan sananvapauden suojaan olisi ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Lisäksi seuraamukset olivat kokonaisuutena tarkastellen suhteettomia.

Yksityiselämän suojaa koskevan RL 24:8:n 2 momentissa pyritään turvaamaan oikeus vallankäytön valvontaan ja kritiikkiin. Sen mukaan yksityiselämää koskevia tietoja saa levittää politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, jos tieto voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä ja sen esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Laissa mainittua yhteiskunnallisesti merkittävää tehtävää hoitavan henkilön yksityiselämä ei jää pykälän tarjoaman suojan ulkopuolelle, vaan yksityiselämän suojaa on supistettu vallankäytön kannalta merkityksellisten yksityisasioiden osalta mahdollistamalla yksityiselämää koskeva uutisointi vallankäytön kannalta merkityksellisissä tilanteissa.

Vallankäyttäjien yksityisasioista siis saa lain mukaan uutisoida, jos tiedolla on vaikutusta vallankäyttäjän toiminnan arviointiin nimenomaan vallankäyttötehtävässä ja tiedon esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Tätä momenttia on tulkittu suomalaisessa oikeuskäytännössä sananvapauden kannalta melko ankarasti. Tuomioistuimet ovat melko usein katsoneet, ettei yksityisasian esittäminen ole ollut tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Tuoreessa pääministerin yksityiselämän suojaa koskevassa tapauksessa KKO 2010:39 korkein oikeus katsoi ensinnäkin, että tiedot pääministerin lasten tunteista, käyttäytymisestä sekä suhtautumisesta hänen ja hänen silloisen naisystävänsä seurustelusuhteeseen sekä tiedot ja vihjaukset pääministerin sukupuolielämästä ja siihen liittyvistä intiimeistä tapahtumista kuuluivat hänen yksityiselämäänsä siitä huolimatta, että joitakin hänen yksityiselämänsä osa-alueita oli ennen syytteeseen johtaneen kirjan julkaisemista käsitelty hänen suostumuksellaan eri tiedotusvälineissä. Joidenkin yksityisasioiden omaehtoisesta kertomisesta ei myöskään voitu päätellä suostumusta lapsia tai intiimiasioita koskevien tietojen levittämiseen, kun asianomainen ei ollut itse näitä julkisuuteen tuonut.

KKO totesi, että yksityiselämän piiriin kuuluvan tiedon koskiessa useita henkilöitä tiedon levittäminen edellytti lähtökohtaisesti kunkin suostumusta ja että jokainen voi antaa suostumuksensa vain omasta puolestaan. EIS 10(2):n mukaiset toisten oikeuksien turvaamiseksi mahdolliset sananvapauden rajoitukset koskivat myös romaanien tekijöitä, kuten myös EIT:n ratkaisusta *Lindon, Otchakovsky-Laurens ja July v. Ranska*, 22.10.2007, kohta 51 ilmeni.

Yksityiselämää loukkaavaa tietojen ja vihjausten esittämistä ei KKO:n mukaan sellaisenaan oikeuttanut teoksen luonne seurustelukumppanin omakohtaisena suhteen kuvauksena tai se, että kirja ei ollut sisällöltään tai sävyltään loukkaava. Teoksen sanotunlainen luonne saattoi kuitenkin puoltaa kirjoittajan oikeutta esittää ainakin joitakin seurustelukumppanin yksityiselämään liittyviä tietoja. Merkitystä oli annettava myös yksittäisten tietojen sisällölle ja esittämistavalle.

KKO totesi, että myös vallankäyttäjien yksityiselämän piiriin kuuluvilla asioilla voi olla perusteltua julkista mielenkiintoa:

> ”On ilmeistä, että politiikassa toimivien henkilöiden ja erityisesti johtavassa asemassa olevien poliitikkojen julkisuuskuvan merkitys myös heidän yhteiskunnallisen toimintansa arviointiperusteena on lisääntynyt. Tähän kuvaan voi kuulua myös se, millainen käsitys ihmisillä kyseisestä henkilöstä on hänen poliittisen toimintansa ulkopuolella ja jopa yksityishenkilönä. Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussaan Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi (kohta 45) katsonut, että selostuksiin, jotka koskivat poliitikon puolison tuomitsemista rikoksesta rangaistukseen, oli liittynyt ainakin jossain määrin julkista mielenkiintoa, koska tuomitseminen saattoi vaikuttaa äänestyspäätöksiin.”

Joidenkin yksityisasioiden levittäminen saattoi edellä esitetysti olla vallankäyttäjien toiminnan arvioimiseksi perusteltua. KKO katsoi kuitenkin EIT:n käytäntöön viitaten, että oli tärkeä erotella tapaukset, joissa yksityiselämään puuttuvan tiedon kertomisella edistettiin yleiseltä kannalta kiinnostavista ja tärkeäksi koetuista asioista käytävää julkista keskustelua, ja toisaalta tapaukset, joissa tiedon paljastaminen oli tarkoitettu vain tyydyttämään tietyn lukijakunnan uteliaisuutta. Jotta toisen oikeuksien suoja väistyisi sananvapauden eduksi, yksityiselämää koskevan tiedon luvattomalle levittämiselle tuli olla yleisestä näkökulmasta hyväksyttävä syy.

Poliitikon perhe-elämään, seurusteluun ja muuhunkin toimintaan yksityishenkilönä saattoi kohdistua oikeutettua yleistä kiinnostusta – etenkin silloin, kun poliitikon yksityiselämää koskevalla tiedolla oli merkityksellinen yhteys niihin kysymyksiin, jotka hän oli nostanut esiin yhteiskunnallisessa toiminnassaan. Myös käyttäytyminen, joka ei suoranaisesti liittynyt julkisen viran tai tehtävän hoitamiseen taikka poliitikon muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan, saattoi olla merkityksellistä noissa tehtävissä vaadittavien ominaisuuksien arvioinnin kannalta.

Pääministerin yksityiselämän suoja oli suppeampi kuin tavallisen yksityishenkilön yksityiselämän suoja. Sananvapauden painoarvo korostui siltä osin kuin kirjassa oli esitetty yleiseltä kannalta kiinnostavia ja tärkeitä seikkoja. Johtavankaan poliitikon yksityiselämä ja etenkään sen ydinalue ei kuitenkaan voinut jäädä suojaa vaille. Suojan tarve oli sitä ilmeisempi, mitä keskeisemmin tiedot liittyivät yksityiselämän ydinalueeseen ja mitä vähemmän tietojen julkistamisella oli merkitystä hänen yhteiskunnallisen toimintansa arvioinnin kannalta.

KKO:n mukaan eräitä pääministerin yksityiselämän piiriin kuuluvia tietoja ei voitu pitää yleiseltä kannalta merkityksettömänä. Näitä aiheita ei kuitenkaan ollut käsitelty niissä kohdissa, joiden levittämisestä kirjan kustantaja ja kirjoittaja oli hovioikeudessa tuomittu ja joilta osin asia tutkittiin KKO:ssa. Hovioikeudessa syyksiluetut tiedot ja vihjaukset pääministerin lasten asioista sekä pääministerin intiimielämän asioista eivät ole olleet sellaisia, että niiden julkistamisen voitaisiin katsoa lainkaan liittyneen hänen yhteiskunnallisen toimintansa tai hänen kelpoisuutensa arviointiin taikka muutoinkaan merkitykselliseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Näin ollen näiden tietojen ja vihjausten julkaisemista ei voitu perustella yhteiskunnallisen toiminnan arvioinnilla.

Siltä osin kuin rikossäännös edellytti, että yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa KKO totesi, että varsinkin yksityiselämän ydinalueelle kuuluvien sukupuolielämää ja intiimejä yksityisiä tapahtumia koskevien tietojen laaja ja luvaton levittäminen lukuisten ihmisten saataville on usein omiaan aiheuttamaan säännöksessä tarkoitettuja seuraamuksia, vaikka tiedot olisivat sinällään harmittomia ja ihmisten jokapäiväiseen elämään kuuluvia.

KKO arvioi sananvapauden rajoittamista EIS:n edellyttämin tavoin myös siltä kannalta, oliko vastaajien sananvapauteen puuttumista pidettävä välttämättömänä pääministerin perus- ja ihmisoikeutena turvatun yksityiselämän suojan vuoksi. KKO:n mielestä kirjassa ei ollut kuvattu pääministerin lasten tunteita tai yksityisyyttä sellaisella tavalla, että niiden esittämisen osana kirjoittajan omakohtaista suhteen kuvausta voitaisiin arvioida olleen omiaan aiheuttamaan asianomistajalle vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa ja että kirjan tekijän ja kustantajan sananvapautta olisi välttämätöntä tältä osin rajoittaa hänen yksityisyytensä suojaamiseksi.

Sukupuolielämästä ja intiimeistä yksityisistä tapahtumista ilmaistut tiedot ja vihjaukset puolestaan liittyvät yksityiselämän ydinalueeseen ja niiden luvaton julkistaminen oli ollut omiaan aiheuttamaan asianomistajalle puheena olevassa säännöksessä tarkoitettua vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Kirjan tekijän ja kustantajan sananvapaudesta ei voitu johtaa oikeutusta tällaisten tietojen ja vihjausten julkistamiseen kirjassa, vaan heidän sananvapautensa rajoittamista oli näiltä osin pidettävä asianomistajan yksityisyyden suojan kannalta välttämättömänä. Näillä perusteilla KKO tuomitsi kirjan kustantajan 60 ja kirjoittajan 20 päiväsakkoon yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Rangaistuksia määrätessä otettiin lieventävänä seikkana huomioon, että kirjassa esitetyt tiedot ja vihjaukset eivät olleet olleet niiden loukkaavuutta arvioitaessa kovin vakavana pidettäviä. Alan ammattilaisena kustantajan tietoisuus menettelynsä moitittavuudesta oli suurempi kuin kirjoittajan, joten hänen suurempi syyllisyytensä huomioon ottaen hänet oli tuomittava selvästi ankarampaan rangaistukseen kuin kirjoittaja.

Yksityiselämän suojaa koskeva oikeuskäytäntö on puhuttanut paljon. Suomen 12 sananvapausloukkauksesta kuusi on koskenut yksityiselämän suojaa. Rikoksena yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on kuitenkin harvinainen, sillä ensimmäisissä oikeusasteissa tästä rikoksesta tuomittiin vuonna 2005 kolme henkilöä, vuonna 2006 11 henkilöä ja vuosina 2007 ja 2008 seitsemän henkilöä per vuosi. Hylättyjä syytteitä samoina vuosina oli 3,7,4 ja 14 kappaletta, joten syytteiden hylkäämisprosentti on ollut huomattavasti tavanomaista 6-7 prosentin hylkäysprosenttia suurempi.[21]

[21] Lähde: Tilastokeskus

2.4 Kunnian suoja perus- ja rikoslaissa

Kunnian suojasta säädetään yksityiselämän suojaa koskevassa perustuslain 10 §:ssä. Kunnia on perusoikeustasolla yksityiselämää vanhempi oikeushyvä, sillä kunnia turvattiin jo perusoikeusuudistusta edeltäneessä perustuslaissa, kun taas yksityiselämä turvattiin perustuslaissa vasta perusoikeusuudistuksen voimaantulosta 1.8.1995 alkaen.

Kunnialla tarkoitetaan sitä arvonantoa, joka yksilöllä on ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tämä voi jossain määrin vaihdella ihmisen aiemmasta käyttäytymisestä tai toiminnasta tai vaikkapa ammattitaidosta riippuen.

Kunnian suoja määritetään objektiivisesti arvioimalla, onko kysymyksessä olevan väitteen esittäminen omiaan aiheuttamaan väitteen kohteelle vahinkoa tai kärsimystä taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Kun arviointi tapahtuu objektiivisen mittapuun mukaan, tavanomaista herkempi ihminen ei saa suurempaa suojaa kuin ihminen, jolla on normaali sietokyky. Jossain määrin voidaan kuitenkin ottaa huomioon sellaisten ryhmien (esimerkiksi ammattikunnan) erityispiirteet, joiden arvonanto on loukatulle merkityksellinen, ja joiden arvot eivät merkittävästi poikkea yleisesti hyväksytyistä arvoista.

Kunnian loukkaaminen säädetään rangaistavaksi rikoslain 24 luvun 9 ja 10 §:ssä. Kunnian loukkauksessa on kysymys ansaitsemattoman epäkunnioituksen osoittamisesta. Tämä tapahtuu joko esittämällä toisesta loukkaavia ja valheellisia tietoja tai vihjauksia taikka halventamalla toista muuten. Muunlaista halventamista voi olla esimerkiksi haukkumanimityksen käyttäminen, loukkaavan sormimerkin osoittaminen tai sylkeminen taikka totuudenmukaisen väitteen esittäminen halventamisen tarkoituksessa.

Törkeästä tekomuodosta (RL 24:10) on kysymys, jos rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuvaa vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Siinä, missä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen edellyttää tiedon levittämistä joukkotiedotusvälineessä tai muutoin toimittamalla viesti lukuisten ihmisten saataville, kunniaa voidaan loukata myös pienempään piiriin rajoittuvalla tai pelkästään asianosaiselle itselleen esitetyllä ilmaisulla. Kunnianloukkaus ei siten edellytä asianomaista itseään laajempaa julkisuutta, vaikka käytännössä loukkaus yleensä tulee myös ulkopuolisten tietoon.

Rikosoikeudellisen peittämisperiaatteen mukaan tahallisuuden tulee kattaa kaikki rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvat seikat, eli kunnianloukkauksen osalta sen, että väitteen esittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa sekä sen, että RL 24:9.1:n 1 kohdan mukaisessa teossa kysymys on valheellisesta tiedosta tai vihjauksesta.

Vaikka rikosprosessioikeuden lähtökohtana on syyttäjän velvollisuus näyttää syyte toteen, oikeuskäytännössä on myös rikoslain yleisten oppien voimaantulon jälkeen asetettu väitteen esittäjälle velvollisuus esittää riittäviä perusteita väitteen todenperäisyydelle tai vähintäänkin sille, millä perusteella hän uskoi väitteen olevan todenperäinen (KKO

2006:10 ja KKO 2006:62). Kanta sinällään perustuu kunnianloukkauksen esitöissä (HE 184/1999) esitettyyn ja on realistiset näyttömahdollisuudet huomioon ottaen perusteltu. Ongelmallisena kuitenkin voidaan pitää sitä, että kun kunnianloukkaussäännöksissä ei mainita käännettyä todistustaakkaa, on vaikea katsoa syytetyllä olevan todistustaakkaa syyttömyydestään, koska OK 17:1.2:n mukaan rikosasiassa kantajan on näytettävä toteen ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa nojautuu. On veteen piirretty viiva, onko kysymyksessä vastaajan näyttövelvollisuus vai tilanne, jossa syyttäjän esitettyä selvitystä väitteen perättömyydestä ja vastaajan tietoisuudesta syytetyn on syytä reagoida asiaan esittämällä vastanäyttöä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sinällään hyväksynyt sen, että kunnianloukkausasiassa syytetyn on esitettävä selvitystä siitä, että esitettyjen loukkaavien väitteiden tueksi on ollut riittävät perusteet, kunhan näyttövaatimus pysyy kohtuullisissa puitteissa ja syytetyn oikeusturvasta on huolehdittu riittävästi.[22] Ongelmallista Suomen oikeustilan suhteen on kuitenkin se, että tällaisesta rikosprosessioikeuden yleisestä sääntelystä poikkeavasta velvollisuudesta ei ole säädetty laissa.[23] Tämä on ongelmallista sekä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta että EIS 10(2) artiklassa edellytetyn sananvapauden rajoittamisen lailla säätämisvaatimuksen kannalta. Nykyään EIT tosin saattaisi pitää näyttötaakanjakoa EIS 10 artiklassa edellytetyin tavoin laissa säädettynä, koska tilanne on vallitsevan oikeuskäytännön (KKO 2006:10 ja KKO 2006:62) perusteella vastaajien ennakoitavissa.

Tahallisuudesta on erotettava loukkaustarkoitus. Kunnianloukkaus ei yleensä edellytä loukkaustarkoitusta, vaan kunnianloukkaustahallisuuteen riittää se, että tekijä mieltää lausumansa loukkaavan luonteen eikä ole riittävästi varmistunut väitteen todenperäisyydestä. Loukkaustarkoitusta edellytetään kunnianloukkauksessa vain silloin, kun loukkaus on toisen halventamista totuudenmukaisen väitteen esittämisellä (KKO 2007:56). Totuudenmukaisen väitteen esittämiseen perustuvasta kunnianloukkauksesta saattaa olla kysymys esimerkiksi silloin, kun loukkaamistarkoituksessa otetaan näyttävästi ja paisuttelevasti sekä ilman relevanttia syytä esiin toisen henkilön kauan aikaa sitten tekemä rikos tai rike haluten halventaa toista väitteen esittämisellä. Jos asian esiin ottamiselle on perusteltu syy, niin totuudenmukaisia, mutta toista loukkaavia asioita voi kertoa. Perusteltu syy oli kysymyksessä esimerkiksi tapauksessa KKO 2007:56, jossa asianajaja riitautti vastapuolen oikeudenkäyntiavustajan kertomuksen luotettavuuden sillä perusteella, että tämä oli aikaisemmin tuomittu epärehellisyyttä osoittavasta rikoksesta. Arvioinnissa tulee kunnian suojan lisäksi ottaa huomioon myös yksityiselämän suoja, jos väite esitetään joukkotiedotusvälineessä tai muutoin toimittamalla se lukuisten ihmisten saataville.

Toinen jossain määrin ongelmallinen tilanne on muiden esittämien lausumien edelleen levittäminen. Suomalaisessa oikeuskäytännössä on suhtauduttu melko ankarasti väitteen

---

[22] Esimerkiksi McVicar v. Yhdistynyt kuningaskunta (7.5.2002), Radio France ym. v. Ranska (30.3.2004), Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska (17.12.2004), Cumpana ja Mazare v. Romania (17.12.2004; suuri jaosto).

[23] Vanhoissa kunnianloukkaussäännöksissä oli solvauksen lisäksi kaksi erilaista herjauksen tekomuotoa: tahallinen, vastoin parempaa tietoa tehty herjaus ja tahallinen, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoa tehty herjaus (RL 27:1 ja RL 27:2). Tuolloisessa RL 27:2,1:ssa lausuttiin nimenomaisesti syytetyn velvollisuudesta esittää soimauksensa tueksi todennäköisiä syitä, jolloin näyttötaakka oli selvästi laissa määritelty.

totuudenmukaisuutta koskevaan selonottovelvollisuuteen myös toistettaessa muualta kuultu tai toisessa tiedotusvälineessä esitetty väite.[24]

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä päätoimittajan tai toimittajan tuomitseminen haastattelulausumien tai tietolähteiden antamien tietojen julkaisemisesta sellaisenaan on hyväksytty vain poikkeuksellisesti. Etenkin silloin, kun artikkelin laatija ei itse ole sitoutunut haastateltavan esittämiin kannanottoihin, vaan ainoastaan raportoinut niitä eteenpäin, on toisen henkilön antaman lausuman toistamisesta langetettavaa toimittajan rikos- tai korvausvastuuta saatettu pitää EIS 10 artiklan vastaisena.

Esimerkiksi sananvapauden loukkauksen todenneessa tapauksessa *Selistö v. Suomi* (16.11.2004) EIT pani painoa sille, että toimittaja oli – joskin valikoivasti – perustanut lehtikirjoitusten tiedot leikkauksessa kuolleen henkilön lesken kertomukseen sekä esitutkintapöytäkirjasta ilmenevään sairaanhoitajan lausumaan. Haastattelupohjaiset uutisselostukset olivat EIT:n mielestä keskeisimpiä keinoja lehdistön ”julkisen vahtikoiran” roolin toteuttamisessa. Esitettyjä väitteitä ei myöskään ollut pidetty sinällään väärinä, vaan pikemminkin valikoivina.
Samoin poliisin menettelyn kritisointia eli yleisesti merkittävää keskustelunaihetta koskevassa tapauksessa *Julieta Savitchi v. Moldova* (11.10.2005) EIT korosti, että lehdistöä estetään merkittävästi osallistumasta julkisesti kiinnostavista kysymyksistä käytävään keskusteluun, jos journalistia rangaistaan toisen henkilön haastattelussa antamien lausumien levittämisestä, eikä tähän tule ryhtyä ilman erityisen vahvoja perusteita. Kun kielenkäyttö oli ollut maltillista eikä toimittaja ollut toiminut vilpillisessä mielessä loukkaamistarkoituksessa, lehtimiehen tuomitsemiselle ei ollut ollut riittäviä perusteita.

Toisten esittämien lausumien toistamisessa EIT on kiinnittänyt huomiota siihen, onko kysymys ollut yleisesti merkittävästä keskustelunaiheesta, ovatko loukkausten kohteina olleet nimeltä mainitut henkilöt (kohteina olivat *Selistö*- sekä *Savitchi* -tapauksissa nimeltä mainitsemattomat, mutta työyhteisössään tunnistetut henkilöt). Etenkin tällaisissa tilanteissa keskustelun yleinen merkittävyys ja lukijoiden tiedonsaantioikeus saa suuremman painoarvon kuin jutun kohteiden oikeudet. Esimerkiksi edellä mainitussa tapauksissa huomion arvoista on myös se, että esitettyjen tietojen lähde oli selvillä, joten epäilystä ei ollut siitä, olivatko tiedot oikeasti perustuneet lähteeltä saatuihin tietoihin vai oliko journalisti vain väittänyt niin. Näissä tilanteissa on myös mahdollista saada tietolähde vastuuseen sanomisistaan, mikä turvaa osaltaan väitteen kohteen kunniaa mahdollistaen esimerkiksi korvausvaatimuksen esittämisen, minkä lisäksi tunnetun tie-

[24] KKO on myöntänyt muutoksenhakuluvan (VL 2009:78) tätä sivuavassa asiassa: ” Television ajankohtaisohjelmassa oli vihjattu, että kolme ohjelmassa nimeltä mainittua henkilöä kuuluivat ryhmään, joka rahoittaa ulkomailla toimivaa terroristijärjestöä. Kyseiset henkilöt olivat olleet ilmiannon perusteella pidätettyinä ulkomailla terrorismiyhteyksistä epäiltyinä, mutta sittemmin vapautettu. Ohjelmassa esitetyt vihjaukset perustuivat keskeisesti haastattelulausumiin, jotka olivat peräisin kahdeksalta eri henkilöltä, joiden henkilöllisyyttä toimittaja ei paljastanut. Kysymys ohjelman toimittajan, vastaavan toimittajan ja ohjelmassa haastatellun henkilön syyllistymisestä törkeään kunnianloukkaukseen.” Kysymys voi toki olla haastattelulausuman toistamisen sijaan tai ohella myös näytön arvioinnista, kuten esimerkiksi väitettyjen lähteiden olemassaolosta ja siitä, ovatko he oikeasti antaneet ohjelmassa esitetyt tiedot. EIT on edellyttänyt jonkin asteista lähdetietojen verifiointia, ks. esim. *Cumpana ja Mazare v. Romania* (17.12.2004; suuri jaosto) ja vrt. kuitenkin *White v. Ruotsi* (19.9.2006), jossa viimeksi mainitussa tosin oli kysymys EIS 8 artiklassa turvatusta yksityiselämän suojasta, kun loukkaavien väitteiden esittäjiä ei ollut tuomittu kansallisessa tuomioistuimessa. Valtion harkintamarginaali lienee näissä asioissa melko suuri, minkä lisäksi White oli jo saanut Ruotsin valtiolta melko rahakorvauksen.

tolähteen tapauksissa lukijoilla on paremmat mahdollisuudet arvioida esitetyn tiedon luotettavuutta.

Myös tapauksessa *Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska* (17.12.2004) EIT toisti, että haastatteluihin perustuvassa uutisvälityksessä journalistin rankaiseminen muiden esittämien haastattelulausumien levittämisestä voisi vakavasti estää journalisteja toteuttamasta tehtävänsä yleisesti kiinnostavan keskustelun edistäjänä eikä journalisteja ei tulisi rangaista tällaisesta ilman erityisen painavia syitä. Journalisteille ei myöskään voitu asettaa yleistä velvollisuutta systemaattisesti ja muodollisesti irtisanoutua lausumasta, joka saattoi loukata tai ärsyttää muita tai vahingoittaa toisten mainetta. Tällainen velvollisuus ei sopisi yhteen sen kanssa, että lehdistön tehtävänä on tarjota tietoa ajankohtaisista tapahtumista, mielipiteistä ja ideoista. Koska tapauksessa ei kuitenkaan ollut kysymys muiden esittämien lausumien toistamisesta, vaan toimittajat itse olivat kyseenalaisten kysymysten ja tosiasiaväitteiden esittäjiä, journalistien tuomitseminen ei loukannut EIS 10 artiklaa.

Tapauksessa *Stângu v. Romania* (9.11.2004) EIT puolestaan katsoi, että erästä henkilöä loukanneita, vaikkakin sinällään yleisesti kiinnostavaa aihetta koskevia, väitteitä ei voitu pitää journalistisen vapauden käytössä sallittuna liioitteluna tai provokaationa, kun toimittajan todistajiksi kutsumat lähteet eivät olleet vahvistaneet antaneensa julkaistujen kaltaisia tietoja ja kysymys oli EIT:n mukaan osin lainauksin tehdystä tietolähteisiin nähden väärien tietojen levittämisestä. Toimittajan tuomitseminen pieneen vahingonkorvaukseen ja armahdettuun sakkoon ei tässä tilanteessa ollut loukannut EIS 10 artiklaa.

Myös tapauksessa *Stângu ja Scutelnicu v. Romania* (31.1.2006) EIT katsoi, että journalisteilla oli velvollisuus kertoa yleisölle otaksutuista julkisen vallan väärinkäytöksistä, mutta myös esittää väitteille riittäviä tosiasiaperusteita, kun ne oli kohdistettu suoraan nimettyihin henkilöihin. EIT:n mukaan journalistit saivat EIS 10 artiklan mukaista suojaa sillä edellytyksellä, että he toimivat vilpittömässä mielessä tarjotakseen oikeaa ja luotettavaa tietoa journalismin etiikan mukaisesti. Kun oikeudenkäynnissä ei esitetty lehtikirjoituksessa esitettyjä väitteitä tukevaa näyttöä, journalistien ei voitu katsoa toimineen vilpittömässä mielessä. Toistaessaan muiden henkilöiden esittämiä lausumia journalistien olisi tullut osoittaa suurempaa tarkkuutta ja erityisiä menettelytapoja. Vaikka artikkelissa oli käsitelty yhteiskunnallisesti kiinnostavaa aihetta, vilpittömän mielen ja tosiasiaperustan puuttuessa EIT katsoi, ettei valittajien lausumia voitu pitää journalistisen sananvapauden puitteissa sallittuna liioitteluna tai provokaationa.
Tapauksessa *Standard Verlagsgesellschaft mbH (no.2) v. Itävalta* (22.2.2007) EIT hyväksyi äänin 4–3 sananvapauden rajoittamisen poliitikon arvostelemista koskevassa asiassa, kun poliitikkoa arvosteltaessa viitattiin useita kertoja asiantuntijalausuntoon, joka ei kuitenkaan sisältänyt niitä tietoja, mitä sen väitettiin sisältävän.

Tapauksessa *Radio France ym. v. Ranska* (30.3.2004) EIT iti radiolähetyksen toimittajalle ja radioyhtiön lähetystoiminnan johtajalle kunnianloukkauksen johdosta langetettuja sakkorangaistuksia ja vahingonkorvausvelvollisuutta EIS 10 artiklan mukaisina, koska radiolähetyksissä oli esitetty tietolähteisiin nähden virheellistä informaatiota. Lopputulokseen vaikutti myös se, että audiovisuaalisella viestintävälineellä katsottiin olevan usein lehdistöä välittömämmät ja voimakkaammat vaikutukset.

Kuten edellä esitetystä ilmenee, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin hyväksyy toimittajalle kansallisissa oikeusjärjestyksissä asetetun velvollisuuden esittää riittäviä perusteita väitteilleen. Se on myös itse edellyttänyt toimittajalta lähdetietojen verifiointia. Toimittajan vastuuta haastateltavan lausumasta tai tietolähteen antamasta tiedosta ei yleensä ole pidetty perusteltuna, kun toimittaja on toiminut vilpittömässä mielessä ja kysymys on ollut tietolähteeltä tai asiakirjoista saatujen tietojen julkaisemisesta niitä vääristelemättä. Merkitystä on ollut myös kritiikin kohteen tunnistettavuudella.

Toimittajien lähdekritiikille lienee asetettu suomalaisessa oikeuskäytännössä jossain määrin pidemmälle menevät vaatimukset kuin EIT:n ratkaisukäytännössä. Ihmisoikeustuomioistuin sallii suomalaista oikeuskäytäntöä laajemmin, että toimittaja julkaisee lähteeltä saatuja tietoja varmistamatta niitä toisesta lähteestä. Kuitenkin EIT on edellyttänyt, että toimittaja julkaisee tiedot vilpittömässä mielessä hyvän journalistisen etiikan mukaisesti. Vilpittömän mielen arviointiin vaikuttavat esimerkiksi se, kuinka perusteltua on ollut pitää lähdettä luotettavana ja onko kirjoituksen tarkoituksena ollut käsitellä yleistä mielenkiintoa tai huolenaihetta koskevaa asiaa ja onko toimittajalla ollut loukkaustarkoitus. Journalistista etiikkaa – johon se on usein vedonnut – EIT ei ole tarkemmin määritellyt.

Painavina syinä journalistin rankaisemiseen toisen henkilön esittämän haastattelulausuman toistamisesta voinevat tapauksen muista asianhaaroista riippuen olla esimerkiksi journalistin loukkaamistarkoitus tai varmuutta lähenevä tietoisuus väitteen perättömyydestä. Tietolähteen mainitseminen auttaa lukijoita arvioimaan asiaa myös tietolähteen luotettavuuden kannalta ja muodostamaan itse oman käsityksensä asiasta. Joka tapauksessa toimittajan on tietolähteeltä saamiaan tietoja eteenpäin levittäessään varauduttava siihen, että hän pystyy mahdollisessa riitatapauksessa esittämään jonkinlaista selvitystä vähintäänkin tietolähteestään. Esimerkiksi tapauksessa *Cumpana ja Mazare v. Romania* (17.12.2004; suuri jaosto) EIT katsoi, että syytösten kohdistaminen tiettyihin henkilöihin perusti toimittajille velvollisuuden tarjota riittäviä tosiasiaperusteita väitteilleen. Vaikka lähdesuoja oli lehdistön vapauden kulmakiviä, EIT ei hyväksynyt toimittajien väitettä siitä, että he eivät voineet lähdesuojan vuoksi esittää perusteita väitteilleen, koska valittajien ei olisi tarvinnut paljastaa tietolähteitään tarjotakseen riittäviä tosiasiaperusteita väitteilleen.

Kunnianloukkaussäännösten voimaan tultua 1.10 2000 ja tahallisuussääntelyn voimaan tultua 1.1.2004 esitetyn väitteen todenperäisyyttä koskevan selonottovelvollisuuden ja sen näyttövelvollisuuden asettaminen syytetylle olivat lainsäännöksen puuttuessa ongelmallisia, mutta oikeustila lienee tällä hetkellä oikeuskäytännön perusteella riittävän ennakoitava. Todenperäisyysnäytön (tai uskomista todenperäisyyteen koskevan näytön) riittävyyden arvioinnissa on syytä antaa EIT:n ratkaisukäytännölle aikaisempaa suurempi merkitys. Lainsäädännöllistä muutostarvetta en tältä osin näe.

Kunnianloukkausrikoksista tuomittiin ensimmäisissä oikeusasteissa 177 henkilöä vuonna 2005, 225 henkilöä vuonna 2006, 180 henkilöä vuonna 2007 ja 271 henkilöä vuonna 2008. Hylättyjen syytteiden määrät ko. vuosina olivat 78, 95, 104 ja 102. Törkeästä kunnianloukkauksesta tuomittiin 17 henkilöä vuonna 2005, 11 henkilöä vuonna 2006, 15 henkilöä vuonna 2007 ja 28 henkilöä vuonna 2008. Hylättyjen syytteiden määrät

olivat 10, 18, 16 ja 18. Hylättyjen syytteiden määrä on suuri verrattuna tavanomaiseen hylkäysprosenttiin, joka on kuuden-seitsemän tietämillä.

2.5 Vahingonkorvausvastuu

Kunnian tai yksityiselämän loukkaamisesta voi rangaistusvastuun lisäksi seurata myös vahingonkorvauslain mukainen vahingonkorvausvastuu. Useimmiten vaatimuksena on loukkausteon aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen vahingonkorvauslain 5:6:n perusteella. Loukkauksesta voi aiheutua myös VahL 5:2:n nojalla korvattava henkilövahinko tai VahL 5:1:n nojalla korvattava ns. puhdas varallisuusvahinko.

Kärsimyksellä tarkoitetaan henkistä kärsimystunnetta, joka henkilölle aiheutuu häneen kohdistetun oikeudettoman loukkauksen seurauksena. Kärsimys voi tyypillisesti ilmetä esimerkiksi pelon, nöyryytyksen, häpeän tai mielipahan tunteena. Korvauksen tuomitseminen ei kuitenkaan edellytä erityistä selvitystä loukatulle aiheutuneesta tunnereaktiosta, vaan teon luonne sinänsä riittää korvauksen perusteeksi. Loukkaavan teon on kuitenkin oltava sellainen, että se objektiivisesti arvioiden aiheuttaa loukkauksen kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimystä.[25]

Kärsimyksen korvaamisen ensisijaisena tavoitteena on henkilöön kohdistuvan loukkauksen hyvittäminen. Kärsimyksestä suoritettavalla korvauksella loukkauksen uhri saa rahallisen hyvityksen hänen itsetunnolleen ja ihmisarvolleen aiheutuneesta loukkauksesta. Kärsimyksen korvaamisella voidaan nähdä myös symbolista merkitystä, kun lailla turvattu oikeus kärsimyskorvaukseen merkitsee vahvistusta sille, että tietynlaiset henkilöön kohdistuvat loukkaukset ovat yhteiskunnan näkökulmasta moitittavia ja että yhteiskunnan puolesta tunnustetaan tällaisista loukkauksista uhrille aiheutuva kärsimys. Oikeus kärsimyskorvaukseen voi siten merkitä loukkauksen uhriksi joutuneelle henkilölle myös eräänlaista moraalista hyvitystä. Kärsimyksen korvausvelvollisuudella nähdään myös eräänlainen symboliarvo.[26] Kunnian ja yksityiselämän loukkausten perusteella tuomituilla vahingonkorvauksilla lienee myös vahinkoja ennalta ehkäisevää vaikutusta.

Kärsimyskorvauksen määrästä säädetään VahL 5:6:n 2 momentissa. Sen mukaan korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus. Kärsimyksestä tuomittavien mediakorvausten määriä on julkisessa keskustelussa pidetty suurehkoina suhteutettuna muunkaltaisista loukkausteoista maksettaviin korvauksiin. Korvaustasoa tuleekin harkita myös sitä näkökohtaa vasten, ettei korvausuhka muodostu sananvapauden perusteettomaksi rajoitukseksi. Toisaalta korvaustasoa koskevassa keskustelussa olisi syytä ottaa esiin myös se, ovatko esimerkiksi henkilövahingon kärsineelle kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta ja pysyvästä haitasta maksettavat korvaukset liian alhaisia.[27]

---

[25] HE 167/2003 s. 54 ja 10. Samoin KKO 2005:137.
[26] HE 167/2003 s. 22 ja 10, KM 2001:11 s. 66.
[27] Korvauskäytännöstä ks. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia (2008) sekä kärsimyskorvausten määristä Tiilikka 2010.

Kansainvälisesti katsoen suomalaisia mediakorvauksia ei voitane pitää erityisen korkeina. Niiden tulee kuitenkin olla järkevässä suhteessa myös muun kaltaisista loukkauksista maksettaviin korvauksiin. Esimerkiksi tapauksessa *Karhuvaara ym. v. Suomi* (16.11.2004) ihmisoikeustuomioistuin otti langettavaa tuomiota antaessaan huomioon sen, että median maksettavaksi oli tuomittu kansanedustajan puolison juhlimiskäyttäytymistä koskevan näyttävän uutisoinnin johdosta vahingonkorvaukseksi kolmesta lehtijutusta yhteensä 175 000 markkaa (29 433 euroa), kun suurin kivusta ja särystä väkivaltarikoksen uhrille maksettu korvaus oli ollut 100 000 markkaa (16 819 euroa). EIT:n mielestä suuri vahingonkorvaus sekä päätoimittajalle määrätty 80 päiväsakon (47 360 markan = 7 965 euron) rangaistus osoittivat silmiinpistävää suhteettomuutta yksityiselämän suojaa ja sananvapautta koskevien kilpailevien intressien välillä.

Huhtikuun 6. päivänä ratkaistuissa suomalaistapauksissa EIT puolestaan otti huomioon yksityiselämän loukkausjuttujen asianomistajalle samojen tapahtumien uutisoinnista ja hänen henkilöllisyytensä paljastamisesta eri lehtiä vastaan käydyissä oikeudenkäynneissä tuomitut yhteissummaltaan varsin mittavat vahingonkorvaukset pitäen tuomittujen korvausten yhteissummaa suhteettoman suurena.[28] Vastaavanlaiseen arvioon ei tietenkään kansallisessa tuomioistuimessa ole aina mahdollisuutta, kun tuomioistuimen tiedossa ei välttämättä ole asianomistajalle eri tuomioistuimissa eri tiedotusvälineitä vastaan käydyissä prosesseissa tuomitut vahingonkorvaukset.

Jos sananvapauden rajoittaminen on ollut perusteltua, EIT on hyväksynyt verraten suuret vahingonkorvaukset. Esimerkiksi tapauksessa *Societe Prisma Presse v. Ranska* (1.7.2003) korvaus oli 200 000 frangia eli nykykurssilla 30 500 euroa kummallekin puolisolle. Tapauksessa *Bou Gibert v. Espanja* (13.5.2003) tuomittu 10 000 000 pesetan vahingonkorvaus vastaa runsasta 60 000 euroa ja korvauksen määrässä oli otettu huomioon yksityiselämää loukanneiden lehtiartikkeleiden johdosta tapahtunut levikin lisäys. Korvausmäärien hyväksymiseen lienee vaikuttanut se, että molemmissa tapauksissa oli kysymys yksityiselämän suojaa loukanneesta ns. juorujournalismista eikä yleiseltä kannalta merkittävästä keskustelusta.

---

[28] *Flinkkilä ym. v. Suomi, Jokitaipale ym. v. Suomi, Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi, Soila v. Suomi* ja *Tuomela ym. v. Suomi*, kaikki ratkaistu 6.4.2010. EIT viittasi mm. KKO:n ratkaisullaan 2002:55 samalle asianomistajalle saman tapahtumavyyhden johdosta tuomittuihin korvauksiin.

3 YKSITYISELÄMÄN JA MAINEEN SUOJA EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIMEN RATKAISUKÄYTÄNNÖSSÄ

3.1 Yksityiselämän suoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla kuuluu seuraavasti:

> (1) Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
>
> (2) Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Yksityiselämän suojaa koskeva EIS 8 artikla on sanamuodoltaan suppeampi kuin KP-sopimuksen vastaava artikla, koska siinä ei erikseen mainita kunnian ja maineen turvaa, vaikkakin jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa *kunnioitusta*.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut EIS 8 artiklaa siten, että se edellyttää sopimusvaltioiden turvaavan yksityiselämää myös muiden tahojen kuin valtion tai sen viranomaisten taholta uhkaavilta loukkauksilta. Tuomioistuimen tulkinta asettaa sopimusvaltiolle velvollisuuden ryhtyä tarvittaessa aktiivisiin toimiin varmistaakseen yksityiselämän suojan turvaamisen myös yksityisten tahojen välillä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi loukkaukset kriminalisoivan tai niitä vastaan korvausoikeudellista suojaa antavan lainsäädännön luomista ja ylläpitämistä. Yksityisten tahojen tekemät potentiaaliset yksityiselämän loukkaukset ovat useissa maissa suurempi yksityisyyden uhka kuin valtion taholta mahdollisesti tuleva yksityiselämän loukkaus. Tämä tarkoittaa yksityiselämän suojan osalta perus- ja ihmisoikeussääntelyn horisontaalivaikutuksen lisääntymistä valtion ja yksilön välisen vertikaalisuhteen rinnalla.

Ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut yksityiselämän käsitettä laajasti. Esimerkiksi asianajotoimistoon tehtyä kotietsintää koskevassa tapauksessa *Niemietz v. Saksa* (16.12.2992) EIT katsoi, että etenkin itsenäisten ammatinharjoittajien osalta on vaikea erottaa heidän yksityiselämäänsä ja ammatinharjoittamistaan. EIS 8 artiklan soveltamisalaa ei tullut rajata niin ahtaasti, että sen piiriin kuuluisi vain kodissa eletty yksityiselämä. EIT:n mukaan yksityiselämän suojan piiriin kuului myös oikeus luoda ja kehittää suhteita muihin ihmisiin, eikä sen piiristä voida sulkea pois työ- tai ammattitoimintaa, koska suurin osa ihmisten kassakäymisestä tapahtuu juuri tällaisen toiminnan puitteissa. Tapauksessa von *Hannover v. Saksa* (24.6.2004) EIT katsoi, että saksalaisissa lehdissä julkaistut valokuvat esittivät valittajaa eli Monacon prinsessaa Carolinea hänen päivittäisen elämänsä tapahtumissa ja siten puhtaasti yksityisluonteisissa asioissa, vaikka kuvat oli otettu julkisilla paikoilla. Kuvissa valittaja mm. pelasi tennistä, ratsasti, otti aurinkoa rannalla tai oli ostoksilla. Ihmisoikeustuomioistuimen entinen tuomari *Matti Pel-*

lonpää onkin tapaukseen viitaten todennut, että henkilö voi odottaa yksityisyydelleen tiettyä suojaa myös liikkuessaan julkisissa yhteyksissä.[29]

Aikaisemmin yksityiselämän tai kunnian suojaa pidettiin vain sananvapauden EIS 10(2):n mukaisina hyväksyttävinä rajoitusperusteina. Yksityiselämällä EIS 8 artiklassa suojattuna oikeutena tarkoitettiin lähinnä perhe-elämän, kodin ja kirjeenvaihdon suojaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on viimeaikaisessa oikeuskäytännössään kuitenkin antanut henkilön yksityiselämän (suhteessa sananvapauteen) ja maineen suojalle itsenäistä merkitystä EIS 8 artiklan mukaisina suojeluobjekteina eikä ainoastaan sananvapauden EIS 10(2) artiklan mukaisina rajoitusperusteina. Aikaisemmin huomiotta jäänyt yksityiselämän suoja – suojana joukkotiedotusvälineissä tai muutoin laajalle joukolle tapahtuvaa tiedon levittämistä vastaan – on viime vuosien aikana vahvistunut suhteessa sananvapauteen. Osaltaan tämä johtuu siitä, että EIT:n ratkaistavaksi on vasta viime aikoina tullut tällaisia tapauksia.

Seuraavassa esitellään muutamia esimerkkejä EIT:n yksityiselämän suojaa koskevasta ratkaisukäytännöstä kehitystä kuvaavassa, kutakuinkin kronologisessa järjestyksessä.

Tapaus *Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta* (14.11.2002) ratkaistiin EIS 6(2) artiklan mukaisen syyttömyysolettaman perusteella, mutta tapauksella on yhtymäkohtia myös 8 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan. Lehdessä oli kerrottu esitutkintavaiheessa olleesta rikosasiasta, jossa kolmea poliisia epäiltiin lainvastaisista menettelytavoista poliisien saattaman käännytettävän henkilön menehdyttyä lentomatkan aikana epäselvissä olosuhteissa. Tämä lehdistössä näyttävästi uutisoitu tapahtuma oli herättänyt julkisen keskustelun käännyttämisen yhteydessä noudatetuista menettelytavoista ja erityisesti käsirautojen ja teippien käytöstä käännytetyn taltuttamista varten. Kahden epäillyn osalta jutussa kerrottiin etunimi ja sukunimen ensimmäinen kirjain, mutta yhden epäillyn osalta hänen ammattinsa ja koko nimensä oli paljastettu huomiota herättävässä paikassa otsikon yläpuolella. Lehtiyhtiö oli tuomittu maksamaan tälle henkilölle korvausta 1 816 euroa vastaavan rahamäärän, koska nimen paljastaminen oli aiheuttanut hänelle sosiaalista syrjäytymistä sekä ”selän takana puhumista”.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan lehtiartikkelissa oli käsitelty kysymystä, joka oli antanut aihetta yleiseen huoleen ja kuulunut käännyttämisen yhteydessä käytettyjen menettelytapojen laillisuudesta käytyyn poliittiseen keskusteluun. Kuitenkin selostus oli sisältänyt tietoja rikosasiasta, joka oli ollut varhaisessa vaiheessa. Poliisien koko nimeä lukuun ottamatta yhtiötä ei ollut estetty muutoin selostamasta tapauksen yksityiskohtia. EIT:n mukaan kansalliset viranomaiset olivat perustelleet tapausta relevantein syin ottaen huomioon rikosasian varhaisen vaiheen, jolloin oli ollut tarvetta kiinnittää erityistä huomiota epäillyn suojaamiseen ”mediaoikeudenkäynneiltä” ja EIS 6(2) artiklan mukaisen syyttömyysolettaman loukkaamattomuuteen. Epäillyn poliisin koko nimen paljastamisella ei myöskään ollut annettu artikkelin muihin tietoihin nähden mitään sellaista yleisesti kiinnostavaa lisätietoa, joka olisi voinut syrjäyttää ao. henkilön tarpeet nimensä salaamisen suhteen. Ottaen huomioon myös lehtiyhtiölle määrätty suhteellisen

[29] EIS 8 artiklasta Pellonpää 2005 s. 444–474. Jaksosta ilmenee, että yksityiselämän suoja suojana yksityiselämää koskevia paljastuksia vastaan on uutta, sillä jakso käsittelee tapausta *von Hannover* lukuun ottamatta muita yksityiselämän osa-alueita, kuten perhe-elämän ja kodin suojaa.

lievä seuraamus (vahingonkorvausta 1 816 euroa vastaava summa) sananvapautta ei ollut loukattu.

Ratkaisun lopputulosta ei voida pitää itsestään selvänä, kun lehtikirjoituksen aihe oli merkittävä ja uutisointi koski virkatehtävien suorittamisessa epäiltyä virhettä, jolla oli vakavat seuraukset (käännytetyn henkilön kuolema). Menehtynyt henkilö oli alisteisessa asemassa suhteessa käännytystä toimeenpanneisiin poliiseihin ja julkaistut tiedot olivat totuudenmukaisia.

Vaikka EIT perusteli sananvapauden rajoituksen hyväksyttävyyttä mediaoikeudenkäynnin välttämisellä ja EIS 6(2) artiklan mukaisella syyttömyysolettamalla, se viittasi myös kansallisten tuomioistuinten perusteluihin, joiden mukaan poliisin henkilöllisyyden paljastaminen oli vaikuttanut negatiivisesti hänen yksityis- ja sosiaaliseen elämäänsä ja oli sen vuoksi loukannut tämän oikeutettuja etuja. Perustelulla oli siis yhtymäkohtia EIS 8 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan, vaikka sitä ei nimenomaisesti mainittu.

Tapauksessa *Bou Gibert v. Espanja* (13.5.2003) lehti oli julkaissut artikkelisarjan eräästä julkisuuden henkilöstä kertoen hänen kauneusongelmistaan, intiimeistä suhteistaan, hänen ja hänen perheensä elintavoista sekä tyttären kasvatustavasta. EIT katsoi, että keskittyessään pelkästään henkilön ja hänen perheensä yksityiselämään artikkeleilla ei voitu katoa edistetyn puheena olleen henkilön sosiaalisesta maineesta huolimatta keskustelua, jolla olisi ollut yhteiskunnan kannalta yleistä mielenkiintoa. Vahingonkorvaukseksi tuomittua 10 miljoonan pesetan summaa oli perusteltu riittävästi (mm. juttusarjan aiheuttamalla levikin lisääntymisellä). EIT ei viitannut yksityiselämää koskevaan EIS 8 artiklaan, vaan katsoi lehtiyhtiön valituksen ilmeisen perusteettomaksi sananvapauden rajoitusperusteita koskevan EIS 10(2):n nojalla.

Puolitoista kuukautta myöhemmin ratkaisemassaan tapauksessa *Societe Prisma Presse v. Ranska* (1.7.2003) EIT sen sijaan viittasi nimenomaan EIS 8 artiklaan. Kysymyksessä oli erään aikakauslehden julkaisema artikkeli, jossa kerrottiin erään kansainvälisesti tunnetun taiteilijan ja tämän puolison aviokriisistä. Lehden etusivulla oli valokuva taiteilijasta ja hänen vaimostaan otsikolla *Johnny ja Laeticia. Mikään ei enää mene heillä hyvin. Koskaan ei puolisoiden ole täytynyt voittaa näin suurta kriisiä.* Lehden sisäsivuilla kerrottiin mm., että taiteilijaa (myöh. J) oli ilahduttanut ajatus isyydestä 54 vuoden iässä ja että tuo ilo oli evätty häneltä, kun vaimo oli joutunut sairaalaan, jossa hänelle oli tehty terapeuttisista syistä raskauden keskeytys. J oli surunsa hukuttaakseen moninkertaistanut juomisiltojaan tovereidensa kanssa maistaen jälleen poikamiehen elämää. J oli kiinnittänyt yhä vähemmän huomiota vaimonsa hyvinvointiin.

Kansallinen tuomioistuin oli tuominnut aikakauslehden julkaisijan maksamaan avioparille vahingonkorvausta yksityiselämän loukkaamisesta aiheutuneesta vahingosta 200 000 frangia (noin 30 500 euroa) kummallekin. Sen mielestä artikkeli loukkasi avioparin yksityisyyttä, vaikka heistä olikin heidän suostumuksellaan tehty erilaisia paljastuksia. Lehden julkaisijayhtiö, joka oli monesti tuomittu samanlaisista teoista, ei voinut olla tietämättä avioparin tahdosta saada suojaa oikeuksilleen.

Ihmisoikeustuomioistuin totesi jälleen, että sananvapaus koski EIS 10(2) artiklassa mainituin varauksin myös loukkaavia, järkyttäviä tai huolestuttavia tietoja tai ajatuksia.

Journalistinen vapaus käsitti myös mahdollisuuden tiettyyn liioitteluun tai jopa provokaatioon. Valittajan julkaisemalla artikkelilla oli pelkästään pyritty tyydyttämään tietyn yleisön uteliaisuutta avioparin yksityiselämän suhteen eikä sen voitu katsoa edistäneen keskustelua yhteiskuntaa yleisesti kiinnostavista kysymyksistä, vaikka aviopari oli yleisesti tunnettu. Sananvapauden rajoitusperusteita oli tulkittava erittäin väljästi, koska valittajan julkaisemat lausumat ja kuvat koskivat vain henkilökohtaista aluetta.

EIT viittasi myös Euroopan neuvoston parlamentin päätökseen (1165/1998), jonka mukaan media oli tulkinnut sananvapautta yksipuolisesti pyrkiessään perustelemaan EIS 8 artiklan mukaisten oikeuksien loukkauksia sillä, että lukijoilla on oikeus tietää kaikki julkisuuden henkilöistä. Lisäksi EIT katsoi, että velvollisuus julkaista kansallisessa tuomioistuimessa annettua tuomiota koskeva tiedonanto lehden etusivulla ja mainoksissa saattoi perustaa asianmukaisen hyvityksen loukkauksen kohteeksi joutuneelle ja sopi täysin edellä mainittuun Euroopan neuvoston parlamentin päätökseen. Julkaisemisella voitiin edistää sitä, ettei julkisuuden henkilöiden yksityisyyden piiriin kuuluvista asioista tulisi medialle erittäin tuottoisaa myyntiartikkelia. Puuttuminen sananvapauteen oli ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa eikä EIS 10 artiklaa ollut rikottu. EIT jätti valituksen enemmistöäänin tutkimatta ilmeisen perusteettomana EIS 35 artiklan 3 kohdan perusteella.[30]

Tapauksessa *Novák v. Tšekki* (13.11.2003) eräs lehti oli julkaissut laittomalla salakuuntelulla hankittuja tietoja, joiden mukaan puheluun osallistunut poliitikko oli pyrkinyt vaikuttamaan paikkakunnan poliisijohtajan valintaan ja vaatinut vastikkeeksi erästä hotellia turvaamaan tulevaisuutensa. Kansallisen tuomioistuimen mukaan totuudenmukaisiin tietoihin perustunutta kritiikkiä ei voitu pitää yksilön henkilöä koskevan suojan vastaisena, etenkin kun kysymyksessä oli aktiivipoliitikko ja julkisuuden henkilö. Jutussa ei ollut kysymys puhelinkuuntelun laittomuudesta, jota tutkittiin omana erillisenä prosessinaan. Puhelinkuuntelun kohteena ollut poliitikko valitti ihmisoikeustuomioistuimeen katsoen, että EIS 8 artiklaa oli rikottu, kun Tšekin tuomioistuimet eivät suojanneet hänen yksityiselämäänsä.

Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että EIS 8 artikla perusti valtiolle velvollisuuden myös positiivisin toimin suojata yksityiselämää ja että tämä velvoite ulottui myös yksityisten keskinäisiin suhteisiin. Tapauksissa, joissa mediajulkaisu toi esiin yksityiselämään puuttumista koskevan ongelman, valtion oli kuitenkin löydettävä oikeudenmukainen tasapaino yksityiselämän suojan ja EIS 10 artiklan turvaaman sananvapauden välillä. Se, että valittaja ei ollut voittanut oikeusjuttuaan lehden toimittajaa vastaan, ei merkinnyt, että valtio olisi laiminlyönyt velvollisuutensa turvata hänen EIS 8 artiklan mukaisia oikeuksiaan. Lisäksi valittajan kanne ei ollut koskenut niinkään puhelinkuuntelun nauhoitusten käyttöä vaan toimittajan huomautuksia ja mielipiteitä. Vaikka yksityisen puhelinkeskustelun kuunteleminen ja nauhoitusten säilyttäminen saattoi yleensä herättää epäilyjä EIS 8 artiklan mukaisten oikeuksien turvaamisen suhteen, tuon puuttumisen laillisuutta ei ollut saatettu tämän oikeudenkäynnin kohteeksi. EIT jätti valituksen ilmeisen perusteettomana tutkimatta. Tapaus osoittaa, että laittomasti hankitun tiedon julkaiseminen voi olla EIS 10 artiklan turvaaman sananvapauden vuoksi oikeutettua, jos kysymys on yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta, josta yleisöllä on oikeus tietää.

---

[30] Ks. myös Campmany y Diez Revenga v. Espanja (2.12.2000).

Monacon prinsessan yksityiselämän suojaa koskevassa tapauksessa *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että yksityiselämän suojaa koskeva EIS 8 artikla tarkoitti ensisijaisesti turvata yksilön persoonallisuuden kehitystä suhteessa muihin ihmisiin ilman ulkopuolista häirintää. Yksityiselämän suoja tuli tasapainottaa EIS 10 artiklassa turvatun sananvapauden kanssa. Vaikka sananvapaus ulottui myös valokuvien julkaisemiseen, henkilöiden oikeuksien ja maineen suojelemisella oli valokuvia julkaistaessa erityisen tärkeä merkitys. Lehden julkaisemat valokuvat esittivät valittajaa tämän päivittäisen elämänsä tapahtumissa ja siten puhtaasti yksityisluontoisissa asioissa eikä niillä voitu katsoa edistetyn yhteiskunnallisesti kiinnostavaa keskustelua, vaikka valittaja olikin yleisölle tuttu. Näissä oloissa sananvapautta oli tulkittava ahtaammin kuin käsiteltäessä esimerkiksi poliitikkoja heidän tehtävissään. Prinsessa Carolinesta arkipäivän elämässä joko yksin tai yhdessä muiden henkilöiden kanssa otettujen valokuvien julkaiseminen saksalaisissa lehdissä kuului tämän yksityiselämän piiriin.

Punnittaessa yksityiselämän suojaa sananvapautta vasten ratkaisevan kriteerin tuli olla julkaisun vaikutus yleisesti kiinnostavaan keskusteluun. Tämä vaikutus puuttui käsillä olleessa tapauksessa, koska prinsessa Carolinella ei ollut virallisia tehtäviä Monacossa ja koska valokuvat ja artikkelit koskivat yksinomaan hänen yksityiselämänsä yksityiskohtia. Yleisöllä ei ollut oikeutettua intressiä tietää, missä valittaja kulloinkin oli ja miten hän yleisesti yksityiselämässään käyttäytyi, vaikka hän olikin yleisölle tuttu ja olisikin paikoissa, joita ei voida pitää syrjäisinä. Lehtien kaupallisen intressin julkaista yksityiselämää koskevia valokuvia ja artikkeleita täytyi väistyä kantajan tehokkaan yksityiselämän suojan tieltä.

EIT viittasi tämänkin tuomion yhteydessä Euroopan neuvoston parlamentin yksityiselämän suojaa koskevaan päätökseen, jonka mukaan eräät viestintävälineet tulkitsevat sananvapautta yksipuolisesti, kun EIS 8 artiklan suojaamien oikeuksien loukkauksia pyritään perustelemaan väittämällä, että lukijoilla on oikeus tietää julkisuuden henkilöiden kaikki asiat.

Mielestäni Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjaus tapauksessa *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004) oli merkittävä ja yllättävä. Kysymyksessä oli kuitenkin tunnettu ja paljon julkisuudessa ollut kuninkaallisen perheen jäsen, jonka elämänvaiheita oli jatkuvasti seurattu eri maiden lehdistössä. Kuninkaalliset myös saavat julkisia varoja, mikä lisää perusteltua mielenkiintoa heidän elämäntyyliään kohtaan. Tehtäessä tapauksesta johtopäätöksiä on syytä muistaa, että ratkaisun mukaan täysin huomiotta ei voitu jättää niitä olosuhteita, joissa kuvat oli otettu ja että kohulehtien kuvat otettiin usein jatkuvan häirinnän ilmapiirissä, mikä aiheutti kuvaamisen kohteessa hyvin voimakkaan tunteen yksityiselämäänsä tunkeutumisesta tai jopa vainoamisesta. Tapauksen oikeusohjetta ei valittajaan kohdistuneen voimakkaan häirinnän johdosta välttämättä voida yleistää kaikkiin tilanteisiin, joissa julkisuuden henkilöstä on julkaistu hänen arkipäivän elämäänsä koskevia valokuvia.

Tapauksessa *Sciacca v. Italia* (11.1.2005) EIT katsoi, että kiristyksistä, petoksesta ja väärennöksistä epäillyn (ja sittemmin 1 vuoden 10 kuukauden vankeusrangaistukseen ja oheissakkoon tuomitun) henkilön yksityiselämää oli loukattu, kun hänen esitutkintapöytäkirjaan liitetty valokuvansa oli annettu lehdistölle syyttäjä- ja poliisiviranomaisten

järjestämässä lehdistötilaisuudessa eikä tällaisesta puuttumisesta ollut säädetty laissa. Rikosten selvittämiseen sinänsä liittyi julkista intressiä, koska kysymyksessä oli yksityiskoulun toiminnassa tapahtuneiksi epäillyt väärinkäytökset.

Tapauksessa *Gourguénidzé v. Georgia* (17.10.2006) EIT puolestaan katsoi tunnetun kirjailijan käsikirjoitusta kaupanneen henkilön yksityiselämää loukatun, kun tämän valokuva oli julkaistu lehtiartikkelissa, jossa häntä syytettiin käsikirjoituksen varastajaksi, kun hänen valokuvansa julkaiseminen ei ollut antanut mitään lisäinformaatiota sinänsä merkittävän asian käsittelemiseen, vaan sen tarkoituksena oli ainoastaan ollut luonnehtia valittajan persoonaa. Tapausten *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004), *Sciacca v. Italia* (11.1.2005) ja *Gourguénidzé v. Georgia* (17.10.2006) perusteella vaikuttaa siltä, että kuvan muodossa esitettävä tieto saattaa nauttia jossain määrin suurempaa suojaa kuin tekstin muodossa esitettävä tieto. Kuva luonnehtiikin viestin kohteen persoonaa eri tavalla kuin teksti sekä laajentaa viestin kohteen tunnistettavuutta.

EIT katsoi tapauksessa *Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi* (6.4.2010), että kuvan suojaa koskeva Helsingin hovioikeuden tuomio 3998/2004 rikkoi EIS 10 artiklaa. Hovioikeus oli tuominnut Kustannusosakeyhtiö Iltalehden maksamaan entisen valtakunnansovittelijan naisystävälle korvaukseksi henkisestä kärsimyksestä 5 000 euroa, kun Iltalehti oli julkaissut naisen suurikokoisen kasvokuvan lehtijutussa, jossa kerrottiin naisen saaneen pahoinpitelystä sakkotuomion. Hovioikeuden mukaan kuva oli suuruutensa ja sijaintinsa johdosta huomiota herättävä ja lukijan huomio kiinnittyi juuri siihen.

Valtakunnansovittelijaa koskevan oikeudenkäyntiuutisoinnin yhteydessä oli HO:n mielestä voitu yksityisyyden suojaa loukkaamatta julkaista naisystävän nimi ja hänen saamansa sakkorangaistus, vaikka pieneen sakkorangaistukseen tuomitun henkilön henkilöllisyyden paljastaminen ei yleensä ollut hyväksyttävää. Huomiota herättävän kasvokuvan julkaisemista ja tuomitun henkilön nimen mainitsemista nimenomaan sellaiseen kuvaan liittyvässä kuvatekstissä oli kuitenkin pidettävä naisystävän henkilöä suhteettomasti korostavana ja siten tarpeettomana ja yksityiselämää loukkaavana.

Hovioikeus oli perustellut ratkaisunsa yksityiskohtaisesti ja punninnut sananvapauden ja yksityiselämän suojan merkitystä. EIT:n edellä mainitut kuvan suojaa koskevat ratkaisut huomioon ottaen hovioikeudella oli mielestäni järkevät perusteet päätyä tekemäänsä ratkaisuun, vaikka EIT sittemmin arvioi asiaa toisin ja EIT:n mukaiseen ratkaisuun olisi voitu tässä harkinnanvaraisessa tapauksessa päätyä myös kansallisen lainsäädännön nojalla.

EIT:n näkökulma oli lisäksi erilainen kuin hovioikeuden, kun sen ratkaisuun vaikuttivat myös valtakunnansovittelijan naisystävän muiden oikeusjuttujen johdosta saamat korvaukset, joista kansallisella tuomioistuimella ei välttämättä ole ollut tietoa.

Hovioikeudella ei ratkaisua vuonna 2004 tehdessään liene ollut tiedossaan EIT:n 27.7.2004 ratkaisemaa tapausta *Sidabras ja Džiautas v. Liettua*, jossa EIT katsoi, että EIS 8 artiklaan ei voitu vedota silloin, kun maineen menetys oli oman toiminnan, kuten rikosten tekemisen, ennalta arvattava seuraus. Tämän ratkaisun ilmaisemaan oikeusoh-

jeeseen viittasi myös korkein oikeus seuraavana vuonna vahvennetussa jaostossa tekemässään tapauksessa KKO 2005:136.[31]

3.2 Kunnian ja maineen suoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa

Kunnian suojaa ja sananvapautta koskevissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuissa argumentaatio on yleensä tapahtunut yksityiselämää ja sitä kautta myös mainetta ja kunniaa suojaavan EIS 8 artiklan sijasta sananvapauden suojaa koskevan EIS 10(2) artiklan mukaisten sananvapauden hyväksyttävien rajoitusperusteiden nojalla siten, että kunnian ja maineen suojaamisen on katsottu muodostavan hyväksyttävän rajoitusperusteen sananvapaudelle.

Ihmisoikeustuomioistuimen argumentaatiokäytäntöön on kuitenkin viime aikoina tullut siirtymä kohti maineen turvaamista EIS 8 artiklan turvaamana ihmisoikeutena eikä vain 10(2) artiklan mahdollistamana sananvapauden rajoitusperusteena.

Tapauksessa *Radio France ym. v. Ranska* (30.3.2004) oli kysymys henkilön kunniaa loukanneen väitteen esittämisestä radiossa, kun radiolähetyksessä oli useita kertoja väitetty erään henkilön järjestäneen karkotettujen juutalaisten kuljetuksen keskitysleirille. EIT totesi – sen lisäksi, että se katsoi muiden maineen ja oikeuksien suojelun olevan hyväksyttävä tavoite ja peruste sananvapauden rajoittamiselle – että oikeus hyvään maineeseen kuului EIS 8 artiklan suojaamiin oikeuksiin.[32] Ratkaisussa ei viitattu pelkästään rajoitusperusteen hyväksyttävyyteen EIS 10(2) artiklan mukaan, vaan annettiin erityistä merkitystä sille, että myös oikeus hyvään maineeseen nautti Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaa suojaa.

Tapauksen jälkeen ratkaistussa tuomiossa *Cumpana ja Mazare v. Romania* (17.12.2004; suuri jaosto) EIT harkitsi, olivatko kansalliset viranomaiset löytäneet oikean tasapainon

---

[31] Tapauksessa KKO 2005:136 (ään. 7-1-3) rikoksentekijän nimen mainitsemista ei pidetty yksityiselämää loukkaavana eikä kärsimyskorvaukseen johtavana. Jutun kantaja, vuoden ja 2 kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen mm. pahoinpitelystä ja laittomasta uhkauksesta tuomittu henkilö – valitti korvausvaatimuksensa hylkäämisestä sekä oikeudenkäynnin kuuden vuoden mittaisesta kestosta EIT:een (ja teki samalla tekonsa maailmanlaajuisesti tunnetuksi, koska tapaus löytyy EIT:n tietokannasta rikoksentekijän nimellä).
EIT katsoi (*Lappalainen v. Suomi*, 20.1.2009), että jutussa kerrotut tiedot kuuluivat valittajan yksityiselämän piiriin. Myöskään se tosiasia, että valittaja oli rikosoikeudenkäynnin vastaaja, ei riistänyt häneltä EIS 8 artiklan mukaista yksityiselämän suojaa. Jutun tiedot olivat kuitenkin totta eikä niiden julkaiseminen loukannut syyttömyysolettamaa, kun valittaja oli uutisointihetkellä jo tuomittu rikoksista. Lisäksi rikokset olivat vakavia ja uhrin ihmisarvoa halventavia. Korkein oikeus oli huolellisesti punninnut yksityiselämän suojaa ja sananvapautta. Kysymyksessä olevan kaltainen rikos ja rikoksentekijän henkilö olivat asioita, joilla oli vakavaa julkista intressiä ja jotka aiheuttivat yleistä huolta. Kun rikoksentekijän kuvaakaan ei ollut julkaistu, EIT jätti valittajan valituksen tältä osin ilmeisen perusteettomana tutkimatta.
EIT tuomitsi Suomen valtion maksamaan valittajalle 1 500 euroa korvausta aineettomasta vahingosta liian pitkän oikeudenkäynnin johdosta keston osalta (*Lappalainen v. Suomi*, 3.11.2009). Oikeudenkäynnin kesto oli ollut 6 vuotta ja yhden kuukauden, josta hovioikeudessa peräti 3 vuotta 1 kuukausi ja korkeimmassa oikeudessa 2 vuotta 7 kuukautta.

[32] Kohta 31: “The Court would observe that the right to protection of one's reputation is of course one of the rights guaranteed by Article 8 of the Convention, as one element of the right to respect for private life.”

10 artiklan suojaaman ilmaisunvapauden ja toisaalta syytösten kohteina olleiden henkilöiden maineen suojan välillä. EIT:n mukaan maineen suoja oli 8 artiklan suojaaman yksityiselämän suojan yksi osa. EIT:n mielestä sananvapauden rajoitukselle oli relevantit ja riittävät perusteet, jotka vastasivat painavaa yhteiskunnallista tarvetta, koska valittajat olivat tehneet vakavia syytöksiä voimatta näyttää niille riittävää tosiasiapohjaa. Langetettujen rangaistusten ankaruuden vuoksi EIT katsoi kuitenkin 10 artiklaa loukatun. Myös samana vuonna ratkaistussa tapauksessa *Chauvy ym. v. Ranska* (21.6.2004) EIT totesi maineen nauttivan itsenäistä EIS 8 artiklan mukaista suojaa, joten kolmen tapauksen kasauman voidaan katsoa luoneen maineen suojalle vankan linjanvedon.[33]

Tuoreessa tapauksessa *Petrenco v. Moldova* (30.3.2010) valittaja oli tapahtuma-aikaan Moldovan historioitsijoiden yhdistyksen puheenjohtaja ja yliopiston professori. Hän oli laatinut yleishistoriaa koskevan koulujen opetusohjelman vuonna 1996. Hallituksen äänenkannattajassa ilmestyi huhtikuussa 2002 entisen opetusministerin ja historiantutkijan SN:n kirjoittama artikkeli, jossa moitittiin valittajan ammattipätevyyttä ja annettiin ymmärtää, että hänen opiskelupaikkansa Moskovan yliopistossa ja myöhempi uransa oli sen ansiota, että hän oli ollut yhteistyössä Neuvostoliiton salaisen palvelun kanssa. Artikkelin mukaan valittaja oli lähetetty jatko-opintoihin vain sen vuoksi, että hän oli tehnyt erityisiä palveluksia KGB:lle ja ansainnut sen luottamuksen.

EIT katsoi, kuten jo aiemmin useissa ratkaisuissaan, että EIS 8 artikla perusti valtiolle paitsi velvollisuuden pidättyä mielivaltaisilta puuttumisilta yksityiselämään myös velvollisuuden ryhtyä positiivisiin toimenpiteisiin, jopa yksityisten välisissä suhteissa, sen tehokkuuden varmistamiseksi. EIT:n mielestä tapauksessa oli kysymys juuri maineen suojelua koskevien positiivisten velvollisuuksien täyttämisestä. Tällöin merkitystä oli sillä, oliko kilpailevien intressien, valittajan maineen suojan sekä lehden ja SN:n sananvapauden välillä löydetty oikeudenmukainen tasapaino. Vaikka lehdistö ei saanut ylittää tiettyjä rajoja varsinkaan muiden maineen ja oikeuksien suhteen, sen oli kuitenkin jaettava velvollisuuksiensa ja vastuidensa mukaisella tavalla tietoja ja ajatuksia kaikista yhteiskunnallisista asioista. Lisäksi yleisöllä oli oikeus niiden vastaanottamiseen. Journalistinen vapaus käsitti mahdollisuuden turvautua tietyn asteiseen liioitteluun tai jopa provokaatioon.

Ihmisoikeustuomioistuin totesi, että EIS 10 artiklan 2 kohdan mukaisia poikkeusperusteita oli tulkittava ahtaasti. Oli erilaisia tapoja varmistaa yksityiselämän suojaa. Valtiolla oli tiettyä harkintamarginaalia ja sen velvollisuudet riippuivat siitä, millaisesta yksityiselämän alaan kuuluvasta asiasta oli kulloinkin kysymys. Punnitessaan yksityiselämän suojaa ja sananvapautta keskenään EIT oli oikeuskäytännössään korostanut lehtiartikkeleiden merkitystä yleisesti kiinnostavista kysymyksistä käydyn keskustelun yhteydessä. Jos keskustelut tai asiat koskivat yhteiskunnallisia kysymyksiä, poliitikkojen tai muiden julkisuuden henkilöiden tuli suvaita kritiikkiä tavallisia kansalaisia enemmän. Edelleen oli erotettava tosiasiatoteamukset ja arvoarvostelmat, koska jälkimmäisiä ei

[33] Kohdassa 70: ”In addition, in the exercise of its European supervisory duties, the Court must verify whether the authorities struck a fair balance when protecting two values guaranteed by the Convention which may come into conflict with each other in this type of case, namely, on the one hand, freedom of expression protected by Article 10 and, on the other, the right of the persons attacked by the book to protect their reputation, a right which is protected by Article 8 of the Convention as part of the right to respect for private life.”

voitu näyttää totuudenmukaisiksi. Toisaalta arvoarvostelmillekin täytyi olla riittävästi tosiasiaperusteita.

EIT:n mielestä uutisoitu keskustelunaihe, historian oppikirjojen sisältö ja laatu sekä se, miten oli suhtauduttava moniin eri historiallisiin tapahtumiin, oli yleisesti mielenkiintoinen ja yleisöä kiinnostava. Lisäksi hyväksyttävän kritiikin rajat olivat valittajan kohdalla väljät, koska tämä oli ollut valtakunnallisen historioitsijoiden yhdistyksen puheenjohtajana julkisuuden henkilö. Artikkelin kirjoittaja oli historioitsija ja sen ohella entinen opetusministeri. Valittajan ja artikkelin laatijan kiivas keskustelu oli ollut omiaan edistämään asiasta käytyä yleistä keskustelua ja antamaan yleisölle tietoja relevanteista seikoista. Artikkelin julkaissut hallituksen äänenkannattaja oli irtisanoutunut artikkelin kirjoittajan lausumista ja todennut, että artikkelin sopimaton kielenkäyttö ei edustanut lehden toimituspolitiikkaa. Näissä oloissa EIT katsoi, ettei valittajan maineen suojaa ollut loukattu artikkelin yleisen sävyn ja kiivaaksi käyneen keskustelun yhteydessä solvaavan luonteen saaneen kielenkäytön johdosta.

Sen sijaan väitettä siitä, että valittaja oli ollut yhteistyössä KGB:n kanssa, ei voitu pitää pelkkänä arvoarvostelmana. Kysymys ei ollut spekuloinnista vaan historiallisen tosiasian esittämisestä, mistä voitiin esittää näyttöä. Väite oli ollut omiaan halventamaan valittajaa ja saattamaan hänen käsityksensä keskustelun kohteena olleista seikoista huonoon valoon. Väitteellä ei ollut edistetty keskustelua vaan päinvastoin horjutettu sen merkitystä. Henkilön mainetta vahingoittaville väitteille tuli olla riittäviä tosiasiaperusteita silloinkin, kun väite koski poliitikkoa tai muuta julkisuuden henkilöä.

Asiassa ei ollut esitetty näyttöä siitä, että valittaja olisi ollut KGB:n agentti. Koska todellisuutta oli vääristelty eikä artikkelin laatija ollut esittänyt minkäänlaisia tosiasiaperusteluja, asiassa ei voitu vedota siihen, että lehdillä oli julkisuuden henkilöjä koskevien artikkelien yhteydessä tiettyä marginaalia provokaation ja liioittelun suhteen. Esittämällä väitteen näytettynä tosiasiana eikä pelkkänä arvailuna kirjoittaja oli artikkelillaan ylittänyt sallitun kommentoinnin rajat. Lisäksi EIT huomautti, että julkaistussa oikaisussa ei ollut käsitelty tuota väitettä eikä ollut sanottu, että väitteelle ei ollut minkäänlaisia perusteita. Näin ollen EIS 8 artiklaa oli rikottu, kun valittajan kirjoittajaan kohdistama herjauskanne oli hylätty.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella EIS 8 artikla suojaa myös henkilön mainetta, mitä voitaneen pitää kunnian synonyymina tai ainakin kunniaa läheisesti muistuttavana käsitteenä.[34]

Annettavan suojan taso ratkaistaan tapauskohtaisesti harkitsemalla, kuinka painavat intressit yksityiselämän tai maineen taikka toisaalta sananvapauden suojan rajoittamiselle on kysymyksessä olevassa tapauksessa. Kunnianloukkaustapauksissa merkittävä painoarvo on annettu sille, onko journalistilla ollut riittävät perusteet esittämiensä väitteiden tueksi. Valtaosassa sananvapautta ja kunnian suojaa koskevista ratkaisuista argumentointi tapahtuu kuitenkin edelleen ainoastaan 10 artiklan ja sen sallimien rajoitusperusteiden nojalla.

---

[34] Joskus oikeuskirjallisuudessa on katsottu maineen käsittävän ulkopuolisten arvion henkilöstä ja kunnian puolestaan liittyvän henkilön omanarvontuntoon.

3.3 Kunnianloukkauksen dekriminalisointi?

Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi 24.11.2004 tekemällään päätöksellä joukkoviestinnän ohjauskomitean (sittemmin joukkoviestinnän ja uusien kommunikaatiopalvelujen ohjauskomitean) tehtäväksi muun ohella tarkastella kunnianloukkausta koskevaa lainsäädäntöä EIT:n ratkaisukäytäntöön suhteutettuna sekä pohtia kunnianloukkauksen dekriminalisointia.[35]

Komitea tarkasteli raportissaan Euroopan neuvoston jäsenmaiden kunnianloukkausta koskevaa lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä sekä EIT:n oikeuskäytäntöä. Valtaosassa Euroopan neuvoston jäsenmaita oli kunnianloukkaustapauksissa merkityksellistä, oliko kysymys yleisesti merkittävästä asiasta, oliko väite esitetty hyvässä uskossa ja oliko riittäviä perusteita uskoa sen olevan totta.

Raportissa esitettiin kunnianloukkauksen dekriminalisointia puoltavia käsityksiä ja pikemmin siviilioikeudellisten keinojen käyttämistä kunnianloukkausten seurauksena. Etenkään valtion, poliittisten henkilöiden ja organisaatioiden osalta rikosoikeudellisten keinojen käyttämistä ei pidetty asianmukaisena. Raportissa ei kuitenkaan analyyttisesti paneuduttu siihen kysymykseen, mikä merkitys sananvapauden käyttämisessä on nimenomaan oikean tiedon välittämisellä.

Raportissa ei käsitelty juuri nimeksikään kunnianloukkausten uhrien asemaa ja oikeuksia tai sitä, että maine on EIS 8 artiklan mukaisena ihmisoikeutena suojattu. Siinä ei myöskään kiinnitetty tarpeeksi huomiota siihen, että suuressa osassa kunnianloukkaustapauksia on kysymys muunlaisesta kuin poliittisesta tai muusta yleisesti merkittävästä keskustelusta ja että melko suuri osa kunnianloukkauksista tapahtuu jopa tahallisessa loukkaamisen tarkoituksessa – joko esittämällä tahallaan vääriä ja loukkaavia tietoja tai käyttämällä toisesta halventavia nimityksiä.

Kunnianloukkaus voi pahimmillaan saada jopa sadistisia ja henkisen väkivallan muodot täyttäviä piirteitä ja loukkauksia on internetin avulla mahdollista levittää laajalle. Niitä voi olla vaikeaa tai mahdotonta poistaa internetistä, kun ne on kerran sinne laitettu. Pahantahtoisia ja yleistä merkitystä vailla olevia nettiherjauksia on oikeuskäytännössä esiintynyt esimerkiksi parisuhteen tai liikekumppanuuden päättymisen taikka lastenhuoltoriitojen yhteydessä, kun erimielisyyden toinen osapuoli on esimerkiksi keskustelupalstalla tai omalla kotisivullaan herjannut toista.

Jos loukkaaja on maksukyvytön tai hänellä on suuri määrä ulosottovelkaa ja erittäin vaatimaton maksukyky, ei mahdollisella korvausvastuulla ole lainkaan ennaltaehkäisevää vaikutusta eikä se myöskään tarjoa loukkauksen uhrille hyvitystä. Korvausvastuu suojaisi loukkauksen uhreja ja omaisi merkittävää vaikutusta potentiaalisiin kunnianloukkausten tekijöihin vain silloin, kun loukkaajalla olisi tuloja tai omaisuutta sen verran, että korvausvastuu pystyttäisiin toteuttamaan.

Joukkoviestinnän ja uusien kommunikaatiopalvelujen ohjauskomitea raportoi kokouksessaan 12.–15.6.2007 huomioineensa ohjauskomitean toimiston (*Bureau of the Stee-*

[35] Steering Committee on the Media and New Communication Services 2005

ring Committee on the Media and New Communication Services) näkemyksen, että tällä hetkellä ei tarvita enempiä toimenpiteitä edellä mainitun kunnianloukkauksen dekriminalisointia suositelleen raportin johdosta. Samoin tarkkailuorganisaatio oli sitä mieltä, että kunnianloukkaus tuli pitää joukkoviestinnän ja uusien kommunikaatiopalvelujen ohjauskomitea tarkkailun kohteena, mutta ei välttämättä keskittyen kysymykseen sen dekriminalisoinnista. Komitean tietoon oli useissa raportista annetuissa palautteissa tuotu ilmi sananvapauden ja muiden oikeuksien välinen jännite, mikä lienee vaikuttanut dekriminalisointia vastaan puhuvasti.36

Parlamentaarinen yleiskokous katsoi ”*Towards decriminalisation of defamation*” -otsikoidulla päätöksellä 1577 (2007), että Euroopan neuvoston jäsenmaiden on ryhdyttävä seuraaviin toimiin

- vankeusrangaistus on poistettava kunnianloukkauksen rangaistuseuraamuksista viivytyksettä

- on taattava, että kunnianloukkausjutuissa ei ole rikossyytteen väärinkäyttöä ja taattava kunnianloukkausjuttujen syyttäjien riippumattomuus

- kunnianloukkauksen käsite on määriteltävä lainsäädännössä tarkemmin, jotta voidaan välttyä sattuman- tai mielivaltaiselta lainsoveltamiselta ja varmistaa, että siviilioikeus tarjoaa tehokkaan suojan kunnianloukkauksen uhrien ihmisarvolle

- on säädettävä rangaistavaksi kiihottaminen väkivaltaan, vihaan tai syrjintään tai yksilön tai ryhmän uhkaaminen rodun, ihonvärin, kielen, uskonnon, kansallisuuden tai kansallisen tai etnisen alkuperän vuoksi, jos nämä teot ovat tarkoituksellisia

- on tehtävä vain yllyttäminen väkivaltaan tai vihapuheeseen ja negationismin edistäminen rangaistavaksi vankeusrangaistuksella

- kunnianloukkauslainsäädännöstä on poistettava kaikki mahdolliset julkisuuden henkilöitä koskevat erityiset suojamuodot niin kuin EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee

- on varmistettava, että lainsäädäntö takaa kunnianloukkauksesta syytetyille henkilöille tarkoituksenmukaiset keinot puolustaa itseään. Tämä koskee erityisesti keinoja osoittaa väitteen totuudenmukaisuus ja sen oleminen yleisessä intressissä

---

[36]Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK) 5th meeting, 12 to 15 June 2007, Meeting Report. Kunnianloukkauksen dekriminalisoinnista myös Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK) 4th meeting, 28 November to 1 December 2006, Report; Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK), 2nd meeting of the CDMC, 29 November to 2 December 2005, Meeting Report; Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK) 1st meeting of the CDMC, 21 to 24 June 2005, Meeting Report.

- vahingonkorvauksille ja saadun hyödyn korvaamiselle on asetettava järkevä ja oikeassa suhteessa loukkaukseen oleva maksimisumma siten, että vastaajana olevan median elinkelpoisuutta ei riskeerata

- on tarjottava soveltuvat lailliset takeet sellaista vahingon tai hyödyn korvausvelvollisuutta vastaan, joka on suhteeton kysymyksessä olevaan vahinkoon nähden

- lainsäädäntö on saatettava journalistien lähdesuojan osalta linjaan EIT:n ratkaisukäytännön kanssa

Parlamentaarisen yleiskomitean suosituksen 1814 (2007) ”*Towards decriminalisation of defamation*” mukaan parlamentaarinen yleiskokous pyysi edellä esitettyyn päätökseen viitaten ministerikomiteaa kehottamaan kaikkia jäsenmaita arvioimaan kunnianloukkausta koskevan lainsäädäntönsä ja – jos tarpeen – tekemään muutosehdotukset saattaakseen sen linjaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa pitäen silmällä erityisesti sitä, että poistettaisiin riski epäoikeutettujen tai oikeuksien väärinkäyttöä sisältävien syytteiden esittämiseltä.

Parlamentaarinen yleiskomitea pyysi ministerikomiteaa myös kehottamaan Joukkoviestinnän ja uusien kommunikaatiopalvelujen ohjauskomiteaa (CDMC) valmistelemaan jäsenmaille kunnianloukkausta koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä. Niiden laadinnassa tulisi ottaa huomioon edellä mainittu CDMC:n raportti ja EIT:n oikeuskäytäntö ja pitää silmällä rikosprosessin keinoin tapahtuvan oikeuksien väärinkäyttömahdollisuuden ehkäisemistä.

3.4 Yhteenveto EIT:n ratkaisukäytännöstä

Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaa koskevan 8 artiklan nostaminen tasaveroisesti sananvapautta suojaavan 10 artiklan rinnalle Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä osoittaa yksilön suojan vahvistumista. Erittäin merkittävänä rajanvetona toimii jaottelu ”yleisesti kiinnostaviin asioihin”, mikä ei suinkaan tarkoita kaikkia asioita, jotka yleensä kiinnostavat ihmisiä, vaan julkista keskustelua, jolla on yleistä merkitystä. Kun kysymys on tällaisesta keskustelusta, sananvapauden rajoittaminen vaatii erittäin painavat perusteet. Näitä voivat olla muun muassa nimettyä henkilöä kohtaan esitetyn syytöksen vakavuus yhdistettynä siihen, että väitteen pohjaksi ei ole voitu esittää riittäviä tosiasiaperusteita.

Kärjekkäässä kielenkäytössä, joka on arvoarvostelma eikä tosiasiaväite, sallitaan varsin kovaa kielenkäyttöä etenkin valtiota, maan hallitusta ja poliitikkoja vastaan.[37] Myös virkamiehiä voidaan arvostella heidän virkatoimiinsa liittyen, mutta näiden osalta ei ole sallittu yhtä kärjekästä kielenkäyttöä kuin edellä mainittujen osalta, etenkään henkilökohtaisten, virkatoimiin liittymättömien, piirteiden osalta. Myös arvoarvostelman täytyy olla jossain järkevässä suhteessa sen taustalla oleviin tosiasioihin.

[37] Suomessa kunnianloukkauksen kohteena voi olla vain luonnollinen henkilö eli ihminen, joten hallitus tai Suomen valtio eivät edes käsitteellisesti voi olla kunnianloukkauksen kohteita. Toki hallituksesta esitetty väite voi tosiasiassa kohdistua johonkin siinä toimivaan ministeriin niin, että tätä voidaan pitää asianomistajana.

Sananvapauden käyttämistä koskevat tapaukset ovat *von Hannover* -tapaukseen saakka olleet lähes aina journalistien tai joukkoviestintää harjoittavien oikeushenkilöiden vireille panemia ja valitusten perusteena on ollut EIS 10 artiklan loukkaaminen. Kun vastapuolena on tällöin valtio, ei kansallisessa tuomioistuimessa vastapuolena olleen yksityisen henkilön yksityiselämä, kunnia tai maine ehkä ole noussut jutussa esille yhtä voimakkaasti kuin jos lehtiartikkelin kohde olisi itse ollut jutun asianosainen. Jos EIT on voinut todeta sananvapauden käytön rajoittamisen EIS 10 artiklan mukaiseksi artiklan 2. kappaleessa mainittujen rajoitusperusteiden nojalla, se ei välttämättä ole pitänyt tarpeellisena perustella ratkaisua myös EIS 8 artiklan takaamalla suojalla niissäkään tapauksissa, joissa 8 artikla olisi voinut soveltua tapaukseen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on edellyttänyt, että journalisti toimii hyvässä uskossa ja journalistisen etiikan mukaisesti. Tämä tarkoittaa muun muassa journalistin velvollisuutta arvioida tietolähteidensä luotettavuutta ja perustaa esittämänsä väitteet täsmälliseen ja oikeaan tietoon. Muita ratkaisuharkinnassa vaikuttavia tekijöitä ovat mm. viestin totuudenmukaisuus, sisältö, muoto ja kuvitus, käsiteltävän asian merkitys, viestin laatijan rooli, viestin kohteen asema ja oma menettely julkaistuun asiaan liittyen, asiasta käyty laajempi keskustelu joko samassa tai useissa eri tiedotusvälineissä sekä käytetty ilmaisukeino.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sallinut poliitikkoihin ja maan hallitukseen kohdistuneita varsin loukkaavia ilmaisuja, jos kysymys on ollut yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemisestä, etenkin jos ilmaisujen kohde on itse ensin esittänyt jossain määrin provokatiivisia lausumia. Sitä vastoin yksityisten henkilöiden maineen suojaamiseksi sopimusvaltioiden harkintamarginaali on laajempi ja sallii sananvapauden rajoittamisen helpommin. Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaissut kunnianloukkaustapaukset kokonaisharkinnalla, jossa ratkaisu tehdään useiden eri tekijöiden muodostaman kokonaisuuden perusteella. Tämä on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen luonne ylikansallisena ja subsidiaarisena tuomioistuimena huomioon ottaen perusteltua. Samalla ratkaisun koostuminen monista osatekijöistä sekä jokaisen aikaisemmin ratkaistun tapauksen yksilöllisten piirteiden ja faktojen sekä kunkin maan erityisolosuhteiden huomioon ottaminen vaikeuttaa parhaan ratkaisun päättelyä kansallisessa tuomioistuimessa.

EIT edellytti tapauksessa *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004) lainsäädännön olevan niin täsmällisen, että yksilö tietää tarkoin, milloin hänen täytyy odottaa erityisesti ”sensaatiolehdistön hyökkäystä”. Sananvapauden hyväksyttävästä rajoitusperusteesta ollaan siten edetty tilanteeseen, jossa EIT suorastaan edellyttää täsmällistä ja soveltamiskäytännöltään ennakoitavaa yksityiselämää suojaavaa lainsäädäntöä. Näin ollen yksityiselämän suoja ei ole vain sananvapauden rajoittamisperuste vaan yksilön oikeus, jonka turvaamiseksi valtio on tarvittaessa velvollinen ryhtymään aktiivisiin toimenpiteisiin. Yksityiselämän ja maineen suojan sekä sananvapauden tasapainottaminen on monissa tapauksissa hyvin vaikeaa, vaikka siihen parhaalla mahdollisella tahdolla ja asiantuntemuksella kansallisessa tuomioistuimessa pyrittäisiin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö on aikaisempaa hajanaisempaa. Ratkaisujen suuntaviivoja kansallisiin tuomioistuimiin saadaan runsaasta oikeuskäytännöstä, mutta monissa tapauksissa oikean tai parhaan (ja samalla EIT:n hyväksymän) ratkaisun ”löytäminen” on vaikeaa, koska monissa kahden ihmisoikeuden välisissä ti-

lanteissa ei ole etukäteen sanottavissa, kumpaa oikeutta painottava ratkaisu olisi EIT:n mielestä oikea. Vaikeimmissa, valtion harkintamarginaaliin kuuluvissa, tapauksissa on lisäksi mahdollista, että EIT hyväksyisi sekä sananvapausmyönteisen kuin yhtälailla yksityisyydensuojamyönteisen ratkaisun, kunhan ratkaisu vain on hyvin perusteltu ja molempien ihmisoikeuksien painoarvoa on perusteluista ilmenevästi punnittu.

Yksityiselämän suoja on vahvistunut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä 2000-luvulla sananvapauden hyväksyttävästä rajoitusperusteesta EIS 8 artiklan mukaan suojattavaksi oikeudeksi. Esimerkiksi *von Hannover* (24.6.2004) tapauksen lopputulos samoin kuin norjalaistapauksen *A v. Norja* (9.4.2009) lopputulos menevät mielestäni hyvin pitkälle yksityiselämän suojan osalta.

Voorhoof ja Cannie ovatkin tuoreessa artikkelissaan todenneet, että joidenkin EIT:n ”ei sananvapausloukkausta” -tuomioiden lopputulokset ja perustelut ovat herättäneet vakavaa huolta sananvapauden puolesta, mikä on ilmennyt myös eräisiin tuomioihin liitetyistä eriävistä mielipiteistä. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkeinä mm. suuren jaoston ratkaisemat tapaukset *Lindon ym. v. Ranska* (22.10.2007) ja *Stoll v. Sveitsi* (10.12.2007), joten kysymys ei ole pelkästään yksittäisten jaostojen yksittäisistä ratkaisuista vaan laajemman kokoonpanon linjauksista.[38] Kirjoittajien mukaan on ilmeistä, että myös EIT:n itsensä keskuudessa eräät tuomiot ovat herättäneet voimakasta debattia ja aiheuttaneet huolta lehdistön sananvapauden tilasta tulevaisuudessa verrattuna EIT:n edustamaan perinteisesti hyvin korkeaan sananvapaus-suojan tasoon.[39]

---

[38] *Voorhoof - Cannie* 2010 s. 420. Ks. myös kirjoittajien mainitsema *Flux No. 6 v. Moldova* (29.7.2008), jossa EIT katsoi, että sanomalehti oli esittäessään perustelemattomia syytöksiä rikollisista teoista laiminlyönyt törkeästi velvollisuutensa vastuullisen journalismin harjoittamiseen ja siksi puuttuminen sananvapauteen oli oikeutettua. Eri mieltä oleva tuomari lausui, että “this judgment of the Court has thrown the protection of freedom of expression as far back as it possibly could”, making it “a sad day for freedom of expression”.

[39] Kirjoittajat mainitsevat em. tapausten lisäksi esimerkkeinä eriävät mielipiteet tapauksisa *Saygili ja Falakaog˘lu (No. 2) v. Turkki*, (17.2.2009), *Cofferati v. Italia* (24.2.2009), *Sanoma Uitgevers BV v. Alankomaat* (31.3.2009), *Standard Verlags GmbH (No. 2) v. Itävalta* (4.6.2009), *Willem v. Ranska* (16.7.2009), *Féret v. Belgia* (16.7.2009) ja *Aguilera Jime´nez a.o. v. Espanja*, 8.12.2009.

4 LÄHDESUOJA

4.1 Lähdesuoja sananvapauden kulmakivenä

Kuten edellä mainittiin, sananvapaus on yhtälailla ilmaisijan oikeutta levittää tietoa ja mielipiteitä kuin yksittäisen henkilön ja laajemman yleisön oikeutta vastaanottaa erilaisia tietoja, mielipiteitä ja viestejä. Lähdesuoja turvaa tiedon hankintaa, julkaisemista ja vastaanottamista. Lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun ovat olennaisen tärkeitä sananvapauden ulottuvuuksia.[40]

Lähdesuojan keskeisimpänä tarkoituksena on sananvapauden ydinalueelle kuuluvan poliittisen ja yhteiskunnallisen keskustelun, yhteiskunnallisten epäkohtien paljastamisen sekä vallankäytön valvonnan turvaaminen. Lähdesuojaa käytetään myös esimerkiksi julkaistaessa ns. julkkisjuoruja viihdelehdissä, joiden toimituksiin ihmiset voivat lähettää juttuvinkkejä tekstiviestillä, puhelimitse tai internetin kautta. Lähdesuoja soveltuu yhtälailla poliittiseen ja yhteiskunnalliseen kuin viihteelliseen ja kaupalliseen viestintään.

Lähdesuoja edesauttaa monipuolisten tietojen ja valtavirrasta poikkeavien mielipiteiden esittämistä. Se suojaa tietojen antajaa korvaus- ja rangaistusvaatimuksilta, kostotoimilta ja esimerkiksi työ-, opiskelu- tai perheyhteisön hyljeksinnältä, johon avoin tietojen antaminen saattaisi johtaa. Tiedon todenperäisyyttä ei voida kyseenalaistaa sen esittäjän henkilöllisyyteen liittyvien seikkojen nojalla, mutta toisaalta tiedon esittäminen lähdesuojan turvin saattaa yleisesti ottaen vähentää sen uskottavuutta yleisön silmissä.

Lähdesuojasta tulee erottaa esitutkinnassa epäillylle ja rikosoikeudenkäynnissä syytetylle kuuluva oikeus olla vastaamatta hänelle esitettyihin kysymyksiin, kuten muun muassa kysymykseen siitä, kuka on antanut julkaistun viestin perusteena olevat tiedot. Epäillyllä tai syytetyllä ei myöskään ole totuudessapysymisvelvollisuutta, kuten todistajalla ja asianomistajalla on. Lähdesuoja tulee siis kysymykseen varsinaisesti silloin, kun toimittajaa halutaan kuulla todistajana eikä toimittaja tässä roolissaan halua paljastaa tietolähdettään. Käytännössä lähdesuojasta puhutaan myös silloin, kun kunnianloukkauksesta epäilty toimittaja ei halua paljastaa julkaisemiensa tietojen lähdettä. Tällöin ei kieltäytymisen perusteena kuitenkaan ole varsinainen lähdesuojasääntely vaan kaikille rikoksesta epäillyille tai syytetyille kuuluva vaitiolo-oikeus.

4.2 Lähdesuojan soveltamisala

Lähdesuojaa ja oikeutta anonyymiin ilmaisuun säännellään sananvapauslain 16 §:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

> "16 §. Lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun. Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla sekä julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoit-

[40] Lähdesuojaa koskeva jakso pohjautuu pitkälti selvityksen tekijän alun perin teoksessa *Urheilu ja oikeus* julkaistuun sekä myöhemmin Viestintäoikeuden vuosikirjassa *Oikeutta ja politiikkaa* uusintapainettuun artikkeliin Sananvapaus, doping ja lähdesuoja. Artikkelista löytyy myös lisää lähdesuojaa koskevaa lähdeaineistoa.

tajalla on oikeus olla ilmaisematta, kuka on antanut viestin sisältämät tiedot. Julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on lisäksi oikeus olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu oikeus on myös sillä, joka on saanut mainituista seikoista tiedon ollessaan viestin laatijan taikka julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan palveluksessa.

Velvollisuudesta ilmaista 1 momentissa tarkoitettu tieto esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä säädetään erikseen."

Kuten säännöksestä sen sanamuodon mukaan ilmenee, lähdesuoja koskee jokaista "yleisön saataville toimitetun viestin laatijaa" eli myös muita henkilöitä kuin journalistista työtä tekeviä. Säännöstä laadittaessa on pyritty ns. välineneutraalisuuden periaatteeseen, jonka mukaan kaikenlaisia viestintätapoja kohdellaan yhdenmukaisesti. Ennen sananvapauslain voimaantuloa 1.1.2004 lähdesuoja koski vain aikakautisissa painokirjoituksissa sekä yleisradio- ja kaapelilähetystoiminnassa julkaistuja viestejä. Esimerkiksi kirjat ja muut kertajulkaisut jäivät suojan ulkopuolelle. Tähän perustui se, että ns. Soneran nettikirjan tapauksessa alemmat oikeudet velvoittivat printtikirjan julkaisijan todistamaan nettikirjan kirjoittajan henkilöllisyydestä, mutta korkein oikeus, joka antoi ratkaisunsa (KKO 2004:30) sananvapauslain voimaantulon jälkeen, kumosi todistamisvelvollisuuden, koska laajemman lähdesuojan myöntävä sananvapauslaki oli asiaa ratkaistessa tullut voimaan. Näin KKO myös välttyi ottamasta kantaa siihen, olisiko lähdesuoja painovapauslain rajoittuneesta sääntelystä huolimatta tullut myöntää perustuslain tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla

Välineneutraali sääntely takaa kaikille yhtäläisen sananvapauden. Samalla se kuitenkin mahdollistaa myös lähdesuojan väärinkäytön esimerkiksi tilanteessa, jossa asianomainen on haluton todistamaan tietyn henkilön osuudesta rikolliseen menettelyyn. Todistamisvelvollisuudelta voi tällöin välttyä julkaisemalla asiaa koskevan kirjoituksen vaikkapa internetissä. Esimerkiksi yksityisten henkilöiden kotisivut, blogit ja keskustelupalstat kuuluvat lähdesuojan piiriin siinä missä aikakautiset julkaisut tai varsinaiset SVL 2 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitetut verkkojulkaisut.

4.3 Lähdesuoja journalistin oikeutena

Sananvapauslain mukaisessa lähdesuojassa on kysymys nimenomaan toimituksellisen henkilöstön tai muun viestin ilmaisijan oikeudesta kieltäytyä paljastamasta tietolähdettään. Lähdesuoja ei siis ole tietolähteen oikeus, vaan viestin eteenpäin ilmaisseen tahon oikeus. Journalistilla tai muullakaan lähdesuojaan oikeutetulla ei ole laissa säädettyä velvollisuutta lähteen suojaamiseen. Toinen asia on se, että jos lähteen kanssa on nimenomaan sovittu lähdesuojasta, sen rikkominen saattaa johtaa esimerkiksi korvausvastuuseen tai sopimussakkoon asianomaisten keskinäisen sopimuksen perusteella.

Käytännössä toimittajat pyrkivät suojaamaan lähteitään, koska lähteen paljastamista ei pidetä hyväksyttävänä eikä yleensä myöskään hyvän lehtimiestavan mukaisena. Lisäksi lähdetietojen paljastaminen johtaisi tiedonsaannin vaikeutumiseen jatkossa.

Vuoden 2004 loppuun saakka voimassa olleet Journalistin ohjeet velvoittivat tietolähteen suojaamiseen. Niiden mukaan luottamuksellisen tiedon antajaa ei saanut paljastaa ilman tämän suostumusta. Nykyisten Journalistin ohjeiden 14. kohdan mukaan journalistilla on oikeus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa ja toimituksen on kunnioitettava tätä periaatetta. Toimittajan velvollisuus suojata tietolähdettään on siis muuttunut toimittajan oikeudeksi suojata tietolähdettään. Uudella säännöksellä lienee varauduttu tilanteeseen, jossa lähde on esimerkiksi hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa antanut toimittajalle tahallaan vääriä tietoja. Selvän harhaanjohtamisen tai jopa erehdyttämisen tilanteissa ei olisi kohtuullista, että toimittaja olisi velvollinen suojaamaan vilpillisesti menetellyttä lähdettään.

4.4 Lähdesuojan murtaminen

Lähdesuojan murtamisesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentissa ja esitutkintalain 27 §:n 3 momentin 2. virkkeessä. Esitutkinnassa lähdesuoja voidaan murtaa vain silloin, kun kysymyksessä on ns. törkeä rikos, eli rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta vähintään kuusi vuotta. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi törkeä pahoinpitely, törkeä kuolemantuottamus, raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, maanpetos tai vakoilu. Lähdesuojan murtaminen edellyttää lisäksi, että kysymyksessä on ns. avaintodistaja.

Edellä mainittujen ns. törkeiden rikosten lisäksi lähdesuoja voidaan murtaa rikosasian oikeudenkäynnissä myös silloin, kun kysymyksessä on tieto, joka on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus. Lähdesuojan murtamisedellytykset ovat siis laajemmat oikeudenkäynnissä kuin esitutkinnassa. Oikeudenkäynnissä murtoperusteita ovat ns. törkeä rikos ja salassapitorikos, kun esitutkinnassa murtamisperusteeksi käy ainoastaan ns. törkeä rikos.

Hallituksen esityksen 14/1985 mukaan lähdesuoja olisi esitutkinnassa voitu murtaa myös salassapitorikoksen perusteella, mutta lakivaliokunta rajasi esitutkinnassa tapahtuvan murtamismahdollisuuden vain ns. törkeiden rikosten tutkintaan katsoen, ettei ehdotetun laajuinen murtamismahdollisuus ollut perusteltu, kun salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä vaihtelevine rangaistusasteikkoineen oli useita satoja. Lähdesuojan murtamista salassapitorikoksen perusteella jo esitutkintavaiheessa ehdotettiin myös sananvapaustoimikunnan mietinnössä 1997:3 ja julkaisemattomassa sananvapauslakia koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa (14.6.2001). Murtamisedellytyksenä olisi ollut sellaisen salassapitorikoksen tutkiminen, josta oli säädetty yli kahden vuoden vankeusrangaistus. Ehdotus kohtasi kritiikkiä viestintäalan etujärjestöjen taholta, eikä sitä ehdotettu hallituksen esityksessä 54/2002.

Käytännössä lähdesuojan murtamismahdollisuus salassapitorikosta koskevassa oikeudenkäynnissä on jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi, koska salassapitorikoksesta ei ole onnistuttu saamaan syytteeseen riittävää näyttöä eikä asiassa näin ollen päästä oikeudenkäyntiin asti. Lokitietoja tosin voi pyrkiä hyödyntämään tutkittaessa esimerkiksi terveydenhuollon, poliisin tai muun viranomaistoiminnan parista tapahtunutta tietovuotoa.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen tai kunnianloukkaus taikka törkeä kunnianloukkaus eivät ole rikoksia, joiden selvittämiseksi lähdesuoja voitaisiin missään olosuhteissa murtaa. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2004:30 korkein oikeus katsoi, että kustannusosakeyhtiön toimitusjohtajalla oli internetissä julkaistua kirjoitusta koskevassa kunnianloukkausjutussa oikeus kieltäytyä todistajana vastaamasta sellaisiin kysymyksiin, jotka olisivat saattaneet paljastaa kustannusosakeyhtiön printtimuodossa julkaiseman ja samaa aihepiiriä koskevan kirjan (törkeästä kunnianloukkauksesta epäillyn) kirjoittajan tai kirjan sisältämien tietojen antajan.

Uutisoinnin kohteella ei ole mahdollisessa kunnian tai yksityiselämän loukkaamista koskevassa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä oikeutta saada lähdesuojan piirissä olevaa tietolähdettä paljastettavaksi. Anonyymilähteisiin perustuvat väitteet voivat aiheuttaa tavanomaista enemmän kärsimystä, kun lisäkärsimystä tulee tietolähteen henkilöllisyyden ja motiivien miettimisestä. Toisaalta kärsimystä voi vähentää se, että yleisö ei välttämättä pidä nimettömiin lähteisiin perustuvia väitteitä yhtä uskottavina kuin tietoja, joiden esittäjän uskottavuutta ja motiiveja sillä on mahdollisuus punnita ja arvioida. Käytännössä väitteen uskottavuutta arvioitaneen pitkälti myös sen perusteella, miten luotettavana väitteen esittänyttä tiedotusvälinettä pidetään. Tämä on esitetyn tiedon kohteen kannalta harmillista silloin, kun väite on perätön ja se esitetään yleisesti luotettavana pidetyssä lehdessä tai ohjelmassa.

Väitteen kohde joutuu erityisen hankalaan asemaan silloin, kun esitetyt väitteet ovat sen kaltaisia, että hänellä ei ole mahdollisuutta osoittaa niitä perättömiksi. Näin on esimerkiksi silloin, kun väite esitetään pitkän ajan kuluttua väitetystä tapahtumasta tai väite on epämääräinen ja yksilöimätön.

Julkisen sanan neuvosto on ottanut lähdesuojaan kantaa tapauksessa, jossa valtakunnallinen sanomalehti julkaisi nimettömiin lähteisiin pohjautuneen seitsemään kansanedustajaan kohdistuneen artikkelin seksuaalisesta häirinnästä eduskunnassa. Väitteitä sinällään tuki eduskunnassa tehty Eduskunnan kanslian tasa-arvoselvitys 2007, jonka mukaan eduskunnan kansliassa ilmeni lähinnä verbaalista seksuaalista ja sukupuoleen perustuvaa häirintää ja jonka mukaan häiritsijänä oli useimmissa tapauksissa kansanedustaja. Tasa-arvoselvityksessä ei kuitenkaan mainittu nimeltä ketään yksittäistä kansanedustajaa.

Lehtijutussa mainittuja kansanedustajia oli kuultu juttua varten. Viidestä kantelijasta neljän osalta Julkisen sanan neuvosto katsoi (ään. 8-2), että lehden olisi pitänyt yksilöidä kantelijoihin kohdistunut arvostelu tarkemmin. Tällöin yleisöllä olisi ollut parempi mahdollisuus puntaroida, millaisesta häirinnästä oli kyse ja kantelijat olisivat voineet puolustautua paremmin. Tällöin neuvostolla olisi ollut tilaisuus arvioida artikkelin totuudellisuutta ja näyttöjen riittävyyttä, kuitenkin ilman vaaraa lähteiden paljastumisesta. Kun samanaikainen kuuleminenkaan ei korjannut syntynyttä vahinkoa, neuvosto antoi lehdelle huomautuksen hyvän journalistisen tavan rikkomisesta.[41]

[41] Langettavat päätökset ovat 3870/SL/08, 3872/SL/08, 3885/SL/08, 3887/SL/08 ja vapauttava päätös 3877/SL/08. Yhden kansanedustajan osalta neuvosto teki vapauttavan päätöksen (ään. 8-2), koska tämä oli haastattelussa kertonut käyttäytyneensä tavalla, joka vahvisti jutussa esitettyjä väitteitä.

Neuvosto mainitsi aivan erityisesti, että se ei halua sulkea pois nimettömien lähteiden käyttöä, mutta tarvittaessa tiedotusvälineen pitää kuitenkin pystyä osoittamaan tietojen paikkansapitävyys muilla keinoin.

Loppuvuonna 2009 neuvosto linjasi lähdesuojaa uudelleen dramaattisia piirteitä saaneessa kokouksessa, jonka aikana neuvoston puheenjohtaja Pekka Hyvärinen erosi jäätyään koeäänestyksessä vähemmistöön. Kokouksen jälkeen myös yksi kolmesta yleisöjäsenestä erosi ratkaisun oltua hänen käsityskantansa vastainen.

Tapauksessa oli kysymys siitä, että Oy Yleisradio Ab (jälj. YLE) oli Silminnäkijäohjelmassaan esittänyt seuraavanlaisen nimettömän lähteen antamaan tietoon perustuvan väitteen:

> ”Törmäämme varsin arkaluontoiseen asiaan. Saamme lausunnon, jonka mukaan Vanhaset eivät ole itse maksaneet kaikkia rakennustarvikelaskujaan. Pitävä näyttö löytyy varsin kalliista rakennustarvike-erästä, jonka Nuorisosäätiölle kerrostaloja urakoiva rakennusliike toimitti. Toimen nimenomainen tarkoitus oli edesauttaa yrityksen jatkohankkeita säätiön tulevissa kohteissa. Ylimääräinen materiaalilasku liitettiin työmaakuluihin – sen Nuorisosäätiön vuokralaiset maksavat kuluissaan”.

Kahden eri tahon tekemien kanteluiden johdosta antamassaan päätöksessä (4193, 4199/YLE/09) JSN kiinnitti huomiota ensinnäkin siihen, että YLE kertoi Julkisen sanan neuvostolle tarkistaneensa tietolähteen taustat eikä tällä näyttänyt olevan poliittisia motiiveja. YLEn mukaan lähteen kertoma tapahtumaselostus oli yksityiskohtainen, asiantunteva ja perustui omakohtaiseen tekemiseen. Lähteen antamia yksityiskohtia oli tarkastettu ja ne olivat pitäneet paikkansa. Lähteen mukaan hän oli itse hyväksynyt laskun rakennusyrityksen tilaamasta puutavaraerästä, jota ei ollut käytetty yhtiön omilla työmailla, vaan joka oli tarkoitettu Nuorisosäätiön silloiselle puheenjohtajalle Matti Vanhaselle. Kirjallista dokumenttia rakennusliikkeen suorittamasta maksusta ei kuitenkaan ollut käytettävissä.

Neuvosto pani suurta painoarvoa sille seikalle, että lähde oli tarvittaessa luvannut tulla oikeudenkäyntiin valaehtoisesti vahvistamaan tiedotusvälineelle antamansa tiedot. Neuvosto katsoi, ettei YLE ollut rikkonut hyvää journalistista tapaa.

Neuvoston ratkaisu herätti suurta kritiikkiä myös tiedotusvälineiden piirissä. Ratkaisuun on mielestäni syytä suhtautua kriittisesti. Väitteen esittämishetkellä yleisöllä ei ollut mahdollisuutta arvioida sen todenperäisyyttä, kun esimerkiksi lähteen asemasta ja liitynnästä kyseiseen asiaan ei annettu tietoja. YLE täsmensi tietojenhankintaprosessiaan vasta kantelun käsittelyprosessissa Julkisen sanan neuvoston esittämien varsin yksityiskohtaisten kysymysten perusteella. Kun jutussa ei kerrottu väitettyjen tapahtumien ajankohtaa tai rakennustarvike-erän laatua taikka hintaa, ei myöskään väitteen kohteella ollut kohtuullisia mahdollisuuksia puolustautua esitettyä väitettä vastaan. Lisäksi totuudenmukainenkaan väite rakennusliikkeen maksamasta rakennustarvike-erästä ei vielä todista sitä, ettei rakennustarvike-erää olisi laskutettu asianomaiselta myöhemmin.

Julkisen sanan neuvoston tässä ns. lautagate-jutussa antaman päätöksen merkitystä tulevaisuuteen nähden on vaikea arvioida, koska on mahdollista, että päätöstä kohtaan esitetty kritiikki johtaa kannanottojen tai perustelujen tarkistamiseen. Joka tapauksessa oletettavaa on, että oikeudenkäyntien varalta annettavien sitoumusten merkitys tulee lisääntymään ja että tiedotusvälineet pyytävät niitä aiempaa useammin.

Sellainen journalistinen kehitys, jossa esitetään nimettömään henkilöön kohdistuvia vakavia, mutta yksilöimättömiä syytöksiä verifioimatta tietolähdepohjaa lainkaan ei ole toivottavaa. Menettely vaarantaa sekä väitteen kohteen oikeusturvan että yleisön tiedonsaantioikeuden, koska yleisöllä ei käytännössä ole mitään mahdollisuuksia arvioida esitetyn väitteen luotettavuutta, jos tietoja tai tietojen lähdettä ei ole mitenkään verifioitu. Aivan onnistuneelta ei vaikuta menettelytapa, jossa lähdepohjaa verifioidaan vasta Julkisen sanan neuvostossa tai oikeudenkäynnissä.

4.5 Ehdotus lähdesuojan kaventamiseksi

Edellä mainittu kansanedustajia koskeva lehtijuttu sekä sen jälkeen nimettömiin lähteisiin pohjautuen esitetyt Suomen maastohiihtoa koskevat uudet dopingväitteet herättivät kriittistä keskustelua lähdesuojasta. Eduskunnan oikeusasiamies puolestaan kiinnitti huomiota siihen, että julkisuuteen pääsee ajoittain salassa pidettäviä tietoja keskeneräisistä esitutkinnoista. Oikeusasiamiehen 30.10.2008 (278/2/05) antaman päätöksen mukaan tällainen ”on kestämätöntä asianosaisten suojaamisen näkökulmasta ja saattaa myös haitata rikosten selvittämistä”. Oikeusasiamiehen poliisiyksiköiltä saamien lausuntojen mukaan ”yleisellä tasolla” oli ”selviä viitteitä siitä, että poliisin ja muiden viranomaisten sisältä vuodetaan virkasalaisuuden piirissä olevaa tietoa tiedotusvälineille”. Lisäksi eräissä poliisien lääninjohdon lausunnoissa pidettiin poliisin tiiviitä yhteyksiä toimittajiin ongelmallisina.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoi, että poliisin tuli panostaa tietovuotojen ennaltaehkäisyyn ja niiden tutkimiseen. Hän piti tärkeänä, että esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistuksen yhteydessä arvioitaisiin tarkkaan niitä säännöksiä, joilla on mahdollista vaikuttaa salaisten tietojen pysymiseen salassa ja tietovuotojen tutkintaan (esimerkiksi lähdesuoja esitutkinnassa ja ilmaisukielto) ottaen kuitenkin huomioon sen, että poliisin tiedottaminen on avointa ja aktiivista. Oikeusasiamies totesi sananvapauteen kuuluvan vallan valvontafunktion kanssa yhdensuuntaisesti, että yhteiskunnallisesti merkittäviä rikosepäilyjä on ainakin pääsääntöisesti voitava käsitellä julkisuudessa jo ennen mahdollista tuomioistuinkäsittelyä syyttömyysolettamaa kuitenkin kunnioittaen.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta katsoi toukokuussa 2009 julkaistussa mietinnössään KM 2009:2 lähdesuojalla olevan tärkeän merkityksen tiedotusvälineiden tiedonsaannin turvaamisessa ja että sen murtamismahdollisuuksiin oli syytä suhtautua pidättyvästi. Toimikunta piti kuitenkin ongelmallisena, että voimassa oleva lainsäädäntö ei käytännössä mahdollista rangaistavalla tavalla annettujen tietojen lähteen selvittämistä, koska lähdesuoja on esitutkinnassa voimassa täysin riippumatta siitä, kuinka vakavasta salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on kysymys tai kuinka vakavat seuraukset siitä on aiheutunut. Erityisesti silloin, kun salassapitovelvollisen lainvastaisesti antamat tiedot ovat virheellisiä tai puutteellisia ja niiden julkaisemisesta on aiheutunut vakavia

seurauksia tietojen kohteelle, olisi toimikunnan mielestä tarpeen voida punnita lähdesuojan merkitystä suhteessa yksityisen henkilön kärsimään vahinkoon.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta viittasi myös siihen, että julkisen vallan velvollisuutena on aktiivisesti turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tästäkin näkökulmasta oli vaikea perustella, miksi tietovuodon vakavuudelle ei nykyisen lain mukaan voida antaa mitään merkitystä. Näillä perusteilla toimikunta ehdotti, että lähdesuojan murtaminen salassapitorikoksen perusteella tehtäisiin mahdolliseksi jo esitutkinnassa, jos seuraavat edellytykset täyttyvät:

- asiassa on todennäköisiä syitä epäillä, että tieto on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus ja

- vastaaminen tai esittäminen on ilmeisen välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi ja

- perusteltua rikoksen vakavuuteen tai seurauksiin nähden.

Ehdotusta arvioidaan vasta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lähdesuojatapauksia koskevan jakson jälkeen, koska lähdesuojaa säänneltäessä on otettava huomioon EIT:n ratkaisukäytännön mukaiset lähdesuojan myöntämis- ja rajoittamiskriteerit.

4.6 Lähdesuoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa

Vaikka lähdesuojaa ei ole sananmukaisesti taattu Suomen perustuslaissa, se on kuitenkin olennainen osa perus- ja ihmisoikeutena turvattua sananvapautta, minkä vuoksi sen heikentämiseen tulee suhtautua kriittisesti. Myöskään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sananvapausartikla ei nimenomaisesti mainitse lähdesuojaa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on esimerkiksi tapauksissa *Goodwin v. Yhdistyneet kuningaskunnat* (27.3.1996), *Roemen ja Schmidt v. Luxembourg* (25.2.2003) sekä *Ernst ym. v. Belgia* (15.7.2003) katsonut, että journalistinen lähdesuoja on yksi lehdistön vapauden kulmakivistä ja että sen puuttuminen ehkäisisi lähteitä avustamasta lehdistöä yleisesti kiinnostavien kysymysten informoinnissa yleisölle. Ihmisoikeustuomioistuimen mielestä lähdesuojan rajoittaminen on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan kanssa yhteensopivaa vain, jos se perustuu yleisen edun mukaiseen erittäin tärkeään vaatimukseen.

Esimerkiksi tapauksessa *Goodwin v. Yhdistyneet Kuningaskunnat* (27.3.1996; ään. 11-7) oli kysymyksessä sananvapauden loukkaus, kun journalisti oli velvoitettu paljastamaan, keneltä hän oli saanut tietoja yrityksen talousvaikeuksia koskevasta sisäisestä toimintasuunnitelmasta. Myös tapauksessa *Voskuil v. Alankomaat* (22.11.2007) oli kysymyksessä sananvapauden loukkaus. Journalisti oli määrätty lain sallimaksi enimmäisajaksi 30 päiväksi vankeuteen hänen kieltäydyttyään paljastamasta, kuka poliisi oli antanut salassapidettävää tietoa asekaupparikosta koskevassa asiassa. Ihmisoikeustuomioistuin piti huomiota herättävänä, että viranomaiset olivat olleet valmiita menemään näin pitkälle selvittääkseen tietolähteen henkilöllisyyden. Näin jyrkillä toimenpiteillä oli eh-

käisevä vaikutus henkilöiden valmiuteen ilmoittaa lehdistölle tietojaan epäkohdista. EIT ei pitänyt viranomaisten omaa intressiä tiedot vuotaneen poliisin selvittämiseksi niin painavana, että se syrjäyttäisi tietolähteen salaamiseen perustuneen intressin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen jaostopäätöksessä hyväksyttiin toimituksellisen kuva-aineiston haltuunotto tapauksessa *Sanoma Uitgevers B.V. v. Alankomaat* (31.3.2009; ään. 4-3; suuren jaoston käsiteltävänä), vaikka aineisto saattoi paljastaa laittomista autokilpailuista vinkanneen tietolähteen. Autokilpailuista kuvattu aineisto oli tarpeen pankkiautomaattien murtorikoksia koskevan rikosasian tutkimiseksi, kun murtorikollisten tiedettiin osallistuneen kilpailuihin. EIT totesi, että poliisin tarkoituksena ei ollut selvittää luvattomaan autokilpailuun osallistuneita lehden tietolähteitä heidän syyttämistään varten, vaan kuva-aineiston avulla oli pyritty saamaan selvitystä muista rikoksista eli tunnistamaan auto, jota oli käytetty luvattomaan autokilpailuun täysin liittymättömissä rikoksissa. Lähdesuojan kanssa kilpailevia intressejä olivat rikosoikeudenhoidon edut ja tasapainoa haettaessa tuli ottaa huomioon esimerkiksi

- tutkittavana olevien rikosten laatu ja vakavuus
- halutun informaation luonne ja sisältö
- onko informaatiota mahdollista saada muulla tavoin ja
- missä määrin aineiston hankintaa ja käyttöä on rajattu.

Tutkittavana olleen rikoksen vakavuutta harkitessaan EIT otti huomioon sen, että rikoksentekijät olivat uhanneet sivullista henkilöä ampuma-aseella ja että takavarikoitu informaatio oli ollut relevanttia näiden rikosten selvittämisen kannalta.

Päätöksessä *Uitgeversmaatschappij De Telegraaf B.V ym. v.Alankomaat* (18.5.2010) EIT viittaa kansainvälisen aineiston osalta päätöksiin *Resolution on Journalistic Freedoms and Human Rights*[42], *The Resolution on the Confidentiality of Journalists' Sources by the European Parliament*[43] sekä suositukseen *Recommendation No. R(2000) 7 on the right of journalists not to disclose their sources of information*[44].

Tapauksessa *Nordisk Film & TV A/S v. Tanska* (8.12.2005; päätös) EIT jätti yksimielisesti ilmeisen perusteettomana tutkittavaksi ottamatta valituksen, joka koski sitä, että televisioyhtiö oli määrätty luovuttamaan julkistamatonta ohjelma-aineistoa viralliselle syyttäjälle homoseksuaalista pedofiliaa koskevan rikosasian tutkimiseksi. Tapauksessa ei tosin ollut kysymys varsinaisesti lähdesuojasta, koska ”pedofiiliyhdistyksen” jäsenet eivät olleet antaneet tietoja julkaisemista varten, vaan toimittaja oli saanut ne soluttautumalla mukaan pedofiilirinkiin. EIT totesi, että korkeimman oikeuden päätöksellä ja Tanskan lainsäädännöllä oli tunnustettu, että puuttuminen median tietolähteen suojaan oli EIS 10 artiklan kanssa yhteensopivaa vain silloin, kun se perustui pakottavaan julkisen edun mukaiseen tarpeeseen. Journalistisen aineiston luovuttamismääräys koski vain

[42] Adopted at the 4th European Ministerial Conference on Mass Media Policy, Prague, 7-8 December 1994.
[43] 18 January 1994, *Official Journal of the European Communities* No. C 44/34.
[44] Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 8 March 2000.

valittajayhtiön omaa tutkimusaineistoa ja tätäkin vain rajoitetusti, eikä tällaista toimenpidettä voitu pitää niin jyrkkänä kuin esimerkiksi kotietsintää. Puuttuminen sananvapauteen ei ollut suhteetonta tavoitteisiinsa nähden ja sitä oli perusteltu relevantein ja riittävin syin.

Tapauksessa *Secic v. Kroatia* (31.5.2007) sairaalahoitoon johtaneen rasistisen pahoinpitelyn esitutkinta oli kestänyt jo seitsemän vuotta, eikä poliisilla ollut mitään johtolankoja. EIT katsoi, että poliisin olisi tullut pyytää määräystä, jolla pahoinpitelyyn mahdollisesti osallistunutta tai siitä muutoin tietävää skinheadia haastatellut journalisti olisi velvoitettu paljastamaan tietolähteensä henkilöllisyyden. Tällainen menettely ei olisi *a priori* ollut EIS 10 artiklan takaaman median vapauden kanssa yhteensopimatonta, koska tuomioistuimen olisi tullut harkita eri intressejä ja vasta sen jälkeen päättää siitä, oliko tietolähteen paljastaminen välttämätöntä.

Edellä mainituista esimerkeistä ilmenee, että lähdesuojan murtaminen ei aina ole EIS 10 artiklassa taatun sananvapauden vastaista ja että joskus esimerkiksi EIS 3 (kidutuksen kielto), EIS 8 (yksityiselämän suoja) tai EIS 14 (syrjinnän kielto) artiklassa yksilölle taattujen oikeuksien turvaaminen jopa edellyttää vähintäänkin mahdollisuutta lähdesuojan murtamiseen. Ratkaisua tehtäessä on punnittava sananvapautta ja siihen kuuluvaa lähdesuojaa yksilön intressejä vasten ja harkinnassa on oltava riittävät oikeusturvatakeet.

4.7 Suomen nykysääntelyn ongelmat

Edellisen kappaleen perusteella Suomen lainsäädäntö saattaa olla yksityiselämän suojaa koskevan EIS 8 artiklan vastainen, kun lähdesuoja myönnetään kaikille yleisön saataville toimitettujen viestien laatijoille eikä tuomioistuimella ole esitutkinnan osalta mahdollisuutta lähdesuojan murtamiseen edes räikeimpien salassapitorikosten tutkimisessa. Lähdesuoja koskee myös esimerkiksi niitä tietoja, jotka ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 32-kohtaisen luettelon mukaan salassa pidettäviä. Lähdesuojaa ei voida murtaa edes potilastietoja, sosiaalihuollon asiakkuutta, etuisuuksia ja tukitoimia, oikeuspsykiatrista mielentilatutkimusta, nuorta rikoksentekijää koskevaa henkilötutkintaa tai oppilashuoltoa koskevien salassapitorikosten tutkimiseksi, vaikka arkaluontoisten tietojen vuotaminen voi aiheuttaa tietovuodon kohteelle erittäin suurta tai vakavaa kärsimystä tai vahinkoa. Tällaisten tietojen vuotaminen ja levittäminen esimerkiksi internetissä ei myöskään välttämättä toteuta mitään sananvapauden kannalta keskeistä tarkoitusperää vaan vai tapahtua myös yksinomaan vahingoittamis- tai kiusaamistarkoituksessa.

Nykyinen sääntely voi johtaa jopa absurdeihin tilanteisiin, kun salassapitorikoksen tekijästä jotain tietävä henkilö voi vapautua todistamisvelvollisuudesta aiheuttamalla tietovuodon kohteelle aikaisempaa suurempaa vahinkoa toimittamalla vuodetut tiedot yleisön saataville. Tällöin hänen menettelyään tosin voidaan arvioida esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan säännöksen kannalta. Tämän rikoksen tunnusmerkistö ei kuitenkaan välttämättä toteudu kaikissa tapauksissa, joissa tietojen julkaisemisesta on tietovuodon kohteelle vahinkoa tai haittaa eikä yleinen etukaan puolla julkaisemista. Lisäksi voidaan argumentoida myös sen käsityksen puolesta, että tie-

toisuus tietovuodosta jo sinällään on yleisen elämänkokemuksen mukaan omiaan aiheuttamaan kärsimystä, joka voi ilmetä mm. turvattomuuden tunteena, pelkona tulevista paljastuksista sekä vaivaavana tunteena vuotajan henkilöllisyydestä ja motiiveista.

Lähdesuojalainsäädäntömme kriittisen tarkastelun puolesta puhuu myös se, että Suomen katsottiin syyllistyneen ihmisoikeusloukkaukseen tapauksessa *K.U. v. Suomi* (2.12.2008), kun tuolloinen (sananvapauslakia edeltänyt) lainsäädäntömme ei mahdollistanut sen selvittämistä, kuka oli laittanut internetiin homoseksuaalisluonteisen seuranhakuilmoituksen 12-vuotiaan pojan nimissä. EIT totesi, että kysymys oli rikollisesta teosta, joka oli koskenut alaikäistä ja pannut hänet alttiiksi pedofiilien lähentelyille. Lapsilla ja muilla avuttomilla henkilöillä oli oikeus saada valtiolta suojaa tällaisia vakavia tekoja vastaan tehokkaan ennaltaehkäisyn muodossa. Tämä vaikutus puuttui, jos ei ollut mahdollista selvittää rikoksen tekijää ja saattaa häntä syytteeseen. Ihmisoikeustuomioistuin ei pitänyt internetpalvelun tarjoajan mahdollista korvausvastuuta riittävänä oikeussuojakeinona, vaan sekä julkinen että yksityinen etu edellyttivät, että rikoksentekijä voitiin selvittää.

Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että vaikka tietoliikenteen käyttäjillä ja internetpalvelujen tarjoajilla täytyi olla takeita omasta yksityisyydestään ja sananvapaudestaan, nuo oikeudet eivät olleet ehdottomia, vaan muut hyväksyttävät intressit, kuten epäjärjestyksen tai rikollisuuden estäminen taikka muiden oikeuksien ja maineen suojelu saattoivat joissakin tapauksissa olla niitä painavampia. Ottamatta kantaa siihen, olisiko seuranhakuilmoituksen laittaja voinut vedota EIS 8 ja 10 artiklan suojaan teon moitittavuuteen nähden, EIT katsoi, että lainsäätäjän olisi tullut tarjota puitteet, joilla suojasta kilpailevat vaateet olisi voitu sovittaa toisiinsa. Näin ei tapahtuma-aikaan ollut, joten Suomi ei ollut täyttänyt positiivisia velvoitteitaan valittajaa kohtaan. Yksityiselämän suojaa turvaavaa EIS 8 artiklaa oli rikottu.

4.8 Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdotuksen ongelmat

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä ehdotettua sääntelytapaa voidaan arvostella siitä, että ehdotetussa säännöksessä ei ainakaan eksplisiittisesti anneta mitään merkitystä julkaistun tiedon yhteiskunnallista merkitystä koskevalle luonteelle. Ehdotettu kriteeri, jonka mukaan lähdesuojan murtamisen tulee olla ”perusteltua rikoksen vakavuuteen tai seurauksiin nähden” kiinnittää huomion salassapitorikoksen vakavuuteen ja sen kohteelleen aiheuttamiin seurauksiin, kun taas julkaistun tiedon yhteiskunnalliselle merkittävyydelle ei näytetä annettavan mitään merkitystä, eikä julkaistavan tiedon merkitys korreloi salassapitorikoksen vakavuuden tai sen kohteelleen aiheuttamien seurausten kanssa.

Poikkeuksellisissa tapauksissa voisi sananvapauteen kuuluvan valvontafunktion täyttämiseksi olla perusteltua julkistaa salassa pidettäviä ja asianomaisen kannalta vahingollisia tietoja, jos niillä on merkittävää vaikutusta yhteiskunnallisen vallankäytön valvontaan. Ilman nimenomaista mainintaa tästä ei olisi varmaa, ottaisivatko tuomioistuimet tämän kriteerin huomioon. Ehdotetunkaltainen lähdesuojan murtamisedellytys on niin laaja ja avoin, että sillä olisi varmasti hyydyttävää vaikutusta tietolähteiden halukkuuteen antaa tietoja.

Lisäksi ehdotus on muotoiltu siten, että lähdesuojan murtamismahdollisuus koskisi myös sellaisia salassapitorikoksia, joiden asianomistajana on oikeushenkilö tai viranomainen. Komiteanmietinnön perusteluissa ei kuitenkaan tuoda esiin, minkälaisia vaikutuksia tällä voisi olla sananvapaudelle. Ehdotusta tulisikin harkita myös siltä kannalta, olisiko lähdesuojan murtamisedellytysten laajentaminen – jos siihen ylipäätään ryhdytään – perusteltua toteuttaa vain luonnollisiin henkilöihin kohdistuvien salassapitorikosten osalta. Tämä olisi harkitsemisen arvoista erityisesti siksi, että luonnollisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen saattaa tätä edellyttää, kun taas oikeushenkilöiden osalta ei voitane argumentoida vastaavalla perusteella.

Jos salassapitorikosta koskevan lähdesuojan murtamista jo esitutkinnassa pidettäisiin sananvapausnäkökohdat huomioon ottaen perusteltuna myös muissa kuin yksilön intressiä turvaavissa tapauksissa, olisi perusteltua harkita täsmällisempää sääntelyä kuin mitä esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta ehdottaa. Lähdesuojan murtamiseen oikeuttavat rikokset voitaisiin listata tai murtamisen edellytykset voitaisiin säätää rangaistusasteikosta riippuvaisiksi.[45] Tällöin tietolähde ja journalisti voisivat jo jutuntekovaiheessa arvioida lähdesuojan pitävyyden.

Lisäksi lähdesuojasäännöksen yhteyteen voitaisiin lisätä momentti, jonka mukaan lähdesuojan murtamista harkittaessa on otettava huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa yhteiskunnassa. Mahdollisesti momentissa voisi olla myös viittaus EIT:n ratkaisukäytäntöön samalla tavoin kuin oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain 4 §:n 2 momentissa.

4.9 Yhteenveto lähdesuojasta

Sananvapauteen kuuluva lähdesuoja mahdollistaa tiedotusvälineiden tiedonhankinnan niin viihteellisten julkkisjuorujen kuin yhteiskunnallisten paljastusten osalta. Joissakin tapauksissa on yleisen tiedonintressin nimissä perusteltua julkaista jopa salassapitorikoksella hankittuja tietoja, jos ne ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä eikä niitä voida saada laillisin keinoin. Ihmisoikeustuomioistuin onkin tapauksessa *Tillack v. Belgia* (27.11.2007) todennut, että journalistien oikeus vaieta lähteistään ei ole pelkkä etuoike-

[45] Valtakunnansyyttäjänvirasto on esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnöstä antamassaan 31.8.2009 päivätyssä lausunnossa katsonut, että ”Tällaisen luettelon tulisi sisältää seuraavat rikosnimikkeet: turvallisuussalaisuuden paljastaminen (rikoslain 12 luvun 7 §), tuottamuksellinen turvallisuussalaisuuden rikkominen (rikoslain 12 luvun 8 §), salassapitorikos (rikoslain 38 luvun 1 §), virkasalaisuuden rikkominen (rikoslain 40 luvun 5 §:n 1 mom.) ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen (rikoslain 40 luvun 5 §:n 2 mom.). Salassapitorikoksen ja virkasalaisuuden rikkomisen sekä tuottamuksellisen virkasalaisuuden rikkomisen osalta lisäedellytykseksi olisi vielä syytä asettaa vaatimus siitä, että epäilty teko on todennäköisesti aiheuttanut loukatulle suurta tai pitkäaikaista kärsimystä tai erityisen suurta tai tuntuvaa vahinkoa.
Sanotulla rajauksella olisi se merkitys, että sellaiset todennäköisin syin epäillyt salassapitorikokset, virkasalaisuuden rikkomistapaukset ja tuottamukselliset virkasalaisuuden rikkomistapaukset, jotka eivät ole aiheuttaneet huomattavaa vahinkoa yksityiselle intressille, eivät mahdollistaisi lähdesuojan murtamista. Lähdesuojan murtaminen ei myöskään olisi mahdollista, mikäli salassapitovelvollisuuden rikkominen on aiheuttanut vahinkoa ainoastaan ns. yleiselle oikeushyvälle. Vastaavaa lisäedellytystä ei ole syytä asettaa turvallisuussalaisuuden paljastamisen tai tuottamuksellisen turvallisuussalaisuuden rikkomisen yhteyteen, koska nämä teot ovat lähellä vakoilua ja siten vakavuudeltaan merkittävämpiä rikoksia.”

us, joka voidaan myöntää tai peruuttaa sen mukaan, oliko lähde laillinen vai laiton, vaan kysymys on todellisesta oikeudesta tietoihin.

Tapauksessa *Dupuis ym. v. Ranska* (7.6.2007) EIT totesi, että salassapitosäännökset voivat mahdollistaa yhteiskunnallisen vallankäytön kannalta merkittävien seikkojen salassapidon tilanteissa, joissa sananvapauteen kuuluva ilmaisuvapaus ja yleisön tiedonsaantioikeus puoltaisivat tietojen levittämistä niiden muodollisesta salassa pidettävyydestä huolimatta. Esillä olevassa tapauksessa EIT piti lain mukaan salassa pidettävistä esitutkinta-asiakirjoista saatujen tietojen julkaisemista oikeutettuna, kun rikostutkinta koski yleisesti merkittävää asiaa ja se oli kestänyt jo kauan eikä tietojen julkaiseminen vaarantanut syyttömyysolettamaa. Myös tapauksessa *Guja v. Moldova* (12.2.2008; suuri jaosto) EIT totesi, että yleisöllä oleva intressi tietyn informaation saamiseen voi joskus olla niin suuri, että se ylittää laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden.

Tapauksessa *Financial Times Ltd ym. v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (15.12.2009) EIT totesi, että lähteen paljastamiseen velvoittaminen saattoi olla haitallista paitsi lähteelle myös sanomalehdelle, jonka maine voi kärsiä potentiaalisten tulevien lähteiden sekä yleisön silmissä. Yleisöllä oli tarvetta saada tietoja anonyymien lähteiden välityksellä ja yleisö itsekin edusti potentiaalista lähdettä. Vaikka julkinen mielikuva lähdesuojan periaatteesta ei ehkä kärsisikään todellista vahinkoa, jos periaatteesta poikettaisiin silloin, kun lähde oli toiminut vilpillisessä mielessä vahingoittamisen tarkoituksessa ja oli tahallaan paljastanut tekaistuja tietoja, tuomioistuimet eivät kuitenkaan saaneet vakuuttavan näytön puuttuessa otaksua niiden olemassaoloa liian harkitsemattomasti.

Lisäksi EIT linjasi, että lähteen käyttäytyminen ei koskaan voinut olla ratkaiseva tekijä vaan se oli vain yksi – joskin tärkeä – seikka harkittaessa, oliko lähteen paljastaminen oikeasuhtaista EIS 10(2) artiklan valossa. Uusien tietovuotojen estäminen puolestaan oikeutti tietolähteen paljastamisen vain poikkeuksellisissa oloissa, kun vaaraa ei voitu torjua lievemmin toimenpitein ja vaara oli itsessään riittävän vakava. Lähdesuojan murtamista arvioitaessa oli aina otettava huomion, että jo sillä, että journalistien miellettäisiin osallistuvan anonyymin lähteen henkilön selvittämiseen, oli lähteiden käyttöä ehkäisevä vaikutus.

EIT:n ratkaisukäytännön arviointia ja oikeuskäytännön perusteella kansallisissa tuomioistuimissa tehtävien tuomioiden lopputulosharkintaa hankaloittaa kuitenkin rajatapausten hankala ennakoitavuus. Esimerkiksi suuren jaoston ratkaisemassa tapauksessa *Stoll v. Sveitsi* 10.12.2007) EIT hyväksyi salaiseksi luokitellun asiakirjan julkaisemisesta journalistille annetun rikostuomion, vaikka kysymys oli yleisesti merkittävästä keskustelunaiheesta (holokaustin uhrien korvausneuvotteluista) ja EIT itsekin totesi, että lehdistön vapaudella oli tavallista suurempi merkitys silloin, kun viranomaisten toimenpiteet jäivät asian salassa pidettävän luonteen vuoksi demokraattisen ja lainkäytöllisen valvonnan ulkopuolelle.[46]

Suomalainen sääntely turvaa lähdesuojan hyvin laajalle ihmisjoukolle – kaikille, jotka laativat yleisön saataville toimitetun viestin. Sääntely asettaa esimerkiksi omassa intres-

[46] Lopputulosta kritisoidaan artikkelissa Voorhoof – Cannie 2010 s. 420.

sissään toimivat yksityishenkilöt lähdesuojan kannalta samaan asemaan ammattimaisesti toimivien journalistien kanssa.

Aikakautisilla julkaisuilla ja verkkojulkaisuilla sekä ohjelmilla on oltava toimitustyötä johtava ja valvova vastaavan toimittaja. Yksittäisiä verkkoviestejä julkaisevilla sivustoilla tai portaaleilla ei tätä velvoitetta ole. Näin ollen lähdesuojan vastapainona ei kaikkien julkaisukanavien osalta ole tahoa, joka kantaisi vastuun lain ja journalistisen etiikan mukaisten julkaisuperiaatteiden noudattamisesta. Journalismissa vastuullisuutta lisää myös virheellisten tai yksityiselämää koskevien tietojen julkaisemisesta mahdollisesti aiheutuvat työnantajan langettamat työoikeudelliset seuraamukset, ammattikunnian tai -arvostuksen menetys sekä urakierron heikentyminen. Myös kirjankustannustoiminnassa väärinkäytösten riski on organisoimatonta ja kansalaislähtöistä internetviestintää vähäisempi, kun julkaistava teksti käsitellään ja muokataan sekä hyväksytään julkaistavaksi kustannus/julkaisijayhtiössä ja julkaisija on sananvapauslain 14 §:n mukaisen korvausvastuun piirissä.[47]

Suomen valtio on hävinnyt yhdeksästä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisemasta median sananvapautta koskevasta oikeusjutusta kahdeksan. Tämä osoittaa, että punninta sananvapauden ja yksityiselämän suojan välillä ei ole aina onnistunut niin kuin sen olisi pitänyt, ja ettei lähdesuojan murtamisedellytysten harkinta tuomioistuimessa välttämättä takaa perus- ja ihmisoikeuksien kannalta oikeaa lopputulosta. Toisaalta lähdesuojan osalta nykytilan vallitessa yksityiselämän suoja on säännönmukaisesti tuomittu häviämään, kun lainsäädäntö ei anna edes mahdollisuutta sananvapauteen kuuluvan lähdesuojan, salassapitorikoksen vakavuuden ja vahingollisuuden ja yksilön oikeuksien punnintaan.

Mielestäni lähdesuojan murtamisedellytyksiä nimenomaan salassapitorikosten osalta on syytä analysoida kriittisesti, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä hyödyntäen. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä ei kuitenkaan ole pohdittu lähdesuojan merkitystä ja murtamisedellytyksiä EIT:n ratkaisukäytännön valossa.

Vastuukysymysten arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös se, että tapauksessa KKO 2009:3 salassapidettävää tietoa julkaisseen toimittajan menettelyn katsottiin täyttävän salassapitorikoksen yllytyksen ja ohjelman näyttämisen hyväksyneen päätoimittajan menettelyn mainitun rikoksen avunannon tunnusmerkistön. Toimituksellinen henkilökunta saattaakin salassa pidettävän tiedon paljastamistapauksissa joutua osallisuusvastuuseen, mikä osaltaan pienentää paineita lähdesuojan heikentämiseen yksilön oikeuksien suojaamiseksi.

Tapauksessa KKO 2009:3 oli kysymys RL 38:1:n mukaisesta salassapitorikoksesta. Esimerkiksi yllytys saattaa tulla kysymykseen myös virkasalaisuuden rikkomisen tahallisen tekomuodon (RL 40:5) osalta, jos toimittaja tahallaan taivuttaa virkamiehen luovuttamaan salassa pidettävää aineistoa. Aikaisemmin toimittajia ei tiettävästi ole syytetty tai tuomittu yllytyksestä tai avunannosta salassapitorikokseen, vaikka salassa pidettävää aineistoa olisi julkaistu.

---

[47] Kirjan julkaistavaksi hyväksynyt ja sen loppuosan kirjoittanut kirjankustantaja joutui vastuuseen yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä esimerkiksi tapauksessa KKO 2010:39.

Osallisuusvastuun käytännön merkitystä kuitenkin vähentää se, että jos tietolähdettä ei tiedetä, näyttöä toimittajan suorittamasta yllytyksestä lienee vain erittäin poikkeuksellisesti saatavissa. Tapauksessa KKO 2009:3 näyttö oli käsillä, kun osapuolet olivat itse kertoneet ohjelman tekemisestä. Avunanto taas ylipäätään tullee vain harvinaisissa tapauksissa kysymykseen. Muutoinkin päärikoksen ja sen tekijältä edellytettävän syyksiluettavuusasteen osoittaminen voi olla vaikeaa, jos varsinaista salassapitorikoksen tekijää ei tiedetä. Asianomistajan kannalta salassapitorikoksen tekijän selville saamisella voi puolestaan olla tärkeä ja henkisesti ehkä raskaasta asiasta toipumista edesauttava merkitys.

Mielestäni lähdesuojan murtamista esitutkinnassa salassapitorikosten osalta on syytä harkita, mutta sen edellytysten tulisi olla tiukemmin säännellyt kuin esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdotuksessa. Lisäksi vaikuttaisi perustellulta harkita murtamisedellytysten rajaamista vain luonnollisiin henkilöihin tai murtamisedellytysten soveltumista oikeushenkilöihin vain nimenomaisesti mainituissa tai tietyn enimmäisrangaistuskynnyksen täyttävissä tapauksissa, jolloin pelko lähdesuojan murtamisesta ei rajoittaisi tiedon saantia vähäisempien tietovuotojen osalta.

5 EIT:N TOIMINTAOLOSUHTEISTA JA TUOMIOISTUINRATKAISUJEN LUKUMÄÄRISTÄ

5.1 EIT:n jutturuuhka

Tarve tämän selvityksen tekemiseen lähti siitä, että Suomi on saanut sananvapausjutuissa useita langettavia tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta. Seuraavassa tarkastelen EIT:n ratkaisukäytäntöä ja tuomioiden määriä Suomen, Ruotsin, Norjan ja Alankomaiden osalta.

Sitä ennen on syytä luonnehtia lyhyesti EIT:n toimintaa ja toimintaolosuhteita. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ns. normaalitapauksissa tehdään 7-jäsenestä koostuvissa jaostoissa. Tutkittavaksi ottamista (tai tutkittavaksi ottamatta jättämistä) koskevat ratkaisut tehdään kolmijäsenisissä komiteoissa, jos komitea on yksimielinen. Tuomio voidaan saattaa suuren jaoston ratkaistavaksi. Tällöin ratkaisun tekee 17 tuomaria. Käsittely on yleensä kirjallinen, mutta poikkeuksellisesti voidaan pitää myös suullisia käsittelyitä. Tuomio tulee lopulliseksi kolmen kuukauden kuluessa sen antamisesta, elleivät molemmat osapuolet sitä ennen ilmoita tuomioistuimelle, että eivät vaadi asian siirtämistä suuren jaoston käsiteltäväksi ja tyytyvät jaoston ratkaisuun.

Jos jutun osapuoli pyytää kolmen kuukauden kuluessa jutun siirtämistä suuren jaoston käsiteltäväksi, tuomion lopulliseksi tuleminen viivästyy. Viidestä tuomarista koostuva suuren jaoston lautakunta käsittelee pyynnön. Jollei pyyntöä hyväksytä, jaoston tuomio tulee lopulliseksi. Muussa tapauksessa suuri jaosto antaa tuomion asiassa. Suuren jaoston tuomio tulee heti antamishetkellä lopulliseksi.

Ihmisoikeustuomioistuimen lopullinen tuomio on vastaajavaltiota oikeudellisesti sitova. Jos Euroopan ihmisoikeussopimusta on rikottu, sopimusta rikkonut sopimusvaltio voidaan tuomita maksamaan valittajalle korvausta, joka voi sisältää esimerkiksi vahingon- ja oikeudenkäyntikulujen korvauksen sekä hyvitystä loukkauksen aiheuttamasta aineettomasta vahingosta. Esimerkiksi suomalaisille toimittajille on tuomittu maksettavaksi 5 000 euron korvauksia ihmisoikeusloukkauksen aiheuttamasta aineettomasta vahingosta. Valtion on suoritettava korvaus kolmen kuukauden kuluessa tuomion lopulliseksi tulemisesta.

Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo tuomioistuimen tuomion täytäntöönpanoa ja maksujen suorittamista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pahasti ruuhkautunut. Maaliskuun 2010 lopussa siellä oli vireillä 124 650 hakemusta. Näistä oli

- Venäjää vastaan 27,7 % (34 550 kpl)
- Turkkia vastaan 11,4 % (14 200 kpl)
- Romaniaa vastaan 8,5 % (10 550 kpl)

- Ukrainaa vastaan 8,2 % (10 200 kpl) ja

- Italiaa vastaan 6,4 % (7 950 kpl).

Uusien jäsenmaiden mukaantulo on tuonut ihmisoikeustuomioistuimelle paitsi lisää tapauksia ratkaistavaksi, myös aikaisempaa perustavammanlaatuisia ihmisoikeusloukkauksia. Kuten ihmisoikeustuomioistuimen entinen suomalaistuomari, nykyinen hallintoneuvos *Matti Pellonpää* on todennut, ihmisoikeustuomioistuin ei enää joudu käsittelemään ainoastaan eikä edes pääasiassa ongelmia, joissa on kysymys hienosäädöstä vaan myös asioita, jotka paljastavat perustavaa laatua olevia heikkouksia itse oikeusvaltion perusrakenteissa tai jopa tällaisten rakenteiden puuttumista.[48]

Jutturuuhkasta ja jaostotyöskentelystä kenties johtuu, että yhtenäisen linjan löytäminen sananvapausjutuissa ei kaikkien tapaustosiseikastojen suhteen ole helppoa tai ehkä edes mahdollista. Tulkintalinjojen hahmottaminen ylipäätään edellyttää perehtymistä pidempiin tapausjatkumoihin (tulkintakasaumiin) ja niiden välisten yhtäläisyyksien ja erojen yksityiskohtaista analysointia. Vain muutaman tapauksen lukemisella ei pysty hahmottamaan kuin yleiset ja hyvin pääpiirteiset tulkintalinjat, joista kuitenkin on yksittäistapauksen olosuhteissa soveltuvia poikkeuksia. Tämä tulkintakäytännön monivivahteisuus vaikeuttaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräysten noudattamista kansallisissa tuomioistuimissa, kun kaikissa tapauksissa ei välttämättä voida ex ante arvioida, mikä olisi EIT:n mielestä paras tai edes valtion harkintamarginaalin piiriin kuuluva ja EIT:n hyväksymä lopputulos. Vaikeita tilanteita on esimerkiksi sananvapauden ja yksityiselämän tai maineen suojan yhteensovittamisessa, koska molemmat oikeudet ovat perus- ja ihmisoikeuksia ja liian hyvän suojan antaminen toiselle oikeudelle voi loukata toisen oikeuden perus- tai ihmisoikeusolemusta.

5.2 Suomea ja vertailumaita koskeva EIT:n ratkaisukäytäntö

Alla olevasta taulukosta ilmenee, että vertailumaista Suomi on saanut selvästi eniten vähintään yhden ihmisoikeusloukkauksen toteavia tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta vuosien 1959–2009 (31.12.2009) aikana. Näin siitä huolimatta, että Suomi ratifioi EIS:n 10.5.1990, kun taas Ruotsi ratifioi sopimuksen 4.2.1952, Norja 15.1.1952 ja Alankomaat 31.8.1954, jolloin pidempään sopimuksessa olleiden maiden osalta tuomioita voisi olettaa olevan enemmän. Tosin valitusaktiviteetti EIT:een oli vielä 1990-luvulle asti huomattavasti vähäisempi kuin nykyään. Lisäksi pidempi mukanaolo sopimuksessa lienee juurruttanut ihmisoikeuksien huomioon ottamisen syvemmälle oikeudellisen ratkaisutoiminnan kulttuuriin, jolloin se näkyy niiden luonnollisempana ja selvempänä huomioon ottamisena oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa.

Suomen saamien langettavien tuomioiden lukumäärä on vertailumaihin verrattuna suuri myös suhteutettaessa se eri maiden asukaslukuihin, jotka ovat Suomen osalta noin

[48] Pellonpää: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin yhdentyvässä Euroopassa, Paasikivi-seuran UKK-luento 3.9.2001, http://www.paasikivi-seura.fi/91, luettu 7.5.2010.

5 350 000, Ruotsin osalta noin 9 200 000, Norjan osalta noin 4 800 000 ja Alankomaiden osalta noin 16 400 000.[49]

Tutkimattajättämispäätöksistä näkyy, että Ruotsia ja Alankomaita vastaan on tehty paljon enemmän valituksia kuin Suomea vastaan, joten Suomen langettavien päätösten suurta lukumäärää ei voine perustella suuremmalla valitusaktiviteetilla.

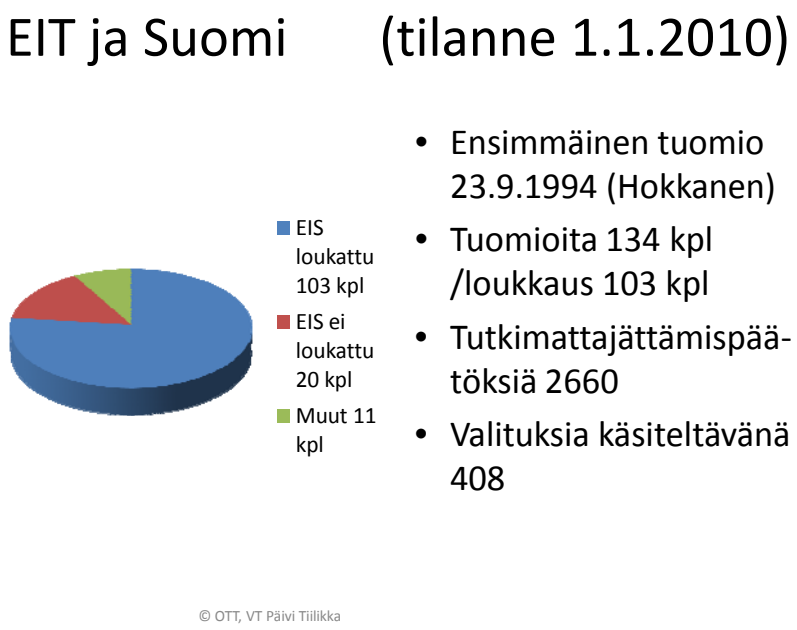

[49] Tiedot ovat Suomen osalta Tilastokeskuksesta, Ruotsin ja Alankomaiden osalta Euroopan Unionin portaalista http://europa.eu/index_fi.htm ja Norjan osalta sivustolta ”Norja, virallinen sivusto Suomessa, www.norja.fi, kaikki luettu 21.6.2010.

Ihmisoikeusloukkaukset 1959-2009

	Tut-ki-mat-ta	Tuo-miot yht.	Väh. 1 louk-kaus	Ei louk-kaus-ta	Sovin -to / Stri-king out	Muut tuo-miot	EIS 8 art. louk-kaus	EIS 10 art. louk-kaus
Suo-mi	2 660	134	103	20	9	2	16	7
Ruot-si	4 821	89	43	20	23	3	6	2
Norja	770	27	20	7	---	---	3	5
Alan-ko-maat	4 570	124	71	27	15	11	14	4

Suomen osalta vireille tulleista jutuista 2318 tapausta eli 96 prosenttia on jätetty tutkimatta ja 105 tapauksessa eli neljässä prosentissa jutuista on annettu tuomio. Tuomioista 71 prosentissa todettiin loukkaus, 19 prosentissa ei loukkausta, 9 prosentissa juttu vedettiin listalta tai sovittiin ja yhdessä prosentissa annettiin muu tuomio.

Ruotsin osalta vireille tulleista jutuista 4547 tapausta eli 98 % on jätetty tutkimatta tai poistettu listalta ja vain kahdessa prosentissa on annettu tuomio. Tuomioista 49 prosentissa todettiin loukkaus ja 22 prosentissa ei ollut loukkausta. 26 prosentissa juttu vedettiin listalta tai tehtiin sovinto. Kolmessa prosentissa tapauksista annettiin muu tuomio.

Norjan vastaavat luvut ovat 681 kpl / 97 % tutkimatta jätettyjä tai listalta vedettyjä ja 24 kpl / 3 % jutuista tuomioon johtaneita. Tuomioista loukkaus on todettu 79 %:ssa tapauksista ja ei loukkausta on ollut lopputuloksena 21 %:ssa tapauksista. Loukkauksista 25 prosenttia eli toiseksi suurin ryhmä koski sananvapauden loukkausta.[50]

Hollannin luvut ovat 4300 kpl / 97 % hakemuksia tutkimatta tai listalta poistettuja ja tuomioon johtaneita tapauksia 120 kappaletta eli 3 %. Loukkaus on todettu 59 %:ssa tapauksista, ei loukkausta 21 %:ssa tapauksista, sovinto tai listalta poisto on kohdannut 11 prosenttia tapauksista ja muita tuomioita oli 9 prosentissa tapauksista.

[50] Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin 45 %, sananvapaus 25 %, oikeudenkäynnin kesto 10 %, yksityiselämän suoja 10 % ja muut 10 %. Ruotsin osalta EIT:n tilastossa ei mainita sananvapauden osuutta loukkausjutuista. Loukkauksista 42 % koski oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, 20 % oikeudenkäynnin kestoa, 11 % yksityis- ja perhe-elämän suojaa, 9 % omaisuuden suojaa ja 18 prosenttia muita tapauksia. Hollannin osalta loukkauksista 25 % koski oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, 24 % oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen, 17 % yksityis- ja perhe-elämän suojaa, 10 % oikeudenkäynnin kestoa ja 24 % muita tapauksia.

Vuoden 2009 ihmisoikeusvalitusten osalta tilanne on seuraava:

EIT:n tuomiot vuonna 2009

	Tuomiot yht.	Väh. 1 loukkaus	Ei loukkausta	Sovinto / Striking out	Muut	Oikeudenmukainen oikeudenkäynti	Oikeudenkäynnin kesto	Yksityis- ja perhe-elämän suoja	Sananvapaus
Suomi	29	28	---	---	1	9	19	1	1
Ruotsi	3	1	1	1	---	1	---	---	---
Norja	3	1	2	---	---	---	---	1	---
Alankomaat	4	---	2	2	---	---	---	---	---

Kuten kaaviosta ilmenee, Suomi on saanut huomattavan paljon ihmisoikeusloukkauksen toteavia tuomioita myös vuonna 2009, mikä osoittanee, että kysymys ei ole ollut vain järjestelmän käyttöön ottoon liittyneistä ongelmista. Lisäksi tilanne ei ole ongelmallinen vain sananvapauden vaan myös muiden ihmisoikeuksien kannalta.

Suomen osalta syynä vuoden 2009 langettavien tuomioiden suureen määrään voi osaltaan olla myös se, että vuonna 2009 on ratkaistu myös huomattavan vanhoja juttuja, jotka ehkä ovat juuri hankaluutensa ja ”loukkauspotentiaalinsa” vuoksi jääneet käsittelyyn tavanomaista pidemmäksi ajaksi.

Lisäksi kysymys voi olla ihmisoikeuksien merkityksen ja ihmisoikeuspunnintojen toistaiseksi vertailumaita heikommasta huomiosta ja merkityksestä. Tähän saattaa vaikuttaa se, että vertailumaat ovat olleet mukana Euroopan ihmisoikeussopimusjärjestelmässä jo 1950-luvun alkupuolelta saakka, jolloin ihmisoikeudet ovat juurtuneet luontevaksi osaksi oikeustieteen opetusta ja koulutusta sekä kansallista lainkäyttöä. Ihmisoikeuspunninnan tulee myös näkyä tuomion perusteluista, missä suhteessa oikeuskäytännössä onkin viime vuosina tapahtunut merkittävää parannusta.

Suomalaista suhtautumista ihmisoikeuksiin kuvaa esimerkiksi median käyttämä käsite ”ihmisoikeusjuristi”, vaikka periaatteessa jokaisen oikeudenkäyntejä hoitavan asianajajan tulee tuntea ja tietää omaan erityisalaansa liittyvät ihmisoikeudet ja osata argumentoida EIT:n ratkaisukäytännöllä. Sama koskee tietysti myös tuomareita ja syyttäjiä.

Tämän selvityksen puitteissa ei ole ollut mahdollista enemmälti analysoida, mistä Suomessa tapahtuneiden ihmisoikeusloukkausten suuri määrä verrattuna Ruotsiin, Norjaan ja Alankomaihin johtuu, mutta asiaa on syytä selvittää ja epäkohdat korjata.

Esimerkiksi 1.1.2010 voimaan tullut Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä (362/2009) on yksi tulevia loukkaustuomioita vähentävä toimenpide ottaen huomioon, että 1.1.2009 mennessä suurin osa (34 %) Suomen ihmisoikeusloukkauksista oli todettu oikeudenkäynnin viivästymisen perusteella. Lain 4 §:n 2 momentin mukaan laissa nimenomaisesti mainittujen kriteerien lisäksi oikeudenkäynnin viivästymistä arvioitaessa on otettava huomioon EIS 6(1) artiklaa koskeva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Sanottu momentti korostaa EIT:n ratkaisukäytännön merkitystä, joka tosin tulisi huomioon ottaa ilman nimenomaista mainintaakin.

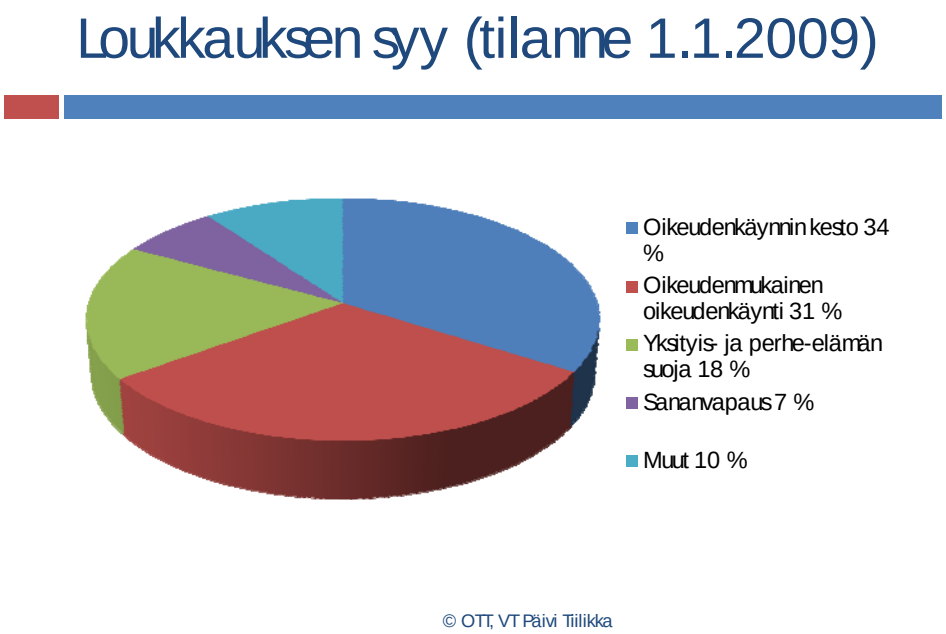

Suomen saatua 6.4.2010 viisi langettavaa tuomiota sananvapautta koskevan EIS 10 artiklan rikkomisesta (+ yksi ”ei rikkomusta -tuomio”) sananvapauden loukkaamisesta annettujen langettavien tuomioiden määrät per 31.5.2010 olivat seuraavat:

- Suomi 12 kpl
- Ruotsi 2 kpl
- Norja 5 kpl
- Alankomaat 4 kpl

Tapauksia käsitellään enemmälti asianomaisten maiden yhteydessä.

6 RUOTSIN OIKEUSTILA

6.1 Sananvapaus perusoikeutena

Sananvapaus on suojattu perusoikeutena Ruotsin hallitusmuodossa (RF 2:1). Sananvapauteen sisältyy oikeus suullisesti, kirjallisesti, kuvallisesti tai muulla tavoin välittää tietoja sekä ilmaista ajatuksia, mielipiteitä ja tunteita (RF 2:1.1:n 1 kohta). Hallitusmuodossa säädetään myös informaationvapaudesta, joka käsittää oikeuden hankkia ja vastaanottaa tietoja ja muutoin ottaa osaa muiden ilmaisuihin (RF 2:1.:n 2. kohta).

Sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä sääntelevät perustuslaintasoinen painovapausasetus (Tryckfrihetsförordning, TF) ja ilmaisuvapausperustuslaki (Yttrandefrihetsgrundlag, YGL). Lisäksi Ruotsissa on laki, jota sovelletaan internetsivuihin tietyin edellytyksin (Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlor).

Painovapausasetuksen 1:1:n mukaan painovapaus kuuluu jokaiselle Ruotsin kansalaiselle. TF:n 14:5,2:ssa kuitenkin säädetään, että jos TF:sta tai muusta laista ei muuta seuraa, ulkomaalaiset rinnastetaan Ruotsin kansalaisiin. Painovapauden tarkoituksena on TF 1:1.2:n mukaan turvata vapaa mielipiteenmuodostus ja kaikinpuolinen valistus.

TF suojaa yhteiskunnallisten aiheiden lisäksi myös uskonnollisia, tieteellisiä, kaunokirjallisia, taloudellisia ja puhtaasti viihteellisiä keskustelunaiheita. *Strömbergin* ja *Axbergerin* mukaan TF:n (ja vastaavasti YGL:n) tarkoituksena ei ole säännellä sellaista painetun sanan käyttämistä, jolla ei ole mitään tekemistä sananvapauden kanssa, kuten esimerkiksi puhtaasti kaupallisia mainoksia. Myös esimerkiksi painotuotteen kautta tehty petos, vilpillinen mainos tai arpajaisasetuksen rikkominen arvioidaan tavallisen lainsäädännön nojalla.[51] Käsitys TF:n piiriin kuuluvien viestien materiaalisesta sisällöstä on kuitenkin viime vuosina monipuolistunut.[52]

Painovapausasetuksen soveltamisala määräytyy osittain kirjallisten tuotteiden valmistustekniikan perusteella. Painovapausasetusta sovelletaan sen 1:5:n mukaan kirjoitukseen, joka on valmistettu painokoneella. Sitä voidaan soveltaa myös kirjoitukseen, joka on monistettu monistusvahapaperilla, valokopioimalla tai muulla teknisellä menetelmällä, jos viimeksi mainituissa tapauksissa kirjoitukselle on hankittu *julkaisutodistus* (utgivningsbevis) ja kirjoitus on varustettu merkinnällä, että kysymyksessä on moniste sekä tiedot monistajasta, monistuspaikkakunnasta ja monistusvuodesta. Säännös soveltuu mm. lehtiin, kirjoihin, lentolehtisiin, julisteisiin ja mainoslehtisiin. Kuva rinnastetaan tekstiin (TF 1:5).

Lain soveltamisalan sitominen tietynlaisella tekniikalla valmistettuun julkaisuun on aiheuttanut tulkintavaikeuksia ja tuntunut epäloogiselta valmistustekniikoiden kehittyä. Esimerkiksi Ruotsin oikeuskanslerina toiminut *Göran Lambertz* on pitänyt painovapauslainsäädäntöä vanhentuneena ja epäoikeudenmukaisuuksiin johtavana ja ehdottanut modernin, kaikki viestintätekniikat käsittävän sananvapauslainsäädännön säätämistä.

---

[51] Strömberg - Axberger 2004 s. 52–53. Ks. NJA 1900 s 528, NJA 1905 s. 364, NJA 1940 s 145, NJA 1941 s 580, NJA 1943 s 685, NJA 1957 s. 188 ja NJA 1961 s. 715.
[52] Ks. SOU 2006:96 s. 57–59 ja SOU 2009:114 s. 62.

Esimerkiksi aina ei voida varmistua siitä, onko tuote ”painettu” vai ei, minkä vuoksi ei tiedetä, pitäisikö oikeuskanslerin toimia syyttäjänä vai ei ja pitäisikö tuomioistuinkäsittelyssä olla jury vai ei. Lisäksi lainsäädännön erillisyys johtaa eroihin myös esimerkiksi rikosten vanhentumisajoissa.

Lambertz mainitsee esimerkkinä hakaristilippua koskevan tapauksen, jossa Valtion Kriminaalitekninen Laboratorio ei saanut selville, oliko hakaristi painettu kirjapinoprosessissa vai digitaalisesti, minkä vuoksi syytettä ei voitu nostaa, kun ei tiedetty, kuuluiko juttu oikeuskanslerille vai tavalliselle syyttäjälle. Vastaavia tilanteita saattoi Lambertzin mukaan esiintyä myös paperilla olevan tekstin suhteen, koska Valtion Kriminaaliteknisen Laboratorion mukaan aina ei pystytä sanomaan, onko teksti painettu vai tehty jollakin muulla tavalla. Vaikka teksti olisi erityisen törkeää ja selvästi lainvastainen, ei syytettä voida nostaa, jos ei tiedetä, tuleeko syyte nostaa TF:n mukaisessa prosessissa vai tavallisessa rikosprosessissa.[53]

Lainmuutosta välineneutraaliin suuntaan ei ole saatu tehtyä sen vuoksi, että ”pelkona” on ollut, että samalla heikennettäisiin vahvaa sananvapauden suojaa.

Kirjoitus katsotaan julkaistuksi, kun se on jätetty myyntiin tai muuten levitetty Ruotsissa (TF 1:6). Painovapausasetuksessa tarkoitetaan aikakautisella julkaisulla lehteä tai muuta sellaista painettua kirjoitusta, joka julkaisusuunnitelman mukaan on tarkoitettu tietyllä nimellä varustettuna julkaistavaksi vähintään neljänä nimenomaisena ajankohtana vuodessa sekä kirjoitukseen kuuluvaa liitettä. Jos aikakautisen kirjoituksen omistaja levittää tai levityttää kirjoituksen sisältöä tai sen osia radio-ohjelmassa tai teknisessä tallenteessa, jota tarkoitetaan ilmaisuvapausperustuslaissa, sovelletaan ohjelmaan tai tallenteeseen liitettä koskevia säännöksiä siinä laajuudessa kuin ohjelmassa tai tallenteena levitetty versio välittää kirjoituksen sisällön muuttumattomana (TF 1:7).[54]

Ilmaisuvapausperustuslaki (YGL) sisältää sekä oikeuksien että vastuun ja valvonnan järjestämistä koskevia säännöksiä sähköisen joukkoviestinnän ja tallenneviestinnän alueilla. Laki soveltuu radio- ja televisiolähetyksiin, elokuviin, videoihin, ääninauhoihin sekä CD- ja DVD-levyihin. YGL 1:13:ssa on nimenomainen rajoitussäännös, jonka mukaan lakia ei sovelleta lapsipornografiaa koskevaan kuvaan.

Ilmaisuvapausperustuslain radio-ohjelmia koskevia säännöksiä sovelletaan tietyin edellytyksin myös tietokantoihin (YGL 1:9). Edellytyksenä on tällöin, että sähköisesti yleisön saatavilla ylläpidetty tieto on aikakautisen painokirjoituksen toimituksen, radio- tai televisio-ohjelman toimituksen, uutistoimiston tai sellaisen yrityksen ylläpitämä, joka yritys ammattimaisesti pitää painokirjoituksia tai teknisiä tallenteita yleisön saatavilla (esimerkiksi kustannusyhtiö tai filmintuottaja). Lisäksi edellytetään, että tiedon haku tapahtuu käyttäjän pyynnöstä tai etukäteen tehdyn sopimuksen perusteella, sivustolla olevaa tietoa voi muuttaa vain toiminnan harjoittaja ja että tiedon siirtyminen käyttäjälle voi tapahtua suorana lähetyksenä tai pitämällä teknistä tallennetta, kirjoitusta tai kuvaa muuten saatavilla.

---

[53] Lambertz 2007 s. 590-591. Tästä myös verkkolehden juttu ”Nödvändigt att skrota tryckfrihetsförordningen”, http://www.dn.se/debatt/nodvandigt-att-skrota-tryckfrihetsforordningen-1.647149, luettu 30.5.
[54] TF:n soveltamisalaan kuuluvista julkaisuista tarkemmin Strömberg - Axberger 2004 s. 19–28.

Myös muut kuin edellä mainitut Ruotsissa ylläpidettävät tietokannat voivat kuulua YGL:n soveltamisalaan. Edellytyksenä on kuitenkin *julkaisutodistuksen* hankkiminen viranomaiselta sekä vastuunalaisen julkaisijan nimeäminen. Laissa esitetään tarkat menettelysäännöt tietokantojen osalta. YGL:n mukainen perustuslaintasoinen suoja perustuu näiltä osin vapaaehtoisuuteen ja esimerkiksi kotisivujen ylläpitäjä voi hakeutua YGL:n suojan – mutta samalla myös sen vastuujärjestelmän – piiriin.

Teatteri, näyttelyt, mielenosoitukset ja muut julkiset kokoukset jäävät TF:n ja YGL:n soveltamisalan ulkopuolelle nauttien kuitenkin RF:n mukaista sananvapaussuojaa.

Painovapausasetusta ja ilmaisuvapausperustuslakia täydentää lisäksi erillinen näiden soveltamista koskeva laki (Lag med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden). Tavallisen lain tasoisena on voimassa lisäksi Laki vastuusta sähköisistä ilmoitustauluista (Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlor).[55]

Jos ilmaisu ei kuulu painovapausasetuksen tai ilmaisuvapausperustuslain piiriin se voi kuitenkin saada suojaa hallitusmuodon sananvapaussäännöksen kautta. Ruotsin hallitusmuodon mukaan jokaisella kansalaisella on julkista valtaa vastaan turvattu ilmaisuvapaus. Ilmaisuvapaus tarkoittaa oikeutta puheessa, kirjoituksessa tai kuvassa tai muulla tavalla välittää tietoja sekä ilmaista ajatuksia, mielipiteitä ja tunteita (RF2:1,1). Suoja ei ole absoluuttinen, vaan sananvapautta voidaan rajoittaa RF 2:12 ja RF 2:13:ssa säädetyin edellytyksin. Painovapaudesta ja vastaavasta vapaudesta ilmaista itseään radiossa, televisiossa sekä tietyissä vastaavanlaisissa lähetyksissä samoin kuin filmillä, videolla, äänitallenteella ja muulla teknisellä tallenteella, on voimassa, mitä säädetään painovapausasetuksessa ja ilmaisuvapauslaissa.

Internetjulkaisut voivat kuulua TF:n tai YGL:n piiriin. Rajanveto tehdään sen perusteella, miten kommunikaatio on teknisesti järjestetty. Yksityiset henkilötkin voivat helposti päästä TF:n tai YGL:n suojan piiriin ilmoittamalla sivujen julkaisijan ja hakemalla *julkaisutodistuksen*.[56] TF:n tai YGL:n piiriin pääseminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos henkilö pitää internetsivuillaan henkilörekisteriä henkilötietolain vastaisesti, hän välttyy vastuulta eikä häntä voida tuomita. Tämä puolestaan tarkoittaa konfliktia EU:n henkilötietodirektiivin kanssa, kun direktiivin mukaista suojaa ei pystytä antamaan.[57]

RF 2:12:ssa säädetään sananvapauden rajoittamisen yleiset edellytykset. Rajoituksen täytyy turvata päämäärää, joka on hyväksyttävä demokraattisessa yhteiskunnassa. Rajoitus ei saa olla suurempi kuin mitä tavoiteltavan päämäärän saavuttaminen edellyttää. Rajoitus ei saa mennä niin pitkälle, että se muodostaisi uhkan kansanvallan perustana toimivalle vapaalle mielipiteenmuodostukselle. Sananvapauden rajoitus ei saa perustua poliittiseen, uskonnolliseen, kulttuuriseen tai muuhun vastaavaan käsityskantaan.

RF 2:13.1:n mukaan ilmaisuvapautta voidaan rajoittaa, kun kysymyksessä on valtion turvallisuus, kansanhuolto, yleinen järjestys ja turvallisuus, yksilön maine, yksityiselä-

---

[55] Tästä lyhyesti Liikenneministeriön julkaisuja 34/2000: Vastuu laittomasta sisällöstä verkkoviestinnässä s. 45–46. Perustuslain suojasta internetjulkaisuissa SOU 2007:22 s. 431–433.

[56] Tästä esim. SOU 2007:22 s. 431–433 ja prop. 2001/02:74 (*Yttrandefrihet och Internet)* ja Ds 2003:25 (*Självsanering av Internet).*

[57] SOU 2007:22 s. 432–433. Ks. myös mts. 433–438.

män suoja tai rikosten estäminen ja selvittäminen. Myös ilmaisunvapautta elinkeinotoiminnassa voidaan rajoittaa. Ilmaisuvapautta ja tiedon saannin vapautta voidaan kuitenkin rajoittaa ainoastaan, jos erittäin painavat syyt puoltavat sitä.[58] Rajoituksia harkittaessa on erityisesti otettava huomioon laajimman mahdollisen sananvapauden merkitys poliittisissa, uskonnollisissa, tieteellisissä ja kulttuurisissa yhteyksissä sekä ammattiyhdistystoiminnassa (RF 2:13.2). Käytännössä RF:n säännöksillä on suurin merkitys niillä sananvapauden käyttöalueilla, joita ei säännellä painovapausasetuksella tai ilmaisuvapausperustuslailla.

Strömbergin ja *Axbergerin* mukaan RF:n säännöksiin ei voida vedota yksittäistapauksissa tuomioistuimissa tai viranomaisissa, vaan ne sääntelevät lainsäätäjän toimintaa. Niillä voi kuitenkin olla suoraa soveltamisvaikutusta jos sovellettavan lainsäännöksen väitetään olevan ristiriidassa RF:n säännösten kanssa.[59] Axberger ja Strömberg ovat kuitenkin katsoneet, että Ruotsin perustuslaeissa ilmaistut periaatteet ovat niin tärkeä osa Ruotsin oikeusjärjestyksen perusteita ja ruotsalaista oikeuskäsitystä, että ne läpäisevät tai vähintäänkin vaikuttavat lainsoveltamiseen myös niissä yhteyksissä, joissa mikään nimenomainen sananvapausoikeudellinen sääntö ei sovellu.[60]

Ruotsalaisessa oikeuskäytännössä Euroopan ihmisoikeussopimukselle ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sen soveltamista koskevalle ratkaisukäytännölle on annettu huomattava merkitys.[61] Koska EIS turvaa monin osin samoja oikeushyviä kuin perustuslainsäädäntö, esimerkiksi sananvapauden perustavanlaatuinen merkitys ilmenee oikeuskäytännössä myös tätä kautta.

6.2 Yksityiselämän suoja

Yksityiselämää suojataan Ruotsin lainsäädännössä melko pistemäisesti. RF 2:3:n säännös koskee henkilötietojen automaattisen käsittelyn lailla säädettyä suojaa. Säännöksen soveltamisalaa rajoittaa sen sidottuisuus käytettyyn viestintätekniikkaan. RF 2:6:n mukaan jokainen on suojattu julkista valtaa vastaan ruumiintarkastuksen, kotietsinnän ja vastaavien puuttumisten sekä kirjesalaisuuden, muun luottamuksellisen lähetyksen ja

---

[58] Strömbergin ja Axbergerin (2004 s. 10) mukaan tekijänoikeudellinen sääntely kuuluu yllä mainittuihin erittäin painaviin syihin.
[59] Strömberg - Axberger 2004 s. 10.
[60] Strömberg - Axberger 2004 s. 11.
[61] Ks. esim. Ruotsin korkeimman oikeuden tapaus NJA 2005 s. 805. Vaikka tuomitseminen olisi ollut lain esitöiden mukaista ja perustuslain sääntely olisi mahdollistanut rangaistukseen tuomitsemisen, Ruotsin korkein oikeus ei tuominnut pastoria kiihottamisesta kansanryhmää kohtaan tämän esitettyä saarnassaan homoseksuaaleja loukkaavia väitteitä (mm. homoseksuaalisuuden väittäminen yhteiskunnan syöpäkasvaimeksi), koska sen mielestä oli todennäköistä, että EIT olisi todennut sananvapauden rajoittamisen suhteettomaksi. Ruotsin korkein oikeus tarkasteli asiaa EIT:n näkökulmasta. Lisäksi se totesi, että se tulkitsi kriminalisointia suppeammin kuin mitä lain esitöistä oli pääteltävissä saavuttaakseen Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa yhteensopivan tulkinnan. Tapauksesta enemmälti *Bull* 2006 s. 514–515 ja 530–535. Bullin mielestä on hyvä, että tuomioistuin jätti tiettyä ”turvallisuusmarginaalia” varmistaakseen, ettei Ruotsin kansallinen oikeus ole ristiriidassa EIS:n kanssa (mts. 533). Yksityiselämää tai kunniaa loukkaavien ilmaisujen ja sananvapauden vastakkainasetteluissa turvamarginaalin jättäminen toiselle oikeudelle heikentää sen vastinparina olevaa oikeutta, jolloin riittävän tai hyväksyttävän suojan yli menevä ”turvamarginaali” saattaa merkitä suojaa saavan oikeuden vastinparina olevan oikeuden rajoittamiseen perustuvaa ihmisoikeusrikkomusta. Ks. myös NJA 2006 s. 467.

salakuuntelun, puhelinkuuntelun ja muun luottamuksellisen viestin suhteen. Yleistä yksityiselämän suojaa koskevaa perustuslaintasoista säännöstä ei Ruotsissa ole.

Ruotsissa on tehty laajat mietinnöt yksityiselämän suojasta (*Skyddet för den personliga integriteten - kartläggning och analys*, SOU 2007:22: Del 1, 535 s. ja Del 2, 603 s. sekä *Skyddet för den personliga integriteten, Bedömningar och förslag*; SOU 2008:3, 357 s.). Yksityiselämän parempaa suojaamista on harkittu Ruotsissa pitkään, mutta asian edistyminen on ollut nihkeää.[62] Vuonna 2004 asetetun yksityisyydensuojakomitean (Integritetsskyddskommitén, SOU 2008:3) mielestä lainsäätäjä ei ole pannut tarpeeksi painoa yksityisyyden suojaa koskeville näkemyksille eikä yksityiselämän suojaa ole huomioitu tarpeeksi erilaisissa lainsäädäntöhankkeissa. Yksityisyydensuojakysymysten käsittely oli ollut varsin epäsystemaattista ja metodisesti heikkoa. Kokonaiskuvan sijaan suojaa oli annettu yksittäistapauksellisesti ja pistemäisesti. Komitea piti ongelmana myös sitä, että yksityiselämän suojalla ei ollut hallitusmuodon perusoikeuksia koskevassa luvussa omaa säännöstä ikään kuin yksityisyydensuoja sinällään ei olisi suojaamisen arvoinen.

Yksityiselämänsuojakomitean välimietinnössä SOU 2007:22 katsottiin niin ikään, että yksityiselämän kunnioitus joukkoviestinnässä ja internetissä on Ruotsissa heikkoa. Yksityisyyden loukkaukset olivat tavallisia ja usein vakavia laadultaan. Kuten yleisön lehdistöasiamies (Allmänhetens Pressombudsman, PO) oli todennut, loukkaukset kohdistuivat niin tavallisiin ihmisiin kuin tunnettuihin henkilöihin. Komiteamietinnön mukaan vaikeudet laillisin keinoin saada hyvitystä joukkoviestinnässä tapahtuneista loukkauksista eivät olleet seurausta lainsäätäjän huomaamattomuudesta vaan huolellisesti harkittu strategia, jossa paino- ja ilmaisuvapaus olivat yliarvostettuja.[63]

Myös paino- ja ilmaisunvapausperustuslain mahdollista muuttamista selvittänyt toimikunta (SOU 2006: 96, Del I) totesi yksityisyydensuojan olevan Ruotsissa heikomman kuin monissa muissa EU-maissa ja sananvapauden suojan vastaavasti suuremman kuin muualla. Toimikunta puhuukin ruotsalaisesta julkisuusperiaatteesta. Juuret perustuslaintasoisen yksityiselämän suojan puuttumiseen juontavat hallitusmuodon vapauksia ja oikeuksia koskevan 2 luvun valmistelussa laadittuun vapaus- ja oikeusselvitykseen[64], jossa tärkeimpänä tavoitteena oli turvata vapaan mielipiteenmuodostuksen vahva perus-

---

[62] Ks. esimerkiksi mietinnöt *Fotografering och integritet*, SOU 1974:85, osamietintö *Fotografering och integritet*, SOU 1974:84; osamietintö *Reklam och integritet*, SOU 1976:48 (=> laki nimestä ja kuvasta mainoksessa; 1978:800), mietintö *Privatlivets fred*, SOU 1980:8, mietintö *Värna yttrandefriheten*, SOU 1983:70, osamietintö *Integritetsskyddet i informationssamhället* 3. *Grundlagsfrågor*, Ds Ju 1987:8, ministeriön muistio *Skyddet för enskilda personers privatliv*, Ju 1992: C, *Skyddet för enskilda personers privatliv – En studie*, Ds 1994:51, mietintö *Ersättning för kränkning genom brott*, SOU 1992:84. Ennen mietintöä SOU 2008:3 valmistui kaksiosainen mietintö *Skyddet för den personliga integriteten - kartläggning och analys*, SOU 2007:22: Del 1ja Del 2. Yksityisyydensuojaa ja yksityisyydensuojakomitean mietintöä on arvioitu SvJT:n teemanumerossa 4/2009, ks. *Abrahamsson, Olle*: Integritetsskydd med eller utan förnuft, *Reimers, Elisabet*: Integritettsskyddet i regeringsformen, *Bergendahl, Märit*: Integritetsskyddet vid smygfotograferin, *Axberger, Hans-Gunnar*: Integritetsskydd i perspektiv, *Hirschfeldt, Johan*: Integritetsskyddsfrågor när myndigheter filmar och fotograferar – några belysande fall, *Munck, Johan*: Synpunkter på några integritetsskyddsfrågor, *Thelin, Krister*: Ge den enskilde integritetsupprättelse, *Klamberg, Mark*: FRA:s signalspaing ur ett rättsligt perspektiv, *Kleberg, Olof*: Integritet – en bristvara som vi få vill skydda, *Kornstrand, Agneta*: Informationshanteringen i rättskedjan ja *Rynning, Elisabeth*: Privatlivet och forskningen – en dyster lägesbeskrivning.

[63] SOU 2007:22, Del 1 s. 442. Ks. myös SOU 2009:14 s. 107-114.

[64] SOU 1975:75 s. 134.

tuslainsuoja demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen perustana. Esimerkiksi RF 2:3.1:ssä säädetty kielto rekisteröidä mielipidettä antaa tosin suojaa integriteetille, mutta sen perimmäisenä tarkoituksena on vapaan mielipiteenmuodostuksen turvaaminen. Samoja vapaata mielipiteenmuodostusta edistäviä tarkoitusperiä löytyy myös ruumiinkatsastusta, kotietsintää ja luottamuksellista viestintää turvaavan RF 2:6:n taustalta.

RF 1:2.4:n mukaan viranomaisten tulee toimia niin, että demokratian vaatimukset johtavat tietä yhteiskunnan kaikilla alueilla sekä suojella yksityisen kansalaisen yksityis- ja perhe-elämää. Tässäkin kohden yksityis- ja perhe-elämä – jota siis ei otettu perustavanlaatuisia vapauksia ja oikeuksia koskevaan RF 2 lukuun – on alisteinen demokraattiselle yhteiskuntamuodolle ja se mainitaan valtiomuodon perusteita – mutta ei perusoikeuksia – koskevassa luvussa.

Yksityiselämän ja integriteetin suoja kuitenkin tunnustetaan yleisen perustuslainsäännöksen puuttumisesta huolimatta. Esimerkiksi kärsimyskorvausta koskevan vahingonkorvauslain esitöissä (Prop. 2000/01:68) haluttiin kärsimyskorvauksella suojata henkilökohtaisen integriteetin, eli henkilön yksityiselämän tai ihmisarvon, loukkausta tarkoittavien *rikosten* uhreja. Korvausedellytykset jäivät kuitenkin kapea-alaisiksi rajoittuen tietyntyyppisiin rikollisiin tekoihin. Myös esimerkiksi geneettisestä integriteetistä annetun lain (2006:352) esitöissä (Prop. 2005/06:64) tunnustettiin ihmisarvo eli ihmisyksilön arvo ajattelevana ja tuntevana olentona, mikä luo perustan ihmisen luonnollisille oikeuksille.[65] Joissakin tapauksissa Ruotsin valtio on tuomittu maksamaan kärsimyskorvausta ihmisoikeusloukkauksen perusteella, vaikka vahingonkorvauslain mukaiset teon rangaistavuuteen ja vakavaan vahinkoon liittyvät korvausedellytykset eivät ole täyttyneet.

Yksityisyydensuojakomitea ehdotti yksityiselämän suojaa koskevaa säännöstä hallitusmuodon (RF) perustavanlaatuisia vapauksia ja oikeuksia koskevaan 2 lukuun.[66] Näin säännös sitoisi lainsäätäjää. Lisäksi yksityisyydensuojan merkitys tunnustettaisiin ja huomattaisiin erilaisissa lainsäädäntöhankkeissa omana itsenään eikä vain vapaan mielipiteenmuodostuksen edistäjänä. Samalla huomioitaisiin yksityiselämän suojaan kuuluva ihmisarvo, itsemääräämisoikeus sekä tarve suojata yksilön itsekunnioitusta ja itsetuntoa. Tässä kohden toimikunta viittaa Suomen nykyiseen yksityiselämän perusoikeussuojaan.

Yksityisyydensuojan osalta Ruotsissa on yksityisyydensuojatoimikunnan mukaan ongelmallista kokonaiskuvan ja yleisen yksityiselämän suojasäännöksen puuttumisen lisäksi myös se, että esimerkiksi salakatselua ei ole kriminalisoitu. Esimerkiksi 14-vuotiaan tytärpuolen videokuvaamista salaa kylpyhuoneen asetetun kameran avulla ei salakatselukriminalisoinnin puuttuessa pidetty rangaistavana, vaikka hovioikeus totesi menettelyn olevan syvästi integriteettiä loukkaavaa. Myöskään satojen naisten salakuvaaminen julkisessa käymälässä ei ollut rangaistavaa.[67] Tapauksessa NJA 1992 s. 594 rangaistavaa ei ollut silloisen naisystävän kanssa harjoitetun sukupuoliyhteyden kuvaaminen salaa eikä filmin näyttäminen muille henkilöille sinällään, koska tietoa asianomaisten välisestä sukupuolisesta kanssakäymisestä ei Ruotsin korkeimman oikeuden

[65] Demokratiasta ja geneettisestä integriteetistä Beckman 2004.
[66] SOU 2008:3 s. 210.
[67] Tästä Bergendahl 2009 s. 457–458. Esimerkiksi *Munck* (2009 s. 505) pitää salakatselukriminalisoinnin puuttumista yksityiselämää turvaavan EIS 8 artiklan vastaisena.

mukaan voitu pitää halventavana. Kunnianloukkauksena rangaistavaksi teon teki vain se, että filmin katsojat saattoivat luulla naisen suostuneen kuvaamiseen ja filmin näyttämiseen. Yksityisyydensuojakomitea (SOU 2008:3) ehdotti laitonta valokuvaamista koskevaa kriminalisointia ehkäisemään mm. edellä kuvattuja epäoikeudenmukaisiksi koettuja tilanteita. Ehdotus herätti keskustelua eikä lainmuutosta ole toistaiseksi saatu tehtyä, kun lakipykälälle ei ole osattu kirjoittaa sopivaa sanamuotoa.

Ruotsin hallitus lupasi syksyllä 2007, että uutta lainsäädäntöä valmisteltaessa yksityisyydensuojaan kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota. Kuten edellä mainittiin, yksityisyydensuojakomitean (SOU 2008:3) mielestä hallitusmuodon vapauksia ja oikeuksia koskevaan 2 lukuun oli säädettävä yksityiselämän suojaa koskeva säännös tuomaan tasapainoa suhteessa muihin ko. luvussa suojattuihin perusoikeuksiin. Ilmeinen tasapainon puute saattoi komitean mielestä tulla häiritseväksi ajatellen Ruotsin asemaa Euroopan ihmisoikeussopimukseen sitoutuneena Euroopan neuvoston jäsenmaana, kun se punninta, joka tapahtui rauhoitetun yksityiselämän ja muiden ihmisoikeuksien välillä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, ilmeni vain vähäisessä määrin Ruotsin perustuslaista. Komitea ehdotti RF 2 luvun 6 §:ään toista momenttia, jonka mukaan sen lisäksi, mitä pykälän mukaan on muutoin voimassa, jokainen kansalainen on suojattu julkista valtaa vastaan kajoamiselta, jos se huomattavassa määrin tarkoittaa valvontaa tai ihmisen henkilökohtaisten asioiden kartoittamista, jos tämä tapahtuu salaa tai ilman suostumusta.

Lisäksi komitea ehdotti, että hallituksen olisi vuosittain raportoitava eduskunnalle yksityisyydensuojan kehityksestä ja ajankohtaisesta tilanteesta ja että tietosuojalautakunnan (Datainspektionen) roolia tulisi kehittää niin, että huomataan ajoissa tekniikasta johtuvat riskit henkilökohtaisen integriteetin loukkauksille rajoittumatta vain elektronisessa muodossa olevien tietojen aiheuttamiin riskeihin.

6.3 Vastuujärjestelmä

6.3.1 Lähtökohdat

Uudemman ilmaisuvapausperustuslain vastuujärjestelmä on samankaltainen kuin vanhemman painovapausasetuksen. Pelkästään ilmaisuvapausperustuslakia lukemalla ei saa käsitystä sen vastuujärjestelmästä, koska laissa viitataan niin monelta osin painovapausasetuksen säännöksiin. Vastuujärjestelmien samanlaisuuden vuoksi tässä käsitellään enemmälti painovapausasetuksen vastuujärjestelmää. Ilmaisuvapausperustuslaissa on tähän verrattuna joitakin pieniä viestintävälineen luonteesta johtuvia eroja.[68]

Sananvapausrikosjuttuihin sovelletaan ensisijaisesti painovapausasetusta (TF) ja ilmaisuvapausperustuslakia (YGL). Sikäli kun jostain asiasta ei niissä säädetä, noudatetaan yleisiä rikos- ja rikosprosessioikeudellisia normeja. TF 1:3:n mukaan painovapauden väärinkäytöstä tai avunannosta siihen ei voida syyttää tai tuomita rikos- tai korvausvas-

[68] Molemmissa laeissa on viisi Ruotsin sananvapausjärjestelmän kannalta keskeistä perusperiaatetta: sijoittautumisvapaus, sensuurin ja ehkäisevien toimenpiteiden kielto, yksinomainen vastuu (ensamansvar) ja välittäjän suoja (meddelarskydd), erityinen ilmaisuvapausrikosluettelo sekä erityinen oikeudenkäyntijärjestys. Tästä esim. SOU 2009:14 s. 49–59 ja SOU 2004:114 s. 60–66.

tuuseen tai kirjoitusta konfiskoida tai takavarikoida muussa menettelyssä tai muissa kuin TF:n mainitsemissa tapauksissa.[69]

Sananvapausasioiden yleisenä pääperiaatteena on, että sananvapauden väärinkäyttöön puuttuminen voi tapahtua vain jälkikäteen, yleisessä tuomioistuimessa ja TF:n vastuusääntöjen tuella. Painovapauden tosiasiallinen laajuus riippuu siitä, missä määrin sananvapauden väärinkäyttäminen on kriminalisoitu TF:ssa. Luettelo painovapausrikoksista on TF:n 7 luvussa. Vastuu ilmaisurikoksesta voi syntyä vain silloin, kun teko on sekä TF:n mukaisen rikosluettelon mukainen sekä sen lisäksi kriminalisoitu muualla lainsäädännössä. YGL:ssa on viittaukset TF:n ilmaisuvapausrikosluetteloon. Tästä ”kaksoiskriminalisoinnin” vaatimuksesta johtuen rangaistavuuden alan laajennus edellyttää perustuslaintasoisia muutoksia painovapausasetukseen ja ilmaisuvapausperustuslakiin.

TF 7:4:ssä luetellaan kielletyt ilmaisut ja 7:5:ssä kielletty julkaiseminen. TF 7:4:n 14. kohdassa mainitaan herjaustyyppinen kunnianloukkaus (förtal) sekä sen vainajaa koskeva tekomuoto, ja 15. kohdassa mainitaan solvaustyyppinen kunnianloukkaus (förtal), jotka siis voivat tulla TF:ssa mainittuina painovapausrikoksina tai YGL:ssa tarkoitettuina ilmaisurikoksina rangaistaviksi. TF 7:5:n säännökset puolestaan kattavat erilaisia salassapitorikoksia.

6.3.2 Muodollinen vastuuketju

Painovapausasetuksen ja ilmaisuvapausperustuslain vastuujärjestelmiä voidaan kuvata kolmella sanalla: ne ovat muodollisia, suksessiivisia ja poissulkevia. *Muodollisuus* tarkoittaa vastuun kanavoitumista lain mukaisessa vastuuasemassa olevalle henkilölle riippumatta siitä, onko vastuuhenkilö osallistunut kysymyksessä olevan viestin laadintaan tai julkaisemispäätöksen tekemiseen. *Suksessiivisuus* puolestaan merkitsee vastuun siirtymisen mahdollisuutta: jos tiettyä vastuuhenkilöä ei voida saattaa vastuuseen julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, vastuu siirtyy seuraavalle vastuuhenkilölle. Laeissa on pyritty mahdollisimman aukottomiin vastuuketjuihin niin, että aina löytyisi joku, joka on vastuussa julkaistun viestin sisällöstä. *Poissulkevuudella* tarkoitetaan sitä, että vastuun kohdentuminen tietylle henkilölle sulkee pois muiden henkilöiden vastuun. Poissulkevuudesta on törkeitä valtiollisia rikoksia, salassa pidettävän asiakirjan luovuttamisrikosta sekä laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia poikkeuksia TF 7:3:ssa ja YGL 5:3:ssa.

Aikakautisessa kirjoituksessa tehdystä painovapausrikoksesta vastaa kirjoituksen ilmestymishetkellä vastuussa oleva julkaisija, eli käytännössä oikeushenkilönä toimivaa julkaisijaa edustava ja julkaisijaksi ilmoitettu henkilö. Jos julkaisija on ilmoittanut sijaisen, joka on myös toiminut tässä tehtävässä rikoksentekoaikana, vastuussa on sijainen.

Julkaisijan vastuun edellytyksenä on, että lehden omistaja on ilmoittanut julkaisijan Patentti- ja rekisteriviranomaiselle. Tämä rekisteröinti perustaa rikosoikeudellisen vastuuaseman. Jos julkaisijaa ei ole rekisteröity, tämä ei voi edes halutessaan ryhtyä vastuunkantajaksi.

---

[69] Ks. myös YGL 1:4, 5:1, 5:4, 8:1 ja 11:1.

Julkaisijalla täytyy TF 5:3:n mukaan olla myös todelliset toimivaltuudet lehden sisällöstä määräämiseen niin, että mitään ei julkaista vastoin hänen tahtoaan. Kun vastaava julkaisija on ilmoittanut Patentti- ja rekisterihallitukselle henkilön, joka toimii hänen sijaisenaan, tämä voi sen jälkeen sijaistaa julkaisijaa esimerkiksi tämän kesä- tai sairausloman aikana ilman erityisiä muodollisuuksia.

Julkaisun omistaja kantaa vastuun TF 8:2:n mukaan seuraavissa tapauksissa:

- julkaisulla ei ole julkaisutodistusta (utgivningsbevis) tai julkaisijaksi ilmoitettu taho ei enää ole kelpoinen tehtävään tai tehtävä on loppunut (1. mom.)

- julkaisija on nimetty vain muodollisesti ilman että hän tosiasiallisesti hoitaisi tehtävää tai hänellä ei ole TF 5:3:n mukaista toimivaltaa (2. mom.)

Vastuu tulee siis kysymykseen silloin, kun julkaisijaa ei ole ilmoitettu tai se, joka on ilmoitettu julkaisijaksi, ei tosiasiallisesti toimi julkaisijana.

Jos omistajaa ei voida osoittaa, vastuuseen joutuu se, joka painaa lehteä. Painaja voi suojata itsensä vastuulta varmistumalla siitä, kuka on painatustoimeksiannon antanut julkaisun omistaja. Säännösten käytännön tehtävä on se, että lehden omistajaa ei voida salata.

Aikakautisessa kirjoituksessa tulee olla alkuperätiedot. Jos niitä ei ole eikä muutoinkaan voida selvittää, kuka kirjoituksen on painanut, vastuuseen joutuu kirjoituksen levittäjä. Levittäjä on vastuussa myös silloin, jos alkuperätiedot ovat vääriä ja levittäjä on tiennyt siitä. Vastuuketju aikakautisen painokirjoituksen osalta on siis seuraava:

julkaisija => omistaja => painaja/valmistaja => levittäjä

Vastuuketjujärjestelmä on vanhanaikainen ja lain mukaan syyllisenä pidettävän henkilön todellisista teoista ja tietoisuudesta riippumaton. Sen tarkoituksena on yhtäältä saada joku vastuuseen aikakautisen painokirjoituksen kautta tehdystä rikoksesta, mutta samalla myös turvata ja edistää sananvapautta takaamalla aikakautisen julkaisun kirjoittajille ja näille tietoja antaneille vastuuvapaus.

Painovapausrikoksesta *painetussa kirjoituksessa, joka ei ole aikakautinen*, vastaa kirjoituksen kirjoittaja, jos hänet on ilmoitettu kirjoittajaksi painovapausasetuksen 3 luvun 2 §:n mukaan. Kirjoittaja ei kuitenkaan ole vastuussa, jos kirjoitus on julkaistu ilman hänen lupaansa taikka hänen nimensä, salanimensä tai nimimerkkinsä on laitettu kirjoitukseen ilman hänen suostumustaan.

Jos kirjoituksen syntyyn on vaikuttanut useampia kirjoittajia eikä kirjoittaja ole painovapausasetuksen mukaan vastuussa, tai kirjoittaja on kuollut, vastuussa on kirjoituksen julkaisija. Julkaisija ei ole vastuussa, jos hänen nimensä on ilmoitettu vastoin hänen tahtoaan.

Jos kirjoittaja tai julkaisija eivät ole vastuussa, kirjoituksesta vastaa kustantaja. Jos kustantajaa ei voida saada selville, kirjoituksesta vastaa se, joka on painanut tai valmistanut

kirjoituksen (TF 8:5–8). Jos kustantajaa tai painajaa ei tiedetä, vastuuseen joutuu levittäjä. Sama koskee tilannetta, jossa alkuperätiedot ovat levittäjän tieten virheelliset (TF 8:9).

Vastuu ei-aikakautisen painojulkaisun osalta on siis ketjutettu seuraavasti:

kirjoittaja => julkaisija => kustantaja => painaja/valmistaja => levittäjä

Ruotsalaiseen vastuusysteemiin liittyy myös erityinen nimilippujärjestelmä. Siinä ei-aikakautisen painojulkaisun kirjoittaja voi pysyä anonyymina, mutta ottaa itselleen kirjoittajuuden erityisessä kirjallisessa selityksessä. Jos kustantaja vastuukysymysten aktualisoituessa näyttää tämän selityksen – jota kutsutaan nimilipuksi – kirjoittaja kantaa vastuun, vaikka häntä ei olisi alun perin mainittu kirjoituksen kirjoittajana. Sama koskee tilannetta, jossa kirjoittaja itse ilmoittautuu vastuulliseksi. Jos nimilippua ei esitetä eikä kirjoittaja muutoinkaan ilmoittaudu vastuulliseksi, vastuuseen vaaditaan kirjankustantajaa. Kirjoittaja voi siten joutua vastuuseen

1) ilmoittamalla nimensä alkuperäisessä julkaisussa

2) allekirjoittamalla nimilipun tai

3) tulemalla myöhemmin esiin kirjoittajana.

Anonyymiä kirjoittajaa ei voida saada vastuuseen siten, että kirjanpainaja tai joku muu ”ilmiantaa” hänet.[70] Kirjanpainaja voi TF 8:10:n mukaan joutua tietyin edellytyksin vastuuseen myös silloin, kun vastuullinen on ulkomailla eikä häntä saada vastuuseen.

Kustantaja puolestaan voi välttyä vastuulta

1) kustantamalla vain kirjoja, joissa kirjoittaja esiintyy omalla nimellään

2) vaatimalla anonyymiltä kirjoittajalta nimilipun tai

3) jos anonyymi kirjoittaja vapaaehtoisesti ilmoittautuu kirjoittajaksi.

Anonyymin ja nimiliputtoman kirjoituksen kustantaja toisin sanoen hyväksyy vastaavansa kirjoituksesta.

Kirjanpainaja puolestaan voi suojata itsensä vastuulta varmistumalla siitä, keneltä painatustoimeksianto tulee.

Kääntäjä ei ole koskaan vastuussa kääntämänsä tekstin sisällöstä, jollei hän esiinny julkaisijana tai itse kustanna kysymyksessä olevaa julkaisua.

TF 8:12:ssa on tahallisuusolettama, jonka mukaan oletuksena on, että kaikki mitä painokirjoituksessa on julkaistu, on julkaistu saman luvun mukaan vastuussa olevan henki-

[70] Strömberg - Axberger 2004 s. 69.

lön tieten ja tahtoen.[71] Vastaava säännös on YGL 6:4:ssä.[72] Esimerkiksi tapauksessa NJA 1991 s. 155 lööpissä luki ilmaisun ”krogkung” sijaan ”knarkkung”. Vaikka virheellistä ilmaisua ”huumekuninkaasta” ei ollut julkaistu tahallisesti eikä julkaisijalla ollut tietoa ilmaisusta, hänet tuomittiin kunnianloukkauksesta.

Vaikka vastuuketjusäännöstöllä on sinänsä hyväksyttävät tarkoitusperät, se on kyseenalainen EIS 6(2)ssa turvatun syyttömyysolettaman kannalta. Myös ajatus siitä, että joku laitetaan pelkästään asemansa vuoksi rikosoikeudelliseen vastuuseen teosta, jota hän ei ole tehnyt, on vastoin rikosoikeuden yleisiä periaatteita. Esimerkiksi painovapauslain muinaisessa vastuuketjussa päätoimittaja ei vastannut päärikoksesta vaan ainoastaan valvonnan laiminlyömisestä. Muut vastuulliset puolestaan vastasivat vain kirjoittajan tai julkaisijan nimen puuttumisesta tai muun vastaavan valvonnan puuttumisesta, eivät suinkaan varsinaisesta viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta.

Asemaan perustuva vastuu on rikosoikeuden yleisistä opeista poikkeava siinäkin mielessä, että tavallisesti kukaan ei voi itse tekemänsä rikoksen osalta välttyä vastuulta sillä perusteella, että joku toinen(kin) on vastuussa, eikä vastuuta normaalisti voi kanavoida kenellekään toiselle, vaikka joku olisi valmis tulemaan tuomituksi toisen puolesta.

Tietojeni mukaan ruotsalaisen järjestelmän EIS:n mukaisuutta koskevia tuomioita ei ole. Tuomittujen julkaisijoiden valitushalukkuutta varmasti ehkäisee se, että jos Ruotsi saisi tosiasiallisesta tekijyydestä ja syyllisyydestä riippumattomasta rikosvastuusta langettavan tuomion Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta, se johtaisi koko sananvapausjärjestelmän uudelleenjärjestämiseen, jossa tiedotusvälineillä todennäköisesti olisi enemmän hävittävää kuin voitettavaa.

Ilmaisuvapausperustuslain mukainen vastuu ketjuttuu samanlaisten periaatteiden mukaan kuin painovapausasetuksen mukainen vastuu. Vastuusäännökset ovat YGL 6 luvussa ja niissä on otettu huomioon myös suorien lähetysten aiheuttamat erityispiirteet. Tämän selvityksen tarkoitusperien kannalta ei kuitenkaan ole tarpeen käydä YGL:n vastuujärjestelmää tarkemmin läpi.[73]

6.3.3 Vastuuvapaus ja anonymiteettisuoja

TF 1:1.3:ssa säädetään oikeudesta välittää tietoja ja viestejä painokirjoituksessa julkaisemista varten. Tiedonvälittäjä saa suojatun aseman, jos tieto on annettu nimenomaan julkaisemista varten ja suoraan tietylle vastaanottajalle, joka on joko kirjoittaja tai muu tekijä, julkaisija, toimitus tai uutistoimisto. Edellytyksenä ei ole, että tieto tulee julkaistuksi, vaan suojaa saa myös silloin, kun toimitus ei julkaise julkaistavaksi tarkoitettua aineistoa. Toisaalta viestin välittäjä ei ole suojattu esimerkiksi kunnianloukkaussyytteel-

---

[71] ”Vid bedömande av fråga om ansvar för den som enligt detta kapitel har att svara för tryckt skrift skall så anses som om vad skriften innehåller införts däri med hans vetskap och vilja.”

[72] ”Den som ansvarar enligt detta kapitel för ett yttrandefrihetsbrott i en framställning skall anses ha haft kännedom om innehållet i framställningen. Han skall också anses ha medgett dess offentliggörande.”

[73] Vastuuketjussa ovat radio- ja televisiotoiminnan osalta julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ja teknisen tallenteen osalta julkaisija, tallenteen tuottaja ja levittäjä. YGL:sta Strömberg – Axberger 2004 s. 121–148. YGL:n vastuujärjestelmästä suomeksi lyhyesti HE 54/2002 s. 20–21.

tä, jos hän antaa toimittajalle luottamuksellisen viestin, jonka toimittaja omin luvin julkaisee. Vastaava säännös on YGL 1:2:ssa.

Suojan saa vain viestin kirjoittajalle tai muulle julkaisijalle suoraan antanut. Jos viestin toimittamisessa käytetään välikättä, suoja kuuluu tälle. Uutistoimistot kuitenkin rinnastetaan toimituksiin eli niitä ei pidetä välikäsinä. Suoja ei kata viran puolesta annettuja tietoja, jotka annetaan lehdistötilaisuudessa, lehdistötiedotteessa tai muutoin virkatehtävissä.[74]

Tiedon kirjoittaja puolestaan saa TF 1:1.2:n mukaan vapauden painokirjoituksessa ilmaista ajatuksiaan ja mielipiteitään sekä välittää tietoja ja viestejä mistä tahansa aiheesta. TF 1:1.4:n mukaan jokaisella on oikeus, jollei TF:sta muuta seuraa, hankkia tietoja mistä tahansa aiheesta julkaistakseen niitä painokirjoituksessa tai antaakseen ne julkaistavaksi TF 1:1.3:ssa tarkoitetuin tavoin.

Tietojen hankkimisen vapaus ei kuitenkaan oikeuta käyttämään lainvastaisia keinoja tietojen hankkimiseksi. TF 1:9:n 5 kohdan mukaan tietojen hankkimiseen sovelletaan TF:n estämättä muussa lainsäädännössä olevia rangaistus- ja korvausvastuuta koskevia säännöksiä. Jos tietojen hankkimisessa on syyllistytty esimerkiksi murtovarkauteen tai salakuunteluun, näistä syytetään ja tuomitaan tavallisten lakien mukaan ja normaalissa prosessijärjestyksessä.

Painokirjoituksen sisältöön vaikuttaneet henkilöt nauttivat vaihtelevassa määrin sisältöä koskevasta vastuuvapaudesta. Vastuuvapaus on periaatteessa absoluuttinen *aikakautisessa painokirjoituksessa* julkaistun (tai julkaistavaksi tarkoitetun) tiedon hankkijalle, välittäjälle ja kirjoittajalle. Tämä ilmenee siinä, että näitä henkilöryhmiä ei ole mainittu vastuusäännöksiä sisältävässä TF 8 luvussa. Vastuussa on vain julkaisija tai hänen jälkeensä vastuuketjussa oleva.

Ei-aikakautisen kirjoituksen kirjoittajan ja julkaisijan suoja on relatiivinen. He voivat valita, esiintyvätkö anonyymisti vai avoimesti nimillään. Vastuu syntyy TF 8:5:n ja 8:6:n mukaisena, jos he esiintyvät nimillään tai julkisesti tunnetuilla ja kyseiseen henkilöön yhdistetyillä pseudonyymeillä. He ovat vastuusta vapaita, jos esiintyvät anonyymisti. Julkaisija vastaa kuitenkin TF 8:6:n mukaisesti kokoomateoksista ja kuolleiden kirjailijoiden teoksista.

Epäillessään painokirjoitukseen merkittyä henkilöä bulvaaniksi tuomioistuin voi harkita tiedon oikeellisuutta. Oikean kirjoittajan henkilöllisyys saattaa tällöin paljastua, jos se on välttämätöntä sen osoittamiseksi, että painotuotteessa esitetty tieto kirjoittajasta tai julkaisijasta on väärä. Oikeaa kirjoittajaa ei kuitenkaan voida saattaa vastuuseen, jos hän ei ole esiintynyt vapaaehtoisesti. Sen sijaan vastuuseen joutuu se, joka on vastuuketjussa seuraavana.[75]

---

[74] Strömberg – Axberger 2004 s. 34.
[75] Strömberg – Axberger 2004 s. 35–38.

Edellä mainitut henkilöt (tiedon antaja, kirjoittaja, muu tekijä, julkaisija) voivat kuitenkin olla vastuussa TF 7:3:ssa mainituissa (ja vastaavasti YGL 5:3:ssa mainituissa) poikkeustapauksissa, joita ovat:

> 1) valtiopetos, vakoilu, törkeä vakoilu, törkeä oikeudeton ryhtyminen salassa pidettävään tietoon, kapina, maanpetos (landsförräderi, landssvek) tai yritys, valmistelu tai salaliitto sellaisen rikoksen tekemiseksi;
>
> 2) julkisen, mutta sellaisen asiakirjan, joka ei ole saatavilla kaikille, oikeudeton luovuttaminen tai sellaisen pitäminen esillä vastoin viranomaisen sitä antaessaan asettamia ehtoja, kun teko on tahallinen
>
> 3) vaitiolovelvollisuuden tahallinen rikkominen laissa mainituissa tapauksissa.

Kohdan 1 rikokset eivät kuulu tämän tutkimuksen piiriin, joten niitä ei käsitellä enemmälti. Mitä tulee kohdissa 2 ja 3 mainittuihin salassapitorikoksiin rangaistusvastuun edellytyksenä on ensinnäkin, että vastuullinen on itse ollut salassapitomääräyksen tai normin sitoma ja rikkonut tätä normia tai määräystä. Lisäksi 3. kohdan osalta edellytyksenä on, että salassapitomääräys on mainittu salassapitolain (sekretesslagen) 16:1:ssä niiden ”kvalifioitujen” säännösten joukossa, jotka ”ohittavat” välittäjävapautta koskevan säännöksen. Tämän vuoksi tiedon välittäjä voi useissa tapauksissa rikkoa salassapitolakia ilman vaaraa rangaistuksesta. Esimerkiksi esitutkintasalaisuutta ei ole ”kvalifioitu”, joten tietoja joukkoviestimille vuotava poliisi ei voi joutua rangaistusvastuuseen eikä tämän henkilöllisyyttä voida selvittää. Sitä vastoin jos poliisina työskentelevä henkilö muutoin eli ilman yhteyttä painovapausoikeudellisesti säänneltyyn tilanteeseen kertoo esitutkintasalaisuuksia, teko ja tekijä voidaan selvittää ja oikeudellisiin toimiin voidaan ryhtyä tavalliseen tapaan. Kohdan 2 mukaisissa tilanteissa (asiakirjan paljastaminen) rangaistavuus ei edellytä rikoksen kvalifiointia. Kuitenkin rikoksen selvittämistä koskevat erityisrajoitukset ovat voimassa.[76]

Aikakautisen kirjoituksen sisällöstä vastaa ilmoitettu julkaisija. Koska kirjoittaja ja tiedonantaja ovat kokonaan vastuusta vapaita, aikakautista julkaisua koskevassa painovapausjutussa ei käytännössä ole tarvetta todentaa kirjoituksen kirjoittajaa tai tiedonantajaa. Sama koskee sitä, joka on jättänyt tiedonannon ei-aikakautiseen painokirjoitukseen. Hänkään ei ole vastuussa painovapausrikoksesta. Vastuu TF 7:3:ssa tarkoitetuista rikoksista voi kuitenkin tulla kysymykseen.[77]

TF 3 luvun mukaista ei-aikakautisen kirjoituksen kirjoittajan oikeutta kirjoittaa anonyymisti käsiteltiin jo edellä. Kirjoittajaan rinnastetaan TF 3:6:n mukaan myös muu henkilö, jota voidaan pitää painokirjoituksen tai siihen tarkoitetun sisällön tekijänä (esim. valokuvaaja tai piirtäjä).

---

[76] Tästä esim. SOU 2004:114 s. 64–65. Yllä mainittuja rikoksia ei pidetä painovapaus- tai ilmaisuvapausrikoksina vaan ainoastaan rikoskaaren tai muun lain mukaisina rikoksina.

[77] Strömberg-Axberger 2004 s. 37. Vastuu TF 7:3:ssa tarkoitetuista rikoksista voi kuitenkin tulla kysymykseen.

6.4 Lähdesuoja

Se, joka on osallistunut painokirjoituksen laatimiseen tai julkaisemiseen taikka sellaisen kirjoituksen laatimiseen, joka oli tarkoitettu painokirjoituksessa julkaistavaksi, ja se joka on toiminut yrityksessä, joka julkaisee painokirjoituksia tai ammattimaisesti välittää uutisia tai muita tiedotuksia aikakautisille julkaisuille, *ei saa paljastaa*, mitä hän on saanut tietoonsa siitä, kuka on kirjoittaja tai kuka on antanut tietoja kirjoitusta varten taikka kuka on muun kuin aikakautisen kirjoituksen julkaisija (TF 3:1–3)[78]. Vaitiolovelvollisuuden rikkominen on säädetty rangaistavaksi rikoskaaren (Brottsbalken, BrB) 20:3:ssa.[79]

Edellä tarkoitettu vaitiolovelvollisuus ei ole voimassa

> 1) jos se, jota salassapitovelvollisuus suojaa, antaa suostumuksensa siihen, että hänen henkilöllisyytensä paljastetaan
>
> 2) jos kirjoittaja tai julkaisija on kirjallisesti ilmoittanut olevansa tietyn nimimerkin takana tai jos hän oikeudessa ilmoittaa olevansa kirjoittaja
>
> 3) jos kysymys on painovapausasetuksen 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetusta rikoksesta (ks. lista edellä; maanpetos jne.)
>
> 4) jos tuomioistuin pitää perusteltuna kysyä, onko painovapausasetuksen 7 luvun 2 §:ssä tai 3 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetusta rikoksesta syytetty tai aiheellisesti epäilty henkilö antanut tiedon tai myötävaikuttanut sen esittämiseen[80] taikka
>
> 5) jos tuomioistuin muussa tapauksessa katsoo yleisen tai yksityisen edun vuoksi erityisen tärkeäksi, että henkilöllisyys ilmoitetaan todistajankuulustelussa tai kuulusteltaessa asianosaista totuusvakuutuksen nojalla (TF 3:3).

Kuten listauksesta näkyy, vaitiolovelvollisuuden murtamismahdollisuudet ovat moninaiset. Etenkin 5) kohta on hyvin yleisluontoinen eikä etukäteen ajateltuna tarjoa tieto-

---

[78] Suomessa sananvapauslain 16 §:ssä säädetään *oikeudesta* olla ilmaisematta, kuka on antanut viestin sisältämät tiedot sekä *oikeudesta* olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä. Journalistilla tai muulla tietoja yleisön saataville toimittaneella ei ole juridista velvollisuutta suojata tietolähdettä eikä tietolähteellä oikeutta vaatia henkilöllisyytensä salassapitoa vastoin viestin ilmaisijan tahtoa.

[79] Tästä Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg: Brottsbalken. En kommentar, 20-59-20:91. Ks. esim. NJA 1999 s. 275 ja NJA 2000 s. 355.

[80] 7:2: ”Såsom tryckfrihetsbrott skall icke anses tillkännagivande i annons eller annat sådant meddelande, om ej av meddelandets innehåll omedelbart framgår att ansvar för sådant brott kan ifrågakomma. Är i förening med omständighet, som icke omedelbart framgår av meddelandets innehåll, meddelandet straffbart, gälle vad därom är stadgat. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om meddelande genom chiffer eller på annat sätt, som är hemligt för allmänheten.”. 7:3:2-3: ” Om någon anskaffar uppgift eller underrättelse i sådant syfte som avses i 1 kap. 1 § fjärde stycket och därigenom gör sig skyldig till brott som angives i förevarande paragrafs första stycke 1, gäller om ansvar härför vad i lag är stadgat. / Det som sägs i 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen skall gälla också i fråga om förslag till föreskrifter som avses i första stycket 3. Lag (1988:1448). Tässä tapauksessa tuomioistuin voi vain kysyä, onko syytetty tai epäilty henkilö tiedon antaja tai vaikuttanut sen julkaisemiseen, ei sen sijaan kysyä, kuka muu mahdollisesti on antanut tiedon tai vaikuttanut sen julkaisemiseen.

lähteelle varmuutta salassapidosta. Toki ruotsalainen sananvapausperinne huomioon ottaen vaitiolovelvollisuuden murtamistapaukset lienevät äärimmäisen harvinaisia. Vastaava säännös on YGL 2:3:ssa.

Viranomainen tai muu julkinen toimielin ei saa selvittää, kuka on kirjoittanut viestin, joka on otettu tai joka on ollut tarkoitus ottaa painokirjoitukseen, eikä sitä kuka on julkaissut tai aikonut julkaista tällaisen viestin taikka sitä, joka on antanut tietoja kirjoitusta varten, paitsi jos kysymys on syytteen nostamisesta kyseistä henkilöä vastaan tai muusta puuttumisesta hänen oikeusasemaansa edellyttäen, että tällainen puuttuminen ei ole painovapausasetuksen vastaista (TF 3:4). Kysymys on tutkimis*kiellosta*, jonka rikkominen on säädetty rangaistavaksi TF 3:5:ssä.[81] Tutkimiskielto ei koske yksityisiä yrityksiä tai yksityishenkilöitä.

Säännöksen perusteella esimerkiksi virkamiehen työnantaja ei saa tutkia, kuka viranomaisen parissa työskentelevä henkilö on vuotanut tietoja. Säännöstä on tulkittu niin, että jos tietovuodon kohde jostain syystä saataisiin selville, tähän ei saa kohdistaa työnantajan taholta ”kostotoimia” tai vastaavia ikävyyksiä.[82] Tutkimiskielto ei ole ehdoton, vaan myös sen soveltumista rajoittavat TF 7:3:ssa ja YGL 5:3:ssa mainittuja rikoksia koskevat poikkeukset (maanpetos jne., salassa pidettävä asiakirja, salassapitorikos).[83]

Painovapausasetus tai ilmaisuvapausperustuslaki eivät sisällä vastine- ja oikaisusääntöjä, vaan vastine- ja oikaisunormisto on jätetty hyvän lehtimiestavan puitteissa järjestettäväksi. Sähköisen joukkoviestinnän alueella radio- ja televisiotoiminnasta annetussa laissa säädetään, että televisiossa esitettyjä tietoja on oikaistava, kun tämä on perusteltua (6:3).

6.5 Prosessisäännöt ja oikeudenkäynti

Painovapausasetus on painovapauden väärinkäytösjutuissa yksinomainen rikos- ja prosessilaki, kuitenkin niin että jos asiasta ei säädetä TF:ssä, noudatetaan yleisiä rikos- ja prosessioikeudellisia sääntöjä. Rangaistukseen voidaan tuomita vain TF 7 luvussa mainittujen rikosten osalta. Rangaistus ja muut seuraamukset voidaan tuomita vain TF:n mukaan vastuunalaisille henkilöille. Vastaavat periaatteet soveltuvat ilmaisuvapausperustuslakiin (YGL).

Koska TF sääntelee vastuuketjun – joka sinällään on asemaan perustuva ja todellista tahallisuutta ja tietoisuutta vastaamaton – ja siten sen, kuka on painokirjoituksesta vastuunalainen, ei avunantovastuu tule kysymykseen. Vahingonkorvaus voi tulla TF 11 luvussa mainittujen tahojen maksettavaksi. Monet viestin laatimiseen tai levittämiseen

[81] Ks. NJA 2001 s. 673 ja RÅ 2000 ref. 58 ja JK 2009-03-03 ja JK 2009-06-23.
[82] TF 1:3, YGL 1:4, prop. 2005/06:162 s. 6: ”Av dessa bestämmelser anses följa att meddelaren inte heller på annat sätt får drabbas av någon påföljd från det allmännas sida, t.ex. därför att han lämnat uppgifter för publicering (det s.k. repressalieförbudet). Genom rättspraxis har repressalieförbudet kommit att utvidgas ytterligare och varje åtgärd som medför negativa konsekvenser för en offentligt anställd person och som grundar sig på medverkan i ett grundlagsskyddat medium har i princip ansetts vara otillåten. Ks. myös mts. 8-9. Suojan laajennus- ja selvityshankkeista prop. 2005/06:162: *Förstärkt meddelarskydd för anställda i kommunala företag m.m.* ja SOU 2009:14 s. 219–262.
[83] Prop. 2005/06:162 s. 6.

osallistuneet henkilöt ovat siten vastuusta vapaita. Tiedonantaja ja -hankkija sekä aikakautiseen julkaisuun kirjoittanut ovat täysin vapaita vastuusta.

Syyte painovapausjutusta voidaan nostaa ja rangaistus- ja muut seuraamukset tuomita vain yleisessä tuomioistuimessa. Syyttäjänä toimii oikeuskansleri ja vain tietyt tuomioistuimet ovat toimivaltaisia. Kunnianloukkausjutussa syytteen voi OKA:n kieltäydyttyä nostaa myös asianomistaja yksin. Menettelyn rangaistavuus arvioidaan yleensä juryn toimesta. Prosessuaalisia pakkokeinoja, kuten takavarikkoa, voivat käyttää vain ne viranomaiset ja vain siinä järjestyksessä kuin TF:ssä säädetään.

Painovapausjuttuihin liittyvät rikos-, vahingonkorvaus-, konfiskaatio- ja hakemusasiat voidaan käsitellä vain tietyissä tuomioistuimissa. Juttujen keskittämisellä pyritään siihen, että usein erityispiirteitä sisältävät ja varsin harvoin oikeuteen tulevat painovapausjutut käsiteltäisiin tuomioistuimissa, joissa on asiantuntemusta ja kokemusta tältä oikeudenalalta. Kokoonpanoon kuuluu normaalisti kolme lainoppinutta tuomaria sekä monissa tapauksissa yhdeksän lautamiestä (jury). Juryn käyttämisestä voidaan luopua, jos molemmat osapuolet sitä pyytävät.

Painovapausjutuissa ratkaistaan kolme asiaa:

1) kuka on vastuussa väitetystä rikoksesta

2) onko tapahtunut rikos ja

3) mitä seuraamuksia määrätään, jos käsillä on rikos.

Ensin mainittu kysymys ratkaistaan lainoppineiden tuomarien toimesta jo ennen pääkäsittelyä. Jury harkitsee, onko käsillä rikos. Strömbergin ja Axbergerin mukaan painovapausjutuissa tämä kysymys on ennen muuta oikeudellinen, koska painettu teksti itsessään toimii todistusaineistona.[84] Jury harkitsee, onko kysymyksessä rikos. Langettavaan juryn päätökseen tarvitaan kahden kolmasosan enemmistö, eli kuuden lautamiehen tuki. Juryn kanta on ratkaiseva, jos se päätyy siihen lopputulokseen, että kysymyksessä ei ole rikos. Jos jury puolestaan päätyy pitämään tekoa rikoksena, lainoppineet tuomarit voivat kuitenkin hylätä syytteen.

Jos käsillä on rikos, lainoppineet tuomarit määräävät seuraamuksista eli rangaistuksesta, konfiskaatiosta ja vahingonkorvauksesta.

Juryn vapauttavasta kannasta ei voi valittaa ylempään oikeusasteeseen, mikä vaikeuttaa ylemmän tuomioistuimen mahdollisuuksia yhdenmukaisen ratkaisulinjan ylläpitämiseen.

[84] Strömberg – Axberger 2004 s. 98.

6.6 Kunnianloukkaus

Kunnianloukkauksista säädetään viisi pykälää sisältävässä Rikoskaaren (BrB) 5 luvussa. Sen 1 §:ssä säädetään kunnianloukkauksesta (förtal), 2 §:ssä törkeästä kunnianloukkauksesta (grovt förtal), 3 §:ssä solvaustyyppisestä kunnianloukkauksesta (förolämpning), 4 §:ssä kuolleen henkilön kunnianloukkauksesta ja 5 §:ssä syyteoikeudesta. Tässä puhutaan 1 §:n mukaisesta kunnianloukkauksesta nimikkeellä ”herjaustyyppinen kunnianloukkaus” ja förolämpning-nimisestä kunnianloukkauksesta nimikkeellä solvaustyyppinen kunnianloukkaus.[85]

1 §:n mukaisesta herjaustyyppisestä kunnianloukkauksesta on kysymys, jos joku väittää toista rikolliseksi tai moitittavaksi elämäntavoiltaan taikka muutoin antaa toisesta tiedon, joka on omiaan altistamaan hänet toisten halveksunnalle. Rangaistuksena on sakkoa. Jos lausuja oli velvollinen kertomaan asiasta tai asian esittäminen oli olosuhteet huomioon ottaen puolustettavaa *ja* hän näyttää tiedon olleen totta tai että sille oli aiheelliset perusteet, ei menettely ole rangaistavaa.

Tässä kunnianloukkauksessa on kysymys tosiasioita koskevasta konkreettisesta väitteestä. Rikostunnusmerkistö ei kuitenkaan edellytä väitteen olevan valheellinen vaan myös totuudenmukaisen väitteen esittäminen voi olla 1 momentissa tarkoitettu kunnianloukkaus. Olennaista on, että väite on periaatteessa todennettavissa oleva tosiasiaväite eikä arvoarvostelma. Rangaistavuuden poistaa esimerkiksi velvollisuus kertoa asiasta todistajana tai jos totuudenmukaisen, mutta loukkaavan väitteen esittäminen muutoin on puolustettavaa. Näin ollen säännös antaa jossain määrin suojaa myös yksityiselämää koskevien väitteiden esittämistä vastaan.

Kunnianloukkauksen rangaistavuuden kannalta riittää, että loukkaus on omiaan altistamaan loukatun muiden ihmisten halveksunnalle. Rangaistavuuden kannalta ei ole tarpeen esittää todistelua siitä, onko loukkaus tosiasiassa johtanut tällaiseen seuraukseen.

Rangaistavuus edellyttää, että esitetty väite kohdistuu luonnolliseen henkilöön. Oikeushenkilö ei voi olla kunnianloukkauksen kohteena. Kuten Suomessakin, oikeushenkilöstä tai vaikkapa jostakin ihmisryhmästä esitetyn väitteen voidaan joissakin tapauksissa katsoa kohdistuneen yksittäiseen henkilöön. Herjaustyyppisen, BgB 5:1:ssä tarkoitetun kunnianloukkauksen rangaistavuus edellyttää, että loukkaava tieto tulee jonkin muun tahon kuin vain loukatun itsensä tietoon. Jos tiedot tulevat vain loukatun tietoon, kyse voi olla 3 §:n mukaisesta solvaustyyppisestä kunnianloukkauksesta. Näistä kahdesta rikoksesta 1 §:n mukainen herjaustyyppinen kunnianloukkaus on ensisijaisesti sovellettava.

Rangaistavuus ei edellytä tiedon laajaa levittämistä, mutta kyse ei ole rangaistavasta menettelystä, jos vain kaksi ihmistä juttelee henkilöstä, jonka maineen molemmat tietävät. Tiedon esittäminen kattaa sekä tilanteet, joissa tekijä itse esittää kysymyksessä olevan tiedon että tilanteet, joissa hän edelleen levittää muualta saamaansa tietoa. Tiedon levittäminen voi tapahtua suullisesti tai kirjallisesti, piirroksena, valokuvana tai vaikka-

[85] Kunnian suojaa koskeva jakso perustuu lainsäännöksiin, oikeuskäytäntöön ja kunnianloukkauksesta teoksessa Holmqvist – Leijonhufvud – Träskman – Wennberg: Brottsbalken, En kommentar (Kap.1-12) esitettyyn. Lisäksi on huomioitu lukuisissa mietinnöissä (esim. SOU 2004:114 s. 220–227) esitetty.

pa elokuvan muodossa. Herjaustyyppisen förtal-kunnianloukkauksen ja solvaustyyppisen förolämpning-kunnianloukkauksen erona on se, että ensiksi mainitussa ratkaiseva merkitys on esitetyn tiedon sisällöllä, ei sen esittämistavalla.

Tiedon tulee olla sellainen, että se tyypillisesti asettaa tiedon kohteen halveksunnan kohteeksi. Sen tulee siten täyttää jonkinlainen vakavuustaso. Esimerkiksi väite lievästä liikennerikkomuksesta ei välttämättä ole kunniaa loukkaava, vaikka kysymys periaatteessa onkin rikoksesta. Väitteen ei välttämättä tarvitse olla vastoin yleisiä yhteiskunnassa vallitsevia arvoja vaan merkitystä voidaan antaa myös loukatun elämänpiiriin yleisille arvostuksille.

Esimerkiksi tapauksessa NJA 1992 s. 594 mies tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta, kun hän oli naisen tietämättä videoinut heidän välisensä intiimin kanssakäymisen ja näyttänyt videon muille henkilöille. Miehen katsottiin esittäneen tietoja, jotka ovat omiaan asettamaan naisen alttiiksi muiden halveksunnalle. Tapauksessa loukkaavuus ei perustunut sukupuolisen kanssakäymisen näyttämiseen sinänsä vaan siihen, että filmistä saattoi saada käsityksen, että nainen oli suostunut kuvaamiseen ja filmin näyttämiseen.[86]

Toisin kuin Suomessa, syytetty ei yleensä voi vapautua vastuusta näyttämällä esittämiensä tietojen olleen todenperäisiä. Ruotsissa ei siis ole yleistä oikeutta saada aina esittää totuus. Väitteen totuudenmukaisuus tuleekin arvioitavaksi vain 2 momentin mukaisissa tapauksissa eli jos lausujalla on velvollisuus lausuman esittämiseen tai tiedon esittäminen oli olosuhteisiin nähden muutoin puolustettavaa. Eli kertauksena: Ruotsin BrB5:1:ssä kriminalisoidaan kunniaa loukkaava syytös (beskyllning) olipa se totta tai ei.

Toisin kuin Suomessa, lausuman totuudenmukaisuus ei yleensä nouse kunnianloukkausjutuissa keskeiseksi seikaksi. Pikemminkin pääsääntönä on kielto esittää näyttöä lausuman totuudenmukaisuudesta.[87] Esimerkiksi vanhan rikostuomion esille ottaminen voi olla rangaistavaa, jos sille ei ole perusteltua syytä, kuten esimerkiksi toisten varoittaminen. Ajankohtaisista uutisarvoisista rikostuomioista saa toki uutisoida. Herjaustyyppisen kunnianloukkauksen laaja tunnusmerkistö antaa jossain määrin suojaa yksityiselämää koskevien tietojen levittämistä vastaan (esim. NJA 2008 s. 946).

---

[86] Vrt. NJA 2008 s. 946, josta ilmenee, että pelkkä intiimin tilanteen salakuvaaminen edes henkilön kotona tämän tietämättä ei ole kriminalisoitua (mies oli asentanut videokameran ja mikrofoneja entisen naisystävänsä asuntoon ja lähettänyt näin kuvattua seksuaalista kanssakäymistä koskevaa aineistoa mm. naisen työnantajalle ja sukulaisille; tuomio tuli vain luvattomasta kuuntelusta ja kunnianloukkauksesta, ei luvattomasta filmaamisesta ja katselusta sinällään. Jos mies olisi katsellut mykkäfilmejä itsekseen, ei kysymyksessä olisi ollut minkään lakipykälän vastainen rikos, koska *ofredande* -rikos ei tule kysymykseen, jos kuvauksen kohde ei tiedä kuvaamisesta). Komiteanmietinnössä *Skyddet för den personliga integriteten* (SOU 2008:3) ehdotetaan luvattoman kuvaamisen ja filmaamisen kriminalisointia BrB 4 lukuun. Tällaisen kriminalisoinnin puuttuminen voi nähdäkseni olla yksityiselämää suojaavan EIS 8 artiklan kannalta arveluttavaa, kun kriminalisoinnin puuttuessa vahingonkorvaustakaan ei voi saada. Koska komitea toimeksiantoon ei kuulunut median toimintaan vaikuttavien lakien muuttamista, se ei ehdottanut luvattomasti otetun kuvan tai filmin julkaisemista koskevaa kriminalisointia. Myös Ruotsin korkein oikeus katsoi kriminalisoinnille olevan hyvät perusteet ja epäili voimassa olleen oikeustilan EIS 8 artiklan vastaisuutta, mutta kun kuvaamisesta ei ollut säädetty rangaistusta, vaikka menettelyn rangaistavuutta oli pitkään pohdittu, se ei voinut laillisuusperiaatetta loukkaamatta tuomita syytettyä. Ks. myös NJA 1996 s. 418 ja NJA 1992 s. 594.

[87] Supplement 21. jan 2009.

Säännöstä ei kuitenkaan ole tulkittu niin, että totuudenvastaisen tiedon levittämisestä tulisi aina rangaistus. Säännöksen perustelujen mukaan sananvapauteen liittyvät näkökohdat ja ammattimainen uutisvälitys voivat olla jossain määrin privilegioituja tilanteita, vaikka säännöksen 2 momentin sanamuoto ei niihin suoranaisesti sovikaan. Tapauksessa NJA 1966 s. 565 kuitenkin katsottiin, että vaikka aikakauslehdessä oli otettu muodollisesti etäisyyttä julkaistuun huhuun ja esitetty se perättömänä, sen edelleen levittäminen oli rangaistavaa. Tapaus on kuitenkin vanha ja sen soveltuminen oikeusohjeeksi voidaan kyseenalaistaa, vaikka siihen vielä nykyisinkin Ruotsin oikeuskirjallisuudessa viitataan.

Todistustaakka siitä, että lausuman esittäminen ei ollut puolustettavaa, on loukatulla. Käytännössä syytetyn on kuitenkin esitettävä perusteita lausumansa esittämiselle.

Pienessä, luotettavassa piirissä voidaan ilman rangaistusvastuuta puhua toisten asioista hieman vapaammin kuin avoimessa julkisessa keskustelussa. Väitteen vakavuudella puolestaan voi olla jossain määrin vaikutusta siihen, miten huolellisesti sen todenperäisyys on tarkistettava.

Mitä tulee tahallisuuteen, niin sen tulee kattaa rikoksen objektiivinen tunnusmerkistö eli se, että lausuma tulee toisen henkilön tietoon ja että se on sisällöltään sellainen, että se on omiaan asettamaan väitteen kohteen toisten halveksunnan kohteeksi. Jos kysymys on 2 momentin mukaisesta tilanteesta (velvollisuus lausuman esittämiseen tai muutoin puolustettavaa esittää asia), vastaajan tahallisuus puuttuu, jos hän oli aiheellisesti pitänyt lausumaa totena.

Velvollisuus lausuman todenperäisyyden kontrollointiin on sillä, joka levittää tietoa. Lehdistöltä edellytettäviä toimenpiteitä arvioidessa otetaan huomioon nopean uutisvälityksen tarve mutta toisaalta myös se, että lehtimiehet ovat alan ammattilaisia ja että lehdessä esitetty tieto leviää laajalle.

Painovapausasetuksen ja ilmaisuvapausperustuslain erityissäännöksistä ja niiden tulkinnasta johtuu, että lehden vastaava julkaisija on käytännöllisesti katsoen aina vastuussa lehden sisällöstä eikä voi vapautua vastuusta vetoamalla siihen, että hän ei tiennyt lehden sisällöstä.[88] Esimerkiksi tapauksessa NJA 1991 s. 155 vastaava julkaisija joutui vastaukseen lööpissä olleesta kunnianloukkauksesta, vaikka se oli hänen alaisensa tekemä ja vaikka siinä vahingossa (eikä tahallaan) väitettiin erästä henkilöä rikolliseksi. Korkein oikeus lausui, että jos artikkelin julkaiseminen objektiivisesti ottaen täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkit, niin vastuullinen voi vapautua vastuusta vain äärimmäisissä olosuhteissa.

Vastaava julkaisija tuomittiin kunnianloukkauksesta myös tapauksessa NJA 2003 s. 567. Korkein oikeus katsoi, että kantajan asemaan nähden olisi sinänsä ollut oikeutettua kertoa, että hän näyttelee pornofilmissä. Kun väite ei kuitenkaan ollut totta, sen esittäminen perusti kunnianloukkauksen.

---

[88] SOU 1947:60 s. 156 ja 260 sekä Prop. 1948:230 s. 39 ss., s. 62 ss, s. 93 ja s. 173, BrB:n kommentaari, Jareborg: Straffrättens ansvarslära 1994 s. 230 ss.).

Toisaalta vastaavan julkaisijan vastuu on yksinomainen, eli muita – kuten esimerkiksi jutun kirjoittaneita tai sen julkaisemiseen myötävaikuttaneita – tahoja ei voida saada rikosvastuuseen. Vastaavan julkaisijan tahallisuus arvioidaan objektiivisten seikkojen, kuten viestin sisällön, perusteella ja näin ollen eri tavalla kuin niissä kunnianloukkausjutuissa, joita ei käsitellä paino- tai ilmaisuvapausjuttuina.

Painovapausasioissa ja ilmaisuvapausperustuslain alaan kuuluvissa sananvapausjutuissa on tavanomaisesta poikkeava syytejärjestely, mikä osaltaan turvaa sananvapautta ja on pitänyt mediaa vastaan nostettujen kunnianloukkausjuttujen määrän vähäisinä. Nimittäin oikeuskansleri päättää esitutkinnan suorittamisesta ja syytteen nostamisesta. Lisäksi hänen tehtävänään on suojata ”välittäjävapautta” (medddelarfriheten) ja anonyymin ilmaisun oikeutta joukkoviestinnässä. Tätä on pidetty informaationvapauden tärkeänä osana ja sen tarkoituksena on erityisesti suojata demokraattista hallintotapaa. Esimerkiksi Svean hovioikeuden 31.10.2006 ratkaisemassa tapauksessa *Slitz*-lehden vastuullinen julkaisija tuomittiin oikeuskanslerin syytteestä rikoksesta vaitiolovelvollisuutta vastaan, kun lehti oli valokuvia julkaisemalla paljastanut tietolähteen henkilöllisyyden, vaikka tämä oli halunnut pysyä anonyyminä.[89]

Oikeuskanslerin on nostettava syyte kunnianloukkausjutussa vain, jos se erityisistä syitä on perusteltua ottaen huomioon asian yleinen merkitys.[90] Oikeuskanslerin nostamat kunnianloukkaussyytteet ovat erittäin harvinaisia. Vuonna 2005 OKA teki ensimmäisen esitutkinnan aloittamispäätöksen 15 vuoteen ja asiaa koskevan syyttämispäätöksen vuonna 2006 tapauksessa, jossa *Expressenin* vastuullinen julkaisija sittemmin tuomittiin erittäin tunnettuun ja suosittuun näyttelijään Michael Perbrandtiin kohdistuneesta kunnianloukkauksesta tämän alkoholinkäyttöön liittyneiden väitteiden johdosta.

Jos oikeuskansleri ei nosta syytettä, asianomistajalla on oikeus nostaa itse syyte. Tähän liittyvä kuluriski epäilemättä hillitsee syytteiden nostamista.

Syyteoikeus BrB 5:1-3:ssa mainituista rikoksista (förtal, grovt förtal ja förolämpning) on vain asianomistajalla. Jos rikos kuitenkin kohdistuu alle 18-vuotiaaseen tai jos muussa tapauksessa asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseenpantavaksi, voi syyttäjä nostaa syytteen, jos se erityisistä syistä katsotaan perustelluksi yleiseltä näkökannalta, jos

- syyte koskee herjausta tai törkeää herjausta
- solvaus kohdistuu henkilöön tämän virkatoimissa tai niiden vuoksi
- solvauksessa vihjataan henkilön rotuun, ihonväriin, kansalliseen tai etniseen alkuperään tai uskontunnustukseen tai
- solvataan jotakuta vihjauksella hänen seksuaaliseen suuntautumiseensa.

---

[89] Ruotsin oikeuskanslerin vuosikertomus 2006 s. 11.

[90] ”om åtal av särskilda skäl anses påkallat från allmän synpunkt”; oikeuskanslerin vuosikertomus 2006 s. 11, http://www.jk.se/Justitiekanslern/~/media/Files/arsredovisningar/arsredovisning%202006.ashx.

Jos herjaus kohdistuu vainajaan, syytteen voi nostaa tämän elossa oleva puoliso, rintaperillinen, vanhemmat tai sisarukset sekä, jos syyte erityisistä syistä katsotaan perusteluksi yleisestä näkökulmasta, myös syyttäjä.

BrB 2 §:n mukainen törkeä kunnianloukkaus on kysymyksessä, jos 1 §:ssä tarkoitettu rikos on törkeä. Törkeyttä arvioitaessa on otettava huomioon, onko väite sisältönsä tai leviämisensä vuoksi taikka muutoin omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa. Lehden levikki ei ole yksinomainen törkeysarvostelun peruste, vaan merkitystä on myös esimerkiksi asianomistajien tunnistettavuudella ja muilla tapauksen yksilöllisillä piirteillä.

BrB 3 §:n mukaisesta solvaustyyppisestä kunnianloukkauksesta (förolämpning) on kysymys, jos toista solvataan loukkaavalla herjauksella tai syytöksellä tai muunlaisella häpäisevällä käytöksellä häntä kohtaan. Pykälän 2 momentissa säädetään ankarampi rangaistus (= sakkoa tai vankeutta korkeintaan 6 kk), jos rikos katsotaan törkeäksi. Törkeysarvostelun kriteereitä ei mainita. Jos rikos samalla täyttää 1 §:ssä tarkoitetun kunnianloukkauksen tunnusmerkistön, sitä sovelletaan ensisijaisesti.

Solvaustyyppisessä kunnianloukkauksessa voi olla kysymys esimerkiksi haukkumanimitysten käyttämisestä, halventavien eleiden, kuten sormimerkkien, näyttämisestä tai sylkemisestä toisen päälle.[91] Kysymys on toisen itsetunnon ja subjektiivisen kunniantunnon loukkaamisesta. Tämä rikos voi tulla kysymykseen myös TF 7:4:n ja YGL 5:1:n mukaisissa paino- ja ilmaisuvapausjutuissa. Rajanvetoa säännöksen ja 1 §:n mukaisen kunnianloukkauksen välillä käytiin tapauksessa NJA 1974 s. 637, jossa tunnettujen henkilöiden kasvokuvien vaihtaminen seksuaalisissa akteissa olevien henkilöiden vartaloihin (valokuvamontaasi/-manipulaatio, joka lukijalle myös mainittiin) katsottiin osin 1 §:n mukaiseksi kunnianloukkaukseksi ja osin 2 §:n mukaiseksi törkeäksi kunnianloukkaukseksi.

BrB 5:4:ssä säädetään vainajan kunnian loukkaamisesta. Säännöksen mukaan vainajan kunnianloukkauksesta tulee BrB 5:1:n tai 2:n mukainen vastuu, jos teko on loukkaava elossa oleville tai jos se muutoin, ottaen huomioon menehtymisestä kulunut aika ja olosuhteet muutoinkin, loukkaa sitä rauhaa, jonka täytyy kuulua vainajalle.[92] Kuten herjaustyyppisessä kunnianloukkauksessa muutoinkin, lausuman todenmukaisuus vapauttaa vastuusta vain silloin, kun lausujalla oli velvollisuus puhua tai tiedon esittäminen oli muutoin olosuhteet huomioon ottaen puolustettavaa. Historian tutkimusintressi muodostaa usein perusteen esittää tietoja vainajasta.

6.7 Yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen

Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ei ole Ruotsissa erikseen kriminalisoitu. Joissakin tapauksissa yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen voi olla rangaistavaa kunnianloukkauksena, koska kunnianloukkauksen perustekotapa ei edellytä esitetyn tiedon valheellisuutta, vaan kunnianloukkauksesta voi olla kysymys myös totuudenmu-

[91] Ks. myös BrB 4:7 (ofredande). Tapauksessa NJA 1989 s. 374 ilmaus ”jävla svartskalle” toteutti kunnianloukkauksen.
[92] Tästä NJA 1966 s. 565.

kaisten tietojen levittämisen osalta. Suojaa voi saada myös henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kautta.

Ruotsin oikeuskansleri ehdotti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjausten perusteella huhtikuussa 2006 yleistä lainsäännöstä oikeudesta vahingonkorvaukseen törkeän ja ”puolustamattoman” (oförsvarlig) yksityiselämän loukkauksen johdosta. Ehdotus herätti suuttumusta ruotsalaisissa mediaorganisaatioissa ja johti siihen, että 169 ruotsalaista päivälehteä julkaistiin yhteisenä protestina aivan tyhjinä, valkoisin sivuin. Tuolloinen oikeusministeri Thomas Bodström otti virallisesti etäisyyttä ehdotukseen, jota hän piti tarpeettomana.[93]

Hyvä lehtimiestapa kuitenkin suojaa yksityisyyttä. Esimerkiksi 18.5.2010 ratkaistussa tapauksessa lehti sai huomautuksen hyvän julkaisutavan rikkomisesta, kun aikaisemmin kasvatusperheessä asunut henkilö oli henkilöhaastattelussa esittänyt vakavia syytöksiä aikaisempia kasvattivanhempiaan kohtaan. Lehden suorittama anonymisointi ei ollut ollut riittävä, mikä oli johtanut siihen, että kasvatusvanhemmat tunnistettiin tietyssä ihmisjoukossa. Asian uutisointia koskeva yleinen intressi ei ylittänyt kasvattivanhemmille aiheutunutta julkisuusvahinkoa, minkä vuoksi Pressens Opinionsnämd (PON) moitti lehteä.

6.8 Rikosoikeudellisen vastuujärjestelmän erot Suomen ja Ruotsin osalta

Ruotsin kunnianloukkaussäännöstöä ei voitane pitää ”lievempänä” kuin suomalaista kunnianloukkaussäännöstöä vaan pikemmin ehkä ankarampana, koska kunnianloukkaussäännöt soveltuvat lähtökohtaisesti myös totuudenmukaisiin viesteihin. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ei ole Ruotsissa kriminalisoitu eikä kärsimyskorvauksen edellytysten kytkeytyessä teon rangaistavuuteen siitä voi saada myöskään vahingonkorvausta, mitä esimerkiksi Ruotsin edellinen oikeuskansleri on pitänyt epäkohtana. Osa suomalaisittain yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä rangaistavista tapauksista tulee kuitenkin Ruotsissa rangaistavaksi kunnianloukkauksena.

Olennainen ero sen sijaan on sananvapauden käyttämistä koskevissa vastuujärjestelmissä. Siinä missä 1.1.2004 voimaan tullut sananvapauslaki sen 12 §:n mukaan lähtee siitä, että ”[y]leisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain (39/1889) mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena”, ruotsalainen sananvapausjärjestelmä rakentuu edellä esitetysti yhden henkilön vastuun (ensamansvar) varaan.

Suomessa vastaava toimittaja voidaan tuomita sisältörikoksesta, kuten kunnianloukkausrikoksesta, varsinaisena rikoksentekijänä, jos hän on laatinut loukkaavan jutun tai kuvituksen taikka lukenut sen ja hyväksynyt sen julkaistavaksi. Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon tahallisuutta koskeva vaatimus, eli päätoimittajaa ei voida tuomita, jos hän ei ole voinut havaita julkaistun teksti- tai kuvakohdan loukkaavuutta tai jos toi-

[93] Ks. SOU 2007:22 ja esim. Pär Jansson: Journalisten.se: ”Justitiekanslern Göran Lambertz vill se en lag som förbjuder grova kränkningar av privatlivet och skydd mot paparazzifotografer. De förslagen framför justitiekanslern i en intervju i Pressens Tidning.”

mittaja on antanut hänelle vääriä tietoja esimerkiksi tietojen todenperäisyyden varmistamistoimista. Päätoimittajan ohella voidaan tuomita esimerkiksi jutun kirjoittanut toimittaja tai yksityisyyttä loukkaavan valokuvan valokuvaaja. Yhden tahon vastuu ei poista muiden vastuuta, vaan vastuun edellytykset arvioidaan jokaisen osalta erikseen.

Jos päätoimittajaa ei ole rangaistava rikoksentekijänä tai avunantajana taikka yllyttäjänä, kysymykseen voi tulla SVL 13:n mukainen päätoimittajarikkomus. Sen edellytyksenä on, että vastaava toimittaja

- tahallaan tai huolimattomuudesta
- olennaisesti
- laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa
- siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen
- ja tällainen rikos todellakin tehdään
- eikä häntä rikoslain yleisten oppien mukaan ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Sananvapauslaki tiukensi päätoimittajan vastuun edellytyksiä painovapauslakiin verrattuna niin paljon, että päätoimittajia tuomitaan tuskin koskaan päätoimittajarikkomuksesta.[94] Jos päätoimittaja on organisoinut toimitustyön johdon ja valvonnan ja delegoinut tehtäviä päälliköille ja jos päätoimittaja valvoo toimintaa säännöllisillä ja tiheästi toistuvilla palavereilla, tarjoaa journalisteille koulutusta ja ohjeistaa hankalissa tilanteissa toimimista, on ollut varsin vaikea katsoa tämän laiminlyöneen olennaisesti toimitustyön johdon tai valvonnan.

Hankaluuksia aiheutuu myös ”päärikoksen” selvittämisestä, kun lainvalmisteluaineiston mukaan tahallisuutta edellyttävissä rikoksissa myös päärikoksentekijän tahallisuuden pitää olla käsillä. Jos tekijä on tuntematon, tahallisuutta voi olla vaikeaa tai mahdotonta näyttää. Jos loukkaava juttu puolestaan on vaikkapa työryhmän tekemä, ei kenenkään henkilön yksittäinen osuus välttämättä täytä sekä rikoksen subjektiivista että objektiivista tunnusmerkistöä. Vaikka päätoimittajan vastuu luotiin juuri tällaisten tilanteiden vastapainoksi, se ei käytännössä aktualisoidu tuntemattoman tekijän tai usean tekijän tilanteissa juuri koskaan.

> Sananvapauslailla kumotun PainoL 32 §:n mukaan päätoimittajaa tuli rangaista painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäyttämisestä, ellei hän pystynyt näyttämään rikkomuksen estämiseksi noudattaneensa kaikkea asianaan ollutta varovaisuutta. Painovapauslain mukaista päätoimittajan vastuusääntelyä käännettyine todistustaakkoineen pidettiin sananvapausla-

[94] Päätoimittajarikkomuksesta tuomittuja oli ensimmäisissä oikeusasteissa vuonna 2008 yksi henkilö, vuonna 2007 kaksi henkilöä ja vuosina 2005 ja 2006 ei yhtään henkilöä.

kia valmisteltaessa rikosoikeudellisen syyttömyysolettaman vastaisena.[95] Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin useissa ratkaisuissaan katsonut päätoimittajalle säädetyn erityisen rangaistusvastuun ja käännetyn todistustaakan olevan EIS 10 artiklan mukainen, jos päätoimittajalla on mahdollisuus esittää näyttöä oman syyttömyytensä puolesta. Esimerkiksi tapauksessa *Radio France ym.v. Ranska* (30.3.2004) EIT katsoi, että Euroopan ihmisoikeussopimus ei estänyt faktisia eikä legaalisia presumptioita. Niiden tuli kuitenkin pysyä kohtuullisissa rajoissa ja ottaa huomioon asian merkitys sekä syytetyn oikeudet. Merkitystä oli myös sillä, että presumptiosäännöksillä tarkoitettiin estää herjaavien tai loukkaavien väitteiden tai syytösten esittäminen joukkotiedotusvälineessä edellyttämällä, että julkistamisesta vastuussa ollut johtaja harjoitti etukäteistä valvontaa. Suomen osalta EIT katsoi tutkittavaksi ottamista koskevalla päätöksellään *Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi* (1.6.2004), että sananvapauslakia edeltäneen Painovapauslain 32 §:ää ei ollut sovellettu tavalla, joka olisi syyttömyysolettaman vastaista.

Ruotsissa TF:n tai YGL:n mukaisesta sananvapausrikoksesta voi vastata vain yksi henkilö. Järjestelyllä turvataan sananvapautta siten, että muut toimituksessa työskentelevät henkilöt voivat tehdä työtään vapaasti ilman pelkoa syytteestä. Vastuunjako turvaa samalla myös lähdesuojan ylläpitämistä. Toisaalta vastuujärjestelmä myös helpottaa vastuullisen löytämistä – se kun ei muutoin ole välttämättä helppoa mm. anonyymin julkaisemisen oikeus huomioon ottaen. Toimitukselliseen työhön myös osallistuu monesti useita eri henkilöitä ja kunkin osuudesta on vaikea saada selkoa tai kenenkään yksittäisen toimijan osuus ei ehkä riitä rikoksen toteutumiseen objektiivisella tai subjektiivisella puolella.[96]

”Ruotsin mallin” kaltainen ”varsinaiseen tekijyyteen” (eikä pelkästään valvonnan laiminlyöntiin) perustuva syyllisyydestä riippumaton vastuupresumptio on syyttömyysolettaman kannalta ongelmallinen. Sitä ei kuitenkaan ole riitautettu EIT:ssa – todennäköisesti sen vuoksi, että langettava tuomio voisi johtaa ruotsalaisen sananvapaussääntelyn merkittävään uudelleenarviointiin, jossa lehdistöllä todennäköisesti olisi enemmän hävittävää kuin voitettavaa.

Siltä osin kuin yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä tai salakatselua ei ole kriminalisoitu, Ruotsin järjestelmä on lievempi kuin Suomen, mutta näiden kriminalisointien puuttuminen saattaa olla ongelmallista EIS 8 artiklan kannalta.

---

[95] KM 1996:2 s. 27, KM 1997:3 s. 9 ja HE 54/2002 s. 71. Kannan tueksi viitattiin ratkaisuun *Jersild v. Tanska* (23.9.1994), jossa ei kuitenkaan ollut kysymys päätoimittajan vastuuseen rinnastuvasta tapauksesta, kun toimittaja Jersild oli itse koostanut ja leikannut lähetetyn, kansallisessa tuomioistuimessa rasistiseksi katsotun, televisio-ohjelman.

[96] Tässä yhteydessä ei käsitellä rikoksen rakennetta enemmälti. Itse jäsennän rikoksen perinteiseen tapaan tunnusmerkistönmukaisuuteen, oikeudenvastaisuuteen ja tekijän syyllisyyteen. Tässä selvityksessä tarkoitetaan tunnusmerkistönmukaisuudella siten (vain) rikoslain säännöksiin kirjattua ”objektiivista” teonkuvausta ilman syyksiluettavuusarviointia. Rikosoikeustieteessä on puollettu myös rikoksen rakennetta, jossa tahallisuuden tai tuottamuksen arviointi kuuluu tunnusmerkistönmukaisuuden arviointiin.

6.9 Ruotsi ja EIT

Ruotsi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta vain kaksi langettavaa tuomiota sananvapausjutuissa. Kumpikaan niistä ei koskenut median toimintaa.

Tapauksessa *Segerstedt ym. v. Ruotsi* (6.6.2006) EIT katsoi, että suojelupoliisin rekisteriin talletettujen poliittista mielipidettä, jäsenyyttä ja toimintaa koskevien henkilökohtaisten tietojen säilyttäminen, jota ei voitu pitää oikeutettuna EIS 8 artiklan 2 kohdan kannalta, perusti *ipso facto* oikeudettoman puuttumisen EIS 10 (sananvapaus) ja 11 (mielipiteenvapaus) artikloilla taattuihin oikeuksiin. Myös EIS 8 artiklaa oli rikottu.

Tapauksessa *Mustafa v. Ruotsi* (16.12.2008) EIT katsoi, että maahanmuuttajien oikeutta tietojen vastaanottamiseen oli loukattu, kun heidän toimestaan asuntoon asennettua lautasantennirakennelmaa pidettiin vuokrasopimuksen ja lain vastaisena ja heidät velvoitettiin sen johdosta muuttamaan asunnosta. Kysymys oli irakilaisperheestä, joka olisi halunnut käyttää lautasantennia katsellakseen arabiankielisiä satelliittilähetyksiä. Vuokranantaja oli pitänyt lautasantenneja taloa vahingoittavina, epäesteettisinä ja turvallisuutta vaarantavina. Tapauksessa EIT meni sananvapautta turvatessaan ja valtion turvaamisvelvollisuutta määritellessään melko pitkälle, koska kysymys oli yksityisoikeudellisen vuokrasopimuksen tulkinnasta.

Yksityiselämän suojaa koskevassa tapauksessa *White v. Ruotsi* (19.9.2006) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin otti kantaa uutisointiin, joka koski *Aftonbladetin* ja *Expressenin* syksyllä 1996 julkaisemia artikkeleita, joiden mukaan valittajan väitettiin surmanneen Ruotsin pääministerin Olof Palmen vuonna 1986.[97] Lisäksi nimettömien lähteiden mukaan W oli henkilö, jota ei petetä rankaisematta ja joka tappaa miettimättä sekuntiakaan. W:n kerrottiin olevan mukana useissa liiketoimissa, joista osa liittyi mafiaan. Jutuissa esitettiin myös väitteitä rahanpesusta, peitetoiminnasta, aseista, huumeista, salametsästyksestä sekä salakuljetuksesta, jotka olisivat tapahtuneet mm. Afrikassa.

Ihmisoikeustuomioistuimeen valittanut brittiläinen W katsoi, että hänen yksityiselämäänsä ja mainettaan ei ollut suojattu EIS 8 artiklan edellyttämällä tavalla, kun lehtiä ei ollut tuomittu kunnianloukkauksesta eikä maksamaan hänelle korvausta juttujen aiheuttamasta kärsimyksestä. Kansallinen tuomioistuin oli katsonut kirjoitukset objektiivisesti ottaen kunniaa loukkaaviksi. Koska väitteet oli tarkistettu niistä lähteistä, joita oli käytettävissä, ja asia oli yhteiskunnallisesti merkittävä, uutisointi oli ollut oikeutettua.

EIT:n mukaan myös yleistä huolta aiheuttavista asioista uutisoitaessa journalistien oli perustettava tietonsa täsmällisiin ja tarkkoihin tietoihin ja toimittava vilpittömässä mielessä journalistisen etiikan mukaisesti. Erityisesti nimettyihin henkilöihin kohdistuvan uutisoinnin osalta tuli olla erityisiä syitä, jotta tiedotusväline voisi vapautua velvollisuudestaan näyttää toteen tosiasiaväitteet, jotka ovat yksilöä loukkaavia. Erityisten syiden käsillä olo riippui esitetyn väitteen luonteesta ja vakavuudesta sekä siitä, missä määrin tiedotusväline saattoi järkevästi pitää lähteitään luotettavina. EIT kiinnitti huomiota myös syyttömyysolettamaan.

---

[97] "Han pekas ut som PALMES MÖRDARE"

EIT painotti, että esitetyt väitteet perustuivat pääasiassa toisten henkilöiden esittämiin tietoihin ja erityisesti erään Etelä-Afrikan entisen turvallisuuspoliisin antamiin tietoihin. Journalistit olivat hankkineet tietoja myös toisilta journalisteilta, viranomaisilta ja eri organisaatioiden edustajilta eri maista. Oikeuskäsittelyssä oli kuultu todistajina luotettavasti asioista kertonutta Etelä-Afrikan entistä turvallisuuspoliisia sekä kuutta journalistia (syytteessä olivat Ruotsin TF:n mukaan vain lehtien vastuunalaiset julkaisijat). Lehdissä oli julkaistu myös valittajaa puolustaneiden henkilöiden kannanottoja ja valittajalle oli varattu mahdollisuus esittää kantansa, mitä mahdollisuutta hän oli käyttänyt vain Expressenissä.

EIT totesi valittajasta esitetyn lausumia, joissa häntä kuvattiin vakavaksi rikolliseksi, vaikka häntä ei ollut tuomittu väitetyistä rikoksista. Väitteet tahrasivat hänen maineensa eivätkä ottaneet huomioon hänen oikeuttaan tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes syyllisyys oli oikeudessa todettu. Kuitenkin valittaja oli eläimiä ja luontoa suojelevien järjestöjen parissa Afrikassa tunnettu ja tietyissä piireissä tiedettiin hänen harjoittaneen väitettyjä toimia. Kansallinen tuomioistuin oli sen vuoksi katsonut, että hän ei ollut tavallinen yksityishenkilö, joka tarvitsisi erityistä suojaa. Tapauksen olosuhteissa ja koska kansallinen tuomioistuin oli asiaa ratkaistessaan asianmukaisesti punninnut murhatutkimuksen uutisointiin liittyvää yleistä intressiä sekä valittajan yksityiselämän ja maineen suojaan liittyviä intressejä, EIT ei katsonut asiassa loukatun EIS 8 artiklaa.

Tapausta on vaikea suhteuttaa tutkimattajättämisratkaisuun *Wirtschafts-Trend" Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta* (14.11.2002; edellä sivulla 25), jossa EIT hyväksyi sen, että rikoksesta epäillylle poliisille oli tuomittu vahingonkorvausta, kun vakavaa ja epäillyn virkatoimiin liittyvää rikosepäilyä uutisoitaessa oli paljastettu hänen nimensä. *Wirtschafts-Trend* -tapauksessa EIT kiinnitti huomiota rikosasian varhaiseen vaiheeseen, epäillyn henkilön suojaamiseen "mediaoikeudenkäynneiltä" ja EIS 6(2) artiklan mukaisen syyttömyysolettaman loukkaamattomuuteen. Uutisoinnissa ei kuitenkaan ollut esitetty totuudenvastaisia väitteitä tai väitetty poliisin syyllistyneen tutkittavana olleeseen rikokseen, eikä poliisin kuvaa ollut julkaistu, joten uutisointi oli muun muassa tässä suhteessa "varovaisempaa" ja ”lievempää” kuin White -tapauksessa.

White-tapauksen suhteuttaminen myös norjalaistapaukseen *A v. Norja* (9.4.2009; jäljempänä sivulta 98 alkaen) herättää kysymyksiä, kun norjalaistapauksessa EIT velvoitti Norjan valtion maksamaan 19 000 euroa murhatutkimusten yhteydessä ”kiinnostavimpana henkilönä” mainitulle uutisoituun rikokseen syyttömälle, mutta aiemmin murhasta ja murhayrityksestä tuomitulle henkilölle.

Ehkä *White*-tapauksessa liikuttiin valtion harkintamarginaalin alueella ja yhtälailla suhteellisuusperiaatteen huomioon ottava "kohtuullinen" rangaistus- tai korvaustuomio olisi voinut olla EIT:n hyväksyttävissä. Tätä arviota puoltaa EIT:n luonne ylikansallisena tuomioistuimena, joka tutkii, onko kansallinen tuomioistuin käyttänyt harkintavaltaansa EIS:n mukaan hyväksyttävissä puitteissa. *White*-tapauksessa EIT kiinnitti huomiota myös siihen, että kansallinen tuomioistuin oli ratkaisunsa *perusteluissa punninnut* asiaan liittyviä intressejä huolellisesti. Joka tapauksessa ratkaisu ja sen vertaaminen eräisiin yksityiselämän suojan kannalta myönteisiin EIT:n ratkaisuihin herättää kysymyksen EIT:n ratkaisukäytännön koherenssista.

6.10 Korvausvastuu

Vahingonkorvausvastuun lähtökohtana on, että vahingonkorvausvaatimus voi perustua vain ilmaisuvapausrikokseen. Kanne toki voidaan rajoittaa vain korvauskysymyksiin, mutta silloinkin on korvauksen tuomitsemisen edellytyksenä, että asiassa katsotaan tapahtuneen rikoksen. Vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu kuuluvat lähtökohtaisesti samalle henkilölle. Korvausta voidaan vaatia siltä, joka on viestin sisällöstä rikosoikeudellisesti vastuunalainen. Aikakautisten julkaisujen osalta myös julkaisun omistaja voi joutua korvausvastuuseen. Sama koskee ei-aikakautisten julkaisujen osalta kustantajaa.

Vahingonkorvausvastuu järjestyy jossain määrin erilaisten sääntöjen mukaan siitä riippuen, onko painokirjoitus aikakautinen vai ei. Toisaalta vahingonkorvausvaatimuksen saa esittää, vaikka kysymys rikosvastuusta olisi rauennut tai syytettä ei voitaisi ajaa (TF 11 luku).

Ilmaisuvapausperustuslain mukaan vahingonkorvausta ei saa tuomita radio-ohjelman tai teknisen tallenteen sisällön vuoksi, paitsi jos esityksessä on ilmaisuvapausrikos. Se joka lain 6 luvun mukaan on rikosoikeudellisesti vastuussa, vastaa myös vahingonkorvauksesta. Vahingonkorvausta voidaan vaatia myös siltä, joka harjoittaa ohjelmatoimintaa tai on valmistuttanut teknisen tallenteen (YGL 8:1 ja 2).

Vahingonkorvauksen voimakkaasta kytkennästä teon rangaistavuuteen johtuu, että korvauksensaantiedellytykset ovat varsin tiukat. Ruotsin vahingonkorvauslain (SKL) mukainen kärsimyksen korvaamisvastuu muistuttaa suomalaista vastuusääntelyä. SKL 2:3:n (Lag 2001:7329 mukaan sen, joka vakavasti loukkaa toista rikoksella, joka kohdistuu henkilön persoonaan, vapauteen, rauhaan tai kunniaan, on korvattava loukkauksen aiheuttama vahinko. Säännöksessä tarkoitetuille rikoksille on tyypillistä, että ne käsittävät hyökkäyksen vahingonkärsijän henkilökohtaista integriteettiä ja erityisesti yksityiselämää tai ihmisarvoa kohtaan.[98] Korvausvastuu edellyttää vahingon aiheuttamista rikoksella (brott).[99]

Taloudellinen vahinko eli niin sanottu puhdas varallisuusvahinko korvataan VahL 2:2:n mukaan vain jos se on rikoksella (genom brott) aiheutettu. Julkaistun viestin sisällöstä aiheutuva korvausvastuu on siten melko kapea ja tarkkarajainen rajautuessaan rikoksella aiheutettuihin vahinkoihin.

Suomessa kärsimyskorvausta voi saada mediajutuissa rajoitetusti myös kriminalisoimattoman teon osalta (vakava ihmisarvon loukkaaminen tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta). Puhtaan varallisuusvahingon osalta varaventtiilinä toimii erittäin painavia syitä koskeva korvausperuste. Lisäksi korkein oikeus tuomitsi yksityiselämää loukanneen televisio-ohjelman levittämisen johdosta tapauksessa KKO 2009:3 korvausta ki-

---

[98] Prop. 2000/01:68 s. 48.

[99] SKL 2:3: ”Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.” Tapauksessa NJA 2005 s. 738 Ruotsin KKO katsoi täysistuntoratkaisussaan (ään. 9-6), että pidätetyn henkilön taholta tapahtunut sylkeminen suoraan poliisin kasvoihin oli lainkohdassa tarkoitettu vakava loukkaus (vrt. NJA 1994 s. 395 ja 1999 s. 725). Teko rangaistiin Brb 4:7:n mukaisena ahdisteluna (*ofredande*).

puun ja särkyyn rinnastettavasta henkisestä kärsimyksestä henkilövahingon korvaamista koskevan VahL 5:2:n nojalla. Henkilövahingon korvaamiseen riittää tuottamus ilman ”kvalifioituja” perusteita, joten korvausvastuuseen riittävät vahingonkorvausvastuun perusedellytykset.

7 NORJAN OIKEUSTILA

7.1 Perustuslaki

Sananvapaus turvataan vuosina 2004 ja 2006 uudistetussa Norjan perustuslain 100 §:ssä seuraavasti:

> Sananvapaus vallitsee.
>
> Ketään ei voida pitää oikeudellisesti vastuussa siitä, että on ilmaissut tai vastaanottanut tietoa, ideoita tai viestejä ellei se ole puolustettavaa suhteessa ilmaisunvapauden merkitykseen totuuden etsinnässä, demokratian edistämisessä ja yksilön oikeutena vapaaseen mielipiteenmuodostukseen. Oikeudellisen vastuun tulee perustua lakiin.
>
> Suorasukaiset ilmaisut valtiovallasta tai mistä tahansa muusta asiasta ovat kaikille sallittuja. On kuitenkin mahdollista asettaa tarkasti määriteltyjä rajoituksia tälle oikeudelle, jos erityisen painavat syyt tekevät siitä puolustettavaa punnittuna sananvapauden perusperiaatteita vasten.
>
> Ennakkosensuuria ja muita ennakollisia ehtoja ei saa käyttää, jollei se ole välttämätöntä lasten ja nuorten suojaamiseksi liikkuvan kuvan vahingollisilta vaikutuksilta. Kirjeitä ei voida tarkastaa muiden kuin laitoksissa olevien henkilöiden osalta.
>
> Jokaisella on pääsy valtion ja kunnan asiakirjoihin ja seuraamaan oikeuden ja kansan valitsemien elinten istuntoja. Lailla voidaan säätää rajoituksia tähän oikeuteen henkilötietojen suojaamiseksi ja muista painavista syistä.
>
> Valtion viranomaisten on luotava edellytykset avoimelle ja valistuneelle julkiselle keskustelulle.

Uudella perustuslain sananvapaussäännöksellä pyritään antamaan sananvapaudelle aikaisempaa parempaa suojaa. Kaikkien sananvapauden rajoitusten tulee olla oikeutettuja suhteessa sananvapauden taustalla oleviin syihin.[100]

---

[100] Vanha sananvapautta koskeva perustuslainsäännös muutettiin 29.10 2004. Sananvapaussäännöstä valmisteltiin pitkään ja perusteellisesti. Ks. esim. NOU 1999:27: *Ytringsfrihed bør finde Sted. Forslag til ny Grunnlov § 100. Utredning fra en kommisjon oppnevnt ved Kongelig resolusjon 26. august 1996* ja St. meld. nr. 26 (2003-2004); *Om endring av Grunnloven § 100*. Ks. myös Dokument nr. 12 (1999–2000), Grunnlovsforslag fremsatt på 144. Storting samt Norges Grunnlov som den lyder etter de av Stortinget i 1993–1994 og 1994–1995 foretatte grunnlovsendringer. Tästä myös Innst. S. nr. 270 (2003-2004): *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100, forslag fra Gunnar Skaug, Carl I. Hagen, Einar Steensnæs, Jan Petersen, Kristin Halvorsen og Lars Sponheim om endring av Grunnloven § 100. (Ytringsfrihet) og forslag fra Gunnar Kvassheim og Lars Sponheim om ny § 100 a i Grunnloven. (Offentlighetsprinsippet)*. Kriittistä suhtautumista esitöiden merkitykseen osoittaa *Bjørnar Borvikin* kirjoitus *Bindande forarbeid til Grunnlova § 100*.

Norjassa on myös ihmisoikeuslaki (Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett; Menneskerettsloven), jonka tarkoituksena on vahvistaa ihmisoikeuksien voimassaoloa Norjan oikeusjärjestelmässä ja joka säätää mm. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen olemaan Norjaa sitovilta osin voimassa kuten norjalainen laki. Ihmisoikeuslain kautta myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö saa merkitystä sananvapauskysymyksiä tulkittaessa. Myös perustuslain 110c §:n 1 momentin mukaan valtiolla on velvollisuus kunnioittaa ja suojata ihmisoikeuksia.

Perustuslain sananvapaussäännös on välineneutraali lukuun ottamatta nuorten ja lasten suojelemiseksi sallittua elokuvien tarkastusta sekä laitoksessa olevien kirjesalaisuuteen tehtyä poikkeusta. Säännös turvaa sananvapautta myös yksityisten välisissä suhteissa ja myös muilla kuin demokratian kannalta keskeisillä sananvapauden käyttöalueilla.[101] Lainvalmisteluaineiston mukaan säännös ei kuitenkaan suojaa kaupallisia ilmaisuja.[102]

Esitöiden mukaan poliittiset ilmaisut saavat suurinta suojaa. Sananvapautta voidaan kuitenkin rajoittaa laissa säädetyin edellytyksin myös sen keskeisillä käyttöalueilla. Sananvapauden ydinaluetta ei kuitenkaan voida edes yksityisoikeudellisella sopimuksella sopia pois. Norjan perustuslainsäännöksellä onkin katsottu olevan voimakkaampi yksityisoikeudellinen vaikutus kuin vastaavilla säännöksillä esimerkiksi Ruotsissa tai Tanskassa.[103]

Perustuslain sananvapaussäännös antaa suojaa kaikenlaista puuttumista vastaan – normeerauksen lisäksi myös tosiasiasiallisia sananvapauden rajoituksia vastaan.[104]

Sananvapauden rajoituksista säädetään rikoslaissa. Rikoslain 43 luvussa on myös erityissäännöksiä painokirjoituksen kautta tehdyistä rikoksista. Esimerkiksi painokirjoituksessa on sakkorangaistuksen uhalla ilmoitettava julkaisijan nimi ja julkaisun painopaikka. Sanoma- ja aikakauslehdessä on sakon uhalla ilmoitettava päätoimittaja (*redaktør*). Myös henkilöstä esitettyä faktaväitettä koskevan vastineen tai oikaisun tai kunnianloukkaustuomion julkaisematta jättämisestä voi seurata sakkorangaistus. Norjalaisena erikoisuutena toimii *mortifikaatio*, mikä tarkoittaa loukkaavan ilmaisun julistamista ”kuolleeksi ja vaikutuksettomaksi”. Mortifikaatiosta luovutaan rikoslain muutoksen tullessa voimaan – oletettavasti aikaisintaan 2012.
Säännöksen 2 momentissa turvataan niin kutsuttu välittäjävapaus (*meddelarfrihet*). Säännös parantaa mahdollisuuksia antaa tietoja tiedotusvälineille ilman sanktion pelkoa. Säännös suojaa julkisoikeudellisilta sanktioilta, mutta ei esimerkiksi siviilioikeudelliseen sopimukseen perustuvilta sanktioilta, vaikka säännöksellä saattaakin olla jonkinlaista tulkinnallista vaikutusta myös siviilioikeudellisiin sopimuksiin.

Välittäjävapauden edellytyksenä on, että julkaiseminen tapahtuu hyvästä tahdosta eikä oman edun tavoittelemiseksi. Täytyy olla olosuhde, joka ansaitsee kritiikkiä ja muita keinoja asiaintilan muuttamiseksi täytyy yrittää ensin.[105] Merkitystä on myös ilmaisun sisällöllä ja muodolla, vaaralla, että tieto katsotaan työnantajan viralliseksi kannaksi,

---

[101] St.meld.nr 26 (2003–2004) s. 40..
[102] St.meld. nr 26 (2003–2004) s. 85.
[103] NOU 1999:27 s. 169, Eggen 2002 s. 125 ja SOU 2006:96 s. 165.
[104] St.meld. nr 26 (2003–2004) s. 17.
[105] NOU 1999:27 s. 132.

joukolla, jolle tieto kerrotaan, ajankohdalla, sisäisten kritiikkikanavien käyttämisellä ja ilmaisun tarkoituksella.[106]

7.2 Päätoimittajan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan vastuu

Rikoslain 43 luvussa on säännökset painokirjoituksen kautta tehdyistä rikoksista. Luvun useissa kohdissa puhutaan toimittajasta (redaktør). Se on tässä selvyyden vuoksi käännetty vastaavaksi toimittajaksi. Rikoslain 436 §:n mukaan aikakaus- tai sanomalehden toimittajana (redaktør) pidetään kysymyksessä olevassa luvussa sitä, joka päättää kirjoituksen sisällöstä tai sen osasta, kutsuttiinpa häntä toimittajaksi, julkaisijaksi tai joksikin muuksi.

Rikoslain 431 §:n mukaan sanoma- tai aikakauslehden vastaavaa toimittajaa taikka televisio- tai radiolähetyksistä vastaavia tahoja voidaan rangaista sakolla tai korkeinaan 6 kuukauden vankeusrangaistuksella, jos tiedotusvälineessä julkaistaan jotain, joka *olisi johtanut vastuuhenkilön rangaistusvastuuseen jonkun muun lainkohdan nojalla, jos tämä olisi tiennyt* julkaistun seikan sisällöstä. Hän on kuitenkin vastuusta vapaa, jos pystyy osoittamaan, että hänen puolellaan ei ollut huolimattomuutta ottaen huomioon sisällön osalta harjoitettu kontrolli tai valvonta taikka sijaisille, kollegoille ja alaisille annetut ohjeet.

Jos vastaava toimittaja on tiennyt julkaisun lainvastaisesta sisällöstä, häntä rangaistaan asianomaisen rikossäännöksen – kuten esimerkiksi kunnianloukkaussäännöksen – perusteella. Rikoslain 431 §:n mukainen vastuu syntyy riippumatta siitä, onko joku toinen, kuten esimerkiksi jutun kirjoittaja, vastuussa siitä. Vastaavan toimittajan vastuu (*redaktøransvar*) on kytketty nimenomaan aikakautisiin julkaisuihin.

Rikoslain 432 §:n mukaan rangaistaan sakolla tai korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistuksella sitä, joka painokirjoituksessa tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta levittää oikeuden tai viranomaisten neuvotteluja tai myötävaikuttaa niiden levittämiseen siten, että sisältö liioittelun, laiminlyönnin, lisäysten tai huomautusten vuoksi näyttäytyy selvästi/törkeästi vääränä tai törkeästi harhaanjohtavana. Rangaistus voidaan jättää tuomitsematta, jos lehdessä julkaistaan vastine tai oikaisu näkyvällä paikalla niin pian kuin mahdollista heti sen jälkeen, kun vastaava toimittaja on saanut tietää tästä asianhaarasta. Teko on rangaistava vain tahallisesti tehtynä.

Rikoslain 433 §:ssä kriminalisoidaan konfiskoitujen ja takavarikoitujen kirjoitusten levittäminen, jos konfiskointi tai takavarikko on tapahtunut vähemmän kuin 15 vuotta sitten. Syyte voidaan nostaa vain kun yleinen etu sitä edellyttää.

Julkaisusta lehdestä tai lentolehtisestä on 434 §:n mukaan annettava kopio paikkakunnan poliisille sakkorangaistuksen uhalla. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta kirjoituksiin, joissa käsitellään tiedettä, taidetta tai liike-elämää taikka joissa on viranomaisten tiedotuksia.

---

[106] Innst. S. nr 270 (2003–2004) s. 35 f.

Luvussa on lisäksi säännös lainvastaisten viestien takaisinvedosta. Lisäksi siinä on edellä jo mainittu toimittajaa (redaktør) koskeva määritelmäsäännös.

7.3 Kunnianloukkaus

Kunnianloukkausta koskevat normit ovat rikoslain 246–249 pykälissä. Valtaosa säännöksistä on vuodelta 1939. Eduskunta on jo hyväksynyt kunnianloukkauksen dekriminalisointia koskevan lain, mutta se ei ole vielä tullut voimaan. Sitä käsitellään tuonnempana.

Euroopan ihmisoikeussopimuksella on kunnianloukkausnormistoa tulkittaessa erittäin keskeinen merkitys.[107] Sen merkitystä lienevät lisänneet Norjan 2000-luvun taitteessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta saamat langettavat sananvapaustuomiot, joita käsitellään jaksossa 7.5.

Pykälän 246 mukainen kunnianloukkaus on kysymyksessä, jos joku oikeudenvastaisesti loukkaa toisen kunniantuntoa. Säännös kattaa periaatteessa kaikenlaiset ilmaisut ja suojaa henkilön omanarvontuntoa. Pykälän mukainen kunnianloukkaus voi kohdistua vain luonnolliseen henkilöön. Myös myötävaikutus on pykälän mukaan rangaistavaa. Rangaistuksena on sakkoa tai kuusi kuukautta vankeutta.

Oikeudenvastaisuuskriteeri mahdollistaa punninnan sananvapausintressin ja kunniansuojan välillä. Harkinnassa pohditaan, onko lausuman esittäminen ollut sopimatonta ja oikeudenvastaisuuskriteerin kautta rikoslakia tulkitaan supistavasti. Käytännössä oikeudenvastaisuuskriteeriä on sovellettu myös pykälän 247 mukaisen kunnianloukkauksen edellytyksiä harkittaessa.[108]

Pykälän 247 mukainen kunnianloukkaus on kysymyksessä silloin, kun joku sanoilla tai teoilla käyttäytyy tavalla, joka on omiaan vahingoittamaan toisen hyvää nimeä tai mainetta tai asettamaan tämän vihan, väheksynnän kohteeksi tai menettämään hänen asemassaan tai ammatissaan välttämättömän luottamuksen. Myös myötävaikutus on rangaistavaa. Erona pykälien 246 ja 247 välillä on, että pykälä 246 käsittää kaikenlaiset ilmaisut kun taas 247 tulee kysymykseen tosiasiaväitteiden osalta eli sellaisten väitteiden osalta, joiden todenperäisyydestä voidaan periaatteessa esittää näyttöä. Pykälä 246 suojaa ihmisen arvoa ja kunniaa sinällään (sisäinen näkökulma) kun taas 247 koskee sitä, miten muut ihmiset arvioivat henkilöä (ulkoinen näkökulma). Edellytyksenä on tietojen levittäminen.[109]

---

[107] Esim. Rt. 2003 s. 928.

[108] Eggen 2002 s. 761 lähteineen ja Ot.prp. nr. 22 s. 158. Ks. myös teoksessa Wessel-Aas: Ikke skyt pianisten – om pressens vidareformidlingsrett, Lov og Rett 2003, s. 423–425 mainittu Oslon laamanninoikeuden tapaus, jossa sinällään loukkaavan lausuman edelleenlevittäminen katsottiin sallituksi, koska yleinen intressi oli voimakas, journalistinen työ oli huolellista ja yleisölle oli esitelty asian ”molemmat puolet” ja väitteen kohteena olleen henkilön kiistäminen. Tuomiossa otettiin erityisesti huomioon EIT:n ratkaisukäytäntö. Kunnianloukkausnormeista myös Borvik 2005.

[109] Tästä Rt 2001 s. 1720.

Pykälän 247 mukaisesta rikoksesta on rangaistuksena sakkoa tai vankeutta yksi vuosi. Jos kunnianloukkaus on tehty painokirjoituksella tai radio- tai televisiolähetystoiminnassa tai muutoin erityisen ankaroittavien olosuhteiden vallitessa, voidaan tuomita vankeutta enintään kaksi vuotta.

Pykälällä 246 on laajempi soveltamisala kuin pykälällä 247. Pykälä 247 voi kuitenkin soveltua myös oikeushenkilöön toisin kuin pykälä 246.[110] Pykälässä 247 tarkoitetun loukkauksen esittäminen vastoin parempaa tietoa on rangaistuksen ankaroittamisperuste, joka nostaa rangaistusmaksimin kolmeen vuoteen. Erityisten lieventävien asianhaarojen vallitessa voidaan tuomita sakkorangaistus. Pykälän 247 mukainen loukkaus voidaan tehdä myös vihjauksella, kuten esimerkiksi retorisella kysymyksellä. Jokaista yksityiskohtaa ei tarvitse näyttää, mutta kokonaiskuvan on oltava oikea. Varsinkin langettavia EIT:n päätöksiä edeltävässä oikeuskäytännössä totuudenmukaisuusnäytön kynnys on asetettu korkealle ja erään arvion mukaan vastuu on langetettu useissa tapauksissa, joissa perustellusti voidaan sanoa, että varsinaisen asian raportointi oli oikeaa.[111]

Loukkaavan väitteen totuudenmukaisuus puolestaan on pykälän 249 mukainen oikeuttamisperuste, ts. rangaistusta ei pykälien 246 ja 247 mukaan tuomita, jos esitetty väite on totta. Totuudenmukaisuudesta huolimatta rangaistus voi kuitenkin seurata, jos väite on esitetty ilman hyviä syitä tai väite on sopimaton muotoilultaan, esittämistavaltaan tai muutoin.[112]

Esimerkiksi tapauksessa Rt 1999 s. 1742 Norjan korkein oikeus katsoi, että totuudenmukainen informaatio kymmenen henkilön murhasta tai taposta epäillyn henkilöllisyydestä sekä asiaa koskeva uutisointi oli puolustettavaa suhteessa vakavaan rikokseen ja että yleinen intressi tiedon saantiin painoi enemmän kuin epäillyn henkilökohtaisen kunnian suoja. Sitä vastoin tapauksessa Rt 1999 s. 1551 poliisin valokuvan julkaiseminen poliisiväkivaltaa koskevan väitteen yhteydessä loukkasi tämän kunniaa.[113]

Totuudenmukaisuusnäytön osalta laissa on todistelusääntö, jonka mukaan lainvoimaisen vapauttavan tuomion osalta ei saa esittää todistelua syyttömäksi todetun syyllisyydestä. Tämä sääntö voi nähdäkseni vaikeuttaa myös tuomioiden asianmukaista kritisointia ja olla kyseenalainen sananvapauden rajoitus, etenkin jos sen soveltamisessa ei ole harkintavaltaa vaan se on ehdoton. Jos totuudenmukaisuustodistelu on kielletty, ei todistelua saa esittää myöskään siitä, oliko väitteille asiallinen peruste. Todistelua ei saa esittää myöskään silloin, jos oikeus yksimielisesti toteaa ilmaisun eittämättä sopimattomaksi

---

[110] Rt 1979 s. 1606 ja Rt 1987 s. 764.

[111] SOU 2006:96. Ks. myös Eggen 2002 s. 820 ja Rt 1988 s. 1398, jossa Norjan korkein oikeus katsoi, että väite verorikoksesta piti vahvistaa samassa laajuudessa kuin kysymys olisi ollut samaa asiaa koskevasta rikosprosessista.

[112] Borvik 2005 s. 13.

[113] Kunnianloukkauksesta myös Norjan KKO:n ratkaisut NJA 2002 s. 764: viittaus EIS:een ja EIT:n oikeuskäytäntöön, väitteille taloudellisista epäselvyyksistä oli perusteet, pikemmin arvoarvostelmia, joille oli kate, vaatimukset hylätty; Rt. 2003 s. 914: syyte hylätty, lausuma ei loukannut moraalista mainetta niin kuin § 247 olisi edellyttänyt, viittaus EIS:eeen; Rt. 2003 s. 928: tuomittiin äänestyksellä, EIT piti EIS 10 art. vastaisena (tapaus *Tønsbergs Blad ym. v. Norja*, 1.3.2007); Rt. 2003 s. 1190: asianajajaan kohdistettu väite epäoikeutettujen palkkioiden nostamisesta, viitattiin EIT:n käytäntöön, korvausvaatimus hylättiin ja Rt. 2004 s. 1483: ei korvausta rikosuutisoinnista, vaikka epäonnistunut otsikko, kun otsikossa ei paljastettu henkilöllisyyttä ja asian laita ilmeni jutusta.

riippumatta sen totuudenmukaisuudesta ja todistelun kieltäminen on toivottavaa loukattu taho huomioon ottaen. Tällaista todistelua ei kuitenkaan saa kieltää, jos syyttäjäviranomainen tai asianomistaja on etukäteen väittänyt, että rikos on tapahtunut vastoin parempaa tietoa tai asiassa nostetaan vain siviilioikeudellisia vaatimuksia.

Jos todistelu loukkauksen totuudenmukaisuudesta on kielletty, syytetyllä ei ole oikeutta esittää näyttöä myöskään siitä, että hän luuli tai että hänellä oli perusteita luulla loukkaavaa väitettä totuudenmukaiseksi.

Rangaistusta pykälien 246 tai 247 vastaisesta toiminnasta ei voida tuomita, jos asianomainen oli hätätilanteessa tai velvollinen ilmaisemaan asian tai jos hän oli ilmaissut asian hoitaakseen omaa tai toisen tehtävää, jos hän on joka suhteessa noudattanut joka suhteessa tarpeellista huolellisuutta.

Norjan oikeuskäytännössä on kehitetty vastuuvapausperuste, jota voidaan kutsua vaikkapa referointiprivilegioksi. Sen mukaan erityisesti oikeudenkäyntien tai vastaavien julkisten tapahtumien sekä hallintoviranomaisten kannanottojen referointi on sallittua, jos referaatti on oikea ja tasapainossa. Poikkeuksia on – esimerkiksi pelkkiä ilmoituksia ei voi vastuuvapaasti levittää edelleen.[114] Uutta perustuslainsäännöstä valmisteltaessa katsottiin, että norjalainen käytäntö koskien oikeutta rangaistuksetta referoida julkisia asiakirjoja ja tapahtumia oli kapea verrattuna Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön näissä kysymyksissä.[115] Korkein oikeus on kuitenkin oikeuskäytännössään laajentanut referointioikeutta Norjan *Bladet Tromsø* -tapauksessa saaman langettavan tuomion jälkeen.[116]

Rikoslain 326 pykälä antaa virkamiehille erityistä suojaa loukkauksia vastaan heidän hoitaessaan virkatehtäviään. Säännöksellä on katsottu olevan suuri käytännön merkitys.[117] Säännös on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa kyseenalainen, koska EIT:n mukaan arvostelun rajat ovat tavanomaista laajemmat arvosteltaessa virkamiesten kykyjä tai tapoja hoitaa julkisia virkatehtäviään.

Uudella perustuslain sananvapaussäännöksellä haluttiin rajoittaa kunnianloukkausrikosten alaa ja laajentaa mahdollisuuksia julkiseen debattiin.[118] Rikoslainsäädännön katsottiin jättäneen liian vähän sijaa vapaalle keskustelulle. Perustuslakiin ei kuitenkaan otettu tarkempia säännöksiä kunnianloukkauksen tunnusmerkistöstä tai tulkinnasta, koska tulkintaongelmat katsottiin ratkaistun uudemmassa oikeuskäytännössä.[119] Uudemmassa oikeuskäytännössä sananvapaus on ollut aiempaa vahvemmassa asemassa. Eduskunnan enemmistö jopa katsoi uutta perustuslainsäännöstä käsitellessään, että rasististen ilmaisujen osalta – ottaen erityisesti huomioon, miten kovasti nämä loukkaavat lapsia ja nuoria – tuomitsemiskynnys oli noussut liian korkeaksi ja että rangaistavuuden alaa piti pikemmin laajentaa kuin supistaa.[120]

---

[114] St.meld. nr 26 (2003–2004) s. 159, Ot.prp. nr. 22 s. 158 ja Rt. 1994 s. 540, Rt. 2000 s. 279. Ks. myös Rt. 2002 s. 764, Rt 2003 s. 928 ja Rt. 2003 s. 1190.
[115] NOU 1999:27 s. 188 ja St.meld. nr 26 s. 159.
[116] Rt. 2000 s. 279. Ks. myös Rt. 2002 s. 764, Rt. 2003 s. 928 ja Rt. 2003 s. 1190.
[117] NOU 1999:27 s. 150 sekä Eggen 2002 s. 766–770.
[118] St.meld. nr 26 (2003–004) s. 49.
[119] Ks. NOU 1999:27 s. 120 ss. ja Innst. S nr 270 (2003–2004) s. 15-17.
[120] Innst. S nr 270 s. (2003–2004) s. 22.

Mitä tulee ilmaisun loukkaavuuteen, sen tulee olla omiaan vahingoittamaan tai alistamaan toista ja tähän riittää riski tästä. Todellista vahinkoa ei tarvitse osoittaa. Arviointi ei ole subjektiivista vaan se suoritetaan keskimääräisihmisen näkökulmasta.[121] Arvioitaessa pykälän 247 mukaan, millaista luottamusta henkilön asema tai ammatti vaatii, ei merkitystä ole pelkästään virka- tms. asemalla, vaan asiaa tarkastellaan laajemmasta näkökulmasta. Se, joka on astunut julkisuuteen saa puolestaan sietää kovempaa käsittelyä kuin täysin ”yksityinen” ihminen.

Jos loukkaus on saatu aikaan loukatun toimesta sopimattomalla käytöksellä tai fyysisellä loukkauksella taikka kunnianloukkauksella, voidaan rangaistus jättää tuomitsematta (250 §).

Vastuu Norjassa painetussa sanoma- tai aikakauslehdessä tehdystä loukkauksesta ei koske sitä, joka on vain ottanut osaa tekniseen esittämiseen tai kirjoituksen levittämiseen. Sama koskee radio- ja televisiolähetystoimintaa (254 §).

7.4 Mortifikaatio

Pykälässä 253 on mortifikaatioksi kutsuttu omalaatuinen säännös mahdollisuudesta selittää kunniaa loukkaava syytös ”kuolleeksi ja vaikutuksettomaksi”. Ajateltuna oikeusvaikutuksena on, että loukkausta ei mortifikaation myötä saa toistaa.[122] Uudessa oikeuskäytännössä mortifikaatioon on liitetty oikeudenvastaisuuden vaatimus, minkä vuoksi totuudenvastaiseksi katsottua väitettä ei ole ”julistettu kuolleeksi ja vaikutuksettomaksi”, jos sen esittäjä on ollut perustellussa vilpittömässä mielessä.[123] Mortifikaatiota voidaan käyttää sekä pykälän 246 että pykälän 247 mukaisen kunnianloukkauksen osalta, jos kysymys on faktaväitteestä. Mortifikaatio ei edellytä rangaistavuutta vaan oikeudenvastaisuutta.[124] Sen edellytykset ovat perinteisesti olleet seuraavat:

1) on esitetty (oikeudenvastainen) loukkaus

2) loukkauksen pitää olla sellainen, että totuudenmukaisuusnäyttöä voidaan esittää

3) totuudenmukaisuutta ei saada näytettyä

4) loukattu vaatii mortifikaatiota ja

5) mortifikaatio ei ole lainvastainen.[125]

Oikeuskäytännössä on kuitenkin ryhdytty katsomaan, että virheellisen lausuman mortifikaatio ei ole mahdollista, jos se on esitetty hyvässä uskossa riittävien varmistustoimien

[121] Eggen 2002 s. 760.
[122] Eggen 2002 s. 770.
[123] Innst. S nr 270 (2003-2004) s. 15.
[124] Mortifikaatiosta Mæland 1996, Skoghøy 2001 ja 2003, Borvik 2002 sekä Danielsen 2003.
[125] Eggen 2002 s. 766.

jälkeen.[126] Mortifikaatio-instituutio lakkautetaan uudella rikoslailla, jonka arvioitu voimaantulo on aikaisintaan 2012.[127]

7.5 Norja ja EIT

Perinteisesti Norjassa oli annettu sananvapaudelle vähemmän painoarvoa kuin mitä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ratkaisukäytännössään edusti.[128] Norja sai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta 2000-luvun taitteessa muutamia langettavia tuomioita kunnian suojaa koskevissa asioissa. Tapaukset olivat sen kaltaisia, että myös suomalaisissa tuomioistuimissa olisi saatettu tuomita vastaavanlaisista teoista. Tuomioiden jälkeen linja on muuttunut sananvapausmyönteisemmäksi.[129] Tuomioistuimia on kritisoitu siitä, että linja on muuttunut liian sananvapausystävälliseksi yksilönsuojan kustannuksella. Lisäksi on katsottu, että tuomioistuinten tulkinnat menevät jo liian kauas lainsäätäjän tahdosta.[130]

Euroopan ihmisoikeussopimus näkyy tulkintakäytännössä subjektiivisen syyllisyyden edellyttämisenä ja vähemmän tiukkana huolellisuusarviointina sekä siten, että esitetyn väitteen objektiivinen totuudenmukaisuus ei enää ihan joka tapauksessa ole välttämättä ratkaisevaa. Lisäksi EIT:lla on ollut laajempi ajallinen perspektiivi sen arvioidessa väitteen loukkaavuutta ja tasapainoisen uutisoinnin vaikutelmaa.[131]

Sananvapautta sääntelevän uuden perustuslain 100 §:n esitöiden mukaan nimenomaan EIS 10 §:n tulee olla arvion lähtökohtana kun arvioidaan, miten kunnian suoja Norjan oikeusjärjestelmässä muotoutuu. Samalla lainvalmistelussa katsottiin, että kunnianloukkaussäännöksiin tarvittiin muutoksia, jotta oikeustila saataisiin EIS:n edellyttämälle tasolle.[132] Keskeistä oli esimerkiksi EIT:n tekemä jaottelu tosiasioihin ja arvoarvostelmiin, joille viimeksi mainituillekin tosin täytyy löytyä jonkinlainen kate.

Ratkaisukäytännön muuttumisesta johtuen vanhojen Norjan KKO:n kunnianloukkausratkaisujen merkitystä tulee harkita tarkasti.

Tapauksessa *Bladet Tromsø ja Steensaas v. Norja* (20.5.1999, ään. 13-4) EIT katsoi Norjan menetelleen ihmisoikeussopimuksen vastaisesti, kun lehtijutun kirjoittanut toimittaja ja lehtiyhtiö oli tuomittu maksamaan vahingonkorvausta toimittajan kirjoitettua ja lehden julkaistua viralliseen tarkastuskertomukseen sisältyneitä, sittemmin perättömiksi näytettyjä, väitteitä pyyntisäännösten rikkomisista hylkeidenpyynnissä. Ihmisoikeustuomioistuin totesi, että osa esitetyistä väitteistä oli vakavia, vaikka lukijatkin saattoivat ymmärtää ne jossain määrin liioitteleviksi. EIT:n mukaan lehdistön tuli normaa-

---

[126] Rt 1994 s. 506 ja Rt 2000 s. 279.
[127] Bjørnar Borvikin ja Ragna Aarlin antama tieto.
[128] Ot.prp. nr. 22 s. 161.
[129] Ks. esim. Rt. 2003 s. 928, jossa viitataan EIS:een ja EIT:n oikeuskäytäntöön, sekä Innst. S nr 270 (2003–2004) s. 14.
[130] Bratholm 2001 s. 387, Stabell 2005, Band I s. 379, Danielsen, Advokat , Juni 2005, jonka mukaan 1990-luvulla media hävisi miltei kaikki kunnianloukkausjutut oikeudessa, kun taas 2000-luvulla se on voittanut miltei kaikki jutut, Innst. S nr 270 (2003–2004) s. 22.
[131] Ot.prp. nr. 22 s. 162.
[132] Innst. S nr 270 (2003–2004) s. 17. Kyse oli enemmistön kannasta.

listi saada luottaa virallisten raporttien sisältöön toimittamatta itse riippumatonta tutkimusta.[133] Vaikka lehti oli raportin julkaistessaan tiennyt hylkeenpyytäjien riitauttavan sen, lehdellä oli oikeus julkaista se, koska kalastusministeriö ei ollut riitauttanut raporttia ja oli pitänyt laitonta hylkeenpyyntiä mahdollisena.

Ihmisoikeustuomioistuin otti huomioon kalastajien tarpeen maineensa suojelemiseen todeten, että lehdessä ei ollut mainittu ketään kalastajaa nimeltä, mikä pienensi huomattavasti näille virheellisistä tiedoista aiheutuvaa haittaa. Koska kysymys oli paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävän asian käsittelystä ja koska lehden katsottiin toimineen vilpittömässä mielessä, asian käsittelyä vaativa yleinen etu painoi enemmän kuin kalastajien intressi maineensa suojaamiseen.

Tapauksesta voidaan päätellä, että keskustelun koskiessa yleisesti merkittävää ja ajankohtaista asiaa lehdessä voidaan julkaista – tapauskohtaiset olosuhteet kuitenkin huomioon ottaen – myös vahvistamattomia tietoja, kun ne perustuvat kohtuulliseen tai järkevään tosiasiaperustaan ja niiden vahvistamattomuus kerrotaan lukijoille. Jos lehden tulisi kaikissa tapauksissa odottaa tietojen virallista vahvistamista, se voisi estää lehteä täyttämästä tehtäväänsä vallankäytön vahtikoirana ja lukijoille yleisesti kiinnostavaa ja ajankohtaista tietoa tarjoavana kanavana. Tapauskohtaisina olosuhteina on kuitenkin syytä ottaa huomioon ilmaisun aiheen lisäksi ilmaisun kohde ja asian liityntä hänen (mahdollisesti julkiseen) toimintaansa. Myös ilmaisun kohteen tunnistamistietojen tarkkuusasteella on merkitystä. Jos *Bladet Tromsø* -tapauksessa kalastajien nimet olisi mainittu, lehdeltä vakavien syytösten julkistajana olisi mahdollisesti vaadittu perusteellisempaa lähdekritiikkiä ennen tietojen julkistamista, kun kalastajien vastakkainen käsitys oli julkaisemishetkellä tiedossa.[134] Merkityksellistä oli myös lehden toimiminen hyvässä uskossa.[135] Ratkaisuharkinnassa painoi myös se, että lehdessä oli tapahtuma-aikaan julkaistu lähes päivittäin erilaisia näkemyksiä asiasta, mikä antoi tasapuolisen uutisoinnin vaikutelman. Myös vastapuolen mahdollisuuksilla vastata kritiikkiin voi olla merkitystä.

Tapauksessa *Nilsen ja Johnsen v. Norja* (25.11.1999) oli kysymys siitä, olivatko poliisit ylittäneet sallitun kritiikin rajat, kun he olivat vastanneet yliopiston oikeustieteen professorin tutkimuksiin perustuneisiin väitteisiin poliisin harjoittamasta laittomasta väkivallasta. Professori oli mm. väittänyt, että Bergenin poliisivoimissa on rikollinen alakulttuuri, jonka toiminta käsittää erilaisia rikoksia. Sittemmin tehtyjen tutkimusten perusteella väitteet poliisien harjoittamasta väkivallasta tai muusta rikollisuudesta olivat perusteettomia, joskin tämän jälkeiset tutkimukset puolestaan osoittivat joidenkin poliisien mm. syyllistyneen perättömään lausumaan asian tutkinnassa. EIT kuitenkin katsoi, että tapahtuma-aikaan oli ollut tiettyjä tosiasiaperusteita poliisiyhdistyksiä edustaneiden valittajien niille lausumille, joiden mukaan väitteet poliisin väkivaltaisuudesta olivat olleet vääriä ja keksittyjä.

---

[133] Samoin tapauksessa *Colombani ym. v. Ranska* (25.6.2002), jossa julkaistua raporttia ei tosin ollut näytetty perättömäksi.

[134] Samoin tapauksessa *Selistö v. Suomi* (16.11.2004) yhtenä sananvapauden loukkaamista puoltavana perusteena oli se, että arvostelun kohteena ollutta kirurgia ei ollut mainittu jutussa nimeltä. Tästä Tiilikka 2004 s. 466 ja Pellonpää 2005 s. 494.

[135] EIT:n ratkaisukäytännössä jää jossain määrin täsmentymättömäksi, mitä ilmaisun "hyvässä uskossa" katsotaan tarkoittavan. Esimerkiksi loukkaustarkoitus tai vakavien väitteiden tosiasiapohjan tarkistamatta jättäminen osoittanevat "hyvän uskon" puuttumista.

EIT otti erityisesti huomioon poliisien harjoittamasta laittomasta väkivallasta käydyn pitkän ja kiivaan keskustelun sekä sen, ettei esitetyn kielenkäytön kovuus ollut ristiriidassa jo alkuvaiheista lähtien johtavana hahmona keskusteluun osallistuneen ja aiheesta kaksi kirjaakin kirjoittaneen loukatun osapuolen kielenkäytön kanssa. Lisäksi EIT kiinnitti huomiota siihen, että loukkaaviksi katsotut lausumat oli esitetty lehdistölle suullisesti, jolloin tuomituilla henkilöillä oli oletettavasti ollut vähemmän tai ei lainkaan mahdollisuuksia muotoilla, täydentää tai peruuttaa lausumiaan ennen niiden julkaisemista. EIT:n mielestä puuttuminen valittajien sananvapauteen ei ollut perustunut riittäviin syihin ja se oli ollut suhteetonta tavoiteltuun hyväksyttävään päämäärään eli väitteiden kohteen maineen suojaamiseen nähden.

Kolmannessa norjalaistapauksessa, *Bergens Tidende v. Norja*, 2.5.2000, oli kysymys siitä, oliko sanomalehti voinut julkaista kauneusleikkauksia tehneeseen plastiikkakirurgiin kohdistettua voimakasta kritiikkiä, josta aiheutuneiden taloudellisten menetysten vuoksi kirurgi oli joutunut lopettamaan praktiikkansa. Lehti oli julkaissut etusivullaan kirjoituksen otsikolla *Kaunistaminen johti rumentamiseen*. Kirjoituksessa kerrottiin kolmelle naiselle tehdyistä rintaleikkauksista ja kerrottiin tulosten olevan erittäin huonoja ja varoitus muille naisille. Etusivulla oli kuva naisen povesta ja sen alla maininta mm. siitä, että leikkaus johti rumentaviin arpiin. Sisäsivuilla sama valokuva oli suurennettuna ja väreissä. Siinä näkyi naisen rinnat, joissa oli arpia. Valokuvan alla oli kirjoitus: *Hirvittävät arvet, ryppyiset rinnat ja pitkä kivulloinen tulehdus tälle naiselle tehdystä kauneusleikkauksesta*. Lisäksi lehdessä kerrottiin mm., että *Naisia turmeltu eliniäksi kosmeettisen leikkauksen jälkeen*. Jutussa oli kerrottu naisten kokemuksia klinikalla saadusta hoidosta ja että lääkäri oli halunnut maksun käteisellä ilman kuittia.

Artikkelin yhteydessä julkaistiin myös Bergenin sairaalan plastiikkakirurgin haastattelu. Tämä kertoi, että kauneusleikkauksia haluavilla oli usein epärealistisia odotuksia ja että leikkaus oli teknisesti vaativaa ja onnistuneen ja epäonnistuneen leikkauksen välille jäi vain vähäinen marginaali. Lehdessä julkaistiin myös jutussa arvostellun kirurgin haastattelu, jossa tämä totesi, ettei voinut salassapitovelvollisuutensa vuoksi kommentoida tapauksia. Plastiikkakirurgian alalla oli tietty virhemarginaali ja aina oli tyytymättömiä potilaita.

Lehdessä julkaistiin muutamien päivien ajan edellä kerrotun kaltaisia artikkeleita, joissa kuvattiin yksityiskohtaisesti naisten kokemuksia R:n suorittamista epäonnistuneista leikkauksista sekä hoidon ja jälkitarkastusten puutteista. Naisia kehotettiin tekemään valitus terveysviranomaisille ja aloittamaan oikeudenkäynti R:ää vastaan. Lisäksi lehdessä julkaistiin kommentti, jonka mukaan kysymys oli nykyaikaisesta noitavainosta eikä R voinut salassapitovelvollisuutensa vuoksi mainita suurta joukkoa potilaita, jotka olivat tyytyväisiä saamaansa hoitoon. Lisäksi julkaistiin tyytyväisen potilaan kommentti. Terveysviranomaiset tutkivat asian eivätkä löytäneet perusteita ryhtyä toimiin R:ää vastaan.

Artikkeleiden julkaisemisen jälkeen R:n potilaat vähenivät ja hän joutui lopettamaan liiketoimintansa. Korkein oikeus velvoitti kirurgin kanteesta valittajat maksamaan hänelle vahingonkorvausta, lehden 4.848.589 kruunua ja toimittajat 44.383 kruunua. Tuomion mukaan artikkelit sisälsivät perusteettoman syytöksen siitä, että kirurgi oli toiminut piittaamattomalla tavalla.

EIT toisti ratkaisussaan ensin yleiset periaatteensa, kuten että EIS 10 artikla soveltuu sen 2 kohdassa mainituin rajoituksin paitsi myönteisinä, vaarattomina tai yhdentekevinä pidettyihin myös loukkaaviin, järkyttäviin tai levottomuutta herättäviin tietoihin tai ajatuksiin. Tämä johtuu pluralismin, suvaitsevuuden ja vapaamielisyyden vaatimuksista, joita ilman demokraattista yhteiskuntaa ei ole olemassa. Välttämättömyys-testi edellytti sen tutkimista, vastasiko puuttuminen pakottavaa yhteiskunnallista tarvetta, oliko se suhteessa tavoiteltuun hyväksyttävään päämäärään ja olivatko kansallisten viranomaisten sen oikeutuksen tueksi esittämät syyt relevantteja ja riittäviä. Kansallisilla viranomaisilla oli tiettyä harkintamarginaalia, mutta siihen liittyi eurooppalainen valvonta. Demokraattisessa yhteiskunnassa lehdistöllä oli olennainen tehtävä täytettävänään. Vaikka lehdistö ei saanut ylittää tiettyjä rajoja varsinkaan toisten oikeuksien ja maineen sekä luottamuksellisen tiedon salassapidon suhteen, sen velvollisuus oli kuitenkin jakaa velvollisuuksiinsa ja vastuihinsa yhteensopivalla tavalla tietoja ja ajatuksia kaikista yleisesti kiinnostavista kysymyksistä. Journalistinen vapaus käsitti myös mahdollisuuden turvautua tietyn asteiseen liioitteluun tai jopa provokaatioon.

Käsillä olevan tapauksen kaltaisissa tilanteissa kansallista harkintamarginaalia rajoitti demokraattisen yhteiskunnan etujen mukainen lehdistön rooli jakaa "julkisena vahtikoirana" tietoja vakavista yleisistä huolenaiheista, mistä tässäkin asiassa oli ollut kysymys. Lehdessä ei ollut väitetty, että epätyydyttävät tulokset johtuisivat kirurgin huolimattomuudesta. Tosin Norjan korkein oikeus oli omaksunut tällaisen tulkinnan, mutta käsitystä ei ollut johdettu mistään nimenomaisesta ilmaisusta vaan artikkelien yleisestä luonteesta. Kuitenkin artikkeleille yhteinen terävyys johtui siitä totuudenmukaisesta väitteestä, että R oli laiminlyönyt velvollisuutensa plastiikkakirurgina, kun hän ei ollut antanut asianmukaista ja riittävää jälkihoitoa korjatakseen epäonnistuneiden leikkausten tulokset. Ottaen huomioon artikkelit kokonaisuudessaan EIT katsoi, etteivät toteamukset olleet liioittelevia tai harhaanjohtavia.

EIT ei hyväksynyt myöskään sitä hallituksen käsitystä, että naisten kertomusten selostaminen ei ollut ollut asianmukaisen tasapainoista. Vaikka artikkeleissa ei ollut nimenomaisesti sanottu, ettei kertomuksia saanut pitää osoituksena R:n ammattitaidon puutteesta, tapa selostaa asioita haastattelujen perusteella oli yksi tärkeimmistä keinoista, joilla lehti saattoi täyttää tärkeän tehtävänsä "julkisena vahtikoirana". Objektiivisen ja tasapainoisen selostamisen menetelmät saattoivat vaihdella huomattavasti mm. sen mukaan, mistä tiedotusvälineestä oli kysymys. EIT:n tai kansallisten tuomioistuinten ei tullut korvata omilla näkemyksillään lehdistön käsityksiä siitä, mitä tekniikkaa lehtimiesten tuli käyttää selostuksissaan. Lehti oli myös julkaissut ensimmäisen riidanalaisen artikkelin yhteydessä toisen plastiikkakirurgin tasapainottavia käsityksiä ja kirurgin itsensä haastattelun sekä myöhemmissä numeroissa tyytyväisen potilaan sekä yhden muun häntä puolustaneen henkilön kommentit. Lehti oli pyytänyt kirurgia esittämään näkemyksensä häneen kohdistetuista väitteistä ja hän oli esittänyt niistä yleisiä huomioita. Kirurgi ei ollut ryhtynyt mihinkään toimiin selvittääkseen sitä, oliko niillä potilailla, jotka jo olivat julkaisseet yksityiskohtia tapauksistaan, ollut jotain huomautettavaa lausumiin, joita hän oli antanut heidän valitustensa johdosta. Näissä oloissa ja vaikka kirurgilla ei ollut mitään velvollisuutta tehdä niin, EIT ei voinut yhtyä siihen käsitykseen, että häneltä oli evätty tilaisuus puolustautua asianmukaisesti.

EIT:n mukaan artikkelien julkaisemisella oli ollut vakavia seurauksia R:n praktiikalle. Kuitenkin ottaen huomioon oikeutetun kritiikin leikkausten jälkeisen hoidon ja jälkitarkastusten osalta hänen ammatilliselle maineelleen olisi joka tapauksessa välttämättä aiheutunut olennaista vahinkoa. Sinänsä epäilyksetön tarve suojella R:n ammatillista mainetta ei ollut riittävän painava suhteessa lehdistön vapauteen jakaa tietoa hyväksyttävistä yleisistä huolenaiheista. Siten viranomaisten toteamat syyt eivät olleet riittäviä osoittamaan, että puuttuminen olisi ollut välttämätöntä. EIS 10 artiklaa oli rikottu.[136]

Tapauksessa *Tønsbergs Blad A/S ym. v. Norja* (1.3.2007) Norjan katsottiin loukanneen sananvapautta kun lehden päätoimittaja ja lehtiyhtiö oli tuomittu korvausseuraamuksiin, kun lehdessä oli aiheettomasti esitetty väite siitä, että teollisuusjohtaja rikkoi määräyksiä, joilla pyrittiin estämään vakituisten asuntojen muuttaminen loma-asunnoiksi. EIT:n mukaan lehdessä julkaistiin väite, että erään teollisuusjohtajan R:n nimi oli kaupungin laatimassa luettelossa, joka koski vakituisesta asumisesta annettuja määräyksiä rikkoneita henkilöitä. Väite oli väärä ja perusti herjauksen rikoslain mielessä. Perustelujen riittävyyttä harkitessaan EIT otti huomioon, että asumismääräyksillä oli hyvät tarkoitusperät ja että artikkeli oli pohjautunut yleisiin huolenaiheisiin kuten myös siihen käsitykseen, että rikkailla oli keinoja kiertää tai käyttää hyväkseen lakiin jääneitä porsaanreikiä. Artikkelissa oli käsitelty näitä kysymyksiä kohdistamalla huomio kahteen huomattavaan, teollisuusmaailmasta ja kulttuuripiireistä tunnettuun, henkilöön. Artikkelin tarkoituksena ei ollut R:n maineen vahingoittaminen vaan yleisöä kiinnostaneen ongelman kuvaaminen. R:n kuten myös HK:n nimi oli ollut kaupungin vihjeiden perusteella laatimassa luettelossa henkilöistä, joita paikallinen väestö ja poliitikot epäilivät asumismääräysten rikkomisesta. Vaikka R:stä julkaistut tiedot eivät olleet koskeneet välittömästi hänen asemaansa teollisuusjohtajana, ne eivät kuitenkaan olleet koskeneet yksinomaan hänen yksityiselämäänsä. EIT yhtyi tältä osin korkeimmassa oikeudessa eri mieltä olleen jäsenen lausuntoon, jossa todettiin, että jos julkisuuden henkilö oli yksityiselämässään mahdollisesti rikkonut tärkeiden julkisten etujen vuoksi säädettyjä lakeja, asiaan saattoi tietyissä oloissa liittyä hyväksyttävää julkista mielenkiintoa ja että näin oli asia käsillä olevassa tapauksessa.

EIT totesi edelleen, että jakaessaan tietoja yleisesti kiinnostavista kysymyksistä journalistit saivat suojaa sillä edellytyksellä, että he toimivat vilpittömässä mielessä nojautuen oikeisiin tosiasioihin ja antoivat luotettavaa ja oikeasta tietoa journalismin etiikan mukaisesti. EIS 10 artiklan 2 kohdan mukaan sananvapauteen liittyi velvollisuuksia ja vastuita, jotka koskivat myös mediaa jopa silloin, kun käsiteltävä asia herätti vakavaa julkista huolta. Näillä velvollisuuksilla ja vastuilla oli tärkeä merkitys silloin, kun hyökättiin nimeltä mainitun henkilön mainetta vastaan ja loukattiin muiden oikeuksia. Niin ollen täytyi olla erityisiä perusteita, jotta median ei tarvitsisi normaalin velvollisuutensa mukaisesti todentaa yksityishenkilöitä herjaavia tosiasiatoteamuksia. Sellaisten perusteiden olemassaolo riippui erityisesti herjauksen luonteesta ja asteesta ja siitä, missä määrin media saattoi perustellusti pitää väitteidensä lähteitä luotettavina. Sanottu edellytti, että journalistit nojautuivat riittävän oikeaan ja luotettavaan tosiasiapohjaan, jonka tuli olla oikeassa suhteessa väitteiden laatuun ja asteeseen. Mitä vakavammasta väitteestä oli kysymys, sitä vahvemman tosiasiaperustan tuli olla. EIT tutki asianomaista leh-

[136] Vrt. kosmeettista kirurgiaa koskeva norjalaistapaus *VERDENS GANG ym. v. Norja* (16.10.2010), jossa kunnianloukkaukseen perustuva korvaustuomio on hyväksytty ja valitus jätetty ilmeisen perusteettomana tutkimatta.

tiartikkelia tarkastellen sitä kokonaisuutena ja ottaen erityisesti huomioon riidanalaisten kohtien ilmaisut ja julkaisuyhteydet sekä tavan, jolla artikkelia oli valmisteltu.

Väite siitä, että R:n nimi oli asianomaisessa luettelossa, perusti tosiasiatoteamuksen eikä arvoarvostelmaa. Tämä oli kuitenkin pelkkä kritiikitön toteamus, jossa vain viitattiin siihen, että R joutuisi mahdollisesti myymään kiinteistönsä. Asumismääräysten rikkominen ei perustanut rikosta eikä syytös siten ollut kaikkein herjaavinta laatua. Väitteet oli esitetty tietyin varaumin käyttäen ilmaisuja, kuten ”valittajalehden ymmärryksen mukaan”, ”luettelossa mainittujen kiinteistöjen käyttöä pidetään vakituista asumista koskevien määräysten vastaisena” sekä ”saattoi joutua myymään”. Sisäsivulla oli esitetty R:n oma kommentti siitä, että jos hänen nimensä oli luettelossa, sen täytyi johtua väärinkäsityksestä.

Lisäksi samalla sivulla oli julkaistu toisistaan poikkeavia käsityksiä esittävä artikkeli. Merkitystä oli myös sillä, että valittajalehden myöhemmässä numerossa samassa kesäkuussa ilmestyneessä jatkoartikkelissa oli ilmoitettu R:n nimen poistamisesta luettelosta ja siitä, miksi asumismääräykset eivät koskeneet hänen kiinteistöään, minkä oli täytynyt vähentää huomattavasti R:n maineelle ensimmäisestä artikkelista aiheutunutta vahinkoa. Lisäksi lehti oli vielä elokuun artikkelissaan esittänyt täsmennyksiä. Vaikka jälkimmäiset artikkelit olivat ilmestyneet vasta jonkin ajan kuluttua ensimmäisestä, EIT:n mielestä niiden merkitystä ei voitu pitää vähäisenä, kun lehtiselostusta tarkasteltiin kokonaisuutena. Vielä EIT korosti haastattelujen merkitystä lehdistölle sen toimiessa ”julkisena vahtikoirana”.

EIT ei havainnut käsillä olevassa tapauksessa sellaisia erityisiä perusteita, joilla lehti olisi vapautunut velvollisuudestaan todentaa yksityishenkilöä herjaavat tosiasiatoteamukset. Journalistin vilpittömän mielen osalta EIT totesi, että hän oli valmistellut artikkelia pitkään ja haastatellut lukuisia virkamiehiä. Artikkelin julkaisemishetkellä oli ollut vahvaa näyttöä lehden väitteelle siitä, että kaupunki katsoi R:n rikkovan asumismääräyksiä. Ottaen huomioon herjauksen suhteellisen lievän laadun sekä asiaan liittyvän julkisen intressin tärkeyden EIT katsoi, että lehti oli ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin todentaakseen väitteensä ja toiminut vilpittömässä mielessä. Valittajia vastaan nostettu oikeudenkäynti perusti seuraamuksiinsa (50 000 kruunua aineettomasta vahingosta + oikeudenkäyntikulut) nähden suhteettoman puuttumisen, joka oli ollut omiaan ehkäisemään lehdistöä käyttämästä sananvapauttaan. Puuttumista ei siten ollut perusteltu riittävin syin ja EIS 10 artiklaa oli rikottu.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamisen ja harkinnan vaikeutta kuvaa se, että Norja sai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta vast´ikään langettavan tuomion yksityiselämän suojan loukkaamisesta tapauksessa *A v. Norja* (9.4.2009), jossa vankilasta vapautunut murhasta, murhayrityksestä ja pahoinpitelyistä tuomittu henkilö ei saanut korvauksia hänen henkilöllisyytensä paljastaneilta ja hänet uuden surmatapauksen ”kiinnostavimpana henkilönä” maininneilta tiedotusvälineiltä.[137] Kysymys oli tunteita

[137] Lisäksi Norjan osalta on tehty tutkittavaksiottamattajättämispäätös asianajajan sananvapautta koskevassa tapauksessa *Furuholmen v. Norja* (18.3.2010), jossa asianajaja F oli tuomittu järjestysrikkomuksesta sakkoon hänen toimitettuaan päämiehensä rikosjutun vireilläolon aikana medialle aineistoa, jota ei ollut otettu näytöksi oikeudenkäynnissä. Tutkimatta jäi myös kunnianloukkauksesta tuomitun kirjailijan valitus tapauksessa *Lunde v. Norja* (13.2.2001).

kuohuttaneiden ja laajaa julkista huomiota saaneiden 8- ja 10-vuotiaiden lasten henki- ja seksuaalirikosten esitutkintaa koskeneista lehtiartikkeleista, joissa pidettiin tätä aiemmin henki- ja väkivaltarikoksista tuomittua henkilöä poliisin kannalta todennäköisesti kiinnostavimpana henkilönä.

Valittaja oli vapautunut vankilasta ja kävi suojatyöpaikassa. Hän viihtyi eräässä ryhmässä, joka kokoontui sillä alueella, jossa kerrotut tyttöjen murhat olivat tapahtuneet. Häntä ja useita muita aiemmin tuomittuja henkilöitä kuulusteltiin esitutkinnassa todistajina. Lehdistössä kerrottiin kuulustelusta ja hänen oikeudenkäynnistään vuonna 1988 sekä turvasäilöön määräämisestä. Hänen henkilöään ei paljastettu. Seuraavana päivänä valtakunnallisessa lehdessä julkaistiin tietoja valittajan asuinpaikasta ja haastateltiin häntä. Hän antoi myös itse yhden haastattelun.

Kuulustelupäivän jälkeen Norjan eteläisen rannikon merkittävin aluelehti julkaisi artikkelin kyseisestä murhajutusta. Etusivun otsikossa ja johdannossa todettiin mm. seuraavaa: *Tuomittu murhaaja: Olen täysin syytön. Poliisi oli viime yönä kuulustellut tätä 42 vuoden ikäistä Kristiansandista kotoisin olevaa miestä 10 tunnin ajan hänen liikkeistään tyttöjen surmapäivänä perjantaina. Olen täysin syytön, sanoo tämä mies näin aamutunneilla. Hänellä oli alibi tuolle päivälle. Tuo 42-vuotias, jonka monet todistajat olivat nähneet perjantaina kyseisellä alueella, oli todennäköisesti kaikkein kiinnostavin monista aiemmin tuomituista, joiden liikkumisia poliisi oli tutkimassa.* Lisäksi jutussa kerrottiin valittajan aikaisemmasta rikoshistoriasta. Artikkelissa haastateltiin valittajaa, joka totesi, että hänellä ei ollut mitään tekemistä jutun kanssa ja että hänellä oli todistajia. Hänestä oli artikkelissa suuri valokuva, joka oli otettu sivulta hänen noustessaan bussiin. Hänen päänsä ja ylävartalonsa ei ollut nähtävissä kuvasta, kun hän oli jo osin ehtinyt sisälle bussiin. Artikkelissa toistettiin eri kohdissa hänen toteamustaan siitä, että hän oli täysin syytön.

Samalla sivulla oli hänestä toinen artikkeli, jonka yhteyteen otetussa suuressa valokuvassa hän esiintyi kahden poliisin saattamana. Hänen päänsä oli tehty epäselväksi. Tässä artikkelissa todettiin mm., että poliisi oli hakenut hänet työpaikaltaan, kun hänet oli nähty tekopäivänä alueella, jolla tytöt oli surmattu. Tässäkin artikkelissa viitattiin taas hänen vuonna 1988 saamaansa tuomioon. Artikkelissa oli alaotsikoita, joissa todettiin esim. *Raivohullu puukon kanssa* ja *Uhrit sattumanvaraisia*. Artikkelin mukaan poliisipäällikkö oli korostanut, että vielä ketään ei epäilty rikoksista ja että kaikkia poliisilaitokselle kutsuttuja kuulusteltiin todistajina. Lehdessä oli lisäksi yksi artikkeli, jonka mukaan poliisipäällikkö oli sanonut eräälle toiselle lehdelle, että poliisi oli saanut niin paljon asiatietoa, että poliisilla oli vastaus siihen, kuka oli murhannut tytöt. Uutisointi jatkui samaan tapaan myös seuraavan päivän lehdessä, jossa lisäksi julkaistiin myös valittajasta pitkän matkan päästä takaa päin otettu valokuva.

Rikoksentekijöiden pidättämisen jälkeen valittaja vaati aluelehteä julkaisemaan anteeksipyynnön ja maksamaan hänelle korvauksia. Kun lehti ei suostunut, hän nosti lehteä ja sen päätoimittajaa ja journalistia vastaan herjauskanteen. Kanne hylättiin alioikeudessa. Ylempi oikeus hylkäsi valituksen äänestyksen jälkeen. Oikeus myönsi, että tavallinen lukija voisi saada aluelehden artikkeleista sen käsityksen, että niillä osoitettiin valittaja tyttöjen murhien mahdolliseksi tekijäksi. Ne, jotka tunsivat hänet, saattoivat tunnistaa hänet artikkeleista ja erityisesti valokuvista. Siten artikkeleita oli pidettävä herjaavina.

Enemmistö kuitenkin katsoi, että tutkinnan saaman suuren julkisen mielenkiinnon vuoksi artikkelien julkaisuun oli ollut hyväksyttävä tarve. Valittajan valitus hylättiin myös korkeimmassa oikeudessa äänestyksen jälkeen em. perustein. Televisio-yhtiö puolestaan tuomittiin oikeudenkäynnissä maksamaan valittajalle korvausta herjauksella aiheutetusta aineettomasta vahingosta.

Valittaja valitti EIT:een EIS 6(2)n mukaisen syyttömyysolettaman ja kunniansuojan (EIS 8) loukkaamisesta. EIT totesi, että kunnian ja maineen suoja kuului EIT:n oikeuskäytännön mukaan yhtenä osana EIS 8 artiklan takaamaan yksityiselämän suojaan. Tapauksessa oli kysymys siitä, oliko valtio löytänyt oikeudenmukaisen tasapainon valittajan yksityiselämän suojan ja aluelehden EIS 10 artiklan mukaisen sananvapauden välillä. EIS 8 artikla asetti valtiolle positiivisia velvollisuuksia vireillä olevan rikosjutun koskettaman henkilön yksityisyyden suojan suhteen (Ministerikomitean suositus (2003)13). Huomion oli otettava myös periaatteet, jotka koskivat lehdistön vapautta jakaa tietoja julkisista huolenaiheista, kuten vireillä olevista rikosoikeudenkäynneistä, sekä yleisön oikeus saada tietoja. Viranomaisille tuli jättää väljä harkintamarginaali näiden intressien punninnassa.

EIT ei havainnut syytä poiketa kotimaisten tuomioistuinten käsityksestä, jonka mukaan tavallisen lukijan oli täytynyt ymmärtää lehtijutuista, että valittaja saattoi olla epäiltynä jutussa. Siten artikkelit olivat häntä herjaavia. Vaikka hänen nimeään ei ollut mainittu, hänet tunteneet henkilöt olivat kyenneet tunnistamaan hänet valokuvista sekä hänen työpaikkaansa ja asuntoaan koskeneista tiedoista. Vaikka esitutkinnasta annetut tiedot olivat suurelta osin oikeita, niiden esittämisen tapa oli antanut väärän vaikutelman siitä, että olisi ollut tosiasiaperusteita, joilla valittajaa voitiin pitää mahdollisena epäiltynä.

Oli ilmeistä, että kyseiset rikokset olivat olleet hyvin merkittäviä julkisia huolenaiheita erityisesti paikallisen väestön keskuudessa. Vaikka lehdistöllä oli velvollisuus jakaa tietoja sellaisista huolenaiheista ja yleisöllä oli oikeus saada niitä, EIT katsoi, että huomattava julkinen mielenkiinto ei voinut perustaa sellaista erityistä seikkaa, joka oikeuttaisi valittajasta tehdyn herjaavan väitteen esittämisen vahingollisine seurauksineen. Hänen oli ollut vaikea suojautua häntä ahdistaneilta journalisteilta. Saadakseen hänestä valokuvia ja hänen kommenttejaan journalistit olivat seuranneet hänen perässään esim. hänen työmatkoillaan.

Artikkelien ilmestymisen aikaan valittaja oli ollut kuntoutumassa ja sopeutumassa yhteiskuntaan suoritettuaan vankeusrangaistuksen ja oltuaan turvasäilössä toisten vuonna 1987 tehtyjen rikosten johdosta. Hänellä oli ollut vakituinen asunto ja työpaikka. Artikkelien vuoksi hän oli joutunut jättämään työnsä ja kotinsa ja hän oli ajautunut sosiaaliseen eristäytymiseen. EIT katsoi yksimielisesti, etteivät kansalliset tuomioistuimet olleet löytäneet oikeasuhtaista tasapainoa kilpailevien etujen välillä ja että EIS 8 artiklaa oli rikottu. Korkeimman oikeuden eri mieltä olleiden korvauksen määrästä esittämät käsitykset huomioon ottaen EIT tuomitsi valittajalle 19 000 euroa korvaukseksi aineettomasta vahingosta.

Mielestäni EIT:n ratkaisu on jossain määrin yllättävä, koska kysymys oli kuitenkin vakavaan ja raakaan henkirikokseen syyllistyneestä ja tätä kautta julkiselle areenalle omien tekojensa kautta astuneesta henkilöstä, jonka osalta lehtijutuissa mainittiin tämän

kiistäminen ja kuuleminen nimenomaan todistajana. Lisäksi EIT:n aineettomasta vahingosta tuomitsema 19 000 euron korvaus on huomattavan suuri verrattuna esimerkiksi Suomessa mediajutuissa tuomittaviin kärsimyskorvauksiin tai niihin noin 5 000 euron suuruisiin korvaussummiin, joita EIT on sananvapauden loukkaamistapauksissa toimittajille tuominnut.

Valtion harkintamarginaali huomioon ottaen valtion tuomitseminen passiivisuuteen perustuvasta yksityiselämän suojan loukkaamisesta mediajutuissa on ollut harvinaista. Nyt tehty ratkaisu vaikeuttaa päätöksentekoa kansallisessa tuomioistuimessa laajentaen ratkaisumarginaalia aikaisemmasta hyvin sananvapausmyönteisestä linjasta myös toiseen ääripäähän – suuren korvauksen tuomitsemiseen yksityiselämän suojaamisen laiminlyönnin vuoksi. Kansallisten tuomioistuinten omaksuessa EIT:n ratkaisulinjan sillä tulee olemaan vaikutuksia myös journalistien työhön ja oikeudenkäyntiuutisointiin. Rajanvetovaikeudet kielletyn ja sallitun uutisoinnin välillä eivät tapauksen myötä ainakaan helpotu, etenkin jos sitä verrataan esimerkiksi ruotsalaistapaukseen *White v. Ruotsi* (19.9.2006; sivulta 82 alkaen).

Tapauksessa *Egeland v. Norja* (16.4.2009) kysymys oli lehdistön vapauden rajoista, kun lehtikuvissa esiintyi kolmoismurhasta lain sallimaan ankarimpaan vapausrangaistukseen tuomittu henkilö heti tuomion julistamisen jälkeen hänen kävellessään pidätettynä poliisiautoon ja siinä istuessaan. Norjan tuolloin voimassa olleen lainsäädännön mukaan syytetystä tai tuomitusta ei saanut ilman hänen lupaansa ottaa valokuvia hänen ollessaan matkalla istuntoon tai tullessaan istunnosta tai oleskellessaan oikeustalossa. Erityisistä syistä asiaa käsitellyt oikeus sai myöntää poikkeusluvan sanottuun kieltoon, jos voitiin otaksua, että luvalla ei vaikeutettu asian käsittelyä eikä ollut mitään muita syitä, jotka ehdottomasti estäisivät toimenpiteen. Osapuolia oli ennen luvan myöntämistä kuultava. Korkeimman oikeuden oikeuskäytännön mukaan kuvauskieltoa ei saanut soveltaa, jos se olisi ristiriidassa EIS 10 artiklan kanssa.

Kysymyksessä oli oikeusjuttu, jossa syytettiin neljää henkilöä kolmoismurhasta. Juttu oli ehkä Norjan rikoshistorian näyttävin ja eniten uutisoitu. A:n vanhemmat ja sisko oli surmattu hyvin raa'alla tavalla. Murhasta syytettyinä olivat A, hänen vaimonsa B ja vaimon sisarpuoli C ja tämän ystävä D. Syytetyt saivat olla vapaudessa koko alioikeuskäsittelyn ajan. Istuntosalin pienuuden vuoksi lehdistölle järjestettiin tilaisuus seurata oikeudenkäyntiä urheiluhallissa televisioruudulta. A, B ja C tuomittiin kesäkuussa 2001 kukin syytteen mukaan 21 vuodeksi vankeuteen. D sai 2,5 vuotta vankeutta. Tuomio julistettiin tilaisuudessa, joka lähetettiin oikeuden luvalla suorana televisiossa. Ohjelmassa ei ollut kuvia B:stä. Sen sijaan lehdistön edustajat ottivat hänestä valokuvia, kun hän poistui tilaisuudesta. Samana päivänä *Egelandin* lehti julkaisi ylimääräisen painoksen, jossa oli B:stä ja hänen puolustajastaan takaviistosta otettu 2/3-sivun suuruinen valokuva, jossa B piti liinaa kasvoillaan. Seuraavana päivänä lehti julkaisi pienemmän valokuvan, jossa B istui ilman tunnuksia olleessa poliisiautossa. Samana päivänä *Hanseidin* lehti julkaisi B:stä 1/5-sivun suuruisen valokuvan, jossa hän itki oikeustalon ulkopuolella. Kuva oli otettu edestä. Hänen puolustajansa yritti torjua valokuvaajia. Artikkeleissa, joihin kuvat liittyivät, selostettiin tuomiota ja tuomittujen pidätystä tuomion julistamisen jälkeen sekä todettiin, että kuvissa B:tä oltiin viemässä poliisilaitokselle. B ei ollut antanut lupaa valokuvien ottamiseen itsestään. Päinvastoin hänen puolustajansa yritti estää kuvien ottamista. Molempien lehtien päätoimittajat tuomittiin korkeimmassa

oikeudessa kuvauskiellon rikkomisesta kumpikin 10.000 kruunun sakkoihin, jotka saatiin maksun puuttuessa muuntaa 15 päiväksi vankeutta. B:n vaatimus henkisten kärsimystensä korvaamisesta hylättiin. Päätoimittajat valittivat EIT:een katsoen, että tuomiolla oli puututtu heidän sananvapauteensa riittämättömin perustein.

EIT totesi, että se oli Norjaa koskeneessa *P4 Radio Hele Norge ASA-tapauksessa*, joka oli otettu huomioon nyt kysymyksessä olevassa korkeimman oikeuden tuomiossa, tarkastellut tuomioistuinlain samaa kuvauskieltoa ja katsonut, että sopimusvaltioilla täytyi olla väljä harkintamarginaali säännellessään suoria medialähetyksiä oikeuden istunnoista ja että lain kyseinen säännös ei itsessään ollut EIS 10 artiklan vastainen.[138] EIT katsoi, että väljä harkintamarginaali tuli kysymykseen myös nyt ratkaistavana olevassa tapauksessa, joka koski paitsi lehdistön sananvapautta myös EIS 6 ja EIS 8 artikloissa valtiolle asetettuja positiivisia velvollisuuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin varmistamisen ja tuomittujen yksityisyyden suojelun suhteen. Norja ei ollut ainoa maa, jossa tuomioistuinlain kaltaisia kuvauskieltoja oli voimassa. Samanlaisia kieltoja oli annettu Kyproksella sekä Englannissa ja Walesissa. Rajoituksia oli voimassa Itävallassa ja Tanskassa. Monissa maissa kysymys oli jätetty lehdistön itsesääntelyn varaan. Näissä oloissa ei voitu katsoa, että asiasta olisi Euroopassa konsensusta. Siten Norjalle tuli myöntää väljä harkintamarginaali kilpailevia intressejä punnitessaan.

---

[138] Tapauksessa *P4 Radio Hele Norge ASA* (6.5.2003) ei loukattu median sananvapautta, kun rikosasiassa ei lain mukaan sallittu yleisölle tarkoitettuja suoria radio- ja televisiolähetyksiä. EIT:n mukaan asiasta ei ollut yhtenäistä eurooppalaista käsitystä. Yleisön läsnäolo saattoi vaikuttaa oikeudenkäynnin kulkuun tai häiritä sitä. Suorat lähetykset istuntosalista saattoivat olosuhteista riippuen muuttaa sen luonnetta ja aiheuttaa lisäpaineita oikeudenkäyntiin osallistuville ja jopa vaikuttaa epäasiallisesti heidän käyttäytymiseensä ja siten haitata oikeudenhoitoa. Kansallisilla viranomaisilla ja erityisesti tuomioistuimilla oli asianosaisia kuultuaan paremmat edellytykset kuin eurooppalaisella tuomioistuimella päättää siitä, saattoiko suora lähetys tietyssä jutussa haitata oikeudenmukaista oikeudenhoitoa. Siten sopimusvaltioilla täytyi olla väljä harkintamarginaali säännellessään lehdistön vapautta suoriin lähetyksiin oikeuden istunnoista. EIT:n mielestä Norjan lain kaltainen kansallinen legaalinen presumptio suoria lähetyksiä vastaan ei itsessään tuonut esiin kysymystä EIS 10 artiklan noudattamatta jättämisestä.
Kansallisen lainsäännöksen soveltamisessa oli nojauduttu relevantteihin ja riittäviin syihin ja soveltaminen oli oikeassa suhteessa hyväksyttäviin tavoitteisiinsa. Vaikka kysymys oli erityisen raaoista perhepiirissä tehdyistä rikoksista, oikeudenkäynti oli ollut julkista ja yleisö oli voinut olla paikalla ja kertoa muille havainnoistaan. Rajoitusta oli sovellettu koko mediaan. Lisäksi median suuren kiinnostuksen ja istuntosalin ahtauden vuoksi suoraa kuvaa ja ääntä oli lähetetty läheiseen lehdistöhalliin, jossa lehdistö oli voinut seurata oikeudenkäyntiä tasapuoliselta pohjalta. EIT katsoi, että valitus oli ilmeisesti perusteeton EIS 35 artiklan 3 kohdan mielessä.
Sen sijaan tapauksessa *TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norja* (11.12.2008) EIT katsoi, että televisiota koskevan poliittisen mainonnan kiellon soveltaminen kysymyksessä olevassa tapauksessa rikkoi EIS 10 artiklaa, kun mainosaikaa oli ostanut pieni puolue, joka ei muutoin päässyt julkisuuteen. Sen osalta ei puolueen vähävaraisuudesta johtuen ollut riskiä myöskään siitä, että rahalla ostettaisiin ylisuurta näkyvyyttä. Mainosten poliittinen luonne kavensi kansallista harkintamarginaalia ja vaati tiukkaa suhtautumista sananvapauden rajoittamiseen. Valtioiden harkintamarginaalia puolestaan laajensi se, että ei ollut eurooppalaista konsensusta sananvapauden rajoittamisen välttämättömyydestä käsillä olevassa yhteydessä, kun poliittinen mainonta radio- ja televisiolähetyksissä oli kielletty 13 Euroopan maassa ja sallittu 10 maassa. Maksettu mainonta oli ollut ainoa tapa, jolla kysymyksessä oleva Eläkeläisten puolue oli voinut saada viestinsä perille television keinoin. Puolue oli lain mainontakiellon johdosta joutunut huonompaan asemaan kuin suuret puolueet, jotka saivat muutenkin televisiolähetysaikaa. Suurten puolueiden saamaa ohjelma-aikaa ei voitu ”korvata” sillä, että valittajapuolue olisi voinut turvautua muuhun, televisiota tehottomampaan mediaan. Näissä oloissa se seikka, että audiovisuaalinen media oli muuta mediaa välittömämpi ja tehokkaampi, mikä sinänsä oli tärkeä seikka oikeasuhtaisuutta harkittaessa, ei oikeuttanut kyseistä kieltoa ja sakon määräämistä televisioyhtiölle. EIS 10 artiklaa oli rikottu.

EIT otti huomioon, että korkein oikeus oli perustellut tuomiotaan osin yksityisyyden suojalla ja osin oikeudenkäynnin asianmukaisen kulun turvaamisen tarpeella. Siten päätöstä oli perusteltu relevantein syin. Perustelujen riittävyyden osalta EIT totesi, että oikeudenkäynti oli saanut pääasiassa rikosten poikkeuksellisen kauhistuttavuuden vuoksi ennenkuulumattoman laajaa huomiota mediassa. Näin ollen tuomion julistaminen ja pidätykset heti sen jälkeen olivat julkista mielenkiintoa herättäviä asioita.

Toisaalta lehdistön oli käytettävä sananvapauttaan velvollisuuksiensa ja vastuidensa mukaisella tavalla. Niillä oli erityisen tärkeä merkitys myös oikeudenkäyntiselostusten yhteydessä, kun yleisölle jaettiin valokuvia, joista näkyi yksilöä koskevia henkilökohtaisia ja intiimejä asioita. Henkilön nimi ja kuva kuuluivat EIS 8 artiklan suojeluobjekteihin. Käsillä olevassa tapauksessa B:n henkilö oli kuitenkin ollut yleisesti tiedossa jo ennen kuvien ottamista. Toisaalta B oli kaikissa kolmessa valokuvassa esiintynyt voimakkaassa tunnetilassa. Hänet oli juuri pidätetty oikeustalossa saatuaan tiedon siitä, että hänet oli tuomittu kolmoismurhasta 21 vuodeksi vankeuteen eli Norjan lain sallimaan ankarimpaan rangaistukseen. Hän oli kyynelehtinyt ja ollut hyvin ahdistunut ja siten henkisesti erittäin haavoittuvassa tilassa. EIT katsoi, että lehtikuvat olivat erityisen tungettelevia siitäkin huolimatta, että ne oli otettu julkisessa paikassa.

Tosin B oli aiemmin suostunut yhteistoimintaan lehdistön kanssa, mutta tuolla seikalla ei voitu perustella kyseisten valokuvien julkaisua, koska häntä ei voitu pitää henkilönä, joka poliitikkojen tai muiden julkisuuden henkilöiden tai yleisesti kiinnostavasta aiheesta käytyyn julkiseen keskusteluun osallistujien tavoin olisi vapaaehtoisesti saattanut itsensä julkisuuteen. EIT piti, toisin kuin korkein oikeus, B:n yksityisyyden suojaa ja oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden varmistamista painoarvoltaan samanlaisina. Yhdessä tarkasteltuina nuo perusteet vastasivat pakottavaa yhteiskunnallista tarvetta ja olivat riittäviä. Tuomitut sakkorangaistukset eivät myöskään olleet erityisen ankaria. EIT katsoi yksimielisesti, että EIS 10 artiklaa ei ollut rikottu.

Verrattaessa tapausta suomalaistapaukseen *Iltalehti ym. v. Suomi* (6.4.2010), jossa Helsingin hovioikeus oli erittäin huolellisesti perustellussa tuomiossaan katsonut, että entisen valtakunnansovittelijan naisystävän suurikokoisen kasvovalokuvan julkaiseminen tämän saamaa sakkotuomiota selostavan oikeudenkäyntiuutisen yhteydessä loukkasi tämän yksityiselämää, vaikuttaa siltä, että kuvan ottaminen heti tuomion julistamisen jälkeen ja tuomitun henkilön ahdistuneen tunnetilan välittäminen olivat ratkaisevassa asemassa. Toisaalta toisen lehden julkaisema kuva oli otettu takaa päin eikä siitä näkynyt tuomitun henkilön tunnetiloja.

Verrattaessa norjalais- ja suomalaistapauksia ihmetystä herättää se, että EIT ei norjalaistapauksessa pannut enempää painoa sille, että syytetty oli tuomittu erittäin vakavasta rikoksesta ja itse vapaaehtoisesti esiintynyt mediassa aiemmin. Osallistuessaan huomiota herättävän henkirikoksen tekemiseen ja esiintymällä vapaaehtoisesti julkisuudessa hänen voidaan katsoa itse astuneen julkiselle areenalle vähintään siinä määrin kuin entisen valtakunnansovittelijan naisystäväkin, jonka kontolle jäi avioliiton ulkopuolinen suhde entiseen valtakunnansovittelijaan (ex-valtakunnansovittelija oli tuolloin naimisissa) ja osallistuminen 20 päiväsakkoon johtaneeseen entisen valtakunnansovittelijan pojan pahoinpitelyyn. Suomalaistapauksessa langettavaan tuomioon onkin vaikuttanut naisen useilla eri oikeudenkäynneillä medialta saamien vahingonkorvausten suuri yh-

teismäärä. Ottaen huomioon, että EIT on useissa tuomioissaan painottanut henkilön valokuvan nauttimaa suurta suojaa, pidän Helsingin hovioikeuden tuomiota vaikeana rajatapauksena, jossa EIT:n ratkaisukäytännön valossa voidaan esittää hyviä perusteita myös hovioikeuden kannalle, vaikka EIT:n tuomio olikin yksimielinen.[139] EIT:n norjalaistapauksessa edustama linjaus on yllättävä myös sen vuoksi, että se ei pitänyt kategorista kuvauskieltoa sinällään EIS:n vastaisena. Olisin pitänyt mahdollisena sitä, että säännös, joka ei sanamuotonsa mukaan jätä harkinnanvaraa, jos kuvauskieltoa on loukattu, saattaisi olla EIS:n vastainen.

Edellä olevat tapaukset havainnollistavat mielestäni hyvin sitä, miten vaikeaa EIT:n ratkaisukäytäntöä on ennakoida ja miten vaikeassa asemassa kansalliset tuomioistuimet sen vuoksi ovat.

7.6 Yksityiselämän suoja

Norjan perustuslaissa ei ole yksityiselämän suojaa tai henkilökohtaista integriteettiä suojaavaa säännöstä. Henkilönsuojakomitea on ehdottanut yksityiselämän (personvern) suojaa koskevaa säännöstä perustuslakiin.[140] Perustuslain 102 §:ssä on kotietsintää koskeva säännös.

Rikoslain 390 pykälässä on kriminalisoitu yksityiselämän loukkaaminen levittämällä tietoja henkilökohtaisista olosuhteista. Lisäksi henkilöillä on oikeus omaan kuvaan tekijänoikeuslain (Lov om opphavsrett til åndsverk m.v.; åndsverkloven) 45c §:n mukaan.

Edellä mainitun lainkohdan mukaan valokuvaa, joka kuvaa henkilöä ei saa toistaa tai näyttää julkisesti ilman kuvatun suostumusta, paitsi kun

- kuvalla on ajankohtaista ja yleistä mielenkiintoa
- henkilön kuva on vähemmän tärkeä kuin kuvan pääsisältö
- kuva toistaa väkijoukkoa, kansanmarssia ulkona tai olosuhdetta tai tapahtumaa, jolla on yleistä mielenkiintoa
- kuvaesimerkkejä näytetään tavalliseen tapaan kuvaajan valokuvaustoiminnan mainoksina eikä kuvattu tätä kiellä tai
- kuvaa käytetään lain 23 §:n 3 kohdassa (julkaistu henkilökuva toistetaan elämäkerrassa) tai 27 §:n 2 kohdassa (kuvaa käytetään esitutkinnassa tai todisteena) tarkoitetuin tavoin

Suoja on voimassa kuvatun elinajan ja 15 vuotta hänen kuolinvuotensa päättymisestä.

---

[139] Kuvan suojasta esim. *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004), *Sciacca v. Italia* (11.1.2005) ja *Gourguénidzé v. Georgia* (17.10.2006).
[140] NOU 2009:1 s. 98. Yksityisyydensuojasta ja mediasta enemmälti mts. 91-127.

Kuten *Eggen* toteaa, säännös on ongelmallinen sananvapauden kannalta, koska se kattaa myös muut kuin arkaluontoiset yksityiselämän piiriin kuuluvat kuvat.[141]

Norjan korkein oikeus tuomitsi vast´ikään korvausta kuvan oikeudenvastaisesta käyttämisestä tekijänoikeuslain perusteella (tuomio 6.3.2009, HR-2009-00547-A). Kysymyksessä oli tilanne, jossa mielenosoittajan valokuva oli julkaistu lehden etusivulla otsikon *Frykter sosial bombe* (Sosiaalisen pommin pelko) yhteydessä ja liittyen tekstiin *Maahanmuuttajat ovat aikamme suurin poliittinen haaste, katsoo työ- ja sisäasiainministeri Bjarne Håkon Hanssen.* Norjan korkein oikeus tuomitsi lehtiyhtiön maksamaan kuvassa esiintyneelle henkilölle 100 000 kruunua ja vastaavan toimittajan maksamaan tälle 20 000 kruunua. Korkeimman oikeuden mukaan oikeus omaan kuvaan oli suojattu EIS 8 artiklassa, mutta sitä tuli soveltaa niin, että rajoitukset täyttivät EIS 10 artiklan vaatimukset. Koska kantaja oli tavallinen henkilö ja hän oli vain ottanut osaa mielenosoitukseen, hänellä oli suurempi oikeutettu vaatimus oman kuvansa suojan suhteen kuin poliitikoilla. Loukkaus oli käsillä, kun kuva oli julkaistu toisessa yhteydessä kuin missä se oli alun perin otettu.[142]

Valokuvaamista säännellään myös tuomioistuinlain (Lov om domstolene, domstolloven) 131 a §:ssä. Edellä jaksossa 7.5 esitellyissä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisemissa *Egeland*- ja *P4 Radio Hele Norge ASA* -tapauksissa oli kysymys tämän lain mukaisista kuvauskielloista ja niiden soveltamisesta.
Mitä tulee rikoslain mukaiseen yksityiselämän suojaan, niin se muistuttaa paljolti suomalaista yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevaa säännöstä, mutta on avoimempi kuin suomalainen vastineensa. Rikoslain 390 §:n mukaan sakoilla tai enintään kolmen kuukauden vankeustuomiolla rangaistaan sitä, joka loukkaa yksityiselämän rauhaa antamalla julkisen viestin henkilökohtaisista tai kotielämää koskevista olosuhteista. Jos rikos on tehty painokirjoituksen kautta, sen takaisinvedosta tulee päättää sopusoinnussa rikoslain 38 §:n määräysten kanssa.

Henkilökohtaisia olosuhteita on tulkittu melko laajasti ja niiden on katsottu käsittävän suhteet läheisiin, tiedot poliittisesta ja uskonnollisesta vakaumuksesta sekä lääketieteellisistä ja seksuaalisista olosuhteista ja tietyssä laajuudessa myös taloudellisista olosuhteista.[143] Säännös koskee sekä totuudenmukaisia että valheellisia väitteitä, jos väite koskee yksityiselämää. Vaatimus yksityiselämän *loukkaamisesta* sisältää edellytyksen, että levitetyn tiedon pitää olla loukkaava. Esimerkiksi tieto siitä, että henkilö A on vast´ikään ostanut talon, ei ole säännöksessä tarkoitettu tieto vaikka kysymys on kotielämää koskevasta olosuhteesta, koska tieto ei ole yleisesti arvioiden loukkaava. Loukkaavuus arvioidaan yleensä kokonaisarviolla.[144] Loukkaus voi toteutua myös kuvan julkaisemisella.[145]

---

[141] Eggen 2002 s. 726.
[142] Oikeus omaan kuvaan oli esillä myös tapauksessa Rt. 2001 s. 1691.
[143] Eggen 2002 s. 722–723. Yksityiselämän suojasta mts. 722–739 ja Bjønar Borvik: EMK artikkel 8 og vernet mot ærekrenkninngar (LoR?), sekä Borvik: Personvern og ytringsfridom. Avveginga mellom kolliderande menneskerettar. Bergen 2008.
[144] Eggen 2002 s. 723. Suomen RL 24:8:ssa edellytetään, että tiedon *levittäminen* on loukkaavaa, ei välttämättä tieto itsessään.
[145] Eggen 2002 s. 726.

Esimerkiksi Norjan korkeimman oikeuden tapauksessa Rt. 2008 s. 1089 oli kysymys Se og Hør -lehden julkaisemista valokuvista, joissa näkyi saarella vihittävä julkkishääpari. Kuvat oli otettu 200–250 metrin päästä. KKO:n enemmistön (kolme jäsentä) mielestä yksityiselämän suojaa tai oikeutta oman valokuvaan ei ollut loukattu. Reportaasi oli koskenut yksityiselämää ja tehty ilman suostumusta. Harkittaessa, oliko reportaasi oikeudenvastainen, oli huomioon otettava myös EIT:n *von Hannover* -tapauksessa tekemä ratkaisu. Käsillä oleva tapaus kuitenkin erosi *von Hannover* -tapauksesta, jossa kuvaaminen oli saanut ahdistelun ja häirinnän piirteitä ja asianomaisesta oli julkaistu useita juttuja. Intressipunninnan jälkeen enemmistö tuli siihen tulokseen, että yksityiselämää ei ollut loukattu. Vähemmistö päätyi intressipunninnassa päinvastaiseen tulokseen.

Tuoreessa Norjan KKO:n 2.3.2010 ratkaisemassa tapauksessa HR-2010-390-A paikallishistoriaa käsittelevän kirjan julkaiseminen ei loukannut kirjoittajan entisen aviopuolison yksityiselämää, koska kirjassa kuvatut perhe- ja avioelämän tapahtumat olivat varsin tavallisia ja loukkaustuomiolla olisi voinut olla suuret yleiset vaikutukset erityisesti biografisten ja historiallisten esitysten tekemiseen yleisesti. Kirjalla oli varsin vähäinen levikki.

Tapauksessa Rt 2007 s. 687 oli kysymys siviilijuttuna ajetusta yksityiselämän loukkaamiseen perustuneesta vahingonkorvausvaatimuksesta. A ja B olivat vuonna 2001 osallistuneet ensimmäiseen Norjassa näytettyyn *Big Brother* -reality ohjelmaan. Ohjelmassa siihen valitut henkilöt ovat 100 päivää suljetussa tilassa suorittaen annettuja tehtäviä ja eläen ”isonveljen” antamien sääntöjen mukaan. Ohjelmasta pudotetaan pois henkilöitä ja yleisö äänestää suosikkinsa, joka saa rahapalkinnon. A ja B olivat ohjelmassa sukupuoliyhteydessä, mitä näytettiin 17 sekunnin ajan. Heistä tuli tämän johdosta kuuluisuuksia ja he antoivat *Se og Hør* -lehdelle haastatteluita palkkiota vastaan. Kesän 2002 jälkeen heidän ei kuitenkaan näytetty antaneen haastatteluja.

Se og Hør julkaisi kesällä 2003 kolme lehtijuttua, joiden pääteema oli A:n ja B:n ”dramaattinen ero” ja kertoi myös B:n ”kuumista juhlatapahtumista”. A:lle ja B:lle tuomittiin heidän kanteestaan korvausta yksityiselämän loukkaamisesta lehtiyhtiöltä 160 000 kruunua kummallekin, vastaavalta toimittajalta 30 000 kruunua kummallekin ja kahdelta journalistilta yhteensä 40 000 kruunua sekä oikeudenkäyntikulut.

KKO totesi, että jutut oli julkaisu ilman suostumusta ja ne koskivat yksinomaan yksityiselämää eikä tiedoilla ollut merkitystä yleistä mielenkiintoa omaavassa keskustelussa. Vaikka asianomaiset olivat aiemmin antaneet haastatteluja, tämä ei ollut julkaisuperuste enää kaksi vuotta sen jälkeen, kun he olivat lakanneet antamasta haastatteluja.

Vahingonkorvausoikeudellisesti tapauksessa on mielenkiintoista, että harkitessaan tuomittavan korvauksen määrää KKO otti huomioon, että kysymyksessä olevan tyyppisten tietojen julkaisemisesta maksettiin korvausta, jos ne julkaistiin asianomaisen suostumuksella ja näin oli tapahtunut A:n ja B:nkin osalta aiemmin. Korvaussumman tuli siten ylittää sen, mikä olisi ollut tavanomainen korvaus kyseisen kaltaisen jutun tekemisestä. KKO otti huomioon myös lehden suuren painosmäärän ja sen, että juttua oli mainostettu näyttävästi.

Kuten Suomessakin, yksityiselämää koskevan tiedon voi julkaista asianomaisen suostumuksella.

Jos loukkaus on saatu aikaan loukatun toimesta sopimattomalla käytöksellä tai fyysisellä loukkauksella taikka kunnianloukkauksella, voidaan rangaistus jättää tuomitsematta (250 §).

Vastuu Norjassa painetussa sanoma- tai aikakauslehdessä tehdystä loukkauksesta ei koske sitä, joka on vain ottanut osaa tekniseen esittämiseen tai kirjoituksen levittämiseen. Sama koskee radio- ja televisiolähetystoimintaa (254 §).

Virallinen syyte voidaan nostaa vain kun asianomistaja sitä pyytää ja se on yleiseltä näkökannalta perusteltua.

7.7 Uusi laki tiedotusvälineissä työskentelevien tahojen rikosvastuusta

Vuonna 2009 toteutettiin tiedotusvälineissä työskentelevien tahojen vastuuta koskeva lainmuutos, joka ei vielä ole voimassa.[146] Henkilökohtaisen vapauden ja rauhan suojaa koskevan rikoslain 24 luvun 269 pykälässä säädetään painokirjoituksen sekä radio- ja televisiolähetysten toimittajan (redaktør) vastuusta. Uuden säännöksen mukaan se, joka päättää painokirjoituksen taikka radio- tai televisio-ohjelman sisällöstä on rikosoikeudellisessa vastuussa siitä, jos julkaisussa tai ohjelmassa julkaistaan jotain, joka olisi tuonut hänelle vastuun jonkun muun lainsäännöksen nojalla jos hän olisi tiennyt sisällöstä. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Vastuulliselle ei kuitenkaan voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin mikä olisi voitu tuomita siinä tapauksessa, että vastuullinen olisi tiennyt julkaistun viestin sisällöstä.[147]

Rangaistusseuraamusta ei voida määrätä, jos asianomainen näyttää, ettei julkaisua voida lukea hänen viakseen ottaen huomioon sisällön tarkastus tai valvonta sekä sijaisten, kanssatyöntekijöiden ja alaisten johtaminen ja neuvonta. Osallisuudesta ei rangaista.

Lain 270 §:ssä on vielä muita säännöksiä painokirjoituksen julkaisemisesta. Sitä, joka vastaa kirjoituksen painamisesta ja laiminlyö ilmoittaa yrityksen nimen ja painopaikan, rangaistaan sakolla. Sakolla rangaistaan myös painajaa, joka antaa väärän tiedon edellä mainituista seikoista. Säännös ei sovellu äänestyslippuihin, hintalappuihin, lomakkeisiin ja vastaaviin.

Säännöksen 2 momentin mukaan jos lehdessä tai aikakauslehdessä ei ilmoiteta, kuka on (vastaava) toimittaja (redaktør), rangaistaan (vastaavaa) toimittajaa ja julkaisijaa sakolla. Samoin rangaistaan heitä jos väärä henkilö on ilmoitettu (vastaavaksi) toimittajaksi.

---

[146] LOV 2005-05-20 nr 28: Lov om straff (straffeloven). Kyseinen luku on hyväksytty 19.6.2009 lailla numero 74.
[147] Säännöksestä Ot.Prp. nr. 22 (2008–2009) s. 154–156.

Myös sitä, joka on totuutta vastaamattomasti suostunut nimensä ilmoittamiseen (vastaavaksi) toimittajaksi, rangaistaan sakolla.

Säännöstä ei tehty medianeutraaliksi, koska katsottiin, että medianeutraalisuuden vaikutuksia pitäisi selvittää tarkemmin. Esimerkiksi verkkolehtien keskustelupalstojen ja blogien osalta toivottiin keskustelua ja lehdistön taholta luotua toimivaa itsesääntelyä.[148]

Säännöksen 3 momentin mukaan lehden tai aikakauslehden toimittaja, joka ei julkaise vastinetta sellaisena kuin se on lähetetty lehden ensimmäisessä tai toisessa numerossa yhtä huomionarvoisella paikalla kuin aiemmin julkaistu tieto, rangaistaan sakolla. Vastaavalle toimittajalle voidaan myös asettaa uhkasakko siihen saakka kun vastine julkaistaan. Vaatimuksen vastineesta voi esittää se, jota väite suoraan koskee, vuoden kuluessa julkaisemisesta ja sen on rajoituttava tosiasioihin eikä se saa olla sisällöltään rikollinen.

Pykälän neljännen momentin mukaan toimittajalla (redaktør) tarkoitetaan sitä, joka päättää painokirjoituksen sisällöstä. Seuraavan momentin mukaan myötävaikutuksesta ei rangaista.

Lisäksi Norjassa on 1.1.2009 voimaan tullut laki toimituksellisesta vapaudesta tiedotusvälineissä (Lov om redaksjonell fridom i media). Lain säätämiseen johti lainsäätäjää huolestuttanut johtavien tiedotusvälineiden omistuksen keskittyminen, jota oli tapahtunut niin päivälehtien kuin painotalojen osalta.[149] Sen tarkoituksena on varmistaa toimituksellinen vapaus tiedotusvälineissä. Sitä sovelletaan päivälehtiin ja muihin aikakautisiin julkaisuihin, jotka harjoittavat journalistista tuotantoa ja uutisten, ajankohtaisten asioiden ja yhteiskunnallisen keskustelun välittämistä radio- ja televisiolähetyksiin sekä sähköiseen massaviestintään, jolla on vastaava tarkoitus ja tehtävä kuin edellisissä kohdissa.

Laki ei koske viestimiä, joiden päätarkoituksena on julkaista mainoksia tai harjoittaa kauppaa tai jotka on pääasiallisesti suunnattu tiettyjen yhdistysten, organisaatioiden tai yritysten jäsenille tai työntekijöille.

Lain soveltamisalaan kuuluvilla viestintävälineillä on oltava (vastaava) toimittaja (redaktør). Toimittajalla tarkoitetaan laissa sitä, joka ottaa vastuun tiedotusvälineen sisällöstä tai sen osasta, kutsuttiinpa häntä toimittajaksi, julkaisijaksi tai joksikin muuksi.

Vastaava toimittaja johtaa toimitustyötä ja vastaa toimituksellisista kysymyksistä. Mediayrityksen omistaja tai se joka omistajan lukuun johtaa yritystä, ei voi määrätä tai ohittaa vastaavaa toimittajaa toimituksellisissa kysymyksissä. Tästä lain säännöksestä ei voida sopia toisin sopimuksella tai muulla oikeustoimella vastaavan toimittajan vahingoksi.

Yksityiselämän loukkaamisen johdosta voi saada vahingonkorvausta vahingonkorvauslain 3-6 §:n mukaan. Edellytyksenä on tuottamus tai että rikosvastuu edellytykset ovat käsillä. Korvausvastuun peruste on siten laajempi kuin Suomessa, jossa taloudellisen

[148] Ot.Prp. nr. 22 (2008–2009) s. 155.
[149] Ks. NOU 1999:27 s. 100. Laista myös St.meld. nr. 26 (2003–2004)s. 166–169.

vahingon tai kärsimyksen korvaamisen edellytykseksi ei riitä pelkästään tuottamus.[150] Korvaukseksi voidaan tuomita vahinko, taloudellinen tappio sekä ei-taloudellista laatua oleva kohtuullinen hyvitys.

Jos loukkaus on tehty painokirjoituksessa ja korvausvastuussa on omistajan tai julkaisijan palveluksessa oleva, vastaavat myös omistaja ja julkaisija korvauksen maksamisesta. Sama koskee hyvitystä, jollei oikeus erityisistä syistä vapauta sen maksamisesta. Sama koskee televisio- ja radiolähetystoimintaa.

Rikos- tai mortifikaatiojutun yhteydessä voidaan tuomita tuomittu maksamaan tuomion julkaisemiskulut.

Vastuu loukkauksesta aikakaus- tai sanomalehdessä, joka on painettu Norjassa, ei koske sitä joka on vain ottanut osaa tekniseen esittämiseen tai kirjoituksen levittämiseen. Sama koskee televisio- ja radiolähetystoimintaa.

Kulttuuriministeriön asettama Mediavastuukomitea (Medieansvarsutvalget) valmistelee joukkoviestinnän vastuuta koskevaa lainsäädäntöä, jossa käsitellään myös internetviestintää. Komitea antanee mietintönsä (NOU) vuonna 2011.

7.8 Kunnianloukkauksen dekriminalisointi

Rikoslain uudistuksen yhteydessä yksityiselämän suojaa koskeva säännös modernisoidaan ja kunnianloukkausta koskevat säännökset kumotaan, mikä sinällään on yllättävää, kun kunnianloukkausjuttuja on aivan viime aikoinakin ollut Norjan korkeimmassa oikeudessakin lukuisa määrä. Jutut on kuitenkin ajettu siviiliperusteisina – ehkä siviilijuttujen edullisemman näytön arvioinnin vuoksi – jolloin rikosvastuun käytännön merkitys on jäänyt vähäiseksi. Jatkossa kunnianloukkauksen osalta voisi saada korvausta lainmuutoksen yhteydessä voimaan tulevan vahingonkorvauslain 3-6a:n perusteella. Joissakin tapauksissa tekoon saattaisi soveltua yksityiselämän loukkaamista koskeva uusi rikoslain 267 pykälä tai vihailmaisujen kriminalisointia koskeva rikoslain 185 pykälä.

Kunnianloukkauksen dekriminalisointi otettiin esiin vasta lainvalmistelun loppuvaiheessa lausuntokierroksella. Maaliskuuhun 2008 saakka lähtökohtana oli, että kunnianloukkaus säilyy rangaistavana vuoden 2005 rikoslaissa, mutta rangaistavuuden alaa kavennetaan niin, että se koskisi vain törkeimpiä tekomuotoja. Kunnianloukkauksen dekriminalisointia ehdotettiin kuulemiskierroksella[151] ja etenkin lehdistöorganisaatiot ajoivat sitä. Perusteena oli se, että rangaistusvastuu kunnianloukkauksesta olisi EIS 10 ar-

[150] Ks. VahL 5:1: Rangaistavaksi säädetty teko, julkisen vallan käyttö tai erittäin painavat syyt taloudellisen vahingon korvausperusteena ja VahL 5:6:ssa mainitut tietyt rikokset, vakava henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaus tai vakava ihmisarvon loukkaaminen.

[151] Ot.prp. nr. 22 s. 165. Dekriminalisoinnin synnystä mts. 157–168. Tässä esitetty perustuu mainittuun aineistoon. Aikaisempi käsittely mietinnössä NOU 2002: 4: Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII. Tästä myös St.meld. nr. 26 s. 171–174.

tiklan vastainen.[152] Näin ei asia toki ole, vaikkakaan vankeusrangaistus ei yleensä ole hyväksyttävä seuraamus.

Lisäksi pykälän 246 merkitystä pidettiin vähäisenä ja säännöstä pidettiin vanhanaikaisena. Katsottiin, että kunnialla oli nykyään vähäisempi merkitys ihmisille kuin lain säätämisaikana vuonna 1902. Oikeutta vaatia vahingonkorvausta pidettiin riittävänä.

Maineella sen sijaan katsottiin edelleen olevan merkitystä. Maineen katsottiin kuitenkin saavan suojaa rikoslain 156 §:n (virkamiehen kunnian loukkaaminen), 186 §:n (vihailmaisut), 266 §:n (häikäilemätön käyttäytyminen/ hensynsløs atferd ja 267 §:n (yksityiselämän loukkaus) kautta. Lainvalmistelussa katsottiin, että nämä säännökset eivät kattaneet kaikkia rangaistuksen ansaitsevia tekoja. Tältä osin katsottiin kuitenkin, että rangaistusvastuulla oli kunnianloukkausjutuissa ollut vähäinen merkitys viime aikoina. Lisäksi katsottiin, että EIS 10 artiklan mukainen sananvapauden suoja edellytti, että rangaistusvastuuta käytettiin vain poikkeuksellisesti.

Lainvalmisteluaineiston mukaan loukattua ei tehty suojattomaksi, vaan tällä oli oikeus vaatia vahingonkorvausta ja hyvitystä, jolloin yksityiselämää suojattaisiin, kuten EIS 8 artikla edellyttää. Rikosvastuuta ei pidetty enää käytännöllisenä eikä tarkoituksenmukaisena seurauksena maineen loukkauksia vastaan.

Myös pykälän 252 mukainen vainajan muiston loukkaaminen dekriminalisoitiin ja jätettiin korvausvastuun varaan. Myös mortifikaatiosta luovuttiin.

Lainvalmisteluhankkeessa mukana olleen *Bjørnar Borvikin* mukaan kunnianloukkauksen dekriminalisoinnilla on käytännössä pieni merkitys, koska rangaistustuomio (sakkorangaistus) kunnianloukkauksesta on viimeksi annettu tuomiolla Rt 1989 s. 257. Yleensä jutut ajetaan siviiliperusteisina vahingonkorvausjuttuina.[153]

Ongelmallista kuitenkin on, että siviilioikeudellinen korvausvastuu ei ole tehokas oikeussuojakeino, jos loukkaava taho on maksukyvytön. Tällaisten tahojen osalta sääntely myös menettää suuren osan loukkauksia ennaltaehkäisevästä vaikutuksestaan. Oikeushenkilöiden osalta toiminta on mahdollista ajaa alas loukkauksen jälkeen ja perustaa uusi yhtiö. Pelkkä siviilioikeudellinen vastuu on ongelmallinen myös sen vuoksi, että internetin myötä loukkaukset voivat levitä laajalle ja aiheuttaa erittäin suurta ja pysyvää kärsimystä sekä taloudellista vahinkoa.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käsitellä laajemmin uusia normeja, joiden arvioitu voimaantulo on aikaisintaan vuonna 2012.[154] Ohessa on kuitenkin hyväksytty säännös yksityiselämän loukkaamisesta, vihailmaisuista sekä kunnianloukkauksen johdosta tuomittavasta korvauksesta.

---

[152] Tiedot on saatu lainvalmisteluhankkeessa virkamiehenä työskennelleeltä ja sananvapaudesta ja yksilön suojasta väitelleeltä Bjørnar Borvikilta.
[153] Tieto on saatu Borvikilta sähköpostilla. Kunnianloukkauksesta Borvik 2005.
[154] Tieto saatu lain valmistelutoimissa mukana olevalta Ragna Aarlilta.

Uusi yksityiselämän suojaa koskeva rikoslainsäännös, jonka arvioitu voimaantulo on aikaisintaan 2012, kuuluu seuraavasti:

> **§ 267.** Krenkelse av privatlivets fred
>
> Den som gjennom offentlig meddelelse krenker privatlivets fred, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.
>
> Straff etter første ledd kommer ikke til anvendelse på den som bare har deltatt ved teknisk bistand eller distribusjon av et blad eller tidsskrift produsert i riket. Tilsvarende gjelder for kringkastingssendinger.
>
> Straff etter første ledd kan bortfalle dersom meddelelsen var fremkalt av den fornærmede selv ved utilbørlig atferd, eller meddelelsen er blitt gjengjeldt ved en krenkelse av privatlivets fred eller en kroppskrenkelse.
>
> Ikke i kraft.
>
> Tilføyd ved lov 19 juni 2009 nr. 74.

Suomalaiseen säännökseen verrattuna kriminalisointi näyttää varsin laajalta, kun siinä ei ole mainittu esimerkiksi yhteiskunnallisen tai taloudellisen vallan käyttöä yksityisasioiden julkaisemista oikeuttavana perusteena. Säännös ei sanamuodon perusteella sisällä myöskään yksityiselämän suojan ja sananvapauden välistä punnintaa. ”Loukkaaminen” (kränkning) kuitenkin pitää sisällään oikeudenvastaisuuspunninnan, johon kuuluu sananvapauden ja mm. EIT:n ratkaisukäytännön huomioon ottaminen.[155]

Säännöksessä vanhan lain mukainen 3 kuukauden rangaistusmaksimi on nostettu yhteen vuoteen. Tämä tarkoittaa, että myös yritys ja avunanto ovat rangaistavia (ks. rikoslain 15 ja 16 §:t).

Vuoden 2005 rikoslain 69 pykälässä on säännös loukkaavan tekstikohdan ”takaisinvetämisestä”.

Uuden rikoslain 185 pykälässä säädetään vihailmaisuista seuraavasti:

> **§ 185.** Hatefulle *ytringer*
>
> Med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig setter frem en diskriminerende eller hatefull ytring. Som ytring regnes også bruk av symboler. Den som i andres nærvær forsettlig eller grovt uaktsomt fremsetter en slik ytring overfor en som rammes av denne, jf. annet ledd, straffes med bot eller fengsel inntil 1 år.

[155] Ks. esim. Ot.Prp.nr.22.

Med diskriminerende eller hatefull ytring menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres

a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse,
b) religion eller livssyn,
c) homofile orientering, eller
d) nedsatte funksjonsevne.

Ikke i kraft.

Endret ved lov 19 juni 2009 nr. 74.

Korvausvastuuta koskeva säännös on seuraavanlainen:

§ 3-6a. (erstatning **for ærekrenkelser)**

Den som uaktsomt har satt frem en ytring som er egnet til å krenke en annens ærefølelse eller omdømme, skal yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten ut fra den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke-økonomisk art som retten finner rimelig. Dersom den krenkede døde mindre enn 15 år før krenkelsen etter første ledd fant sted, kan krav om oppreisning settes frem av hans nærmeste.

En ærekrenkende ytring medfører ikke ansvar etter første ledd dersom den anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet. Ved denne vurderingen skal det særlig legges vekt på om ytringen hviler på et fyldestgjørende faktisk grunnlag, på ytringens grad av krenkelse, og om hensynet til den krenkede er tilfredsstillende ivaretatt ved for eksempel adgang til imøtegåelse, om allmenne interesser eller andre gode grunner tilsa at den ble satt frem, og om ytreren har vært i aktsom god tro med hensyn til de momenter som kan gjøre ytringen berettiget.

Reglene i § 3-6 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende. "

Säännös, joka siis ei ole vielä voimassa, on hyväksytty 19.6.2009 lailla numero 74. Sen nojalla voidaan vaatia korvausta taloudellisesta vahingosta sekä hyvitystä ei-taloudellisesta vahingosta. Säännöksen 2 momentti sisältää sananvapauden huomioon ottamista ja eri näkökohtien punnintaa koskevan lausekkeen.

7.9 Lähdesuoja

Lähdesuojasta säädetään riita-asioita käsittelevässä prosessilaissa (Lov om mekling og rettergang i sivile tvister; tvisteloven) ja rikosprosessilaissa (Lov om rettergangsmåten i straffesaker; straffeprosessloven). Sananvapautta koskevassa Norjan perustuslain (Grunnloven) 100 §:ssä ei mainita lähdesuojaa. Sen sijaan EIS 10 artiklalla on lähdesuojaa tulkittaessa suuri merkitys.[156]

Riita-asiain prosessilain säännös on suomentamanani seuraavanlainen:

§ 22-11. *Todistamisvapautus joukkoviestimille – lähdesuoja*

(1) Painokirjoituksen toimittaja (redaktør) voi kieltäytyä antamasta pääsyä todisteeseen siitä, kuka on artikkelin tai raportin kirjoittaja tai niissä julkaistujen tietojen lähde. Sama koskee todistetta siitä, kuka on muiden tietojen lähde, jos tieto on annettu toimittajalle toimitustyötä varten.

(2) Kun tärkeät yhteiskunnalliset intressit vaativat, että 1 kohdassa mainitut tiedot annetaan, ja sillä on olennainen merkitys asian selvittämiselle, oikeus voi kokonaisarvioinnin jälkeen antaa määräyksen, että todiste pitää antaa tai nimi ilmoittaa. Jos kirjoittaja tai lähde on paljastanut olosuhteen, joka oli yhteiskunnallisesti merkittävää tehdä tiettäväksi, voidaan tällainen määräys antaa vain kun on erityisen tarpeellista (påkrevd), että nimi kerrotaan.

(3) Pykälässä mainitut säännöt soveltuvat vastaavasti
   a) muihin, jotka ovat saaneet tiedon kirjoittajasta tai lähteestä työskennellessään asianomaisella kustantajalla, toimituksessa, tietotoimistossa (pressebyrå) tai kirjapainossa ja
   b) avustajia radio- ja televisiolähetystoiminnassa tai muussa mediatoiminnassa, jolla on pääasiassa sama tarkoitus kuin sanomalehdillä ja radio- ja televisiolähetystoiminnalla.

(Endret ved lov 21 des 2007 nr. 127)

Rikosprosessilain lähdesuojasäännös kuuluu seuraavasti:

§ 125. Painokirjoituksen toimittaja (redaktør) voi kieltäytyä vastaamasta kysymykseen siitä, kuka on artikkelin tai raportin kirjoittaja tai niissä julkaistujen tietojen lähde. Sama koskee kysymystä siitä, kuka on muiden tietojen lähde, jos tieto on uskottu toimittajalle toimitustyötä varten.

Sama oikeus kuin toimittajalla on muilla, jotka ovat saaneet tiedon kirjoittajasta tai lähteestä työskennellessään asianomaisella kustantajalla, toimituksessa, tietotoimistossa (pressebyrå) tai kirjapainossa.

[156] Jon Rabben: Pressens kildevern overfor domstolene, TfR 1-2 2001 s. 209.

> Kun tärkeät yhteiskunnalliset intressit vaativat, että tiedot annetaan, ja sillä on olennainen merkitys asian selvittämiselle, oikeus voi kokonaisarvioinnin jälkeen antaa määräyksen, että todistajan pitää ilmoittaa nimi. Jos kirjoittaja tai lähde on paljastanut olosuhteen, joka oli yhteiskunnallisesti merkittävää tehdä tiettäväksi, voidaan tällainen määräys antaa vain kun on erityisen tarpeellista, että nimi kerrotaan.
>
> Kun vastaus annetaan, oikeus voi päättää, että se täytyy antaa vain oikeudelle ja tapaamisen osapuolille suljettujen ovien takana ja salassapitomääräyksen alaisena.
>
> Tämän pykälän säännökset koskevat vastaavasti radio- ja televisiolähetystoiminnan johtajaa sekä avustajia radio- ja televisiolähetystoiminnassa tai muussa mediatoiminnassa, jolla on pääasiassa sama tarkoitus kuin sanomalehdillä ja radio- ja televisiolähetystoiminnalla.
>
> (Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, lov 4 juni 1999 nr. 37 (i kraft 1 juli 1999 iflg. res. 4 juni 1999 nr. 567), 17 juni 2005 nr. 90 (i kraft 1 jan 2008 iflg. res. 26 jan 2007 nr. 88) som endret ved lov 26 jan 2007 nr. 3.)

Kuten säännöksistä ilmenee, lähdesuoja koskee journalisteja ja kustantajalla, toimituksessa, tietotoimistossa (pressebyrå) tai kirjapainossa työskenteleviä henkilöitä. Lähdesuojan kattama henkilöpiiri on siten huomattavasti suppeampi kuin suomalaisen lähdesuojan kattama periaatteessa rajaton henkilöjoukko – Suomessahan lähdesuoja on mm. yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, joka voi olla kuka tahansa esimerkiksi internetin keskustelupalstalle kirjoittava henkilö.[157]

Pääsääntönä on, että toimittaja ja muut toimituksessa työskentelevät voivat kieltäytyä paljastamasta käyttämäänsä tietolähdettä. Suoja kattaa kaikki tiedotusvälineellä olevat tiedot riippumatta siitä, onko ne julkaistu. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä poikkeuksia lähdesuojaan. Lähdesuoja on hyvin samantapainen sekä siviili- että rikoslain mukaan. Sen laajuus on enemmän ratkaisijan harkinnasta kiinni kuin suomalaisen lähdesuojan laajuus, koska laissa ei ole asetettu mitään konkreettisia – esimerkiksi kysymyksessä olevan rikoksen rangaistusmaksimiin perustuvia – mittapuita lähdesuojan murtamisedellytyksille. Lähderuojan murtamisen tulee tapahtua EIS 10 §:n ja EIT:n sen nojalla antaman tulkintakäytännön pohjalta.

Vanhojen säännösten nojalla on katsottu, että lähdesuoja voidaan murtaa tärkeän yksityisen edun turvaamiseksi, jollei vahva yhteiskunnallinen intressi puhu tätä vastaan. Tällöin edellytetään keskeisten oikeuksien loukkausta ja törkeää lainrikkomusta. Lähdesuoja on vahvimmillaan, kun lehdistö paljastaa loukkauksen, joka kohdistuu vain yleiseen etuun. Poikkeuksena voisi olla esimerkiksi voimakas uhka valtion turvallisuutta kohtaan.[158]

---

[157] Ks. myös vanhan lain aikana ratkaistu Rt. 1992 s. 39, jossa Norjan KKO katsoi, että myös dokumentaarisen kirjan kirjoittaja saattoi olla lähdesuojan piirissä, kun kirjassa oli yhteiskunnallisen reportaasin ja journalistisen pistävyyden piirteitä.
[158] Rabben 2001 s. 249-250.

Vaikka lähteen paljastamiselle olisi painava yhteiskunnallinen intressi, lähde voidaan paljastaa vain kun paljastamisella on olennainen merkitys asian selvittämiselle.[159] Tapauksessa Rt 1992 s. 39 Norjan Korkein oikeus katsoi, että lähdesuojaa ei ollut luotu lähteitä varten vaan yhteiskunnaassa vallitsevien tärkeiden julkisuusarvojen vuoksi.

Tuomioistuin voi riita-asiain prosessilain 22–12:n 2. kohdan 1. virkkeen perusteella määrätä, että todistaminen tai todisteen esittäminen tapahtuu suljettujen ovien takana ja määrätä todistelua koskevan vaitiolovelvollisuuden.

[159] Tästä Rabben 2001 s. 250–251.

8 ALANKOMAIDEN OIKEUSTILA

8.1 Aluksi

Englannin- tai saksankielisen lähdeaineiston saaminen Alankomaista osoittautui huomattavan hankalaksi. Aikataulusyistä hollanninkielisen aineiston omakohtainen kääntäminen ei ollut mahdollista. Näin ollen Alankomaiden osuus tässä tutkimuksessa on suppeampi kuin pohjoismaiden osuus.

8.2 Perustuslaki sananvapauden ja yksityiselämän suojan osalta

Sananvapaudesta säädetään Alankomaiden perustuslain 7 pykälässä seuraavasti:

1. Kukaan ei saa vaatia etukäteistä lupaa ajatusten tai mielipiteiden julkaisemiseen lehdistössä. Lailla voidaan kuitenkin muutoin rajoittaa sananvapautta.

2. Televisiota ja radiota koskevat säännökset on säädettävä parlamentissa lailla. Radio- tai televisiolähetyksille ei saa olla etukäteisvalvontaa.

3. Ajatusten tai mielipiteiden esittämiselle muutoin kuin edellä kuvatuissa momenteissa mainituilla tavoilla ei saa vaatia etukäteistä hyväksyntää, kun levittäminen muutoin tapahtuu laillisesti. Esitysten näyttämistä alle 16-vuotiaille voidaan säännellä parlamentin hyvän moraalin suojelemiseksi säätämällä lailla.

4. Edellä olevat momentit eivät sovellu kaupalliseen mainostamiseen.[160]

Yksityiselämän suojasta säädetään Alankomaiden perustuslain 10 pykälässä seuraavasti:

1. Jokaisella on oikeus yksityiselämään. Parlamentin säätämällä lailla voidaan kuitenkin säätää rajoituksia tähän oikeuteen.

2. Lailla on säädettävä yksityisyyden suojaamisesta henkilötietojen tallentamisen ja jakamisen osalta.

3. Lailla on säädettävä oikeudesta saada tietoa tallennetuista tiedoista ja niiden käytöstä ja oikeudesta saada tällainen tieto korjattua.

Pykälässä 11 säädetään oikeudesta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, johon voidaan puuttua lain nojalla.

---

[160] Perustuslain artiklat on käännetty Alankomaiden ulkoministeriön internetsivulta http://www.minbzk.nl/english/@4800/the_constitution_of löytyvästä englanninkielisestä perustuslain käännöksestä.

Pykälässä 12 säädetään, että meneminen kotitiloihin vastoin asukkaan tahtoa on sallittu vain lain nojalla laissa mainittujen tahojen toimesta laissa mainittua tarkoitusta varten. Pykälässä on lisäksi tarkempia säännöksiä koskien esimerkiksi henkilöllisyyden todistamista ja raportointia.

Kirjeenvaihdon sekä puhelin- ja teleliikenteen luottamuksellisuudesta säädetään perustuslain 13 pykälässä.

8.3 Alankomaat ja EIT

Kuten edellä mainittiin, Alankomaat on 55-vuotisen Euroopan neuvoston jäsenyytensä aikana saanut vain neljä langettavaa sananvapaustuomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta. Alankomaiden langettavat sananvapaustuomiot ovat koskeneet seuraavia aiheita:

- toimituksellisen aineiston takavarikko (*Vereniging Weekblad Bluf! v. Alankomaat*, 9.2.1995)

- asianajajan sananvapauden oikeudeton rajoittaminen kurinpitomenettelyssä; väite oli esitetty oikeudenkäynnissä (*Steur v. Alankomaat* 28.10.2003)

- asianajajan sananvapauden oikeudeton rajoittaminen kurinpitomenettelyssä; väite oli esitetty radiossa, provokaatio, vastaus päämiehiin esitettyyn vakavaan syytökseen (*Veraart v. Alankomaat*, 30.11.2006; ään. 5-2)

- journalistin vangitseminen yli kahdeksi viikoksi, kun hän ei suostunut paljastamaan tietolähdettään (*Voskuil v. Alankomaat*, 22.11.2007)

Edellä lähdesuojaa koskevassa jaksossa on jo mainittu suuren jaoston käsiteltävänä oleva tapaus *Sanoma Uitgevers B.V. v. Alankomaat* (31.3.2009; ään. 4-3), jossa lehtiyhtiö määrättiin luovuttamaan rikoksen selvittämiseksi valokuvia, jotka vaaransivat tietolähteen paljastumisen. Jaostokäsittelyn enemmistö ei katsonut toiminnan loukanneen EIS 10 artiklaa.

EIT otti huomioon, että valittajayhtiön toimitiloissa ei ollut suoritettu etsintää. Toisaalta puuttumista julkaisijayhtiön oikeuksiin ei voitu pitää merkityksettömänä, kun julkaisijayhtiön toimitilat oli uhattu sulkea merkittäväksi ajaksi, jos kuvia ei olisi luovutettu. Tämä puolestaan oli merkittävä uhka sananvapaudelle, koska julkaistavat tiedot voisivat menettää merkityksensä jo lyhyenkin viivytyksen vuoksi. Puuttumista oikeutti vakavien ja ainakin potentiaalista vaaraa myös sivullisille aiheuttaneiden rikosten tutkinta ja se, että kuva-CD:n sisältämä informaatio oli rikosten selvittämisen kannalta hyvin tärkeää eikä poliisilla ollut ollut kohtuullisia vaihtoehtoisia selvittämiskeinoja rikokseen käytetyn auton tunnistamiseen. Huolestuttavaa oli se, että toimenpiteet eivät olleet edellyttäneet tuomarin lupaa. Syyttäjä oli kuitenkin hankkinut tutkintatuomarin hyväksymisen, vaikka laki ei sitä edellyttänytkään. Lisäksi julkaisijayhtiöllä oli mahdollisuus saattaa takavarikon laillisuus tuomioistuimen ratkaistavaksi. Näin ollen puuttumista sananva-

pauteen oli perusteltu relevantein ja riittävin syin ja puuttuminen oli ollut oikeassa suhteessa hyväksyttäviin tavoitteisiinsa.

8.4 Kunnian suoja

Kunnianloukkauksesta säädetään rikoslain (Wetboek van Strafrecht) 261, 262, 266, 267, 268, 270 ja 271 artikloissa. Säännökset ovat vanhahkoja ja käsittävät aikaisempaa suomalaista kunnianloukkaussäännöstöä muistuttavasti kolmentyyppisiä loukkauksia: herjaus, solvaus ja halventaminen (libel, slander ja insult).[161] Herjaus ja solvaus eroavat halventamisesta siinä, että kahden ensiksi mainitun rangaistavuus edellyttää väitettä konkreettisesta teosta. Halventaminen puolestaan toteutuu epämääräisemmillä syytöksillä. Herjauksessa ja solvauksessa suojataan henkilön julkista moraalista mainetta. Halventamissäännöksillä puolestaan suojataan ihmisen oikeutta kunnioitukseen sosiaalisessa kanssakäymisessä. Epäkunnioitus, kuten esimerkiksi haukkumasanojen käyttäminen, on halventamista.

Herjauksesta ei ole kysymys, jos väitteen esittäminen on ollut tarpeen itsensä puolustamiseksi tai jos väite on esitetty hyvässä uskossa sen suhteen, että väite on totta ja sen esittäminen on yleisessä intressissä. Jos valheellinen väite on esitetty vastoin parempaa tietoa, tästä rangaistaan ankarammin. Puolustuksena on yleensä niin rikos- kuin siviilijutuissakin väitteen totuudenmukaisuus, yleinen intressi ja hyvä usko (ns. perusteltu vilpitön mieli). Jos väite kuitenkin on esitetty loukkaustarkoituksessa tai tarpeettoman hyökkäävästi, totuus ei välttämättä oikeuta tekoa.[162]

Esitetyn tiedon todenperäisyys on tarkistettava. Tarkistamisvelvollisuuden laajuus riippuu tapauksen olosuhteista ja esitetyn väitteen vakavuudesta. Oikeus arvioi julkaisijan todenperäisyyden varmistamistoimista esittämän selvityksen riittävyyden. Jos julkaisija on toiminut vastuullisesti, voidaan kunnianloukkaussyyte hylätä, vaikka tieto osoittautuisi vääräksi.[163]

Virallinen syyttäjä ei voi syyttää näistä rikoksista, jollei asianomistaja tee poliisille tutkinta- ja syyttämispyyntöä, paitsi silloin kun kysymyksessä on julkisen viranomaisen tai työtään tekevän virkamiehen kunnian loukkaaminen. Tässä kohden säännökset ovat EIS 10 artiklan kannalta kyseenalaiset, kun EIT:n käytännön mukaan viranomaiset ja virkatoimintaa suorittavat virkamiehet ovat nimenomaan velvolliset alistumaan virkatoimiaan koskevaan ankaraankin kritiikkiin. Syyttäjä käyttänee tässä kohden itsenäistä ja EIT:n ratkaisukäytännön huomioon ottavaa harkintaa syyteratkaisuissaan.

---

[161] Tiivistelmä väitöskirjasta Alfred Ludovicus Joannes Maria Janssens: Strafbare belediging (1998); tiivistelmän kirjoittanjut Dr. R. Bremer. Kunnianloukkauksesta esitetty perustuu pääosin rikoslain säännöksiin, tähän tiivistelmään, McMahonin artikkeliin (2002) van Lenthen ja Boerefijn kirjoitukseen (1993) sekä Alankomaita käsittelevään osuuteen (s. 82–83) teoksessa Steering Committee on The Media and New Communication sevices (CDMC), 15.3.2006.
[162] McMahon 2002 s. 27.
[163] van Lenthe – Boerefij 1993 s. 105 ja McMahon 2002 s. 27.

Rikoslain 267 artiklassa säädetään ankarampi rangaistus, jos loukkaus kohdistuu julkiseen viranomaiseen, virkamieheen hänen tehdessään virkatehtäväänsä tai vieraan valtion valtionpäämieheen tai hallituksen jäseneen. 268 artiklassa säädetään rangaistavaksi perusteettoman valituksen (väärän ilmiannon) tekeminen.

Rikoslaissa on myös sakkoa tai maksimissaan kolmen kuukauden vankeusrangaistuksen säätävä kuolleen henkilön kunnianloukkausta koskeva säännös (270).

Vanhoissa kunnianloukkaussäännöksissä on ankarahko rangaistusasteikko sakosta kahden vuoden vankeusrangaistukseen.

Rikoslain rikoksia julkista rauhaa vastaan koskevassa V luvussa on säännökset, joiden mukaan on rangaistavaa halventaa ihmisryhmää rodun, uskonnon tai homo- taikka heteroseksuaalisen suuntautumisen vuoksi. Tunnusmerkistön toteutumista arvioitaessa on tärkeä tarkastella, liittyykö ilmaisu yleistä mielenkiintoa omaavaan keskusteluun EIT:n ratkaisukäytännön mielessä.[164]

Alankomaiden rikoslaki kieltää nimenomaisesti kuninkaan ja häneen ylenevässä tai alenevassa polvessa sukua olevien henkilöiden kunnianloukkauksen samoin kuin vieraiden valtionpäämiesten ja hallitusten jäsenten kunnian loukkaamisen, jos viimeksi mainitut ovat Alankomaissa suorittamassa virallista tehtävää. Näistä rikoksista säädetään rikoslain luvussa, joka koskee rikoksia, jotka turvaavat suvereniteettia ja valtion turvallisuutta. Kriminalisoinneista on tulossa *desuetudoja*, koska niistä ei ole pitkiin aikoihin syytetty.[165] Säännösten soveltaminen ainakin ehdottomina voisi olla EIS:n vastaista, koska nimenomaan valtiovallan käyttäjiä, joihin voinee rinnastua myös suurta mielipidevaikutusta omaava ja julkisia varoja käyttävä monarkki – on sen käytännössä saanut arvostella voimakkaimmin.

> Suomen osalta journalistien tuomitseminen kansanedustajan kunnian loukkauksesta nyttemmin kumotun VJ 15 §:n nojalla erityisen raskauttavissa oloissa katsottiin tapauksessa *Karhuvaara ym. v. Suomi* (16.11.2004) yhdeksi ihmisoikeusloukkausta puoltavaksi seikaksi. Kansallisessa tuomioistuimessa oli katsottu, että vaikka valtiopäiväjärjestyksen 15 §:ää voitiin pitää vanhentuneena, se oli kuitenkin ehdoton sääntö ja sitä piti soveltaa.
>
> EIT totesi, että valtiot olivat yleisesti pitkään noudatetun käytännön mukaisesti myöntäneet parlamentaarikoille eriasteista suojaa tarkoituksin antaa heille mahdollisuuden puhua vapaasti ja estää aiheettomat puuttumiset parlamentin toimintaan. EIT hyväksyi syytesuojan, joka koski parlamentin lainsäädäntöelimissä käydyissä keskusteluissa annettuja lausumia ja jolla tarkoitettiin turvata parlamentin intressejä kokonaisuutena eikä vain yksityisiä parlamentaarikkoja. Ratkaistava tapaus ei kuitenkaan tuonut esille parlamentaarista immuniteettia koskevaa kysymystä, vaikka A:n asema kansanedustajana oli valtiopäiväjärjestyksen 15 §:n perusteella johtanut ankarampiin tuomioihin ja rangaistuksiin. Parlamentaarikoille annettavalla välillisellä suojalla - rankaisevilla ja ehkäisevillä rikosseuraamuksilla

---

[164] Ks. artiklat 137, 137c, 137d, 137f.

[165] Rikoslain II luvun artiklat 111–113 ja III luvun artiklat 118–119 sekä McMahon 2002 s. 27, tiivistelmä Janssens´n väitöskirjasta ja CDMC(2005)007 s. 82.

kolmansia osapuolia vastaan - oli merkitystä harkittaessa tuomioiden oikeutusta ja oikeasuhtaisuutta.

Tuomittavana olleilla yksityiselämän loukkaamisrikoksilla ei ollut yhteyttä A:n virallisiin tehtäviin eduskunnan jäsenenä. A:ta ei ollut kritisoitu eikä edes ollut väitetty, että hänen nimensä ja kuvansa julkaiseminen hänen aviomiestään vastaan ajettua rikosjuttua koskeneen selostuksen yhteydessä olisi jollakin tavoin vaikuttanut hänen puhevapauteensa tai olisi ollut omiaan rajoittamaan vapaata parlamentaarista keskustelua. Kun kaikki yhteydet parlamentaarisen immuniteetin tavoitteisiin puuttuivat, nojautuminen A:n parlamentaariseen asemaan raskauttavana asianhaarana oli ongelmallista. Kotimaiset tuomioistuimet olivat pitäneet valtiopäiväjärjestyksen 15 §:ää vanhanaikaisena. Tästä huolimatta, lukuun ottamatta mainintaa säännöksen ehdottomuudesta, tuomioistuimet eivät olleet selvitelleet millään tavalla sitä, miten säännöstä oli sovellettava silloin, kun se oli ristiriidassa muiden tärkeiden kilpailevien intressien kanssa. Ottaen huomioon, että sallitun kritiikin rajat olivat poliitikon kohdalta väljempiä, EIT katsoi, että kotimaiset tuomioistuimet olivat valtiopäiväjärjestyksen 15 §:n automaattisella ja ehdottomalla soveltamisella mitätöineet EIS 10 artiklan turvaamat kilpailevat intressit.

Julkisten henkilöiden, mukaan lukien poliitikot, edellytetään sietävän enemmän kritiikkiä kuin yksityishenkilöiden. Hekin kuitenkin ovat suojattuja harkitsemattomilta syytöksiltä. Sekä tuomioistuimet että Lehdistöneuvosto (Raad vor de Journalistiek) ovat hyväksyneet käsitteen ”julkinen hahmo” (publig figure).[166]

Vaikka väite osoittautuisi paikkansa pitämättömäksi, rikosvastuuta ei synny, jos väite on esitetty hyvässä uskossa sen paikkansapitävyyden suhteen ja jos se on tehty yleisen edun vuoksi.

Alankomaiden viranomaisten mukaan kunnianloukkausta koskevaa syyttämispäätöstä ja tuomiota tehtäessä noudatetaan EIT:n ratkaisukäytäntöä. Kuitenkin laissa on edelleen säännös, jonka mukaan journalistia voi kohdata jopa viiden vuoden vankeustuomio kuninkaan tai kuninkaallisen perheen tahallisesta kunnianloukkauksesta.

Vuosina 2002–2004 käsiteltiin 4276 rikosoikeudellista kunnianloukkausjuttua. Vankeusrangaistus tuomittiin peräti 104 tapauksessa. Vankeustuomion keskimääräinen pituus oli 13 päivää. Suurin kunnianloukkauksesta tuomittu vankeusrangaistus oli kaksi kuukautta. Sakkoja tuomittiin 3217 tapauksessa. Sakon keskimäärä oli 206 euroa korkeimman sakon ollessa 1.000 euroa. Oikeusministeriön arvion mukaan journalistien ja me-

[166] Tästä esim. van Lenthe – Boerefij 1993 s. 106. Lehdistöneuvostolla on toimivalta myös järjestäytymättömien journalistien toiminnan osalta. Neuvoston edeltäjä perustettiin jo vuonna 1948. Neuvostossa on neljä puheenjohtajaa (osa varapuheenjohtajia), jotka edustavat oikeuslaitosta sekä 13 journalistikuntaa edustavaa jäsentä ja 13 yleisöä edustavaa jäsentä. Myös sihteerin täytyy olla lakimies. Neuvosto käsittelee hyvän journalistisen tavan rikkomista koskevat valitukset. Neuvosto ei voi asettaa rangaistuksia tai taloudellisia seuraamuksia. Neuvosto esittää mielipiteensä ja julkaisee sen internetsivuillaan sekä journalistialan ammattilehdessä. Se lähettää päätöksensä myös kansallisille tietotoimistoille ja muille tiedotusvälineille. Noin kaksi kolmesta tiedotusvälineestä julkaisee ratkaisut, joissa valitukseen on ollut aihetta.

dia-alan ammattilaisten osuus kunnianloukkauksesta tuomituista oli hyvin vähäinen ja vankeustuomiot tämänkaltaisissa jutuissa ovat erittäin harvinaisia.[167]

Kunnianloukkauksen perusteella voi vaatia vahingonkorvausta myös siviililain (The Burgerlijk Wetboek) kuudennen kirjan kolmannen luvun 162 artiklan nojalla. Säännös on yleinen korvausvastuuta koskeva säännös, jonka nojalla voidaan tuomita korvausta monenlaisista vahingoista. Korvausvastuu voi perustua tekoon tai oikeudellisen velvollisuuden laiminlyöntiin. *McMahonin* mukaan suurin osa Alankomaiden kunnianloukkausjutuista ajetaan siviilijuttuina. Tähän on syynä se, että siviilijutuissa voidaan summaarisessa prosessissa saada hyvin nopeasti määräys oikaisun julkaisemisesta, kielto julkaista loukkausta uudestaan sekä korvaus aiheutetusta vahingosta.[168]

Rikosprosessissa korvausta voi saada vain, jos julkaisija tuomitaan ja vahinko aiheutuu suoraan rikoksesta. Jos rikosjuttu hylätään, siviilikannetta ei voi enää nostaa. Korvausten lisäksi sekä rikos- että siviilijutussa voidaan antaa kielto julkaista loukkausta sekä määräys loukkaavan julkaisun takavarikoinnista. Korvaukset ovat kompensatorisia eivätkä punitiivisia.[169]

Vastuu syntyy, jos julkaisija on tehnyt laittoman/oikeudenvastaisen teon. Tällaisesta on kysymys, jos väite on väärä tai harhaanjohtava ja sen esittäjä tiesi tai olisi pitänyt tietää, että se oli sitä. Vastaavasti puolustukseksi asianomainen voi vedota siihen, että loukkaavan väitteen esittäminen oli yleisen edun mukaista. Tähän vedotaan erityisesti median toimesta. Etenkin mediajutuissa korkein oikeus on ottanut huomioon, että tuomitseminen olisi puuttumista sananvapauteen, ja ratkaissut asiat EIT:n oikeuskäytäntö huomioon ottaen. Varsinkin jos kysymys on mielipiteestä eikä faktaväitteestä, tuomioistuin on pidättyväinen tuomitsemisen suhteen.[170] Vastuu voi jossakin tapauksessa syntyä myös totuudenmukaisen väitteen nojalla (menettelyä pidetään oikeudenvastaisena), jos lausuman tarkoituksena on pelkästään toisen vahingoittaminen.[171]

Kunnianloukkauksen siviilioikeudelliset seuraamukset ovat:

- aineellisen ja aineettoman vahingon korvaaminen
- lausuman virheellisen tai loukkaavan luonteen toteaminen (julkaisemalla tuomio)

---

[167] CDMC(2005)007 s. 83. Mediajutuista myös Wouter Hins – Marga Groothuis – Chris Wiersma: Persvrijheidsmonitor, Nederland 2009.
[168] McMahon 2001–2002 s. 27. Kirjoittaja viittaa lisäksi siviililain 3:13, 6:167, 168 ja 168(2) artikloihin sekä siviiliprosessilain 6 artiklaan. Ks. myös mts. 28.
[169] McMahon 2002 s. 27. Kirjoittajan mukaan tuomittavan korvauksen enimmäismäärä oli 18 160 dollaria.
[170] CDMC(2005)007 s. 82-83, McMahon 2002 s. 27 ja Evelien Melzer – Eggo Jan Rietema: Defamation of corporate entities in The Netherlands, http://www.twobirds.com/English/News/Articles/Pages/Defamation_corporate_entities_Netherlands.aspx luettu 3.5.2010.
[171] McMahon 2002 s. 27.

- kielto ilmaista tai toistaa lausumaa
- tuomion tai oikaisun julkaiseminen.[172]

Vahingonkorvaustaso on kohtuullinen ja siinä on maksimimäärä.[173]

8.5 Yksityiselämän suoja

Yksityiselämän suojan osalta Alankomaista oli hyvin vaikea saada relevanttia oikeudellista informaatiota. Sikäli kuin kysymys on yksityiselämän suojasta yksityisasioiden julkaisemista vastaan, Alankomaissa ei ole erityistä lakia tai säännöstä. Oikeussuojaa voi joissakin tapauksissa saada kunnianloukkaussäännösten nojalla. Myös rikoslain 272 ja 273 artikloiden salassapitorikossäännökset voivat jossain määrin turvata yksityiselämää, joskin näiden säännösten nojalla suoja on puutteellinen, koska tavallisesti yksityisasioihin nähden ei ole artikloissa tarkoitettua salassapitovelvollisuutta. Rikoslain V luvussa on säännökset salakatselusta ja salakuuntelusta. Luvussa myös kriminalisoidaan laittomalla salakuuntelulla tai salakuvaamisella saatujen tietojen levittäminen.

Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä voi vaatia vahingonkorvausta myös edellä mainitun siviililain 6:162:n nojalla. Korvausta on tuomittu myös tekijänoikeuslainsäädännön nojalla esimerkiksi tapauksessa Rachtbank Amsterdam, 437860 /KG ZA 09-1971 WT/MB (11.9.2009), jossa humalassa olevaa oikeustieteen opiskelijaa koskevan videon levittäminen internetissä katsottiin valokuvaoikeuksien loukkaukseksi.[174]

Rajoittunutta sananvapauskäsitystä edustaa Alankomaiden prinssiä *Willem-Alexanderia*, tämän vaimoa *Máximaa* ja heidän tytärtään koskevassa asiassa viime syksynä tehty tuomioistuinratkaisu.[175] Edellä mainitut (jälj. Kuninkaalliset) katsoivat, että uutistoimisto *The Associated Press* (jälj. AP) oli loukannut heidän yksityisyyttään levittämällä neljä heistä lomalla Argentiinassa (Máximan entisessä kotimaassa) otettua valokuvaa. Kuvia oli julkaistu alankomaalaisissa sekä ulkomaisissa lehdissä sekä verkkosivuilla ja blogeissa. Kuninkaallisten mielestä kuvaaminen ja kuvien levittäminen rikkoi alankomaalaisten tiedotusvälineiden ja kuninkaallisten välillä vallinnutta pitkäaikaista sopimusta. Vaatimuksena oli kuvien poistaminen uutistoimiston tietokannasta sekä maksaa sakkoa 25 000 euroa päivässä joka päivältä, jos se kieltäytyy tästä, aina 250 000 euroon saakka.

Kuninkaallisten mukaan kuvat (joissa sinällään ei ollut mitään nöyryyttävää tms.) olivat vahingollisia heidän perhe-elämälleen ja niiden julkaiseminen aiheutti heidän lapsilleen sellaista painetta, jota oli mahdotonta hyväksyä. Uutistoimiston mukaan kuvat oli otettu hyväksyttävän etäisyyden päästä eivätkä ne poikenneet Kuninkaallisista aiemmin ote-

---

[172] van Lenthe – Boerefij 1993 s. 106 ja CDMC(2005)007 s. 83.
[173] van Lenthe – Boerefij 1993 s.105–106.
[174] Tuomio löytyy osoitteesta http://www.boek9.nl/www.delexbackoffce.nl/uploads/file/Boek9%20/Boek%209%20Uitspraken/Auteursrecht/Rb%20ASD%20studente%20-%20geenstijl.pdf, tästä möys Persvrijhedsmonitor, Nederland 2009 s. 76. Tapaukseen liittyivät myös videota koskevat loukkaavat kommentit.
[175] Rechtbank Amsterdam, 434415 / KG ZA 09-1626 SR/MV.

tuista valokuvista. Sen mielestä tässä tapauksessa sananvapautta tukeva intressi ohitti yksityiselämän suojan. Kuvat oli otettu julkisella paikalla, julkisista henkilöistä ja lain mukaisesti. Niiden julkaisemisella oli yleistä intressiä, koska Kuninkaalliset lomailivat ulkomailla taloudellisen kriisin aikana. Myös se, että kansallisissa tietokannoissa oli satoja lomakuvia kuninkaallisista osoitti, että kuvien julkaisemisella oli yleistä intressiä. Lisäksi oli median tehtävänä päättää, oliko kuvien julkaisemisella yleistä intressiä ja pitäisikö ne julkaista. Sitä paitsi uutistoimisto vain jakoi kuvia, ei päättänyt niiden julkaisemisesta.

Alankomaissa oli tapana, että lehdistölle järjestettiin kuninkaallisten kuvaustilaisuus heidän lomansa alussa. Tilaisuudessa otettiin kuvia levittämistä varten ja kuninkaalliset saivat nauttia loppulomasta rauhassa ilman kuvaamisen pelkoa. Kuninkaallisten mielestä AP oli implisiittisesti tehnyt sopimuksen loppuloman rauhoittamisesta osallistuessaan lehdistölle järjestettyyn kuvaustilaisuuteen, jonka aikana tiedotusvälineet saivat kuvata Kuninkaallisia rannalla (Argentiinassa he hiihtivät). Saapumalla viralliseen valokuvaustilaisuuteen AP oli velvollinen seuraamaan kuningashuoneen luomaa ”mediaetikettiä”, joka haastoi eurooppalaiset ja alankomaalaiset tuomioistuimet antamaan kuninkaallisille oikeuden olla rauhassa, jollei jutuilla tai kuvilla ollut yleistä julkista mielenkiintoa. Ne alankomaalaiset lehdet, jotka olivat julkaisseet kuvat, olivat jo pyytäneet anteeksi ja luvanneet jatkossa noudattaa ”mediaetikettiä”.[176]

Oikeuden mielestä Kuninkaallisten ei tarvinnut olla koko varuillaan sen suhteen, että yksityisiä valokuvia levitettäisiin tiedotusvälineille. Alioikeus katsoi 28.8.2009 antamallaan päätöksellä, että AP:n tuli lopettaa kuvien jakelu, joka asetti Kuninkaallisten perhe-elämälle paineen, jota oli mahdotonta hyväksyä. Sakkona oli 1 000 euroa kerralta kun määräystä ei noudatettu aina 50 000 euroon saakka.

Tuomio osoittaa nähdäkseni hyvin rajoittunutta suhtautumista sananvapauteen. Hiihtohisseiltä otetuissa kuvissa sinällään ei ollut mitään loukkaavaa. Niillä voidaan mielestäni katsoa olevan myös yleistä intressiä, sillä samanaikaisesti kun lehdet julkaisivat Kuninkaallisista Alankomaissa uimarannalla otettuja lomakuvia, nämä olivat tosiasiassa Argentiinassa hiihtolomalla.

Alankomaiden lehdistönvapauskatsauksen 2009 perusteella yksityiselämän ja etenkin valokuvan suoja on ollut esillä monissa internetviestintää, printtiviestintää ja ohjelmatoimintaa koskevissa oikeusjutuissa.[177]

8.6 Lähdesuoja

Lähdesuojaa koskevat tiedot on hankittu pääosin Alankomaita koskevista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuista.[178] Niitä löytyi kolme kappaletta, joista yksi

---

[176] Media Code, ks. http://www.koninklijkhuis.nl/english/Organisation/Netherlands_Government_Information_Service/Media_Code.html, luettu 20.6.2010.
[177] Persvrijheidsmonitor, Netherlands 2009 s. 70–94.
[178] Lähdesuojasta myös Persvrijheidsmonitor, Netherlands 2009 s. 94–97.

tosin koskee pikemmin toimituksellisen aineiston takavarikointia ja lähdesuojan vaarantumista sitä kautta.

Alankomaissa ei ole journalistien lähdesuojaa koskevaa lainsäädäntöä. Kun EIS on Alankomaiden perustuslain 93 ja 94 pykälien nojalla suoraan sovellettavissa ja saa etusijan tavalliseen lainsäädäntöön verrattuna, journalistien lähdesuoja on muotoutunut EIT:n ratkaisukäytännön perusteella.

Edellä mainitun *Voskuil* -tapauksen jälkeen hallitus päätti valmistella journalistien lähdesuojaa koskevaa lainsäädäntöä, koska lainsäädäntö lisäisi oikeusvarmuutta.[179] Lainsäädäntö kuitenkin koskisi vain rikosprosesseja, minkä vuoksi sitä on pidetty liian kapea-alaisena niin journalistien kuin lakimiestenkin taholta. Valmisteltu lakiehdotus ei kattaisi siviiliprosesseja, ei takavarikkoja, etsintöjä tai journalistien puhelimen salakuuntelua. Ehdotuksen jatkovalmistelu on ollut verkkaista eikä sitä vielä lähiaikoina vietäne eduskunnan käsittelyyn.[180]

Lähdesuojan muotoutuminen ilmenee esimerkiksi päätöksistä *Uitgeversmaatschappij De Telegraaf B.V. ym. vastaan Alankomaat* (18.5.2010) ja *Sanoma Uitgevers B.V. v. Alankomaat* (31.3.2009), joissa EIT toteaa relevantin kansallisen oikeuskäytännön osalta, että marraskuun 11 päivään 1977 saakka Alankomaiden korkein oikeus ei ollut tunnistanut journalistien etuoikeutta lähdesuojaan. Tuolloin se antoi tuomion, jossa se katsoi, että todistajana olleen journalistin oli paljastettava lähteensä, jollei tapauksen erityisissä olosuhteissa lähteen suojaaminen ollut painavamman intressin vaatimaa kuin paljastaminen.

Tämä periaate käännettiin päinvastaiseksi Alankomaiden korkeimman oikeuden ennakkopäätöksellä 10.5.1996, jossa noudatettiin niitä periaatteita, joita EIT oli 27.3.1996 antamassaan tuomiossa *Goodwin v.Yhdistynyt kuningaskunta* esittänyt. Alankomaiden korkein oikeus katsoi EIT:n oikeuskäytännön perusteella, että journalisti oli periaatteessa oikeutettu tietolähteen salaamiseen, ellei lähteen paljastaminen ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnaassa yhden tai useamman EIS 10(2) artiklassa mainitun tarkoituksen toteuttamiseksi.

Tuomiollaan 2.9.2005 Alankomaiden korkein oikeus puolestaan katsoi julkaisijayhtiön tiloissa suoritettua etsintää koskevassa tapauksessa, että EIS 10 artiklassa turvattuun sananvapauteen kuului myös oikeus vapaasti kerätä uutisia. Puuttuminen tähän oikeuteen – mukaan lukien journalistin oikeus tietolähteiden suojaamiseen – oli oikeutettua vain EIS 10(2) artiklassa mainituin edellytyksin, mikä tarkoitti ensinnäkin tarpeeksi täsmällisen kansallisen lainsäädännön olemassaoloa, toisekseen EIS 10(2) artiklassa mainitun tarkoituksen toteuttamista ja sitä, että puuttumisen piti olla välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Tässä kohden merkitystä oli toissijaisuusperiaatteella sekä suhteellisuudella. Näissä puitteissa tuli punnita, oliko puuttuminen välttämätöntä

[179] Tapauksesta enemmän sivulla 44.

[180] Tiedot on saatu professori Wouter Hinsiltä, tutkija Chris Wiersmalta, teoksesta Persvrijheidsmonitor, Netherlands 2009 s. 94–97 sekä EIT:n *Sanoma Uitgevers* -tuomion kohdasta 27. Ehdotuksen uusin versio ei ole vielä julkinen, mutta kommenteilla ollut 29.10.2008 päivätty ehdotus löytyy seuraavan sivun alalaidasta: http://www.justitie.nl/actueel/persberichten/archief-2008/81104bronbescherming-journalisten-wettelijk-geregeld.aspx.

EIS 10(2) artiklassa mainitun intressin turvaamiseksi ja olisiko intressi mahdollista saavuttaa vähemmällä puuttumisella. Kun kysymys oli rikostutkinnasta, piti harkita, oliko puuttuminen oikeuteen vapaasti kerätä informaatiota oikeassa suhteessa totuuden selvittämis-intressiin. Tässä harkinnassa tutkittavien rikosten vakavuudella oli merkitystä.

Tapauksesta *Sanoma Uitgevers v. The Netherlands* (31.3.2009; ään. 4-3; suuressa jaostossa; tapauksesta enemmälti sivulla 45) ilmenee, että rikosprosessilain 96a:n mukaan tutkittaessa rikosta, jonka maksimirangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, sekä tutkittaessa eräitä muitakin rikoksia, on mahdollista määrätä tutkimuksen kannalta tarpeellinen esine luovutettavaksi rikostutkinnan käyttöön. Tällä perusteella *Sanoma Uitgevers* oli määrätty luovuttamaan poliisille laittomia autokilpailuja koskeva ja sen julkaisemassa lehdessä sittemmin osittain julkaistu kuva-aineisto. Kuvia käytettiin aseellisiin pankkiautomaattimurtoihin syyllistyneiden eikä tietolähteiden selvittämiseksi.

8.7 Muuta Alankomaista

Professori Hinsin mukaan journalistien rikos- ja korvausvastuu määräytyy normaalien, yleisten vastuusääntöjen mukaan. Rikoslain 53 ja 54 artikloissa säädetään, että alankomaalaiset julkaisijayhtiöt tai kirjanpainajat eivät ole kunnianloukkauksesta rikosvastuussa, jos kirjoittaja on osoitettavissa.[181]

Van Lenthen ja Boerefijnin mielestä sananvapaus nauttii Alankomaissa suurta kunnioitusta. Perustuslaki, kansainvälisten sananvapauden standardien integraatio alankomaalaiseen lainkäyttöön, tuomioistuinten ja viranomaisten asenteet sekä toimiva itsesääntelyjärjestelmä tukevat vapaata lehdistöä. Julkisuuden henkilöt menestyvät harvoin kunnian tai yksityiselämän loukkaamista koskevissa oikeusjutuissa. Tuomittavat korvaussummat ovat kohtuullisia eikä lehdistö pidä lainsäädäntöä sananvapautta aiheettomasti rajoittavana.[182]

Alankomaissa on mediaa koskeva laki, mutta se ei käsittele vastuuasioita vaan muun muassa julkisen palvelun ohjelmatoimintaa ja Audiovisuaalisista mediapalveluista annetun direktiivin (2007/65/EY) implementointia.

[181] McMahon 2002 s. 27.
[182] van Lenthe – Boerefij 1993 s. 98.

9 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tarkastelun perusteella Suomen lainsäädäntö ei yleisesti ottaen ole sananvapauden kannalta rajoittavampaa kuin Norjan tai Alankomaiden lainsäädäntö. Norjalaiset kunnianloukkauskriminalisoinnit muistuttavat suomalaista sääntelyä. Norjan yksityiselämän loukkaamista koskeva säännös on avoimempi kuin suomalainen vastineensa jättäen tuomioistuimelle laajemmin harkinnanvaraa. Myös Norjan lähdesuojasäännökset riitaja rikosprosessilaeissa jättävät lainkäyttäjälle paljon harkinnanvaraa, kun lähdesuojan murtamista ei ole sidottu tiettyyn rangaistusmaksimiin.

Norjan saatua Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta 2000-luvun taitteessa muutamia langettavia tuomioita kunnianloukkausta koskevissa asioissa ratkaisukäytäntö on muuttunut sananvapausmyönteisemmäksi. Silti kunnian ja yksityiselämän loukkausjuttujen suuri määrä Norjan korkeimmassa oikeudessa on silmiinpistävää. Vaikka kunnianloukkausjutut on ajettu siviiliperusteisina korvausvaatimuksina, on silti yllättävää, että Norjassa on hyväksytty kunnianloukkauksen dekriminalisointia koskevan laki. Sen voimaan tultua, oletettavasti aikaisintaan 2012, kunnianloukkauksesta voi seurata vain vahingonkorvausvelvollisuus. Yksityiselämän loukkaaminen säilyy edelleen rangaistavana.

Alankomaiden vanhat ja suhteellisen ankaran rangaistusasteikon sisältävät kunnianloukkaussäännökset ovat yksityiskohtaiset ja ne sisältävät EIS:n kannalta kyseenalaisia normeja mm. kuninkaan ja hänen perheensä kunnian suojasta. Nämä ”erikoissäännökset” ovat kuitenkin jääneet *desuetudoksi* ja oletettavasti niitä sovellettaisiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaisesti, jos niiden soveltaminen joskus aktualisoituisi.

Alankomaissa ei ole erityistä yksityiselämän suojaa koskevaa säännöstä, mutta yksityiselämän loukkaamisesta voi saada korvausta siviililain ja joissakin tapauksissa esimerkiksi tekijänoikeuslain perusteella. Alankomaissa ei ole lähdesuojaa koskevaa sääntelyä, mutta oikeuskäytännössä on myönnetty journalisteille lähdesuoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tekemien linjausten mukaisesti. Lähdesuojaa koskeva laki on valmisteilla.

Ruotsin sananvapauslainsäädäntö poikkeaa Suomen, Norjan ja Alankomaiden lainsäädännöstä yksinomaisen vastuun (ensamansvar) ja sen toteuttamiseksi tarpeellisen muodollisen vastuun ketjutuksen vuoksi. Sananvapausmyönteisyys ja sananvapauden erittäin tärkeä merkitys osana kansanvaltaista yhteiskuntaa näkyy Ruotsin lainsäädännössä monin osin siinä missä Norjan sananvapausperinne puolestaan on ollut pikemmin yksityiselämää ja mainetta suojaava – joskin EIT:n ohjausvaikutuksesta nyttemmin sananvapausmyönteisempään suuntaan kääntynyt.

Ruotsin vastuujärjestelmä sananvapausasioissa lähtee yhden henkilön vastuusta. Laissa on legaalinen presumptio vastuuasemassa olevan henkilön tahallisuudesta. Ruotsalainen järjestelmä takaa journalisteille laajan sananvapauden, kun julkaisija tai hänen sijaansa tuleva taho kantaa vastuun ja muut saavat tehdä journalistista työtä rikosvastuusta vapaana. Legaaliset presumtiot ovat kuitenkin ongelmallisia EIS6(2):ssa säädetyn syyttömyysolettaman kannalta. Tämän lisäksi ongelmallinen on ajatus siitä, että toinen kärsii tuomion ja rangaistuksen toisen henkilön puolesta sellaisesta teosta, jota ei ole tehnyt.

Jos lehdessä on julkaistu sisällöltään rikollinen kirjoitus, ruotsalaisen lehden päätoimittajaa vastaava *julkaisija* on käytännöllisesti katsoen aina rikosvastuussa. Suomessa puolestaan on ensimmäisissä oikeusasteissa tuomittu päätoimittajarikkomuksesta yksi henkilö vuonna 2008 (kolme syytettä hylätty), kaksi henkilöä vuonna 2007 (ei yhtään syytettä hylätty) ja ei ketään vuosina 2006 ja 2005 (ketään ei myöskään syytetty).[183] Suomalaiselle oikeaan tekijyyteen perustuvalle vastuulle on leimallista työnsuorittajatason ja päällikkötason journalistien vastuu. Myös päätoimittaja voi olla tekijänvastuussa.

Ruotsalaiset kunnianloukkaussäännökset sinällään ovat viestin ilmaisijan kannalta ankarammat kuin suomalaiset, koska rikostunnusmerkistö ei edellytä väitteen olevan valheellinen, vaan myös totuudenmukaisen väitteen esittäminen voi olla kunnianloukkauksena rangaistavaa. Tällaisina säännökset antavat jossain määrin suojaa myös yksityiselämälle, jonka loukkaamista ei Ruotsissa ole kriminalisoitu.

Tuoreissa ruotsalaisissa komiteanmietinnöissä on esitetty kritiikkiä yksityiselämän suojaa koskevan kokonaiskuvan puuttumisesta, yksityiselämän suojan sananvapaudelle alistetusta asemasta sekä esimerkiksi salakatselukriminalisoinnin puuttumisesta.

Lähdesuojan osalta ruotsalainen sääntely jättää suomalaista sääntelyä enemmän harkinnanvaraa lainkäyttäjälle, kun tuomioistuimella on TF 3:3:n ja YGL 2:3:n mukaan vaitiolovelvollisuuden murtamismahdollisuus, jos se muussa kuin lainkohdan alkuosassa mainituissa tapauksissa katsoo yleisen tai yksityisen edun vuoksi erityisen tärkeäksi, että henkilöllisyys ilmoitetaan todistajankuulustelussa tai kuulusteltaessa asianosaista totuusvakuutuksen nojalla. Tämä määritelmä on hyvin yleisluontoinen, mutta oletettavasti ruotsalainen sananvapausperinne huomioiden erittäin tiukasti sovellettu, eli lähdesuojan murtaminen lienee äärimmäisen harvinaista.

Suomessa lähdesuoja myönnetään kaikille yleisön saataville toimitettujen viestien laatijoille, joten sen piiriin kuuluu hyvin laaja ihmisjoukko. Toisaalta lähdesuojan takaaminen vain journalisteille voisi olla vaikeaa, kun journalismin ja journalistin käsitteitä on vaikea määritellä lakitekstin edellyttämällä tarkkuudella. Määritelmän sitominen järjestäytyneeseen tai organisoituneeseen julkaisu- tai ohjelmatoimintaan voisi olla ongelmallista yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä sananvapausnäkökohtien kannalta.

Selvityksessä katsotaan, että esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdottama lähdesuojan kavennus on liian laaja ja avoin. Lähdesuojasääntelyssä olisi turvattava yleisön oikeus vastaanottaa yleisesti merkittävää tietoa ja otettava huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.

Mielestäni ei voida väittää, että Suomen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta saamien langettavien sananvapaustuomioiden syynä olisi suomalainen lainsäädäntö. Lainsäädäntömme olisi mahdollistanut myös sananvapausmyönteiset tulkinnat langettaviin tuomioihin johtaneissa suomalaistapauksissa.[184] Lainsäädäntömme ei poikkea sananva-

---

[183] Lähde: Tilastokeskus

[184] *Nikula v. Suomi* (21.3.2002), *Selistö v. Suomi* (16.11.2004), *Karhuvaara ym. v. Suomi* (16.11.2004), *Goussev ym. v. Suomi* (17.1.2006), *Soila ym. v. Suomi* (17.1.2006), *Juppala v. Suomi* (2.12.2008), *Eerikäinen ym. v. Suomi* (10.2.2009), 6.4.2010 annetut tuomiot *Flinkkilä ym. v. Suomi*, *Jokitaipale ym. v. Suomi*, *Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi*, *Soila v. Suomi* ja *Tuomela ym. v. Suomi*.

pauden vahingoksi norjalaisesta tai alankomaalaisesta lainsäädännöstä. Ruotsin sananvapausjärjestelmä puolestaan on hyvin omalaatuinen, syyttömyysolettaman kannalta arveluttava, tiettyihin viestintämenetelmiin sidottuisuudessaan vanhanaikainen ja yksityiselämän suojaa aliarvostava, joten säännöstasolla Ruotsin järjestelmästä olisi vaikea tuoda Suomen aivan erilaiseen järjestelmään (vain joitakin) osia.[185] Ruotsalainen sananvapausmyönteinen asenne sen sijaan voi toimia esimerkkinä myös suomalaiselle lainkäytölle.

Harkittaessa, mistä Suomen saamien sananvapaustuomioiden lukuisuus johtuu, voidaan esille ja keskustelun kohteeksi nostaa muutamia lukumäärää mahdollisesti selittäviä tekijöitä.

Suomalaistuomioissa siteerataan hyvin uskollisesti lakien esitöitä. Esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevissa esitöissä viitataan hyväksyvästi myös tätä lainkohtaa edeltäviin 1970-luvun alkupuolella valmistuneisiin esitöihin, joiden sananvapausnäkemys on nykyistä suppeampi. Niitä laadittaessa ei myöskään ole voitu ottaa huomioon nykyistä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä. Vaikka ”esityöuskollisuus” lisää oikeusvarmuutta ja toteuttaa lainsäätäjän tahtoa, on vanhoihin esitöihin kuitenkin syytä suhtautua aikaisempaa kriittisemmin ja antaa suurempi painoarvo Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ilmeneville tulkintaperiaatteille.

Viisi tuoreinta langettavaa sananvapaustuomiota voi osaltaan johtua ”prejudikaattiuskollisuudesta”, eli alemmat oikeudet ovat tapausta KKO 2002:55 seuraten tuominneet korvauksia yksityiselämän loukkauksesta, ja kun EIT sittemmin (ei tosin KKO:n ratkaisun osalta, koska siitä ei valitettu) arvioi asiaa toisin, loukkauksia todettiin kerralla suuri määrä.[186] EIT:n kannan tapausten *Jokitaipale v. Suomi* ja *Karhuvaara ym. v. Suomi* osalta voi myös perustellusti kyseenalaistaa verrattaessa tapauksia aikaisempiin nimen ja kuvan suojaa koskeviin EIT:n ratkaisuihin.

Ihmisoikeuksien tulkintavaikutuksen on juurruttava luonnolliseksi osaksi suomalaista lainkäyttöä. Ihmisoikeudet eivät ole vain erillinen saareke, vaan koko oikeusjärjestelmän läpäiseviä perustavanlaatuisia oikeuksia. Koska kansallisen tuomion analyyttisillä ja hyvin punnituilla perusteluilla on ihmisoikeustuomioistuimen käsittelyssä suuri merkitys, perusteluiden laatuun tulee panostaa. Riippumatta siitä, päädytäänkö sananvapauden vai yksilönsuojan kannalta myönteiseen ratkaisuun, on tärkeää, että näiden perus- ja ihmisoikeuksien välinen punninta näkyy tuomion perusteluista.

Ihmisoikeuksien toteutumisesta huolehtiminen on kaikkien viranomaisten ja tuomioistuinten tehtävä. Sitä ei voida jättää pelkästään ylimpien oikeusasteiden (KKO, KHO) tehtäväksi. Ylimmillä oikeusasteilla on kuitenkin tärkeä ohjausvaikutus alempien tuo-

---

[185] Täysin erilaisesta järjestelmästä on vaikea tuoda vain yhtä osaa toiseen oikeusjärjestelmään. Esimerkiksi sananvapauden käyttämiseen liittyvästä lainsäädännöstä pyritään yleensä luomaan systemaattinen ja kaikkien osapuolten oikeudet ja velvollisuudet huomioon ottava kokonaisuus. Vain yhden osan adoptointi voisi johtaa esimerkiksi puuttuvaan oikeussuojaan järjestelmän toisella lohkolla.

[186] Ei tietenkään ole varmaa, olisiko myös tapauksen KKO 2002:55 osalta annettu EIT:ssa langettava tuomio, koska siinä oli kysymys myös intiimin seikan julkaisemisesta ja koska myöhempien tapausten ratkaisuun vaikutti myös eri oikeudenkäynneissä suureksi kasvanut korvausten yhteissumma.

mioistuinten ratkaisutoiminnalle. Oma kysymyksensä on, tulisiko mahdollinen ihmisoikeusrikkomus huomioida jollakin tavalla korkeimman oikeuden muutoksenhakulupaperusteissa.

Tässä tutkimuksessa on esitetty epäilyjä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön lievästä epäkoherenssista esimerkiksi eräiden nimen ja kuvan suojaa koskevien tapausten yhteydessä. Ratkaisukäytännön hankala ennakoitavuus vaikeuttaa kansallisten tuomioistuinten osalta oikeaan ratkaisuun päätymistä vaikeissa ja harkinnanvaraisissa tapauksissa. Koska Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännölle joka tapauksessa tulee antaa huomattava merkitys sananvapaustapausten tulkinnassa, lienee syytä selvittää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön hyödyntämistä ja ihmisoikeustuomioistuimen tietokantojen käyttötaitoja koskevan koulutuksen tarve lainkäyttöhenkilökunnan keskuudessa. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuista tehtävien suomenkielisten tiivistelmien tarkkuuteen, koska käytännössä monet lainkäyttöhenkilökuntaan kuuluvat hyödyntänevät niitä alkuperäisten vieraskielisten ratkaisujen sijasta.

Harkittaessa syitä kunnianloukkausoikeudenkäyntien lukuisuuteen yhtenä syynä saattaa olla suomalaisten oikeudenkäyntien syyttäjävetoisuus. Asianomistajan kannalta on edullista, jos esitutkinta hoidetaan eli juttuun tarvittava selvitys hankitaan valtion viranomaisten toimesta ja kustannuksella. Syyttäjän syyttäessä asianomistajalla ei ole myöskään kuluriskiä vastapuolen oikeudenkäyntikuluista. Harkittaessa mahdollisia syytejärjestelyiden muutoksia on kuitenkin otettava huomioon erilaisten, mutta rangaistusarvoltaan samansuuruisten, rikosten uhrien yhdenvertainen ja tasapuolinen kohtelu. Medialoukkaukset ovat yleensä asianomistajan kannalta vahingollisempia kuin pienen joukon tietoisuuteen rajautuvat kunnianloukkaukset, joten niiden muuttaminen pelkästään asianomistajavetoisiksi olisi yksilönsuojanäkökohdat huomioiden ongelmallista. Yksityishenkilölle oikeudenkäyntikuluriski saattaisi muodostaa niin merkittävän uhkan, että hän ei uskaltaisi lähteä oikeuteen ns. selvissäkään tapauksissa.

Syytteiden hylkäämisprosentit ovat kunnian ja yksityiselämän loukkaamisrikoksissa melko suuret. Tämä antaa aiheen pohtia, onko näistä rikoksista syyttäminen ehkä liian innokasta. Syytteiden myöhemmästä hylkäämisestä huolimatta suurella syyttämisaktiivisuudella voi olla sananvapauden käyttämistä jäädyttävä vaikutus (*chilling effect).*

Kirjallisuus ja lähteet

1. Kirjallisuus

Abrahamsson, Olle:
- Integritetsskydd med eller utan förnuft. SvJT 4/2009 s. 421-430

Axberger, Hans-Gunnar:
- Integritetsskydd i perspektiv. SvJT 4/2009 s. 468-482

Beckman, Ludvig:
- Demokrati och genetisk integritet. SvJT 2004 s. 487-503

Bergendahl, Märit:
- Integritetsskyddet vid smygfotograferin. SvJT 4/2009 s. 452–467

Borvik, Bjørnar:
- Mortifikasjon – ein veleigna reaksjon i ærekrenkingssaker. LoR 2002 s. 632-636
- EMK artikkel 8 og vernet mot ærekrenkingar. TfR 2/2003 s. 246–307
- Bindande forarbeid til Grunnlova § 100? Lov og Rett 2004 s. 513–515
- Utredning om det strafferettslige og sivilrettslige vernet mot ærekrenkelser. Forslag til lovbestemmelser i straffeloven 2005 og tvisteloven. http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Hoeringer/Utredning%20om%20ærekrenkelser.pdf, luettu 7.6.2010
- Personvern og ytringsfridom: Avveginga mellom kolliderande menneskerettar. Bergen 2008

Bratholm, Andreas:
- Ytringsfrihet og personvern. LoR 2001 s. 387

dr. Bremer, Richard:
- Englanninkielinen tiivistelmä väitöskirjasta Alfred Ludovicus Joannes Maria Janssens: Strafbare belediging. Groningen 1998

Bull, Thomas:
- På yttrandefrihetens yttersta gren. JT 2005–2006 s. 514–535

Danielsen, Per:
- Mortifikasjon, rettsstrid og sannhetsbevis. LoR 2003 s. 378-379

Eggen, Kyrre:
- Ytringsfrihet. Vernet om ytringsfriheten i norsk rett. Oslo 2002

Frände, Dan:
- Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset. Teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006 s. 363–463

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. Edita 2008

Hins, Wouter – Groothuis, Marga – Wiersma, Chris:
- Persvrijheidsmonitor Nederland 2009. Diemen 2010

Hirschfeldt, Johan:
- Integritetsskyddsfrågor när myndigheter filmar och fotograferar – några belysande fall. SvJT 4/2009 s. 483–498

Holmqvist, Lena – Leijonhufvud, Medeleine – Träskman, Per Ole – Wennberg, Suzanne:
- Brottsbalken. En kommentar. Vuoden 2009 päivitykset

Jareborg, Nils:
- Straffrättens ansvarslära. Uppsala 1994

Klamberg, Mark:
- FRA:s signalspaing ur ett rättsligt perspektiv. SvJT 4/2009 s. 519–541

Kleberg, Olof:
- Integritet – en bristvara som vi få vill skydda. SvJT 4/2009 s. 519–541

Kornstrand, Agneta:
- Informationshanteringen i rättskedjan. SvJT 4/2009 s. 556-565

Lambertz, Göran:
- En modern yttrandefrihetsgrundlag. Svensk Juristtidning 2007 s. 585–598
- Nödvändigt att skrota tryckfrihetsförordningen, http://www.dn.se/debatt/nodvandigt-att-skrota-tryckfrihetsforordningen-1.647149 (luettu 30.5.)

Lenthe, Francine von – Boerefij, Ineke
- Press Law in The Netherlands. Teoksessa Press Law and Practice. A comparative study of press freedom in European and other democracies s. 98-115.

Mæland, Henry John:
- Om mortifikasjon og krav om rettsstrid, LoR 1996 s 22–37

Mahkonen, Sami:
- Julkisuuden henkilöiden yksityisyyden suoja. Kanava-lehti 3/1997 s. 152–154.

Manninen, Sami:
- Sananvapaus ja julkisuus (PL 12 §). Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeudet. Juva 1999 s. 387–417

Melzer, Evelien – Rietema, Eggo Jan:
- Defamation of corporate entities in The Netherlands, http://www.twobirds.com/English/News/Articles/Pages/Defamation_corporate_entities_Netherlands.aspx (luettu 3.5.2010)

Munck, Johan:
- Synpunkter på några integritetsskyddsfrågor. SvJT 4/2009 s. 499–505

Nuutila, Ari-Matti – Majanen, Martti
- Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisrikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Juva 2009 s. 633–680
-

McMahon, Mary Ann:
- Defamation Claims in Europe: A survey of the Legal Armory. 19. Communications Lawyer 24 2001–2002 s. 24–37

Pellonpää, Matti:
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin yhdentyvässä Euroopassa, Paasikivi-seuran UKK-luento 3.9.2001, http://www.paasikivi-seura.fi/91 (luettu 7.5.2010)
- Euroopan ihmisoikeussopimus. 4. uudistettu painos. Helsinki 2005

Rabben, Jon:
- Pressens kildevern overfor domstolene. TfR 1-2 2001 s. 196–256

Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings

Reimers, Elisabet:
- Integritettsskyddet i regeringsformen. SvJT 4/2009 s. 435–451

Rynning, Elisabeth:
- Privatlivet och forskningen – en dyster lägesbeskrivning. SvJT 4/2009 s. 566–584

Rytter, Jens Elo:
- Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret. København 2003

Schaumburg-Müller, Sten:
- PresseRet. Denmark 2003

Skoghøy, Jens Edvin A.:
- Mortifikasjon, rettsstrid og sannhetsbevis. LoR 2001 s 557–578

Stabell T.:
- Menneskerettigheter og grunnrettigheter – er lovgiverens rådrom blitt for innsnevret?, teoksessa Forhandlingerne ved det 37. nordiske Juristmøde, 2005, Band I s. 367–379

Strömberg, Håkan – Axberger, Hans-Gunnar:
- Yttrandefrihetsrätt. Sweden 2004

Thelin, Krister:
- Ge den enskilde integritetsupprättelse. SvJT 4/2009 s. 506-518

Tiili, Virpi:
- Yksityiselämän suojasta joukkoviestinnässä. LM 1975 s. 899–915

Tiilikka, Päivi
- Kunnianloukkausrikoksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikoksen asianomistajan tunnistettavuudesta. Oikeus 2004 s. 462–466
- Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. Vantaa 2007
- Sananvapaus, doping ja lähdesuoja. Teoksessa Urheilu ja oikeus 2009. Jyväskylä 2009 s. 60–89
- Kärsimyskorvauksen määrästä sananvapausjutuissa. Teoksessa Oikeutta ja politiikkaa, Viestintäoikeuden vuosikirja 2009. Helsinki 2010 s. 51–109

Viljanen, Jukka:
- Kommentti EIT:n ratkaisemista tapauksista Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi (16.11.2004) ja Selistö v. Suomi (16.11.2004). LM 2005 s. 636–650

Voorhoof, Dirk – Cannie, Hannes 2010:
- "Freedom of Expression and Information in a Democratic Society: The Added but Fragile Value of the European Convention on Human Rights", International Communication Gazette 2010 / 72, s. 407–423, 407 http://gaz.sagepub.com/cgi/reprint/72/4-5/407 (luettu 7.6.2010)

Wessel-Aas, Jon:
- Ikke skyt pianisten – om pressens vidareformidlingsrett. Lov og Rett 2003 s. 423–425

2. Viralliset lähteet

Suomi

HE 84/1974: Hallituksen esitys eduskunnalle leiksi rikoslain 27 luvun, painovapauslain 18 ja 39 §:n sekä oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain 1 ja 2 §:n muuttamisesta

HE 14/1985: Hallituksen esitys eduskunnalle Esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

HE 309/1993: Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

HE 239/1997: Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi

HE 184/1999: Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi

HE esitysluonnos (julkaisematon) (14.6.2001). Luonnos hallituksen esitykseksi sananvapauden käyttämistä koskevaksi lainsäädännöksi (virkamiestyöryhmän ehdotus)

HE 54/2002: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 167/2003: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (suomeksi ja ruotsiksi)

KM 1973:1: Painovapaustoimikunnan mietintö

KM 1992:3: Perusoikeuskomitean mietintö

KM 1996:2: Sananvapaustoimikunnan välimietintö

KM 1997:3: Sananvapaustoimikunnan mietintö

KM 2001:11: Henkilövahinkotoimikunnan mietintö

KM 2009:2: Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö

LaVM 6/2000: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi

PeVM 25/1994: Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

PeVL 36/1998: Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi

Ruotsi

Ds Ju 1987:8: Integritetsskyddet i informationssamhället 3. Grundlagsfrågor (osamietintö)

Ju 1992:C: Skyddet för enskilda personers privatliv (ministeriön muistio)

Ds 1994:51: Skyddet för enskilda personers privatliv – En studie

Ds 2003:25: Självsanering av Internet

Ds 2007:10: Skadeståndsfrågor vid kränkning

Prop. 1948:230: Med förslag till tryckfrihetsförordning

Prop. 2000/01:68: Ersättning för ideell skada

Prop. 2001/02:74: Yttrandefrihet och Internet

Prop. 2005/06:64: Genetisk integritet m.m.

Prop. 2005/06:162 Förstärkt meddelarskydd för anställda i kommunala företag m.m.

SOU 1947:60: Förslag till tryckfrihetsförordning

SOU 1974:84: Fotografering och integritet (osamietintö)

SOU 1974:85: Fotografering och integritet

SOU 1975:75: Medborgerliga fri- och rättigheter

SOU 1976:48: Reklam och integritet (osamietintö)

SOU 1980:8: Privatlivets fred

SOU 1983:70: Värna yttrandefriheten

SOU 1992:84: Ersättning för kränkning genom brott

SOU 1993:40: Fri- och rättighetsfrågor

SOU 2004:114: Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor, Internationellt rättsligt bistånd, brottskatalogen, målhandläggningsfrågor mm. Delbetänkande av Tryck- och yttrandefrihetsberedningen

SOU 2006:96: Ett nytt grundlagsskydd för tryck- och yttrandefriheten? Tryck- och yttrandefrihetsberedningen inbjuder till debatt, Del 1/2

SOU 2006:96: Ett nytt grundlagsskydd för tryck- och yttrandefriheten? Tryck- och yttrandefrihetsberedningen inbjuder till debatt, Del 2/2

SOU 2007:22: Skyddet för den personliga integriteten - kartläggning och analys, Del 1/2

SOU 2007:22: Skyddet för den personliga integriteten - kartläggning och analys, Del 2/2

SOU 2008:3: Skyddet för den personliga integriteten. Bedömningar och förslag. Slutbetänkande av Integritetsskyddskommittén

SOU 2009:14: Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor, Del 1

SOU 2009:14: Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor, Del 2

Norja

Innst. S. nr. 270 (2003-2004): Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endring av Grunnloven § 100, forslag fra Gunnar Skaug, Carl I. Hagen, Einar Steensnæs, Jan Petersen, Kristin Halvorsen og Lars Sponheim om endring av Grunnloven § 100. (Ytringsfrihet) og forslag fra Gunnar Kvassheim og Lars Sponheim om ny § 100 a i Grunnloven. (Offentlighetsprinsippet)”

Ot.prp. nr. 22 (2008–2009): Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - sluttføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

St.meld.nr 26 (2003–2004): Om endring av Grunnloven § 100

NOU 1999:27: ”Ytringsfrihed bør finde Sted”. Forslag til ny Grunnlov § 100. Utredning fra en kommisjon oppnevnt ved Kongelig resolusjon 26. august 1996 ja St. meld. nr. 26 (2003-2004); Om endring av Grunnloven § 100

NOU 2002: 4: Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII

NOU 2009:1: Individ og integritet. Personvern i det digitale samfummet

Alankomaat

Conceptwetsvoorstel 29-10-2008: Wijziging van het Wetboek van Strafvordering tot vas-tlegging van het recht op bronbescherming bij vrije nieuwsgaring (Wet bronbe-scherming in strafzaken / Alankomaiden lähdesuojaehdotus)

3. Tuomioistuinratkaisut

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot ja päätökset

Lingens v. Itävalta (8.7.1986)

Castells v. Espanja (23.3.1992)

Castells v. Espanja (23.4.1992)

Thorgeir Thorgeirson v. Islanti (25.6.1992)

Niemietz v. Saksa (16.12.1992)

Jersild v. Tanska (23.9.1994)

Vereniging Weekblad Bluf! v. Alankomaat (9.2.1995)

Goodwin v. Yhdistyneet Kuningaskunnat (27.3.1996; ään. 11-7)

Wingrove v.Yhdistynyt kuningaskunta (25.11.1996)

Oberschlick v. Itävalta (n:o 2, 1.7.1997)

Bladet Tromsø ja Steensaas v. Norja (20.5.1999; ään. 13-4)

Dalban v. Romania (28.9.1999)

Nilsen ja Johnsen v. Norja (25.11.1999)

Bergens Tidende v. Norja (2.5.2000)

Du Roy ja Maulaurie v. Ranska (3.10.2000)

Lunde v. Norja (13.2.2001)

VERDENS GANG ym. v. Norja (16.10.2001)

Campmany y Diez Revenga v. Espanja (2.12.2000)

Tammer v. Viro (6.2.2001)

Jerusalem v. Itävalta (27.2.2001)

Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Itävalta (26.2.2002)

McVicar v. Yhdistynyt kuningaskunta (7.5.2002)

Colombani ym. v. Ranska (25.6.2002)

Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta (14.11.2002)

Roemen ja Schmidt v. Luxembourg (25.2.2003)

P4 Radio Hele Norge ASA (6.5.2003)

Bou Gibert v. Espanja (13.5.2003)

Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska (19.6.2003)

Societe Prisma Presse v. Ranska (1.7.2003)

Ernst ym. v. Belgia (15.7.2003)

Maroglou v. Kreikka (23.10.2003)

Steur v. Alankomaat (28.10.2003)

Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Itävalta (13.11.2003)

Novák v. Tšekki (13.11.2003)

Radio France ym. v. Ranska (30.3.2004)

Éditions Plon v. Ranska (18.5.2004)

Rizos ja Daskas v. Kreikka (27.5.2004)

Vides Aizsardzibas Klubs v. Latvia (27.5.2004)

Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi (1.6.2004)

von Hannover v. Saksa (24.6.2004)

Sidabras ja Džiautas v. Liettua (27.7.2004)

Stângu v. Romania (9.11.2004)

Selistö v. Suomi (16.11.2004)

Karhuvaara ym. v. Suomi (1.6.2004),

Karhuvaara ym. v. Suomi (16.11.2004)

Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska (17.12.2004)

Cumpana ja Mazare v. Romania (17.12.2004; suuri jaosto)

Sciacca v. Italia (11.1.2005)

Julieta Savitchi v. Moldova (11.10.2005)

Ukrainian Media Group v. Ukraina (29.3.2005)

Secic v. Kroatia (31.5.2007)

Tourancheau ja July v. Ranska (24.11.2005)

Rodrigues v. Portugali (29.11.2005)

Nordisk Film & TV A/S v. Tanska (8.12.2005; päätös)

Stângu ja Scutelnicu v. Romania (31.1.2006)

White v. Ruotsi (19.9.2006)

Gourguénidzé v. Georgia (17.10.2006)

Mamere v. Ranska (7.11.2006)

Veraart v. Alankomaat (30.11.2006; ään. 5-2)

Standard Verlagsgesellschaft mbH (no.2) v. Itävalta (22.2.2007)

Tønsbergs Blad ym. v. Norja (1.3.2007)

Dupuis ym. v. Ranska (7.6.2007)

Lindon ym. v. Ranska (22.10.2007)

Voskuil v. Alankomaat (22.11.2007)

Tillack v. Belgia (27.11.2007)

Stoll v. Sveitsi (10.12.2007)

Guja v. Moldova (12.2.2008; suuri jaosto)

Flux No. 6 v. Moldova (29.7.2008)

K.U. v. Suomi (2.12.2008)

TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norja (11.12.2008)

Lappalainen v. Suomi (20.1.2009)

Saygili ja Falakaog˘lu (No. 2) v. Turkki (17.2.2009)

Cofferati v. Italia (24.2.2009)

Sanoma Uitgevers B.V. v. Alankomaat (31.3.2009; ään. 4-3; suuri jaosto)

Egeland v. Norja (16.4.2009)

Standard Verlags GmbH (No. 2) v. Itävalta (4.6.2009)

Willem v. Ranska (16.7.2009)

Féret v. Belgia (16.7.2009)

Lappalainen v. Suomi (3.11.2009).

Aguilera Jime´nez a.o. v. Espanja (8.12.2009)

Financial Times Ltd ym. v. Yhdistynyt Kuningaskunta (15.12.2009)

Furuholmen v. Norja (18.3.2010)

Petrenco v. Moldova (30.3.2010)

Flinkkilä ym. v. Suomi, Jokitaipale ym. v. Suomi, Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi, Soila v. Suomi ja *Tuomela ym. v. Suomi* (6.4.2010)

Uitgeversmaatschappij De Telegraaf B.V. ym. vastaan Alankomaat (18.5.2010)

Suomi

KKO 1982 II 36

KKO 1997:81

KKO 2002:55

KKO 2004:30

KKO 2005:82

KKO 2005:136 (ään. 7-1-3)

KKO 2005:137

KKO 2006:10

KKO 2006:62

KKO 2007:56

KKO 2009:3

HelHo 3998/2004

Ruotsi

NJA 1900 s 528

NJA 1905 s. 364

NJA 1940 s 145

NJA 1941 s 580

NJA 1943 s 685

NJA 1957 s. 188

NJA 1961 s. 715

NJA 1966 s. 565

NJA 1974 s. 637

NJA 1989 s. 374

NJA 1991 s. 155

NJA 1992 s. 594

NJA 1994 s. 395

NJA 1996 s. 418

NJA 1999 s. 275

NJA 1999 s. 725

NJA 2000 s. 355

NJA 2001 s. 673

NJA 2002 s. 583

NJA 2003 s. 31

NJA 2003 s. 567

NJA 2005 s. 738

NJA 2005 s. 805

NJA 2006 s. 467

NJA 2007 s. 309

NJA 2008 s. 946

RH 1997:61

RÅ 2000 ref. 58

JK 2009-03-03 (oikeuskansleri)

JK 2009-06-23 (oikeuskansleri)

Norja

Rt. 1979 s. 1606

Rt. 1987 s. 764

Rt. 1988 s. 1398

Rt 1989 s. 257

Rt. 1992 s. 39

Rt. 1994 s. 506

Rt. 1994 s. 540

Rt. 1999 s. 1551

Rt. 1999 s. 1742

Rt. 2000 s. 279

Rt. 2001 s. 1691

Rt. 2001 s. 1720

Norjan korkein oikeus: 17.10.2001, 2000/799

Rt. 2002 s. 764

Rt. 2003 s. 914

Rt. 2003 s. 928

Rt. 2003 s. 1190

Rt. 2004 s. 1483

Rt. 2008 s. 1089

Norjan korkein oikeus: 2.3.2010, HR-2010-390-A

Norjan korkein oikeus: 6.3.2009, HR-2009-00547-A

Alankomaat

Rechtbank Amsterdam: 434415 / KG ZA 09-1626 SR/MV (28.8.2009)

Rachtbank Amsterdam: 437860 /KG ZA 09-1971 WT/MB (11.9.2009).
http://www.boek9.nl/www.delexbackoffice.nl/uploads/file/Boek9%20/Boek%209%20Uitspraken/Auteursrecht/Rb%20ASD%20studente%20-%20geenstijl.pdf

4. Muut lähteet

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Internet-sivuilta saatavat tilastotiedot

Euroopan neuvoston ministerikomitean päätös 24.11.2004

Euroopan neuvoston parlamentin päätös (1165/1998)

JSN päätös (4193, 4199/YLE/09)

Liikenneministeriön julkaisuja 34/2000: Vastuu laittomasta sisällöstä verkkoviestinnässä s. 45–46

Oikeusasiamiehen päätös 30.10.2008 (278/2/05)

Parlamentaarinen yleiskokouksen päätös: Towards decriminalisation of defamation 1577 (2007)

Parlamentaarisen yleiskomitean suositus: Towards decriminalisation of defamation 1814 (2007)

Persvrijhedsmonitor, Nederland 2009 s. 76

Recommendation No. R(2000) 7 on the right of journalists not to disclose their sources of information, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 8 March 2000

Resolution on Journalistic Freedoms and Human Rights, adopted at the 4th European Ministerial Conference on Mass Media Policy, Prague, 7-8 December 1994

Resolution on the Confidentiality of Journalists' Sources by the European Parliament, Official Journal of the European Communities No. C 44/34, 18 January 1994

Ruotsin JK:n vuosikertomus 2006 s. 11
http://www.jk.se/Justitiekanslern/~/media/Files/arsredovisningar/arsredovisning%202006.ashx, luettu 7.4.2010

Steering Committee on the Media and New Communication Services 2005 CDMC(2005)007

Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK) 1st meeting of the CDMC, 21 to 24 June 2005, Meeting Report

Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK), 2nd meeting of the CDMC, 29 November to 2 December 2005, Meeting Report

Steering Committee on The Media and New Communication services (CDMC), 15.3.2006

Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK) 4th meeting, 28 November to 1 December 2006, Report

Steering Committee on the Media and New Communication Services (CDMK) 5th meeting, 12 to 15 June 2007, Meeting Report

Tiedot saatu lainvalmisteluhankkeessa virkamiehenä työskennelleeltä ja sananvapaudesta ja yksilön suojasta väitelleeltä Bjørnar Borvikilta

Tieto saatu lain valmistelutoimissa mukana olevalta Ragna Aarlilta

Internet-sivustot

http://europa.eu/index_fi.htm

journalisten.se: Pär Jansson: JK vill lagstifta om skydd av privatlivet,
http://www.journalisten.se/artikel/10938/jk-vill-lagstifta-om-skydd-av-privatlivet

www.norja.fi

www.tilastokeskus.fi

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	Hallituksen esitys
JSN	Julkisen sanan neuvosto
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
KKO	Korkein oikeus
KM	Komiteanmietintö
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
LM	Lakimies (aikakausijulkaisu)
LoR	Lov og Rett. Norsk juridisk tidsskrift.
NJA	Nytt juridisk arkiv
OK	Oikeudenkäymiskaari
PO	Allmänhetens Pressombudsman
RL	Rikoslaki
SKL	Skadeståndslag (Ruotsi)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SVL	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (Sananvapauslaki)
TF	Tryckfrihetsförordning (Ruotsi)
VahL	Vahingonkorvauslaki
VJ	Valtiopäiväjärjestys
YGL	Yttrandefrihetsgrundlag (Ruotsi)

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7059
ISBN 978-952-466-998-6 (nid.)
ISBN 978-952-466-999-3 (PDF)

TILAUKSET
Edita Prima Oy
Asiakaspalvelu
vaihde 020 450 011
faksi 020 450 2470
asiakaspalvelu.prima@edita.fi

BESTÄLLNINGAR
Edita Prima Ab
Kundservice
växel 020 450 011
fax 020 450 2470
asiakaspalvelu.prima@edita.fi